FOTİ BENLİSOY

21. YÜZYILIN İLK DEVRİMCİ DALGASI

agorakitaplığı

FOTİ BENLİSOY

FRANSA VE YUNANİSTAN'DAN ARAP DEVRİMİ, 'THE OCCUPY' HAREKETLERİ VE KÜRT İSYANINA

21. YÜZYILIN İLK DEVRİMCİ DALGASI

agorakitaplığı

agorakitaplığı
359

FOTİ BENLİSOY

1976'da doğdu. İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yürüttü. Birçok yazı ve makalesi *Birikim, Toplum ve Bilim, Mesele, Gelecek, Yeniyol, Toplumsal Tarih, Tarih ve Toplum, Birgün* ve *Özgür Gündem* gibi yayınlarda yayınlandı.

Foti Benlisoy

Fransa ve Yunanistan'dan Arap Devrimi,
'The Occupy' Hareketleri ve Kürt İsyanına

21. YÜZYILIN İLK DEVRİMCİ DALGASI

a
agorakitaplığı

Siyaset-İnceleme 61

Fransa ve Yunanistan'dan Arap Devrimi,
'The Occupy' Hareketleri ve Kürt İsyanına –
21. Yüzyılın İlk Devrimci Dalgası
Foti Benlisoy

Kapak tasarım - mizanpaj: Sibel Yurt

© 2012; Foti Benlisoy
© 2012; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Nisan 2012
ISBN: 978-605-103-155-2

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI
Sertifika no: 12761
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.
No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e- posta : agora@agorakitapligi.com

Sofia Spiroğlu'na...

İÇİNDEKİLER

Giriş: Tarihin Sonundan, Devrimin Güncelliğine . .ix

1. BÖLÜM
AVRUPA: 'DEVRİM' SÖZCÜĞÜNÜN
TAHAYYÜL DÜNYAMIZA YENİDEN GİRİŞİ

1) Fransa Ayaklanmaları: Dışlanma ve Olağanüstü Hal Rejimi .3

2) Yunanistan: Bir Ayaklanmanın Anatomisi ve
'Yeni' Gençlik Muhalefeti . . .9

3) Neo-Liberal Bütünleşme ile Aşırı Sağ Arasında Avrupa:
Toplama Kampları ve Seçimler 27

4) Ağustos Böcekleri, Karıncalar ve Yunanistan'da Kriz . .43

5) Atina'dan Tunus'a Öğrenci-Gençlik
Muhalefetinin Değişen Karakteri 49

6) Tunus'tan İspanya'ya Korkunun Sonu .57

7) Avrupa'da Bir 'Argentinazo' mu? . .62

8) İki Tip Demokrasinin 'Meydan' Muharebesi 67

9) Yunanistan: 'Zayıf Halka' . .72

10) Yunanistan: Yönetenler Eskisi Gibi Yönetemiyorlar .76

11) 'Harp Sisi': Yunanistan'da Kriz ve Direniş .80

12) Avrupa'da Yeni Bir Mücadele Dalgası mı? 85

13) Yunanistan: Savaşa Karşı Savaş .89

14) Yunanistan'a Dair Birkaç Not: Cüret Etmeli! . .93

2. BÖLÜM
ARAP İSYANI: TAHRİR KUŞAĞI –
DEVRİM KÖSTEBEĞİ HAREKETE GEÇİYOR

1) Tunus: Devrimlerden Devrim Beğenmek 99

2) Tunus'tan Devrim Dersleri 105

3) Mısır: Demokrasiye ' Düzenli' Geçiş Mümkün mü? . . .110

4) Tunus: Devrim Kostebeği Kazmaya Devam Ediyor ...114
5) Tunus ve Mısır: Devrimin Güncelliği 119
6) Devrim, Sol ve Sinizm ...125
7) Ne Emperyalist Müdahale, Ne Kaddafi! ...131
8) Libya: Emperyalist Müdahalenin Çarpıttığı Ayaklanma ...136
9) Mısır Devrimi 2.0 ...142
10) 'Arap Baharı' ve 'Tahrir Kuşağı' Merceğinde: 'Devrim' ve 'Emperyalizm' Üzerine 146
11) Bir Tahrir Kuşağıyla Karşı Karşıyayız 156
12) Emperyalizm ile Ayaklanma Arasında Suriye 169
13) Gölgelerle Dans: Arap Coğrafyasında Emperyalizm ve Ayaklanma 175
14) Suriye: Türkiye Neyin Peşinde? 183
15) Arap Devrimleri ya da Devrimi 'Devrim' Yapan Nedir? 197
16) Suriye'ye Kırkar Satır ve Katır 207
17) ABD Emperyalizmi ve Arap Devrimci Süreci: Bir Hatırlatma 210

3. BÖLÜM
TÜRKİYE: CILIZ SOSYALİST SOL İLE SINIRLARI ZORLAYAN KÜRT HAREKETİ

1) Kürt Meselesinde Kimin Çözümü: Sosyalistler ve Kürt Sorunu 223
2) Emekçiler ve Kürtler ya da 'İşçi Sınıfı Kürtleşti' mi? 246
3) Kürt Muhalefetini Ehlileştirme Aracı Olarak 'Şiddet Karşıtlığı' ..253
4) AKP'nin Kürt Sevdası: Ya Benimsin, Ya Mahkemenin: Siyasi-Kırım Örneği 260
5) Mustafa Muğlalı'dan İHA'lara Bir İktidar Stratejisi Olarak Tarihle Yüzleşmek 265
6) 'Vietnam Sendromu' ve Kürt Sorunu ..273
7) Yanlış Bayraklar Altında... 278
8) 'AKP Karşıtlığı' ya da Siyasetin Mistikleştirilmesi 283
9) Sosyalistler ve Seçimlere Dair Bazı Hatırlatmalar 290
10) Sosyalist Hareketin Yeniden İnşasına Dair Notlar 298
11) 'Kürt Baharı'ndan İç Savaşa mı? ...304

GİRİŞ:
TARİHİN SONUNDAN, DEVRİMİN GÜNCELLİĞİNE

Gyorgi Lukács'a göre, Lenin'in düşüncesinin ayırt edici vasfı, emperyalizm ve savaşlar devrinde dünyada ve Rusya'da yaşananları, 'devrimin güncelliği' perspektifinden kavramasıdır. Yani kısacası, devrimi sürekli bizimle olan aktüel bir ihtimal olarak ele almasıdır.

Lukács açısından Bernstein tipi revizyonistlerle Kautsky tipi 'ortodoksları' birleştiren husus da, devrimin bu evrensel güncelliğini yadsımalarıdır. "Kaba bir Marksistin gözünde burjuva toplumunun temelleri o kadar sarsılmaz bir sağlamlıktadır ki, onlar bu temellerin son derece göze çarpan biçimde sarsıldığı anlarda bile yalnızca 'normal' duruma dönülmesini diler, burjuva toplumunun bunalımlarını geçici olaylar olarak görür ve böyle zamanlar-

da bile mücadeleye kesinlikle yenilmez olan bir kapitalizm karşısında akıl dışı ve sorumsuz bir isyan olarak bakarlar."

Oysa Lenin devrimi bir gün mutlaka varılacak olan güneşli güzel yarınlara dair astronomik bir ufuk olarak değil, aktüel bir mesele olarak kavrar. "Devrimin güncelliği, tek tek her günlük sorunun, toplumsal tarihsel bütünün somut bağlamı içinde ele alınması, bunların proletaryanın kurtuluş momentleri olarak incelenmesi demektir. (...) Bu ise yalnızca, günlük her sorunun -günlük sorun olarak bile- aynı zamanda devrimin temel sorunu olduğu anlamına gelir."[1] Yani devrim artık bir teorik soyutlama değil, günün meselesidir; her günlük sorun devrimle, devrimci imkânla bağlantılıdır. Lenin'den oldukça farklı bir terminoloji kullanan Walter Benjamin'in deyimiyle, "bu gelecek içerisinde her an, Mesih'in geçebileceği küçük kapı"dır artık.[2] Mesihçi kurtuluş, yani devrim, ancak güncel ve gerçekleşebilir bir mesele olarak kavrandığında onunla günlük mücadeleler arasında somut bağlar kurulabilir. Oysa bu ikisi arasındaki aktüel bağları kesmek, ('eskiler'in jargonunu kullanmak gerekirse) sağ oportünizmin evrimciliğine ya da sol oportünizmin maceracılığına varır ancak.

Elbette şimdi, Birinci Dünya Savaşı yıllarında önce Rusya'yı, sonra da hemen bütün dünyayı sarsan devrimci kabarış döneminde değiliz. Dolayısıyla, yukarıda Lenin ya da Lukács'a yapılan atıflar çoğumuza kendi güncelliğimizle ilişkisiz ve dolayısıyla da afakî gelebilir. Oysa unutmayalım, kapitalist krizin ekolojik krizle bütünleşerek burjuva medeniyetinin çok boyutlu bir buhranına dönüştüğü keskin bir dönemeçteyiz. Kriz kapitalist siyasal mimariyi alabildiğine kırılganlaştırıyor, geride bıraktığımız bir yılda başta Arap coğrafyasında olmak üzere cereyan eden sosyal patlamaları, yığınsal düzeyde keskin radikal siyasallaşma süreçlerini ve kitleler nezdinde ani bilinç sıçramalarını mümkün kılıyor. Geçtiğimiz bir yılda dünyanın birçok bölgesinde kitle mücadelelerinde yaşanan ve yeni bir 'dalga' olarak değerlendirilebilecek niteliksel

1) György Lukacs, *Lenin'in Düşüncesi - Devrimin Güncelliği*, çev. Ragıp Zarakolu, Belge Yayınları, İstanbul, 1998, s. 7-12.
2) Walter Benjamin, *Pasajlar*, çev. Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 43.

sıçramayı bu bakımdan iyi irdelemek ve dikkate almak gerekiyor. Son bir yıl içerisinde devrim kelimesinin tekrar tedavüle girmesini de medyatik bir abartma olarak değil, bu arka plan dahilinde, yani radikal bir siyasal-toplumsal dönüşümün geniş yığınlar nezdinde yakıcı bir ihtiyaç olarak hissedilir olmaya başlamasıyla bağlantılı olarak düşünmek gerekiyor. Bu bakımdan devrim sözcüğünü kullanmakta cimrilik etmek yerine Leninist 'devrimin güncelliği' perspektifinin yeniden hatırlanması gereken bir döneme giriyoruz, belki girdik bile.

Hızla hatırlayalım: Muhammed Buazzizi'nin kendini ateşe vermesiyle Tunus'ta başlayan Arap devrimci süreci, 'devrim' kelimesini 'bölgede' olduğu kadar dünyada da gündelik kullanıma sokuverdi. Sonra, başta İspanya ve Yunanistan olmak üzere bir dizi Avrupa ülkesindeki büyük kitle eylemleri, 'öfkeliler' (*indignados*) hareketi geldi, daha sonra da özellikle ABD'de 'işgal et' (*occupy*) hareketleri. Bu kez bir İspanyol devriminden, bir Avrupa ya da Amerikan devriminden bahsedilir oldu. Şili'deki devasa öğrenci muhalefetine 'penguen devrimi' dendi. 'Avrupa devrimi' başlığı altında kıta düzeyinde eylemler örgütlenir oldu. Elbette çoğu abartılı tanımlama ve yorumlardı bunlar. Ancak devrimin kendisinin değilse bile lafzının, bir devrimin mümkün ve istenir olduğu fikrinin yaygınlaşması, yeni yüzyılın belki de en önemli, en şaşırtıcı sürpriziydi.

Oysa çok değil, daha bundan yirmi küsur yıl önce, 1989'da, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın siyaset planlama ekibinden Francis Fukuyama, *The National Interest* adlı uluslararası ilişkiler dergisinde "The End of History?" (Tarihin Sonu mu?) adlı makalesini yayınlıyordu. Fukuyama, Sovyet bloğunun çözülmesinin ardından çalışmasını genişletip makalesinin sonundaki soru işaretini de kaldırarak, *The End of History and The Last Man* (Tarihin Sonu ve Son İnsan) adlı meşhur kitabını yayınlayacaktı. Kitabın tezleri onu okumuş okumamış hemen herkesçe aşağı yukarı bilinmektedir: 1789'la başlayan modern serüven bin bir felaket ve hayal kırıklığının ardından liberal demokrasinin güvenli sularında nihayete ermiştir. Batı tipi liberal demokrasi ve piyasa ekonomisi, insanlararası ilişkileri düzenlemenin muhtemel en iyi biçimi olarak

insanlığın ideolojik evriminin nihai aşamasıdır. Yani sonraki yıllarda çokça anılacak 'tarihin sonu', aslında liberalizmin küstah ve nihai bir zaferinden ibarettir.

Fukuyama'nın makalesini yayınladığı aynı yıl, Fransız Devrimi'nin 200. yıldönümü görkemli bir biçimde kutlanır. Ünlü tarihçi François Furet'nin öncülüğünü yaptığı revizyonist tarihçiler kutlamalar.vesilesiyle Fransız Devrimi'nin artık 'bitmiş' olduğunu ilan ederler. Furet aslında devrimin 'gereksizliği'ne dair genel bir konsensüsü ifade ediyordu. Buna göre devrim, Fransız tarihinde çok da önemli bir değişiklik yaratmamıştı; daha iyi yönde bir değişime yol açtığıysa kesinlikle iddia edilemezdi. Devrim, Rousseaucu 'genel irade' ve Robespierreci 'terör' ile içerisinden modern zamanların aşırılıklarının, totalitarizmlerin, savaşların ve soykırımların çıkacağı Pandora'nın kutusunu açıvermişti. Dönemin hem de 'sosyalist' sıfatlı başbakanı Michel Rocard'a göre devrimin 200. yıldönümü, "birçok insanı devrimin tehlikeli olduğuna, şayet devrim olmasaydı her şeyin çok daha iyi gideceğine ikna etme"nin iyi bir vesilesi olarak görülmeliydi.[3]

1989 yılında meşum duvar yıkılır, sadece adı 'sosyalist' olan blok çözülmeye başlar ve bu ülkelerdeki anti-bürokratik halk hareketleri sermaye ve piyasa ekonomisinin peygamberleri tarafından Batı düzenine eklemlenecek şekilde soğurulurken, tarihin liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin zaferiyle nihayetlenişi kutlanmaktadır. Biten sadece tarih değildir elbette, liberal parlamenter demokrasinin ötesinde her arayışın da beyhudeliği açığa çıkmış, devrim ya da egemen olandan 'kopuş' fikrinin kendisi de nihayete ermiştir. Liberal temsili demokrasi, önce faşizmi, ardından da 'komünizm'i mağlup ederek kendisine karşı olabilecek bütün alternatiflere karşı galibiyetini ve tartışılmaz üstünlüğünü ilan etmiştir. 1990'lı yıllara ve 2000'lerin büyük bölümüne egemen olacak muzaffer *zeitgeist*, yani 'zamanın ruhu', bütün ihtişamıyla hüküm sürmektedir artık: Kapitalizm demokrasinin bir önkoşulu, gerekli şartıdır; faşizmle komünizm ise liberal demok-

3) Akt. Eric J. Hobsbawm, *Fransız Devrimi'ne Bakış: İki Yüz Yıl Sonra Marseillaise'in Yankıları*, çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s. x.

rasiye doğru doğal ve kaçınılmaz gelişimi sekteye uğratan geçici kazalar, kapanmaya mahkûm parantezlerden ibarettir. Rousseau ve Marx'ın radikal ütopyaları totalitarizme kaynaklık etmiş ve giyotinle Gulag kamplarını doğurmuştur. Devrimci kopuşların, ihtilallerin damgasını vurduğu 'aşırılıklar çağı' nihayet kapanmış, kapanırken de devrim, artık bittiği ilan edilen tarihin çöp sepetine fırlatıverilmiştir.

İşte, *yirmi yıl sonra* devrim geri geliyor. Tam istediğimiz şekilde ve zamanda olmasa da geniş kitleler nezdinde devrimden, hatta onun arzu edilirliğinden bahsediliyor. Zaten devrim tabiatı icabı 'beklenmedik' bir hadise değil midir? Daniel Bensaid'in deyimiyle, "yoktan var olan ya da salt ilahi iradenin ürünü olan dini mucizeden farklı olarak, gerekçeleri olan devrimler beklenmedik bir yerde ve zamanda ortaya çıkarlar. Zorunlu olarak uygunsuz bir zamanda gerçekleştikleri için randevularına asla zamanında gelmeyip, devrimin baş aktörlerini hazırlıksız yakalama ve onları hiç ummadıkları stratejiler üretmeye zorlama pahasına sürprizler yaparlar".[4] Elinizdeki kitap, işte devrimin ansızın ve 'vakitsizce' yeniden tahayyül dünyamıza dahil oluşuna dairdir.

*THAWRA**: DEVRİMİN BAHARI

İlerleyen sayfalarda da vurgulanacağı üzere, Arap ayaklanmaları yerli-yabancı anaakım medya erbabının iştiyakle vurguladığı şekilde yeni bir 1989, yani Sovyet bloğunun çözülmesi misali, liberal (hatta neo-liberal) demokrasinin bir başka zaferi ve dolayısıyla da 'tarihin sonu'nun cümle âleme bir kez daha ilanı için yeni bir vesile değildi. Tam tersine, son otuz yıldır uygulanan neoliberal siyasetlerin bölgedeki otoriter rejimlerin altını nasıl oymuş bulunduğunun, dahası bilhassa kriz bağlamında mevcut siyasal mimarinin ne ölçüde kırılgan hale geldiğinin bir ifadesiydi. Yanlış anlaşılmasın: Arap devrimci sürecinin 'mana ve ehemmiyeti'ne dair akademik bir tartışma değil bu; tam tersine, bu sürecin nasıl

4) Daniel Bensaid, *Marx Kullanım Kılavuzu*, çev. Volkan Yalçıntoklu, Habitus Yayıncılık, 2010, İstanbul, s. 175.

*) (Arapça) Devrim.

tanımlanması gerektiğine dair ta başından beri cereyan eden kritik bir mücadele söz konusu. Bu çerçevede, ayaklanmaları ve muazzam kitle hareketlerini Asyatik despotizme karşı Batı değerlerinin bir tasdiki olarak görme ve gösterme çabası sol mahfillerde dahi etkili olabiliyor. Dünya Bankası başkanı Bob Zoellick, Arap devrimlerinin sembolü Muhammed Buazzizi'nin ölümünü dahi serbest piyasa ekonomisinin bir muştusuna çevirmeyi becerebilmişti örneğin. Zoellick'e göre Buazzizi, "hükümetin aşırı bürokratik engellemelerine karşı mücadele eden bir serbest girişimci" idi. İş ve ekmek uğruna kendini yakan bir seyyar satıcı, aşırı bürokratik düzenlemelere ve girişimciliğin önündeki engellere karşı savaşan bir serbest piyasa mücahidine dönüşüvermiş oluyor böylece. Zoellick'in pervasızlığını aşırı ve istisnai bir örnek olarak görmemek gerek. Söz konusu devrimci sürecin nasıl anlamlandırılıp tanımlanacağı hususu, en az devrimlerin kaderini belirleyecek 'alandaki' gerçek mücadeleler kadar önemli. Devrim ezilenlerin elinden sadece emperyalist manipülasyonlar ya da yerli hâkim sınıfların siyasal tertip ve girişimleriyle çalınmak istenmiyor. Arap ayaklanmaları hemen bütün insanlığın kafasına liberalizmin yeni bir zaferi olarak kakılmak isteniyor. İşin kötüsü, yaşananları bir başka 'renkli devrim' örneği addeden birçok solcu da işte bu anlamlandırma/adlandırma mücadelesinde daha başta teslim bayrağını çekivermiş oluyor.

Oysa Tunus'ta, Mısır'da kitlelerin demokratik haklarla beraber sosyal adalet taleplerini kendiliğinden bir biçimde harmanlamaları bir tesadüf değil, otoriterizme itirazın toplumsal kaynakların yağma edilmesine dayalı mevcut iktisadi-sosyal modele itirazı da ister istemez gündeme getirmesinin sonucuydu. Arap devrimci sürecini değerlendirirken bu coğrafyanın neo-liberal siyasetlerin hayata geçirilmesinin erken bir örneğini teşkil ettiğini unutmamak gerek. Bölgede neo-liberalizmin kökenleri Enver Sedat'ın 1973-1974 yıllarında uygulamaya soktuğu ve Nasır dönemi devletçiliğinden keskin bir kopuşu ifade eden *infitah* (açıklık) politikalarına kadar geri götürülebilir. Bölgedeki ayaklanma ve halk hareketlerini tartışırken neo-liberalizmin bu coğrafyadaki 'köklü' ta-

rihinin yarattığı sonuçları akılda tutmakta yarar var. Bu bakımdan Tahrir, tarihin liberal cennette nihayete erişinin bir başka delili değil, yeni bir tarihin başlangıcına ya da tarihin *bir kez daha* hızlanmasına dair bir işaretti.

'Yeni bir tarih' ibaresi abartılı bir ifade belki; ancak özellikle Arap ayaklanmalarının dünyanın dört bir yanında gelişen çeşitli mücadeleler açısından nasıl bir esin kaynağı olduğu düşünüldüğünde, Arap devrimci sürecinin ezilenlerin tarihini hiç değilse hızlandıran bir katalizör işlevi gördüğünü söyleyebilmek mümkün. Bilhassa Tunus ve Mısır örnekleri, yani kitlesel mücadelelerin otoriter rejimleri devirmesi ya da zorlaması, hiç değilse son yirmi yılda yaşanan bir dizi yenilginin toplumsal mücadelelerin dönüştürücü gücüne, kitlelerin aşağıdan basıncının kazanımlarla taçlanabileceğine dair inancın örselendiği bir devirde hayli tesirli oldu. Yani bu mücadeleler, Margaret Thatcher'ın meşhur TINA (*there is no alternative*, yani başka seçenek yok) argümanının bütün ağırlığıyla hüküm sürdüğü dünyanın değişik coğrafyalarında mücadele eden, direnen 'sıradan insanlar'ca kolektif eylemlerine dair özgüven kazandıran olumlu timsaller olarak algılandı.

Burada kısa bir paranteze izin verilsin: Aslında neo-liberal siyasalar bütünü işçi sınıfının, emekçi ve ezilenlerin kendi bağımsız örgütlenme ve kolektif eyleme geçme kapasitesini hedefler. İşçi sınıfının siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel gücünü kırmayı hedefleyen neo-liberalizm, ezilenlerin kendi hayatlarını kontrol etmeye dönük enerjilerini, kendi hayatlarına sahip çıkmaya dönük inisiyatiflerini, yaratıcılıklarını, özgüvenlerini törpüler. Sınıf hareketini ve toplumsal mücadeleleri zorla bastırır, parçalar, atomize eder, böler, hareket edemez hale getirir, itibarsızlaştırır. Aşağıdakilerin bağımsız örgütlenmelerini işlevsiz kılar, gayri-siyasallaştırır, emekçi kamusallıklarını ticarileştirerek tahrip eder. Kısacası neo-liberalizm kolektif bir mücadeleye kaynaklık edebilecek insani bütün enerjileri zaafa, akamete uğratmaya çalışır. Şirket ya da aile dışında toplumsal eyleme kaynaklık edebilecek kolektif bir özne bırakmamayı hedefler. Bireyci-rekabetçi bir kültürü, kolektivist-dayanışmacı pratikleri ve kamusallıkları

tahrip edecek şekilde yaygınlaştırır. İşte, kitle mücadelelerinin, üstelik genelde oryantalist zihniyetin atalet, apati ve kadercilikle damgaladığı halklar arasındaki mücadelelerin diktatörleri devirebilmesi, bu kolektif özgüven ve enerjinin onarılması, kendi kaderine sahip çıkmaya dönük enerjinin yeniden kazanılması hususunda anlamlı bir etki yarattı demek hiç de abartı olmaz.

Aslında söz konusu devrimci sürecin siyasal tahayyülde dünya ölçeğinde bir 'deprem' etkisi yarattığından bahsetmek mümkün. Hareketin en görünür yönü olan Tahrir, 21. yüzyılın başına özgürlük mücadelesinin somut bir imgesini hediye etmiş oldu. İşte bu imge son bir küsur yıl içerisinde dünyanın dört bir yanında karşılık buldu. Mısır ve Tunus bayrakları hemen her mücadelede kullanılan birer simge haline geldi, Arapça sloganlar İsrail'den İspanya ve ABD'ye, neredeyse cümle âlemde yankılandı. Buazzizi'nin Aralık 2010'da kendisini ateşe vermesiyle başlayan 2011 yılında yaşananlar, her şeyi mümkün kılmadı elbette; ancak yeni ve o Aralık gününden evvel gündemde olmayan ihtimalleri de insanlığın önüne koyuverdi. Devrim, piyasanın doğallık ve nihai rasyonelliğine dair bir önceki devrin kesinliklerini berhava eden kapitalist kriz bağlamında yeniden güncel bir mesele halini aldı.

Türkiye sosyalist hareketinin önemli kesimleriyse 'bölge'de cereyan eden mücadelelerin bu kışkırtıcı, başka direnişleri 'tetikleyici' boyutunu maalesef es geçtiler ve bir önceki dönemin şablonlarına takılı kaldılar. İlerleyen sayfalarda hem bu tutum eleştiriliyor hem de bu tavrın sebepleriyle pratik ve siyasal muhtemel sonuçları tartışılıyor. Bu noktada 'şablon' demişken kastedilenin ne olduğuna dair bir hususu kısaca da olsa açıklığa kavuşturmak şart: Şu son bir yıl içerisinde Türkiye'de sosyalistlerin tertip ettiği Mısır ve Tunus devrimleriyle dayanışma eylemlerinin sayısı bir elin parmaklarını aşmadı. Açıkçası, Arap halklarıyla dayanışma onlar ayaklandıklarında değil de ancak emperyalist saldırganlığın konusu olduklarında gündeme geldi. Türkiye'de sol ancak o zaman, yani Libya'ya müdahale olduğunda ya da Suriye'ye dönük askeri müdahale tehditleri arttığında daha büyük ve görece kitlesel eylemler düzenleyebildi. Bu sadece solun alışkanlıklarıyla açıklanabilecek

bir husus değil: Aslında 'Araplar' ancak oryantalist fantezi dünyamıza uygun 'pasif' bir konumda olduklarında, fail değil de 'mağdur nesne' olduklarında onlarla siyaseten dayanışmayı düşünebildiğimizi söylemek mümkün. Yani solun geniş kesimleri nezdinde Arap halkları, ancak 'tarihin öznesi' olan, 'mütecaviz', etkin Batı tarafından müdahaleye uğradığında siyasal bir mesele addediliyor. Emperyalist müdahaleciliğe karşı durmak elbette önemli ve solun olmazsa olmazlarından. Ancak solun önemli bir bölümünün Arap halklarını neredeyse bir siyasal fail addetmediği, onların kitle hareketlerine pek de ehemmiyet vermediği ve onları saldırıya açık masum, zayıf, edilgen kurbanlar olarak görmekle yetindiği açık. 'Tarih yapan' Batı ile o tarihin ancak kurbanı olabilecek pasif ve edilgen Şark arasındaki oryantalist dikotomi, sosyalist hareket içerisinde de içselleştirmiş durumda maalesef.

KAPİTALİST UYGARLIĞIN BUHRANI

İçerisinden geçtiğimiz devrede siyasal koşulları uluslararası düzlemde belirleyen temel parametre, konjonktürel değil yapısal karakterde olan kapitalist kriz elbette. Krizin derinliğini anlayabilmek açısından onun birleşik karakterini, yani ekonomik, finansal, toplumsal ve ekolojik boyutlarını bilhassa vurgulamak gerekiyor. Karşı karşıya bulunduğumuz basit bir finans ya da borç krizi olmaktan öte, kapitalist uygarlığın bir krizidir. Konjonktürel krizlerden farklı olarak sermaye birikim süreçlerine içsel mekanizmalar aracılığıyla 'kendiliğinden' dengesini bulacak bir durumla karşı karşıya değiliz. Gerilemenin ve buhranın yerini uzak ya da yakın gelecekte otomatik bir biçimde genişleme almayacak. Bilakis, kriz sonrası oluşacak yeni 'denge', ancak piyasa mekanizmaları haricinde siyasal-toplumsal gelişme ve mücadeleler yoluyla oluşacak. Yani savaşlar, devrimler ve karşı devrimler gibi dünya tarihsel gelişmeler vasıtasıyla... Ernest Mandel'in terimleriyle, sermayenin tarihsel hareketinde "duraklayan bir uzun dalganın yerini, genişleyici bir uzun dalgaya bırakışı" bizzat ekonominin içinde kendiliğinden işleyen bir mekanizmadan, yani bir başına 'kapi-

talist üretim tarzının hareket yasaları'ndan çıkarsanamaz. "Onu yalnızca, belli bir çevredeki kapitalist gelişmenin bütün somut biçimleri ('birçok sermayeler'in bütün somut biçim ve çelişkileri) göz önünde tutulduğunda anlayabiliriz. Bu somut biçimler de fetih savaşları, kapitalist etki alanının genişlemeleri ve daralmaları, kapitalistlerarası rekabet, sınıf mücadelesi, devrimler ve karşı devrimler, vb. gibi bir dizi iktisadi olmayan faktörü ima eder. Kapitalist üretim tarzının işleyişine zemin olan bütün bu toplumsal ve coğrafi çevredeki bu radikal değişmeler kendi paylarına, kapitalist büyümenin temel değişkenlerinde radikal alt-üst oluşlara neden olurlar."[5] Hasılı, mevcut krizden şu ya da bu istikamette çıkışın büyük ve keskin siyasal ve toplumsal çalkantıların eseri olacağını aklımızın bir köşesinde tutmakta yarar var.

Yukarıda da belirtildiği üzere, sermayenin krizi biyosferdeki canlı hayatının önemli bölümünü tehdit eden küresel ekolojik krizin giderek derinleştiği koşullarla bütünleşmekte. Türkiye'de kapitalist krizin etkileri tartışılırken çoğu zaman göz ardı edilen bir parametre bu. Oysa günümüzde insanlığın doğayla girdiği ilişkide kritik bir eşikte durduğu gerçeği açıkça ortada artık. Bu kritik eşik yeryüzündeki canlı hayatının büyük bölümünü ve insan uygarlığının varlığını tehdit edecek noktaya ulaşmış durumda. Hâlihazırda bilimcilerin tespit ettiği 'gezegensel dokuz sınır alanı'nın üçü (iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, nitrojen-azot döngüsü) aşılmış durumda; iki sınır alanında da (tatlı su kaynaklarının tükenişi ve okyanus asitlenmesi) sınırların zorlanmakta olduğuna ilişkin emareler çoğalıyor. Bu bağlamda küresel ekolojik krizin, insanlığın tarihinde karşılaştığı en büyük meydan okumayı oluşturduğunu söylemek bir mübalağa sayılmamalı.

Başta iklim değişimi olmak üzere ekolojik krizin yarattığı yeni yeryüzü koşullarının nasıl bir şeye benzeyeceği giderek belli olmaya başlıyor ve yakın gelecekte meydana gelebileceklerin örnekleri daha büyük sıklıkta karşımıza çıkıyor. Son olarak, Aralık 2011'de Durban'da gerçekleştirilen iklim değişikliğine ilişkin Bir-

5) Ernest Mandel, *Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları*, çev. Doğan Işık, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 1991, s. 23-24.

leşmiş Milletler çerçevesindeki 17. Taraflar Konferansı'nda zorunlu karbon emisyonu indirimi öngören bir anlaşma için 2020 yılına kadar beklenmesi yönündeki karar, küresel egemenlerin uçuruma doğru gidişi engelleme kapasitesinden yoksun olduklarını bir kez daha ortaya serdi. İklim krizinin kontrol edilemez bir noktaya evrilmemesi için gerekli önlemlerin alınabilmesi için lüzumlu olan süre oldukça azalmış durumdayken ve Taraflararası Konferans sürecinde on yedi yıl dişe dokunur bir sonuç elde etmeden boşa harcanmışken, nereden bakılırsa bakılsın, bu karar çok değerli dokuz yılın daha heba edilmesi anlamına geliyor. Öte yandan, 2020 yılına kadar küresel ölçekte sera gazı emisyonlarının halihazırdaki hızlı artış eğilimini koruyacağını da resme ilave etmek gerek. Üstelik 2020 yılında hayata geçmesi 'umulan' anlaşmanın krizin ulaştığı vehamet ölçüsünde bir içeriğe sahip olacağını beklemek de abes. Durban kararı bir kez daha dünyanın egemenlerinin iklim krizi karşısında insanlığı ve onunla beraber gezegenin canlı hayatının önemli bir kısmını uçurumun kenarına sürüklemekte bir beis görmediklerini ispat etti. Böylesi bir gecikmeyse büyük ihtimalle içinde bulunduğumuz yüzyılın sonuna doğru yeryüzü ortalama sıcaklığında 4 derecelik bir artışın gerçekleşmesini önlemenin çok güç olacağı anlamına geliyor. Durban'ın bu şekilde sonuçlanmasıyla dünyanın zenginlerinin yeryüzü yoksulları ve canlıların çoğunu kendi kaderlerine terk ettiği tescillenmiş oldu.

Ekolojik krizin iklim değişimi başta olmak üzere değişik görüngülerinin önümüzdeki dönemin siyasal ve toplumsal topoğrafyasının üzerinde şekilleneceği koşulları oluşturduğunu söylemek mümkün. Eğer mevcut gidişattan köklü bir kopuş gerçekleşmezse karşımızda, yeryüzü nüfusu ve canlı hayatının önemli bölümünün varlığını idame ettirmekte gittikçe daha güçlük çekeceği bir dönem olacak demektir. Her şeyin bugünkü gibi devam ettiği böylesi koşullar, bütün dünyada egemenlerin ayrıcalıklarına çok daha kıskançça sarılacakları, ekolojik krizin maliyetiniyse aşağıdakilere, ezilenlere, emekçilere ve canlı hayatına ödetmeye çalışacakları bir siyasal konjonktüre işaret ediyor. Demokrasinin küre-

sel ölçekte doğrusal olarak geliştiği zehabına kapılanların aksine, önümüzde uzanan tarih, insanlığın geniş kesimleri nezdinde hayatta kalmanın asgari şartları için dahi kıyasıya mücadelelerin yaşanacağı bir döneme işaret etmekte. Bu mücadeleler içerisinde bugünün egemenlerinin önerebilecekleri yegâne şey açlık, baskı, göç, savaş ve ölüm olacak.

Hâlihazırda dünya üzerinde 1 milyardan fazla insan, yani insanlığın yedide biri, temiz suya ve yeterli gıdaya ulaşmakta sıkıntı çekiyor. Gıda fiyatlarında meydana gelen en ufak artış bu kesimleri derinden etkiliyor. Hane bütçelerinin neredeyse yüzde altmışını gıdaya ayıran bu kesimlerin Somali'de geçtiğimiz yıl yaşanana benzer kriz zamanlarında bu harcamaları bütçelerinin yüzde seksenine yükseliyor. Tam da bu yüzden, temel gıda mallarının fiyatlarındaki rekor yükselişler Arap ayaklanmalarının ve geçtiğimiz yıllarda bir dizi başka güney ülkelerinde tanık olduğumuz büyük kitle eylemleri ve isyanların patlak vermesinde önemli bir etkendi. Sadece 2008 yılında, tam 15 ülkede temel gıda fiyatlarının yükselişinin tetiklediği 'ekmek ayaklanmaları' yaşandı. Dahası, gıda fiyatlarında 2007 ve 2008 yıllarından itibaren meydana gelen devasa artışların dönemsel bir durum olmadığını, önümüzdeki süreçte de bu genel eğilimin devam edeceği, hatta önümüzdeki dönemde fiyatların yine zirveye çıkma ihtimalinin yüksek olduğunu BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) kendisi vurgulamakta.

Gıda krizinin oluşmasının en büyük sebepleri, egemen çevrelerin yaygınlaştırdığı biçimde değişik doğal faktörlere dayalı üretim düşüşleri, siyasal istikrarsızlıklar, özellikle Çin ve Hindistan başta olmak üzere güney ülkelerinin orta sınıflarının gıda tüketimlerinin niteliğinin değişmesi ve niceliğinin artması değil, tarım ürünleri piyasalarında artan spekülasyon ve iklim değişimine yol açan fosil yakıtlara sözde bir alternatif olarak sunulan tarımsal yakıtların üretimindeki yığınsal artıştır. Buna endüstriyel tarım üretiminin ve dağıtımının giderek tam anlamıyla petrole bağımlı hale gelmesi ve petrol fiyatlarının artışının da dolaysız biçimde küresel ölçekte gıda fiyatlarının artmasına se-

bep olması da eklenmeli. 1970'li yıllarda yaygınlaşan 'yeşil devrim' ile tarımsal üretimin makine, kimyasal ve fosil yakıt yoğun bir endüstri haline gelmesi, özellikle bu girdilerin fiyatlarına karşı üretimi gittikçe daha hassas kıldı. Petrol varil fiyatının tarihi zirvelere ulaştığı 2008'de başlayan kriz öncesi konjonktürünün tarımsal fiyatlardaki büyük artışlarla çakışması bu bağımlılığın en büyük göstergesi. Sermayenin doğa üzerindeki tahakkümünün ekolojik krizi derinleştirmesiyle önümüzdeki yıllarda Somali'de yaşanan felaket gibi trajedilerin sayısında muazzam bir artışın olacağını ileri sürmek bir kehanet olmasa gerek. Bu ekolojik felaketlerin mağdurlarıysa krizin yaratılmasında en ufak bir sorumluluğu bulunmayan, aksine toplumsal yapıları neo-liberalizm tarafından kırılganlaştırılan küresel güneyin (ve daha önce ABD'de yaşanan Katrina kasırgasının gösterdiği gibi 'gelişmiş' kuzeyin de) yoksulları ve en alttakileri olacak.

21. yüzyılın dünyası 'işler alışılageldiği gibi sürerse', ilk sinyallerini almakta olduğumuz üzere açlığın giderek kitlesel bir hal aldığı, ekolojik krizin derinleşmesiyle su gibi en temel doğal kaynaklara ulaşmanın birçok toplumsal grup adına giderek zorlaşacağı bir dünya olacak. Buğday, pirinç ve mısır gibi temel gıda maddelerinin fiyatlarının bir-iki yıllık kısa bir sürede iki, hatta üç katına çıktığı, kronik bir yiyecek darlığıyla karşı karşıya olan bir dünya, (toplumsal üretim ve bölüşüm ilişkilerinde radikal bir değişikliği gündeme getirecek aşağıdan ciddi bir basınç olmadığı takdirde) ancak daha otoriter bir dünya olabilir. Siloları ve tahıl nakliyat kamyonlarını 'yağmacılar'dan askerlerin koruduğu Pakistan ile, çeltik tarlalarını geceleri 'kaçak' olarak hasat edenlerden korumak için tarla başında elde silah nöbet tutulan Tayland, geleceğimizin işaret fişekleri. Geleceğin şu an için mümkün tek temsili bugün yaşanan felaketlerdir. Karşımızda Türkiye gibi ülkelerin bir 'istisna' oldukları 'demokratikleşen' bir dünya değil, giderek daha otoriter hale gelen bir dünya var. Walter Benjamin'in "ezilenlerin geleneği, bugün yaşadığımız 'olağanüstü halin' kural olduğunu gösterir bize" deyişi belki de her zamankinden daha geçerli bugün.

Bu noktada manzara-i umumiye hakkında birkaç notu aktarmakta yarar var. Bilindiği üzere kapitalist kriz, 2007 yılında konut piyasalarından başlayarak finansal balonların birbiri ardına patlamasıyla başladı. 2008 yılının Eylül ayında ABD'nin köklü yatırım bankalarından Lehman Brothers'ın batması ve peş peşe sökün eden iflaslar panik havasını her yere yaydı. Tam bu konjonktürde devletin müşfik elinin bankalara uzanması ve finans sistemini kurtarmak adına ardı ardına açılan paketlerle krizin ilk perdesi kapandı. 2010 yılı bir toparlanma yılı gibi görünse de bu 'toparlanma' büyümede yaşanan kaybı telafi edecek noktada değildi. 2011 yılındaysa ABD ekonomisi tekrar yavaşlamaya geçti, Avrupa ekonomileri ise resesyona saplandılar. Japonya'nın ulusal hasılası ülkede yaşanan tsunami ve nükleer felaketin ardından tekrar düşmeye başladı. Kredi piyasalarındaki çöküşün üretim kapasitelerinde yarattığı yıkım ve devletlerin bankaları kurtarmak adına borç yükünü halkın sırtına yıkmasının yarattığı yoksullaşma devam ediyor. Önümüzdeki döneme, yani 2012 yılına ilişkin büyüme oranı tahminleriyse oldukça düşük. Avrupa ekonomilerinin en iyi ihtimalle durağan bir performans göstereceği, ABD'nin büyümesinin ise yüzde 1 veya 2 civarında kalacağı belli oluyor. Yani, özellikle küresel ekonominin merkezlerinde yapısal nitelikli uzun bir daralmayla karşı karşıyayız. Ana kapitalist ülkelerde işsizlik oranları bir hayli yüksek seyretmeye devam ediyor. Resmi rakamlar yüzde 10 veya daha yukarısına işaret ederken işsizliğin gerçek boyutları çok daha yüksek. Özellikle zaten mevcut toplumsal hiyerarşide dezavantajlı konuma itilmiş olan kadınları, LGBTT bireyleri ve göçmenleri vuran yoksulluk ve toplumsal eşitsizlikler artıyor. Genç işsizliği Mısır'dan İspanya'ya korkutucu boyutlara (yüzde 40) ulaşıyor. Mali teşvik ve kurtarma paketleriyle başlayan yoğun devlet müdahalesi, finansal çöküşü engelleyerek sermayenin kârlarını hızla kriz öncesi seviyelere doğru yükseltti. Bunun maliyeti ise üretken yatırımların daha da yavaşlaması, istihdamın düşmesi ve emek gelirlerinin mutlak olarak azalması oldu.

Krizin esas olarak Batı dünyasında etkili olduğu ve Asya ya da Latin Amerika'da bir dizi ekonominin krize rağmen büyüdüğünü söylemek mümkün. Kriz ağırlıkla merkez ülkelerini vururken Çin son yıllarda yüzde 10 civarında bir büyüme hızını muhafaza ediyor. Daha düşük düzeyde olsalar da Hindistan, Endonezya, Güney Afrika ve Brezilya gibi ülkeler de benzer büyüme oranlarına sahipler. Bugün Çin birçok kilit sektörde dünya liderliğini ele geçirmiş durumda. Dünya kapitalist ekonomisinin yeni atölyesi haline gelen Çin, askeri harcamalarını da son yıllarda sürekli artırıyor ve önümüzdeki yıllarda kelimenin gerçek anlamında bir süper güç halini almayı hedefliyor. Ancak Çin ve diğer ülkeler dünya ekonomisini yeniden harekete geçirme noktasında değiller. Bu ülkelerin dünya ekonomisine dahil olma biçimi her şeye rağmen kırılgan. Çin GSMH'nın yüzde 42'si hâlâ ihracattan kaynaklanıyor. Dolayısıyla da Çin'in bu büyüme hızını kriz koşullarında sürdürebilmesi ancak bir iç pazar oluşturabilme kapasitesine bağlı olacaktır. Bu da yeni altyapıları, ücret artışlarını ve bir sosyal güvenlik sisteminin yaratılmasını gerektiriyor. Böyle kapsamlı bir dönüşümse kısa vadede çok kolay değil ve ancak ülke içi siyasal-toplumsal güç dengelerinde ciddi değişiklikler sonucunda gündeme gelebilecek bir şey. Kriz bağlamında daha 'yayılmacı' mı yoksa daha 'içe dönük' bir siyaset mi izlenmesi gereği konusunda Çin hâkim sınıfı içerisinde de (kimi zaman 'kıyı eliti' ile 'iç kesimler eliti' arasında olduğu söylenen) bir çekişme devam ediyor. Dahası, bu devasa ülkede anaakım medyanın ilgisine mazhar olmasa da ciddi toplumsal mücadelelerin serpilmekte olduğuna dair işaretler artıyor. Ülkede sadece son yılda çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve ücret artışları için on binlerce yerel eylem gerçekleştiği kaydediliyor. Son onyıllardaki muazzam toplumsal ve iktisadi altüst oluşların sonucunda kırdan kopan milyonlarca Çin emekçisi bugün dünya işçi sınıfının en büyük parçası. Mike Davis'in hatırlattığı üzere, 200 milyon Çin sanayi, maden ve inşaat işçisi bugün dünyanın en tehlikeli sınıfı. Onların ayağa kalkması, sosyalist bir dünyanın mümkün olup olmadığı sorusuna en belirgin cevabı oluşturacak aslında.[6]

6) Mike Davis, "Spring Confronts Winter", *New Left Review* 72, Kasım-Aralık 2011.

Kriz ve merkez ülkeler hakkında söylenenler bir yanlış anlamaya sebep olmasın: Yukarıda sayılan ve bazen BRICS, bazen de EAGLE olarak anılan kimi istisnalar haricinde çevresel ekonomiler krizden ciddi bir biçimde etkileniyor. G-20 haricinde bulunan birçok ülke, kapitalist krizin etkilerine, zaten neo-liberalizmin tesiriyle oldukça kırılganlaşmış bir toplumsal-ekonomik bağlam dahilinde maruz kalıyorlar. Bugün 2 milyarı aşkın insan temel sağlık hizmetlerinden faydalanamıyor. Yukarıda da vurgulandığı gibi, 900 milyon insanın temiz içme suyuna ulaşımı yok ve 1 milyardan fazla insan açlık tehdidiyle karşı karşıya. Neo-liberalizmin otuz yıllık tarihinin bir sonucu olarak artmış toplumsal eşitsizlikler, sosyal refah uygulamalarının tasfiyesi, toplumsal altyapıların tahrip oluşu, sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim sistemlerinin piyasalaşarak ulaşılmaz hale gelişi gibi eğilimler kriz bağlamında daha da pekişiyor. Bu durum, 'küresel güney'i ya da 'yeryüzünün lanetlileri'ni kriz karşısında daha da savunmasız kılıyor.

Bu arada kriz, ABD yegâne süper güç olma pozisyonunu yitiriyor mu tartışmasını yeniden gündeme getiriyor. Aslında ABD siyasal ve iktisadi bakımdan gerileme halinde olsa da ekonomik ve finansal piyasasının genişliği ve bütünleşik karakteri, doların gücü ve her şeyden öte muazzam askeri-siyasal kapasitesi dolayısıyla uluslararası sistemdeki yerini muhafaza ediyor. Ancak bugün karşımızda 1990'lar ve sonrasındaki 'tek kutuplu moment'in ABD'si yok. İleride daha detaylı aktarılacağı üzere, giderek daha fazla 'çok taraflı' hareket etmeye ve 'yükselen' güçleri hesaba katmaya zorlanıyor, hareket kabiliyeti daralıyor. ABD gücünde göreli bir gerileme yaşasa da onun konumuna meydan okumaya hazır bir güç meydanda olmadığından küresel hegemon güç olma konumunu sürdürüyor.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren ABD sermayenin dünya ölçeğinde yeniden üretilmesinin siyasal ve askeri garantörü oldu. Hâkim sınıfları sistemik dengesizliklerden ve popüler ayaklanma ve devrimlerden koruyan polisiye güç olarak hareket etti. Bugün Çin dahil olmak üzere bu işlevi yerine getirebilecek bir başka güç yok. Bu koşullarda ABD askeri kapasitesini yeni-

den yapılandırmaya dönük geniş kapsamlı bir strateji değişikliğinin ipuçlarını veriyor. Bütçe kesintilerinin basıncı altında kara ordusundan ziyade hava ve özellikle deniz kuvvetlerine yaslanacak ve esas itibariyle Çin'i çevrelemeye dönük olarak Asya-Pasifik bölgesine öncelik verecek bir stratejik yönelim yavaş yavaş şekilleniyor. Aslında ABD'nin göreli gerileyişi onun muazzam askeri kapasitesinin önemini azaltmak bir yana, daha da artırıyor. Bush sonrasında geçmişin daha 'dengeli' emperyal siyaset etme biçimlerine bir dönüş yaşansa da önümüzdeki süreçte, üstelik uluslararası rekabetin kızıştığı ve militarize olduğu koşullarda ABD'nin bu alandaki göreli avantajını daha sık devreye sokması pekâlâ beklenebilir.

Kapitalist uluslararası sistemde jeostratejik bir kaymanın şiddetli sarsıntılar olmaksızın, kendiliğinden (örneğin Çin'in ekonomik gücünün doğrusal artışının devamıyla) gerçekleşeceğini sanmak yanlış olacaktır. Böyle bir anlayış, kapitalizmin güç olmaksızın geliştiği yanılsamasına dayanır. Böyle bir jeostratejik kaymanın gerçekleşmesini, yani uluslararası sistem hiyerarşisinde 'Batısızlaşma'yı engellemek üzere ABD'nin bütün gücünü seferber edeceği aşikâr. ABD'nin 1990'ların başındaki kadir-i mutlak güç olmadığı da ortada. Ancak bu ülkenin dünyadaki askeri harcamaların yarısını gerçekleştirdiğini ve NATO'ya önderlik ettiğini unutmamak gerek. Yine de bütün bu belirsiz durumun, emperyalizmin müdahale kapasitesinde toplumsal mücadeleler açısından değerlendirilebilecek bir nispi zaafa yol açtığını not etmeliyiz. Dolayısıyla, hâlihazırda iki temel dinamiğin kesiştiğinden bahsedilebilir: Birincisi, yukarıda da vurgulandığı gibi, aktüel ekonomik kriz kapitalizmin konjonktürel bir krizi değil, uluslararası düzlemde güç ilişkilerinde uzun vadeli ve tarihsel değişikliklere yol açacak yapısal bir kriz. Bu ilk dinamik, uluslararası egemenlik ilişkileri bağlamında bir süredir gözlemlenen ikinci temel dinamiği oluşturan hegemonya kriziyle kesişiyor. Bu hegemonya krizi, yani bir küresel hegemon güç olarak ABD'nin gerileyişi, ancak başka bir ülke ya da ülkeler bloğunun henüz bu boşluğu dolduracak konumda olmayışı uluslararası sistemi ciddi belirsizliklere sürüklüyor.

'Yükselen' bir dizi çevresel ekonominin varlığı (bunların önemli bir kesiminin gelişmesinin Çin gibi endüstriyel üretimden değil de piyasalara petrol ya da tarımsal ürünler gibi temel metalar tedarikinden kaynaklandığını da vurgulamak gerek) jeopolitik düzeyde henüz ciddi bir etki yaratmış değil. Çin ve Rusya gibi ülkelerin uluslararası planda özerkliğinde göreli bir artış elbette mevcut; ancak aynı şeyi Hindistan ya da Brezilya gibi ülkeler için söylemek güç. Dolayısıyla, 'geleneksel' olarak dünya düzenini tayin eden büyük güçler karşısında BRICS olarak anılan ülkelerin (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) bir alternatif stratejiyle çıkmasını beklemek pek mümkün değil. Ufukta yeni bir Bandung görülmüyor.

Daha çok taraflı bir uluslararası sistemle karşı karşıya olsak da bunun neo-liberal küreselleşmenin temel unsurlarında bir değişikliği gündeme getirmediğini özellikle vurgulamak gerekiyor. İki savaş arası dönemden farklı olarak kriz, dünya kaynaklarını paylaşmak üzere gerekirse savaşa girecek korumacı blokların oluşmasına yol açmış değil. Ulus-aşırı düzenleyici kurumların gücü yerinde duruyor, hatta artıyor. G-20 zirvesinde IMF'nin fonlarının ikiye katlanması ve ulusal ekonomileri denetleme ve kontrol gücündeki artış bu durumun bir ifadesi. Üstelik IMF artık AB'nin kalbinde düzenleyici ve disipline edici bir aktör olarak devreye girmiş durumda. Muhtemel bir çokkutupluluğa ilişkin onca senaryoya rağmen ABD'nin IMF içerisindeki gücünü muhafaza ettiğini de hatırlayalım.

Kâr oranlarındaki düşüş, üretim ve kitlesel tüketimle telafi edilemediği için dünya ölçeğinde rekabet özellikle ABD ve Avrupa'da emeğin maliyetini ve toplumsal ve çevresel standartları düşürmeyi sermaye açısından zorunlu hale getiriyor. Kriz sonrasında söz konusu olan toplumsal uzlaşma, 'Keynesyen bir dönüş' değil, sermayenin *cepheden saldırısıdır*. Yeni bir neo-liberal dalgayla ya da neo-liberalizmin kriz bağlamında daha da derinleşmesiyle karşı karşıya bulunduğumuz söylenebilir. Bu yeni saldırının ya da sermayenin 'yukarıdan' yürüttüğü bu sınıf savaşının küresel bir karakteri var ve işçi sınıfının iktisadi ve toplumsal gücünde meydana getirmeyi hedeflediği kırılma çok büyük.

Aslında sermayenin krizi patlak verdiğinde, sol çevreler içinde, neo-liberalizmin artık iflas ettiği yönünde iyimser bir hava oluşmuştu. Yani krizin neo-liberalizmin siyasal, toplumsal ve ahlâki meşruiyetini sıfırladığı ve bundan böyle kamunun düzenleyici rolünün artacağı ve piyasanın kontrolsüz işleyişinin dizginleneceği yeni bir model, yeni bir 'düzenli kapitalizm' döneminin eşiğinde bulunulduğu şeklinde iyimser bir beklenti yayılmıştı. Neo-liberal uçurumun eşiğinden bir 'Keynesçi dönüş' neden olmasındı ki? Oysa bu siyasal anlamda oldukça yanlış bir beklentiydi ve zaten manzaranın kısa sürede tam tersine döndüğü ortaya çıktı. Beklenti yanlıştı; çünkü neo-liberalizm bir 'iktisadi model' değil sadece; o aynı zamanda emekçi sınıfların siyasal, toplumsal ve iktisadi gücünü kırmaya dönük bir sınıf politikası. Bu siyaset krize rağmen 'sokakta' mağlup edilmiş ya da hiç değilse geriletilebilmiş değil. Kriz elbette neo-liberalizmin meşruiyetinde bir gedik açmıştı ama siyasal alanda, sınıf mücadeleleri alanında, en kaba tabirle sermayenin bir saldırısı olarak düşünülmesi gereken neo-liberalizm mağlup edilmemişti. Dolayısıyla kriz, bırakın neo-liberalizmin tabusuna çivi çakmayı, sermaye sınıfı açısından toplumsal zenginliğin ve doğanın metalaştırılması, emek piyasasının daha da düzensizleştirilmesi ve esnekleştirilmesi açısından bir fırsat olarak görülüyor.

Kriz bilhassa Avrupa'nın ekonomik ve toplumsal yapısında büyük bir altüst oluşu gündeme getiriyor. AB üyesi bir dizi ülkede (Yunanistan, İrlanda, İspanya) kriz vesilesiyle emekçilerin hayat standardını, muhtemelen İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülmemiş bir hız ve şiddetle düşürecek topyekûn bir saldırı, bazen ulusal düzeyde anayasal çerçeveyi dahi ihlal edilerek yürürlüğe sokuluyor. Bazılarının ifade ettiği üzere, söz konusu olan emekçi sınıfların kimi kazanımlarını ortadan kaldıran bir saldırı değil, işçi sınıfının bizzat maddi varlığını hedefleyen bir taarruz bu: İşten çıkarmaların kolaylaştırılması, esnek ve güvencesiz çalışma ilişkilerinin yaygınlaşması, ücretlerin dondurulması, sosyal ödentilerin kesilmesi, sosyal güvenlik sisteminin sermaye lehine yeniden yapılandırılması, kamu kesiminde binlerce işten çıkarma, alt gelir gruplarını vuran dolaylı vergilerin artırılması, su ve elektrik de

dahil olmak üzere büyük bir özelleştirme dalgası, sağlık ve eğitimde ticarileşmenin derinleşmesi... Daha önce bir tekinin bile gündeme getirilmesi ciddi bir toplumsal tepkiyle karşılaşacak bir dizi 'reform' önerisi tek seferde, bir 'şok terapi' şeklinde ahalinin karşısına çıkarılıyor. Başta Yunanistan aracılığıyla AB'nin kalbi sayılabilecek Avro bölgesi, 'Latin Amerika tipi' neo-liberalizmle tanışıyor, hem de 'kundakçı-itfaiyeci' IMF eli ve desteğiyle. Bu taarruzun en şiddetli olduğu ülkelerde böylesi paketlerin ancak otoriter bir siyasal irade aracılığıyla dayatılabileceği aşikâr. Bu anlamda neo-liberalizmle Pinochet arasındaki illiyetin bir tesadüf eseri olmadığını, 'bürokratik hantal devlet karşıtı' neo-liberalizmin otoriter bir devleti gerektirdiğini unutmamamız elzem.

Bu noktada demokrasiyle neo-liberalizm arasındaki rabıta üzerine kısaca bir iki hatırlatmada bulunmak zorunlu: Neo-liberalizm geniş yığınlar için hayati önemdeki ekonomik ve toplumsal meseleleri demokratik karar alma mekanizmalarının dışına taşır, siyasal değil teknik meseleler haline getirir. Yani neo-liberalizm siyaseti teknikleştirir. Teknokrat hükümetlerinin Avrupa'da geçer akçe olmaya başlaması (İtalya'da Mondi, Yunanistan'da Papadimos) bu eğilimin kriz koşullarındaki bir tezahürü elbette. Toplumsal dışlama ve iktisadi-toplumsal eşitsizliklerin artışı, güvenliğin temel bir siyasal tema haline gelişine sebep olur, yani siyaset güvenlikleştirilir. Bu anlamda iç güvenlik aygıtı ordulaşır, şiddet aygıtları özelleşir, özel güvenlikler, kameralar, alt sınıfları kriminalize ve kontrol etmenin bin bir metodu gündelik hayatın alışıldık parçaları oluverir. Neo-liberalizm yürütme organını güçlendirerek (kanun hükmünde kararnameler, torba yasalar, vs.) parlamenter rejimin klasik işleyişinden bir sapmaya yol açar. Ancak bu ve benzer başka melanetlerine karşın onun demokrasiye yönelttiği esas tehdit, yukarıda da tekrar tekrar tekrarlandığı üzere, aşağıdakilerin kendi kaderlerine sahip çıkmaya dönük enerjilerini soğurması, zayıflatmasıdır. Toplumsal çatışmaları ve siyasal kutuplaşmayı istisna değil kural haline getiren kapitalist kriz bağlamında neo-liberalizmin bu anti-demokratik muhtevası daha akut bir otoriterleşmenin ipuçlarını sergiliyor.

Bu otoriterizmin bir ucunda artık neo-liberal sermaye birikim stratejisinin icaplarını ne pahasına olursa olsun (gerekirse Yunanistan gibi ülkeler üzerinde 'kolonyal' bir denetim kurarak) yerine getirmedeki kararlılığını ispatlamış 'Brükselokrasi' var. Diğer ucundaysa Macaristan'da Katolisizmi ve miliyetçiliği yeni anayasasına kazıyan faşizan reaksiyonerlik, Fransa'da yaklaşan başkanlık seçimlerinde yüzde 20'ye yakın oy alacağı tahmin edilen Marine Le Pen'in medyatik aşırı sağcılığı ya da Yunanistan'da aktive olduğu söylenen sağcı/faşizan paramiliter örgütlenmeler var. Kıta ölçeğinde demokrasi, bir yandan neo-liberal AB teknokrasinin diğer yandan da güçlenen popülist muhafazakârlığın ya da radikal/aşırı sağın kuşatması atında.

KRİZ VE DEVRİMCİ MÜDAHALE

Yukarıda da vurgulandığı üzere, kapitalist kriz hemen bütün dünyada burjuva siyasal mimarisini daha kırılgan hale getiriyor ve toplumsal mücadele ve direnişlere yeni alanlar açıyor. Daha düne kadar sarsılmaz görünen neo-liberal mutabakatta hiç değilse ideolojik ve ahlâki anlamda ciddi gedikler açılmakta olduğu aşikâr. 1999'da Seattle eylemleriyle iyice görünürlük kazanan alternatif küreselleşme hareketinin sönümlendiği dönemin ardından, bu kez kapitalist kriz bağlamında ve üstelik yerel mücadele ve direnişlere çok daha sağlam basan bir yeni dalga söz konusu. Hatırlanacağı üzere, 1990'lı yılların sonu ve 2000'lerin ilk yarısı, toplumsal mücadeleler açısından bir önceki dönemin yenilgi ve atalet havasını önemli ölçüde dağıtan bir anti-neo-liberal momenti temsil ediyordu. Cenova'dan başlayan, Fransa'da İlk İş Sözleşmesi tasarısının iptalinden, AB Anayasa taslağının reddinden gelen bir silsile içerisinde esas itibariyle neo-liberalizme karşı belli savunma mevzileri oluşturmaya çalışan ve bu eksende de solun belli kesimlerinin seferber olup biraraya geldiği bir momentti bu. Aynı dönemde Latin Amerika'da da bazı ülkelerde radikal halkçı-antiemperyalist iktidarların önünü açan ciddi direnişler yaşandı, 2001'de Arjantin neredeyse bir ön devrimci durum yaşadı. Bütün bu dire-

niş ve hareketler, başta Dünya Sosyal Forumu olmak üzere kıtasal ve bölgesel sosyal forumlar aracılığıyla enternasyonal düzeyde bir etkileşim kanalı da oluşturdular. Ancak, eksenine neo-liberalizme karşı çıkmayı koyan neredeyse küresel bir toplumsal muhalefetin varlığına rağmen, bu damardan bir siyasal alternatif doğmadı, doğamadı. Esasen siyaset, hiç değilse Avrupa ölçeğinde merkez sağ ile merkez solun dönüşümlü biçimde iktidar olduğu çeşitlemelerle yürüdü. Bu dönemde neo-liberal Avrupa anayasası taslağının reddinden banliyö ayaklanmalarına ve emek piyasasını özellikle gençler açısından esnekleştiren İlk İş Sözleşmesi yasasına karşı direnişe çok önemli kitle mücadelelerinin yaşandığı Fransa örneği bu bakımdan aydınlatıcı. Bunca önemli kitle seferberliği ve direniş birikimine rağmen ülkede radikal solun mevcut siyasal sistemi zorlayan sürekli bir yükselişi söz konusu olmadı, olamadı. Ne merkez solda ciddi bir gedik açılabildi ne de Sarkozy geriletilebildi. Netice itibariyle, IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların zirvelerini bloke etmeye dönük eylemlere odaklanan küresel adalet hareketi de siyasal bir alternatifin şekillenemediği koşullarda belli bir doygunluğa ulaşıp geriye çekildi.

Dolayısıyla, bir alternatifin şekillenmediği koşullarda, emekçiler, ezilenler açısından, yaşanan hareketlenmeye rağmen, güç ilişkilerinde olumlu bir dönüşüm yaşanmadı. Dahası, geçtiğimiz on, on beş yılda birçok büyük direniş ve mücadeleyle gündeme gelen Latin Amerika'da toplumsal mücadelelerde göreli bir durulma söz konusu oldu. Honduras'taki darbe ya da Haiti'ye dönük 'insani müdahale' (yani, yeniden sömürgeleştirme sonucunu veren müdahale) örneklerinde olduğu üzere, ABD emperyalizminin ve yerli hâkim sınıfların kıtadaki toplumsal mücadelelere dönük dolaylı ya da doğrudan saldırılarında bir yoğunlaşma söz konusu oldu. Venezüella, Bolivya ve Ekvador gibi toplumsal seferberlik ve direnişler sonucu radikalleşen siyasal iktidarların bulunduğu ülkelerdeyse uzun zamandır iki seçenek söz konusu: Ya bu ülkelerdeki radikal toplumsal dönüşüm süreçleri daha derinleşerek kamulaştırma, işçi denetimi gibi hususlarda ekonominin ve toplumsal güç ilişkilerinin temel mantığını dönüştürmeye dönük adımlar atıla-

cak. (Bu elbette bu ülkelerde demokrasiyi ve aşağıdakilerin siyasal seferberliğini daha da geliştirmek demek.) Ya da rejimlerin Bonapartist ve bir tür 'devlet kapitalisti' karakteri derinleşecek. İkinci istikamete ilişkin işaretlerin (özellikle Venezüella'da) daha fazla olduğunu ne yazık ki kabul etmek gerek. Dahası, mevcut kriz koşulları bu ülkelerin radikal dönüşümlere dair hareket alanını daha da daraltmakta.

İşte, geçtiğimiz yıl kitle mücadelelerindeki beklenmedik kabarış böylesi bir art alana sahip. Yaşanan bu göreli durulmanın ardından son bir küsur yılda Şili'den Yunanistan'a, ABD'den İtalya'ya dünyanın birçok bölgesinde neo-liberalizme ve piyasaların diktatörlüğüne karşı mücadele ve direnişler yoğunlaştı, giderek daha görünür hale geldi. Özellikle ABD'deki *Wall Street'i İşgal Edin* hareketi, Tahrir'le başlayıp sırasıyla İspanya'da Puarte del Sol, Yunanistan'da Sintagma ve İsrail'de Habima meydanlarında cisimleşen işgal/öfkeliler hareketlerini bir üst düzeye çıkartan, bu hareketi hemen bütün dünyaya yaygınlaştıran yeni bir merhale oldu. Öyle ki, örneğin anaakım medyada gündeme hiç gelmese de 'işgal et' hareketleri arasında en kitlesel olanlardan biri, Nijerya'da evlerde kullanılan likit gaz fiyatlarına yapılan desteğin kaldırılması üzerine gündeme gelen *Occupy Nigeria* hareketiydi. (Latin Amerika'da Şili haricinde bu dalgaya dahil edilebilecek ciddi eylemliliklerin gerçekleşmediğini, dolayısıyla yukarıda anılan olumsuz eğilimin halen cari olduğu not edilmeli). Bu dalganın bir önceki dönemde toplumsal mücadeleler açısından durağanlık içerisinde olan bir dizi alanı etkiliyor olmasıysa özellikle vurgulanmalı. Rusya bunlardan en önemlisi elbette. Ülkede seçimlere hile karıştırıldığı iddiaları üzerine harekete geçen ve ülkenin belki de 1990'lı yılların başında SSCB'nin yıkıldığı devirden beri gördüğü en büyük kitle hareketi, rakipsiz olmaya alışmış Putin'i önemli ölçüde sıkıştırdı. Oldukça heterojen olan hareketin Putin'in yeniden seçilmesi sonrasında nasıl bir evrim geçireceği, geleceğe dair anlamlı ve kalıcı izler bırakıp bırakmayacağı bir soru işareti. Ancak Rusya'nın toplumsal mücadeleler açısından bir 'çöl' olmaktan çıktığı da aşikâr. Hasılı, karşı karşı-

ya bulunduğumuz eylemlerin coğrafi yaygınlığı, militanlık ve kitleselliği, bir uluslararası dalgayla karşı karşıya olduğumuzu, neo-liberal kapitalizme karşı mücadelelerde niteliksel bir sıçramanın söz konusu olduğunu açıkça gösteriyor.

Bu noktada kitabın sonraki bölümlerinde ele alınsa da Mısır'dan ABD'ye bu hareketlerin bir dizi ortak karakteristiğini kısaca vurgulamak gerekiyor: Her şeyden önce bütün bu mücadelelerde, emek piyasalarını esnekleştiren, işsizliği yapısallaştıran ve eğitimi ticarileştiren neo-liberal siyasetlerin geleceksizlik ve güvencesizlik cenderesine sıkıştırdığı gençlik kesimlerinin, kapitalist krizin yarattığı küresel 'kayıp kuşağın' ön planda olduğu görülüyor. *Financial Times*'tan *Wall Street Journal* ve *Economist*'e, burjuva matbuatın küresel 'amiral gemileri' dahi bu hususa parmak basıyorlar.[7] Tunus'un Sidi Bouzid kentinin genç eylemcilerinden Mısır'da devrimi başlatan gençlik örgütlerine, Portekiz ve İspanya'daki prekarite (esnek ve güvencesiz çalışma) karşıtı genç eylemcilerden Londra'da Muhafazakâr Parti merkezini basan öğrencilere benzer sorunlara cevap arayan bir siyasal-toplumsal aktör söz konusu. Bunun ardında, genç insanların topluma entegre olduğu ana kanallar olarak eğitim ve emek piyasasının ticarileşme ve esnekleşme cenderesinde giderek daha dışlayıcı bir karakter edinmesi var. Bunun sonucu da kitlesel düzeyde yaşanan hayal kırıklığı, güvensizlik ve elbette öfke oluyor. Bu halet-i ruhiye ve onu yaratan koşulların dünya ölçeğinde gösterdiği benzerlik alarm verici nitelikte.

İlerleyen sayfalarda hemen bütün dünyada ciddi bir toplumsal statü kaybına uğrayan mektepli gençliğin etkin bir siyasal aktör olarak devreye girişi, 2011'de karşılaştığımız bu 'gençlik isyanı', uzun uzadıya tartışılıyor. Ancak bu noktada bir öğrenci-gençlik muhalefetinin ulusal çapta bir toplumsal harekete dönüşme kabiliyetinin şaşırtıcı bir örneği olarak Şili'ye kısaca da olsa değinmekte yarar var. Ülkedeki öğrenci hareketi sektörel bir mücadele ol-

7) Örnek olarak bkz. "The Jobless Summer," *Wall Street Journal*, 1 Temmuz 2011; "Youth Unemployment: A Lost Generation," *Economist*, 5 Temmuz 2011; Peter Coy, "The Youth Unemployment Bomb," *Bloomberg Businessweek*, 2 Şubat 2011; "Why The World's Youth is in a Revolting State of Mind," *Financial Times*, 18 Şubat 2011.

manın sınırların çok ötesine geçerek neo-liberalizme ve onu idare eden düşük yoğunluklu 'demokrasi'ye karşı 1990'lerin başından beri görülmemiş, ulusal çapta bir kitle seferberliği halini aldı. Şili, Pinochet döneminden itibaren dünya çapında en 'özelleşmiş' ve en eşitsiz eğitim sistemine sahip; öyle ki eğitim sisteminin adaletsizliği bazen 'eğitsel apartheid' olarak anılıyor. Eğitimin yeniden kamulaştırılması talebiyle seferber olan öğrenci hareketi hızla ülkedeki siyasal dengelere tesir eden devasa bir harekete dönüştü. Sekiz ayı bulan süreçte kırkı aşkın büyük gösteri düzenlendi (bunlardan bazısı 17 milyonluk ülkede 500 bini aşkın insanı biraraya getirdi). Neredeyse her güne yaratıcılık düzeyleriyle dikkat çeken bir ya da iki eylem sığdı, ki böyle bir süreklileşmiş mobilizasyon hali ancak 1980'lerin ortalarındaki Pinochet karşıtı eylemlerle kıyaslanabilir. En önemlisi de, yukarıda da ifade edildiği üzere, hareketin sektörel niteliğini hızla yitirerek bakır madenlerinin kamulaştırılmasından radikal bir vergi reformuna bir dizi sosyal talebi benimseyerek ülkedeki geniş kesimleri (sendikaları, başka toplumsal hareketleri) de kışkırtıp harekete geçirebilmesi oldu. Ağustos sonunda gerçekleştirilen 48 saatlik genel grev bu yönelimin bir ifadesiydi. Şili'deki hareket Kolombiya ve Arjantin'de de benzer ama görece daha küçük öğrenci-gençlik muhalefetlerine esin verdi. Hareketin geleceği, sağcı Pinera hükümetinin müzakere teklifleri karşısında nasıl tutum takınılacağı, hareketin yaklaşan seçimlerde merkez sol tarafından yedeklenerek bağımsızlığını mı yitireceği, yoksa daha da radikalize mi olacağı soruları etrafında şekillenecek. Ancak şimdiden öğrenci-gençlik içerisinde merkez sol sosyalistler ve komünistlerden ayrı, bağımsız bir anti-kapitalist kanadın güçlendiği görülüyor. Bu ülkedeki radikal soldaki son yirmi yıllık dengeleri altüst eden bir gelişme.

Şili'den hareketin daha 'global' karakteristiklerine geri dönelim. Tahrir Meydanı'nda cisimleşen kamu alanlarının zapt edilmesi, aşağıdakiler lehine işgal edilmesi de bütün bu hareketlere özgü ortak bir taktik yönelim. Bu süreçte Tahrir, Mısır'ın çok çok ötesinde bir sembolik güce ulaştı ve uluslararası bir eylem biçiminin adı haline geldi. Keza, çeşitli sivil itaatsizlik formlarının ön plana çıktığını ve

sosyal medyanın özellikle etkin bir biçimde kullanıldığı, hemen herkesin ortak gözlemi. İnternetin kullanımı eylemcilere formel örgüt ve liderliklere bağımlı olmaksızın yatay ağlar kurma, eylemlerini koordine etme ve çağrılarını yaygınlaştırma imkânı sağladı. Sosyal medyanın aktivistçe kullanımını, 'facebook-twitter devrimi' gibi medyatik saptırmalardan azade bir şekilde, kamu sahasının piyasalaşmış ve parçalanmış olmasına verilmiş etkili bir karşılık olarak da değerlendirmek gerekiyor. Ancak sosyal medyayı son bir yılda yaşanan mücadelelerin ana aktörü haline getirmek arabayı atların önüne koymak gibi bir yere çıkıyor. Aslında söz konusu hareketleri (bilhassa Arap ayaklanmalarını) sosyal medyanın yarattığı şeklindeki indirgemeci medyatik algı, Vietnam Savaşı karşıtı kitle hareketinin müsebbibinin o dönem yaygınlaşan televizyon olduğunu iddia eden muhafazakâr argümanı yeniden üretiyor.

Doğrudan (ya da 'gerçek') demokrasinin hem bir talep hem de bir pratik olarak bir hayli popüler olduğunu da belirtmek gerekiyor. Neo-liberal devirde mevcut ve müesses demokrasinin itibar yitimi ve yavanlığı karşısında hem İspanya'da hem Yunanistan'da meydanları büyük bir kolektif tartışma alanına çeviren 'öfkeliler', 'gerçek' ya da 'doğrudan' demokrasi talebiyle ortaya çıkıyorlar. Bologna'dan Roma'ya, İtalya'nın bir dizi kentinde büyüyen gençlik hareketi, işsizliği ya da güvencesizliği protesto etmekle yetinmiyor, 'aşağıdan siyaset' çağrısında bulunuyor. Demokrasi sorununun, sadece Tunus ya da Mısır gibi 'azgelişmiş' ve modernize edilmiş de olsa bir tür Şark despotizminin söz konusu olduğu Batı dışı dünyada gündeme gelebileceği varsayımından hareket eden liberal banalliğe inat demokrasi, Avrupa'nın, ABD'nin göbeğinde bir tartışma ve mücadele konusu haline geliyor. 'Gerçek' ya da 'doğrudan' demokrasi talebi, finans kurumlarının, 'piyasalar'ın, medyanın ve profesyonel siyasetçilerin hâkimiyetinin alternatifi olarak hem de kitlesel bir biçimde ortaya konuyor. Bu durum, demokrasi meselesinin önümüzdeki süreçte kapitalist küreselleşmeye karşı direnişlerin önemli bir unsuru olacağı ya da tersinden söylersek demokrasi mücadelesinin neo-liberalizme karşı direnişten ayrı düşünülemeyeceği anlamına geliyor.

Yine çeşitli ülkelerdeki eylemcilerin, aralarında somut örgütsel bir bağlantı bulunmasa da, kendilerini farklı ülkelerdeki mücadelelerle ortaklık içerisinde hissettikleri bir enternasyonalist halet-i ruhiyeye sahip oldukları söylenebilir. Dahası, geçtiğimiz yıl 15 Ekim'de 80 ülkede, 950 şehirde gerçekleştirilen gösterilerle uluslararası düzeyde bir hareketin belki de temelleri atıldı. Uluslararası alanda böyle başarıyla koordine edilmiş bir ortak eylemlilik, 2003 yılında Irak'ın işgaline karşı eylemlerden beri gerçekleşmemişti. Böylesine enternasyonal mahiyeti haiz kitle hareketlerinin daha kısa zaman öncesinde bir hayli tartışılmış sosyal forumlara hiçbir referansta bulunmamasıysa bir başka ilgi çekici husus. Bu durum, bir önceki mücadele devresinin kapanmış olduğunun ve onun örgütsel formlarının bugünün ihtiyaçlarına tekabül etmediğinin açık bir ifadesi.

Aslında bu noktada, geçtiğimiz yıl uzun müddet gündemde kalan *Occupy Wall Street* (OWS) hareketine biraz daha yakından bakmak, belki söz konusu hareketlerin daha genel anlamda ortaya koyduğu imkân ve kısıtlar hakkında aydınlatıcı olabilir. 1999'da Seattle'la başlayan toplumsal hareketlerdeki canlılık 11 Eylül sonrasında zamanla akamete uğradı. Savaş-karşıtı hareketin etkileyici çıkışının ardından tedricen geri çekilmesi, siyasal atmosferin milliyetçi-muhafazakâr bir dalgayla zehirlenmesi ve belki de en önemlisi, toplumsal muhalefetin Bush karşısında Demokrat Parti adaylarını seçimlerde destekleyerek bağımsızlığını yitirmesi, toplumsal hareketlerin geri çekilmesinin sebeplerindendi. Özellikle dinamik savaş-karşıtı hareketin bir bölümünün ABB (*Anybody but Bush*), yani "Bush dışında kim olursa olsun" sözleriyle tarif edilen mantık çerçevesinde âdeta Demokrat Parti'nin bir seçim aygıtı haline gelmesi, toplumsal muhalefetin paralize olmasıyla neticelendi. OWS hareketi işte bu ataleti dağıtan beklenmedik bir etki yarattı. 'Sokak siyaseti'nin neredeyse muhafazakâr-sağ popülist Tea Party'nin (Çay Partisi) tekeline alınmış bulunduğu bir konjonktürde OWS, hızla ülke geneline yaygınlaşarak siyasal gündemin merkezine oturdu. OWS'nin belki de en önemli sonucu, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik-

lerin uzun yıllar sonra ülkedeki kamusal tartışmaların ana gündemi haline gelmesini sağlamasıydı. Bir önceki radikalizasyon devresinden farklı olarak krizin açığa çıkardığı toplumsal tepkiler, OWS hareketinin çok daha geniş kesimlere seslenmesine imkân verdi. Bu da onun görece az zaman içerisinde yaygınlaşıp kitleselleşmesini sağladı. Artık sadece OWS değil, *Occupy Detroit*, *Occupy San Fransisco*, *Occupy Oakland*, vs. vardı...

Hareket içerisindeki farklı kesimler 'işgal et' eylemlerine elbette farklı anlamlar yüklüyor ve 'durumdan' çok farklı 'vazifeler' çıkarıyorlar. Anarşistler açısından kritik önemde olan, gelecek toplumun bir 'nüvesi' sayılması gereken kamp alanları ve bunların ne olursa olsun muhafazasıydı. Bu kesimi oluşturan birey ve gruplara göre, hareketin somut siyasal-toplumsal talepleri olmamalı ve daha ziyade kamp alanının gelecekteki toplumun bir nüvesi (prefigürasyonu) olarak 'otonom' yapısı korunmalıydı. Liberal sol kesimlerse hareketi 'yüzde 99' için anlamlı olduğunu düşündükleri reformlar için kurumsal siyasete basınç yapacak bir fırsat olarak değerlendiriyorlar. Sistemin kendisini değil de 'aşırılıkları'nı telafi ve tedavi etmek üzere iyi bir vesile sayıyorlar 'işgal et' hareketlerini. Radikal solu oluşturan birçok grup açısından ise 'işgal et' hareketi süreklileşebilecek ve 'aşağıdan yukarı' gelişecek bir kitle hareketinin temeli olarak değerlendiriliyor. Yani bu kitle hareketi (ABD'deki anlamıyla) liberaller gibi siyasal-toplumsal değişikliklerin esas gerçekleştirilme yeri sayılan kurumsal siyaseti etkilemek açısından değil, alışılageldik siyaseti paralize edebilecek bir imkân olarak görülüyor.

Kasım ayının sonlarından itibaren işgal alanlarının polis tarafından şiddet marifetiyle boşaltılması hareket açısından önemli bir sorunu gündeme getirmiş durumda. Birçok şehirde işgal alanları farklı mücadelelerin ve aktivistlerin temas edebildiği bir koordinasyon alanıydı. Bu kampların yokluğunda hareketin kendisini görünür kılacak, ifade edecek ve değişik mücadelelerle temas etmesini mümkün kılacak yeni taktikler bulması gerekecek. Kamp alanını mutlaklaştıran çizgi bu noktada pek işlevli olmuyor elbette. *Occupy* hareketini bekleyen bir tehlike de hareketin Demokrat

Parti yanlısı kimi sendika liderlikleri ya da *MoveOn* gibi gruplarca bir kez daha bu partinin etkisi altına sokulması. Yaklaşan başkanlık seçimleri, hareketi yeniden bu tartışmanın girdabına sürükleme ve onu paralize etme riskini artırıyor. Hâlihazırdaki göreli sessizliğe karşı 'işgal et' hareketi ABD'deki toplumsal muhalefet açısından ciddi bir sıçrama noktası oluşturdu, dahası emek hareketini radikalize eden bir faktör olarak devreye girdi ve görünürlülüğüyle dünyadaki başka hareketleri de kışkırttı. Polis eylemcileri ülkedeki kamp alanlarının önemli bir bölümünden sürdüyse de geçtiğimiz dönemde yaygınlaşıp kökleşen bir 'fikri' sürmesinin o kadar kolay olup olmadığını zaman gösterecek.

TOPLUMSAL OLAN İLE SİYASAL OLAN ARASINDAKİ ASİMETRİ

Bir yeni mücadele dalgası karşısındayız. Bu mücadeleler krizin akabinde sermaye lehine uygulanan politikalara karşı ilk kapsamlı meydan okumayı temsil ediyor. 2008'de kriz patlak verdiğinde hâkim olan huzursuz sükûnete nihayet bir son veren direniş ve mücadelelerle karşı karşıyayız. Bunların son otuz yıla damgasını vurmuş sermaye yönelimli tek taraflı sınıf savaşına (neo-liberalizme) bir son verecek yeni bir radikalizasyon çevrimine yol açıp açmayacağını şimdiden bilebilmek güç. Ne kadar süreceği belirsiz bu çıkışın da konjonktürel dalgalanmaların neticesinde etkisini yitirmemesi, radikal/devrimci solun kendisini bu yeni dönemin ihtiyaçlarına ne kadar uyarlı kılabileceğine ve ekolojik krizle bütünleşerek bir medeniyet krizine dönüşen kapitalist buhrana bütünlüklü bir anti-kapitalist cevap geliştirebilme yeteneğine bağlı olacak. Yukarıda da vurgulandığı gibi, neo-liberalizm, ideolojik ve moral bakımdan geniş kitlelerce mahkûm edilir olsa da henüz 'sokakta' yenilmiş değil. Yaşanan onca mücadeleye karşın, uluslararası bağlamda güçler dengesinin halen emek güçleri aleyhinde olduğunu, ezilenler cephesinin savunma konumunda bulunduğunu vurgulamak gerekiyor. Bu bağlamda, emekçi ve ezilen kesimler nezdinde inandırıcı ve görünür olacak anti-kapitalist bir siya-

sal alternatifin şekillenmesi bugün giderek daha acil bir ihtiyaç halini alıyor. Kitle mücadelelerindeki yükselişe karşın radikal sol örgütlerin üye sayısında ya da seçimlerdeki etkisinde bu yükselişin genel olarak anlamlı bir karşılık yaratmıyor oluşu önemli bir parametre. Şu ya da bu ülkede radikal solun etkisi, gücü ya da oy oranı bir dönem için yükselişe geçse de bu sürekli bir eğilim halini almıyor. Bir başka radikalizasyon dönemiyle kıyaslarsak, 1968 ve akabinde kitle mücadelelerinin yükselişine kurumsal solun haricinde kalan radikal-devrimci sol akımların yükselişi eşlik etmişti. Oysa bugün böyle bir durumla karşı karşıya değiliz. Sosyal mücadelelerle bunların muhtemel siyasal karşılığı arasında ciddi bir senkronizasyon sorunu söz konusu.

Aslında geçmiş dönemde belli bir kitleselliğe ulaşan ve toplumsal mücadelelerde etkin bir konum elde eden birleşik (yani farklı sosyalist-devrimci akımlardan oluşan) parti deneyimleri oluştu. Ancak bunların bir kısmı kurumsal siyasetçe ehlileştirilme ve bürokratikleşme basıncı altında sosyal liberalizme yöneldi ya da burjuva hükümetlerde yer alarak etkisizleşti (Brezilya'da Emekçiler Partisi-PT ya da İtalya'da Komünist Yeniden Kuruluş Partisi-Rifondanzione Communista en kritik örneklerdi). Önemli bir kısmıysa bugün için siyasal özne sorununa dair genel çıkarsamalarda bulunmaya imkân verebilecek şekilde siyasal alanda sürekliliği olan bir büyümeye şahit olmadı ya da ciddi krizlerle sarsıldı (Fransa'da NPA, İskoçya'da Sosyalist Partisi, Portekiz'de Sol Blok, Türkiye'de Özgürlük ve Dayanışma Partisi). Bu durum komünist hareketin yeniden inşası-yapılanması sürecinin kesintili bir karakter edinmesine yol açıyor.

Toplumsal mücadelelerle siyasal alternatif, toplumsalla siyasal olan arasındaki bu bakışımsızlık nihayete ermek bir yana giderek daha akut bir hal alıyor. Hatırlayalım, Mısır ve Tunus örneklerinde de aslında bu husus, farklı bir bağlamda da olsa gündeme gelmişti. Yani Akdeniz'in güneyindeki iki ülkedeki devrim süreçlerinin en büyük zaafı olarak öne sürülen bir siyasal alternatifin yokluğu, siyasal planda ayaklanmaların daha da radikalleşmesine hizmet edecek siyasal aygıtların eksikliği meselesi aslında Akdeniz'in

kuzeyinde de söz konusu. Yukarıda da ifade edildiği üzere, son yıllarda çok ciddi mücadelelerin yaşandığı Fransa ve Yunanistan gibi bir dizi ülkede sorun toplumsal mücadelelerin yükselen düzeyiyle, siyasal planda bu mücadelelerle etkileşim içerisinde olacak siyasal örgütlerin eksikliği ya da zayıflığı. Yani yükselen toplumsal mücadelelerin yarattığı yeni ihtiyaçlara karşılık verecek siyasal örgütlerin eksikliği, Tunus ya da Mısır'a özgü olmaktan ziyade dünya çapında toplumsal muhalefeti karakterize eden ve elbet tartışılmaya muhtaç bir durum. Troçki'nin 'önderlik krizi' dediği durumun, yani ezilenlerin bizzat inşa edeceği bir siyasal alternatifin eksikliği meselesinin elbette çok farklı bir bağlamda yeniden gündeme gelişiyle karşı karşıyayız. Kitlelerin kurumsal sola güven duymadığı, sendikal hareketin muazzam bir itibar kaybıyla karşı karşıya olduğu koşullarda, şu an sermaye lehine olan güçler dengesinin ancak aşağıdan ve kurumsal siyasal kanalların dışında olmak manasında 'spontan' denebilecek hareketlerin 'patlak vermesi'yle değişebileceğini söylemek mümkün. Bu 'kendiliğinden' kabarışlara kuak kesilmek; ancak orta ve uzun vadeli bir inşa perspektifi olmaksızın bu patlamaların hızla sönümlenebileceğini de göz önünde bulundurmak gerekiyor.

Neticede bu durum, yaşanan kitle mücadele ve direnişlerinin hayli 'kesintili' ve 'dalgalı' bir karakter edinmesine de yol açıyor. Bilhassa Avrupa'da belli bir neo-liberal karşı-reform paketine karşı bir süre için belki son yirmi yılla kıyaslandığında çok ciddi kitle seferberlikleri yaşanabiliyor. Ancak bu hareketler kalıcılaşamıyor, süreklileşemiyor. Mevcut siyasal güçler dengesi üzerinde kalıcı etkiler bırakamıyor. Böylesi büyük mücadelelerin gündeme geldiği başka tarihsel aralıklarda bunların etkisi 'merkez' siyaset nezdinde dahi anlamlı izler bırakabiliyordu. Oysa bugün böylesi bir durumla karşı karşıya değiliz. Örneğin, Avrupa'nın bir dizi ülkesinde gündeme gelen, küçümsenmemesi gereken kitle mücadeleleri sosyal demokraside görece sola doğru bir kaymaya yol açacak bir basınç oluşturamıyorlar. Mesela, Fransa'da 2010 yılının sonbaharında emeklilik 'reformu'na karşı milyonları sokağa döken uzun soluklu mücadelenin Sosyalist Parti'nin başkan adayı

belirleme yarışına etkisi çok cılız oluyor ve neticede partinin Sarkozy karşısına çıkartacağı aday 'sol' değil, daha fazla 'rekabet ve esneklik' amentüsünden zerre taviz vermeyen 'sağ' kanattan (François Hollande) çıkıyor yine (adı taciz skandalına karışmasaydı bu aday muhtemelen IMF eski başkanı Kahn da olabilirdi). Yani toplumsal mücadeleler bir reaksiyon, bir 'patlama' düzeyinde kalıyorlar. Bu önceki yıllarda Fransa ya da yakın zamanda İngiltere'de görülen 'banliyö gençliği' ayaklanmalarıyla sınırlı bir durum değil sadece. Neticede toplumsal muhalefetin siyasal güç dengelerinde 'kalıcı' etkilerde bulunamaması, önümüzdeki dönemin temel bir sorun alanı olacak gibi görünüyor.

Bu bağlamda sosyalist hareketin bütün dünyada bir önceki döneme ait kesinlikleri sorgulaması gerekiyor. Yani radikal solun kendisini kriz ve toplumsal 'iç savaş' koşullarına daha uyarlı hale getirmesi gerekiyor. Toplumsal direniş ve mücadelelere kendisini daha fazla bırakması, oralardan neşet edecek yeni deneyimlerle harmanlanması, oraya yaslanması icap ediyor. Bunlar olmadığı takdirde toplumsal mücadele ve direnişler bir siyasal alternatiften yoksun kalacaklar. Dolayısıyla, bunlar kendilerini ancak 'banliyö ayaklanmaları' misali, patlamalarla ifade edecekler, ama her patlamanın ardından bir 'normalleşme' gelecek ve düzen hâkim olacak. Radikal sol ise sürekli olarak iyice marjinalleşme, etkisizleşme tehdidiyle karşı karşıya kalacak.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, bir dizi örnek, sol siyasal yapıların ve elbette mevcut haliyle sendikal örgütlenmelerin geniş kitleler nezdinde eyleme geçirici olamadıklarını ortaya koyuyor. Sendikal bürokrasiler bir önceki dönemde kendilerini idare eden 'sosyal diyalogcu' çizgilerinde toplumsal dokuyu lime lime eden kriz karşısında da ısrar etmeye devam ederek zaten ciddi bir itibar kaybıyla karşı karşıyalar. Fakat görünen o ki bu bürokrasileri eleştiren radikal sol dahi sermayenin çok şiddetli saldırısı karşısında bir cevap oluşturamıyor, geniş kitlelere inandırıcı alternatif bir seçenek sunamıyor. Son otuz yılın toplumsal konsensüsünü tarumar eden neo-liberal taarruz karşısında anlamlı bir siyasal karşılık üretemiyor, bir savunma mevzii oluşturamıyor. Dolayı-

sıyla da toplumsal tepki sol siyasetin mevcut kanallarının dışında gelişiyor, sol gelenek ve ritüellerden farklı bir karakter ediniyor. Yanlış anlaşılmasın: Kendini radikal solun mevcut yapıları aracılığıyla ifade etmese de mevcut hareketin kökleri elbette bu solun eksiğiyle gediğiyle yarattığı radikal birikimde yatıyor. Hiçbir şey sıfırdan başlamıyor elbette. Ancak kriz ve sermayenin saldırısı karşısında doğan toplumsal öfkenin açığa çıkacağı, kendisini ifade edeceği 'başka' kanallar da aradığı aşikâr.

Bu bağlamda, radikal solun, hâkim sınıfın temsilcisi olagelmiş siyasal partilerin temsil krizine ve dolayısıyla mevcut siyasal-toplumsal düzenin meşruiyet krizine geniş kesimler nezdinde anlaşılabilir bir alternatifle karşılık vermesi gerekiyor. Gün kuru bir 'direnişçilik'le iktifa edecek gün değil. Hatırlanacağı üzere, 1980'lerdeki neo-liberal saldırıya karşı radikal sol derin bir stratejik açmazla karşı karşıya kalmıştı. 1990'ların ortasındaysa canlanan toplumsal hareketlerle birlikte direnişlerin, toplumsal hareketlerin ya da 'hareketlerin hareketi'nin kendi kendisine yeterli olacağı ve 'siyasal' olanın göz ardı edilebileceği görüşü yaygınlık kazandı. Geçmişin partiyi ya da devrimci iktidarı toplumsal dönüşümün temel dinamiği addeden 'siyasal yanılsaması'na simetrik bir 'sosyal yanılsama' bu dönemde yaygınlık kazandı.

'İktidarı almadan dünyayı değiştirme' formülasyonu bu yanılsamanın belki de en radikal ifadesiydi. Seattle (1999) ve Porto Allegre'deki ilk sosyal forumun (2001) ardından şekillenen ve Daniel Bensaid'in 'toplumsal hareketlerin ütopik uğrağı' dediği süreçte toplumsal hareketlerin kendi kendine yeterliliği hususundaki bu yanılsama iyiden iyiye yaygınlaştı. Oysa siyasal-stratejik olanı göz ardı eden bu toplumsal hareketler/direnişler vurgusu, tam da toplumsal hareketlerin kopuşçu bir siyasal perspektif veya strateji yokluğunda karşı karşıya bulunduğu kesintiye uğrama, soğurulma, sisteme eklemlenme, bürokratikleşme ve lobici bir siyaset etme biçiminin esiri olma gibi riskleri göz ardı ediyor. Bu dönemde Latin Amerika'daki kimi siyasal başarılar (Venezüella ve Bolivya) dışında söz konusu mücadelelerin çoğunlukla yenilgiyle sonuçlandığını unutmamak gerekiyor. Dolayısıyla, bugün siyasal olanın ya

da 'stratejik uğrağın' geri dönüşü anlamına gelecek bir tartışmaya acilen yeniden ihtiyacımız olduğu aşikâr. 1980'lerden itibaren dünyada radikal solun başına musallat olmuş stratejik tutulma aşılamadığı takdirde karşı karşıya olduğumuz kapsamlı saldırıya karşı bütünlüklü bir karşılık verebilmek mümkün olmayacaktır.

Kestirmeden ifade etmek gerekirse, mevcut mücadele ve direnişler belli bir siyasal alternatif, yani bir karşı-hegemonya etrafında ortaklaştırılamazsa geri çekilme, hatta yenilgi mukadderdir. Bugün Yunanistan'da uygulanan tipte 'şok terapiler'in yerleşikleştiği, başarılı olduğu yerlerde solun ciddi bir yenilgiyle karşılaştığını, siyasal ve toplumsal alandan silindiğini hiç değilse kendi deneyimimizden biliyoruz. Bugün Türkiye'de radikal solun ve işçi sınıfı hareketinin içerisinde bulunduğu sefaletin köklerinin bir kısmını da 2001 krizinden mağlubiyetle çıkmamızda, hatta büyük ölçüde savaşmadan mağlup olmamızda aramak gerekmez mi?

Tunus ve Mısır devrimlerinin tetiklediği bölgesel ayaklanmalar süreci, Bahreyn'deki halk hareketinin Suudi desteğiyle bastırılması, Libya'daki ayaklanmanın emperyalist müdahaleyle çarpıtılması ve son olarak Suriye'deki diktatörlük karşıtı meşru ayaklanmanın emperyal merkezler ve bölgesel aktörlerce hızla bir 'vekâleten savaş'a dönüştürülmesi tehdidiyle beraber hızını kaybetmiş durumda. Cin bir kez şişeden çıktıktan sonra ne olacağını kestirmek güç elbette; ancak Tunus ve Mısır'da dahi, halk hareketlerini bastırmak ya da soğurmak gayesindeki düzen güçleri inisiyatif kazanmış görünüyor. Gene de kapitalist kriz bağlamında, örneğin Mısır'da Yüksek Askeri Konsey ve Müslüman Kardeşler arasında gerçekleşmekte olan güç paylaşımının hareket alanını olduğundan büyük de sanmamak gerek. Tahrir Meydanı'nda her büyük kitlesel gösteri hâlâ ya yeni bir hükümete ya da düzen güçleri adına bir geri adıma yol açabiliyor. Ancak bu iki ülkeden ve onların tetiklediği süreçten yeni devrin her derdine derman olmasını beklemek de abes. Arap ayaklanmaları süreci kapitalist kriz koşullarındaki yeni bir mücadeleler sürecinin işaret fişeği oldular; verdikleri cevaplardan çok gündeme getirdikleri sorularla anılmayı hak ediyorlar. Rosa Luxemburg'un zamanında Ekim Devrimi için

yazdıklarından hareketle "Tunus ve Mısır'da sorun ancak ortaya konulabilirdi. Sorun Tunus ve Mısır'da çözülemez".[8]

Dolayısıyla, bön bir iyimserliğin zamanı değil. Tersine, 1990'lı yıllardan itibaren başımıza musallat edilen 'liberal iyimserlik' karşısında bütünüyle kuşkuda olmak gerekiyor. Radikal sol ya da sosyalizm davası adına bir yeniden yapılanma döneminin başında olsak da unutmamamız gereken, çifte bir yenilgiden çıkıyor, çıkmaya çalışıyor oluşumuz. Yani bir yandan 1917 ile açılan tarihsel sürecin yenilgisi söz konusu, diğer yandan da son yirmi yılın bütün neo-liberal karşı 'reformları' karşısında toplumsal hareketlerin ve solun yenilgisi. Son on yılda yaşanan bütün olumlu gelişmelere karşın bu iki yenilgiden tam anlamıyla hâlâ çıkamadık. Bu yenilgilerin etkisi altında geniş kitlelerin, kendi kolektif güçlerine güvenleri önemli ölçüde yitmiş ve dahası kapitalizmin bir alternatifi olabileceğine inancı kalmamış halde. Frederic Jameson'ın artık meşhur olan ifadesiyle hepimiz "insanlığın sonunu düşünebiliyor ama kapitalizmin sonunu tasavvur edemiyoruz." Dolayısıyla, hele kriz karşısında, tarihin safımızda olduğu, kimi kazaları saymazsak her şeyin olması gerektiği gibi ilerlediği anlayışını süratle terk etmek gerekiyor.

Tarihin 'yasa'larına ya da 'normal' akışına bel bağlayan bir iyimserlik, 'felaket' karşısında elimizi kolumuzu bağlayacaktır. Aşağıdakilerin mücadele gücüne değil de tarihin 'doğal' seyrine yaslanan bön bir iyimserliğin karşısında, 'devrimci kötümserlik' olarak tanımlanabilecek bir anlayışa dayanmak gerekiyor. Burada kastedilen, siyasetten, yani toplumsalı dönüştürme çabasından sarfınazar etmeye götürecek bir kötümserlik değil elbette. Michael Löwy'nin deyimiyle, "bu kötümserlik elbette ki, olabileceklerin en kötüsünü boyun eğerek kabullenmek değildir. 'Tarihin doğal seyri'ne güvenilmediği, herhangi bir galibiyet güvencesi olmaksızın akıntıya karşı yüzmeye hazırlanıldığı anlamına gelir. Devrimciyi harekete geçiren, hızlı ve kesin bir zafere dönük teleolojik inanç değil, canla başla ve sarsılmaz bir iradeyle mevcut düzenle

8) Rosa Luxemburg elbette Tunus ve Mısır'dan değil, Rusya'dan bahsediyor. Bkz. R. Luxemburg, *Siyasal Yazılar 1917-1918*, çev. Zafer Üskül, V Yayınları, Ankara, 1989, s. 96.

mücadele edilmeksizin insan adına layık biçimde yaşanamayacağına dair derin kanıdır".[9] Bu anlamda 'devrimci kötümserlik', tarihin 'doğal' akıntısına değil de sadece aşağıdakilerin kendi kaderlerine sahip çıkma doğrultusundaki enerjilerine, mücadelelerine dayanır. Felaket yanı başımızda ve ancak hep beraber imdat frenine asılmayı başarabilirsek felaketi önleyebiliriz.

Ancak klişe tabirle bardağın dolu tarafı da var. Kapitalizmin krizi toplumsal mücadelelerden bağımsız, steril bir fanusta cereyan etmiyor. Kitlelerin aşağıdan basıncı giderek daha fazla hissediliyor. Arap devrimci sürecinin bunca ilham ve özgüven verici oluşunun ardında, dünya çapında geniş yığınların mücadeleyi artık 'gerçekçi' bir seçenek olarak görmeye başlamalarının payı yok mu? Yani son otuz yılda başımıza musallat olmuş yılgınlık atmosferi dağıtılabilir. Geçtiğimiz bir küsur yılda edinilmiş çok kıymetli deneyimler var. Bunların üzerine sağlam basmak gerekiyor. 'Uzun' 2011'in en büyük kazanımıysa, devrimin yeniden bir 'güncel' seçenek olarak düşünülür hale gelmesi, devrimin yeniden tahayyül dünyamızın bir parçası haline gelmeye başlamasıdır. Jameson'a dönersek, kapitalizmin nihayet sonunu düşünebilmek dahi devasa bir adımdır.

* * *

Elinizdeki kitap böylesi bir aciliyet hissiyle, çoğu son bir, bir buçuk yıl içerisinde kaleme alınmış yazılardan oluşuyor. İlk bölüm Avrupa'da kapitalist krizin aldığı özgün biçim ve ona karşı gelişen mücadeleler üzerine. Yunanistan örneği bu bölümde 'doğal olarak' öne çıkıyor. Yukarıda da vurgulandığı üzere, Yunan 'muharebesi'nin Avrupa'nın bütünündeki sınıf mücadelesi açısından belirleyici sonuçları olacak. Yunan 'Galya köyü'nde söz konusu olacak bir kısmi zafer dahi eski kıtadaki büyük devrimci kalkışmalar tarihini canlandıran bir işlev görebilir. Dolayısıyla, bu ülkedeki direnişin önümüzdeki dönemdeki kıta ölçeğindeki mücadelelerin bir tür 'prelüdü' sayılması gerektiğini akılda tutmak

9) Michael Löwy, *Sabah Yıldızı Gerçeküstücülük ve Marksizm*, çev. A. Aydın-U. Aydın, Versus Kitap, İstanbul, 2009, s. 8-9, 52-54.

gerekiyor. İkinci bölüm, Arap devrimci süreci üzerine 'sıcağı sıcağına' yazılmış yazılardan oluşuyor. Bütün bu yazılarda söz konusu sürecin açığa çıkardığı dinamikler ele alınıyor ve bilhassa sol mahfillerdeki sinizm eleştiriliyor. Son bölümde anlatılansa dar anlamda 'bizim hikâyemiz'e dair. İçerisinde bulunduğumuz geniş coğrafyanın son dönemde bir dizi kritik mücadeleye sahne oluşuna tezat teşkil edecek şekilde Türkiye'de toplumsal muhalefetin bir hayli cılızlaştığını söylemek elbette mümkün. Türkiye'de devrimci/radikal sol ve toplumsal muhalefet güçlerinin uzatmalı 'fetret' devri devam ediyor. Bunun yegâne istisnası, Kürt muhalefetinin yarattığı devasa kitle seferberliği. Dolayısıyla bu bölümde daha fazla bu son parametrenin, yani Kürt hareketinin toplumsal mücadelelerde topyekûn bir canlanma açısından ortaya koyduğu ya da koyabileceği imkânlar ele alınıyor.

Dünyada son dönemde kopmakta olan uğultu üzerine muhtemeldir ki önümüzdeki dönemde çokça şey yazılacak. Umalım ki bu yazılacak olanların kaderi de, tıpkı Lenin'in 1917 Ağustos ve Eylül aylarında kaleme almaya başladığı, ancak Ekim Devrimi arifesinde yazmaya vakit bulamadığı için sonsuza dek ertelemek zorunda kaldığı çalışmaya benzesin. Onun dediği gibi: "Böyle 'engellemeye' can kurban! Ama sanırım broşürün ikinci kısmının (...) yazılmasını daha uzun zaman ertelemek gerekecek. Ne de olsa 'devrim deneyimi'ni yaşamak, devrim deneyimi hakkında yazmaktan daha güzel ve yararlıdır."[10]

10) Lenin, *Devlet ve Devrim*, çev. Ferit Burak Aydar, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 138.

21. YÜZYILIN İLK DEVRİMCİ DALGASI

1. BÖLÜM

AVRUPA: 'DEVRİM' SÖZCÜĞÜNÜN TAHAYYÜL DÜNYAMIZA YENİDEN GİRİŞİ

1
FRANSA AYAKLANMALARI: DIŞLANMA VE OLAĞANÜSTÜ HAL REJİMİ

Paris'te başlayan ve sonra da bütün Fransa'ya yayılan ayaklanmalar karşısında 'medeniyetler çatışması' klişesi ilk akla gelen şeydi. İslami fundamentalizm tehdidine dair yeni muhafazakâr şema, ayaklanmaları açıklamakta temel bağlam olarak sunuldu. 'İslamcıların kışkırttığı şiddet düşkünü göçmenler' tam da Avrupa orta sınıflarının korkularına hitap eden bir mitti. Dinci fanatiklerin Batı medeniyetine, üstelik onun gözbebeği ışıklar kenti Paris'e karşı yeni bir saldırısıyla karşı karşıyaydık yani. Yapılması gereken de bu yeni barbar istilasına karşı Avrupa kalesinin surlarını iyiden iyiye tahkim etmekti. 'Medeniyetler'in ana aktörü olduğu bu siyasal şemayı kullanmakta her daim yarar gören 'Müs-

*) *Gelecek*, Aralık 2005.

lüman ve laik model ülke'nin başbakanı Erdoğan da fırsatı kaçırmayarak, Fransa'da türbanın yasaklanması meselesini gündeme getirerek bunu olayların bir sebebi olarak sundu.

Oysa ayaklanmaların sebebini dini planda aramak doğrusu pek gerçekçi değil. Bir kere ayaklanan gençler sadece Müslümanlardan ibaret değil. Aralarından birçoğu Fransa'nın Afrika'daki eski kolonilerinden gelen göçmenlerin, yani Hıristiyan kökenli ailelerin çocukları. Müslüman kökenli gençlerin ezici çoğunluğunun gözünde de İslam pek bir şey ifade etmiyor. Ya daha doğrusu, onları harekete geçiren temel etken bu değil. Bu gençler ayaklanırken ideolojik motivasyonlarını El Kaide ya da Müslüman Kardeşler'den değil, hip hop ya da rap gruplarından alıyorlar. *Herald Tribune*'de yayınlanan bir röportajda, ayaklanmada yer alan Tunus kökenli bir genç, kendini Arap mı Fransız mı hissettiğini soran gazeteciye şu cevabı veriyordu: "Anlamsız bir soru. Vatanım getto ve ismim de 93 (Saint Denis mahallesinin numarası)".

Ayaklanmaların sebepleri, medeniyetler savaşına dair klişelere başvurmaya gerek duymayacak kadar ortada aslında: kitlesel/yapısal işsizlik, kamu hizmetlerinin ticarileşmesi, kamu harcamalarının kısılması, sosyal dışlanma, dini ve kültürel ayrımcılık ve gündelik hale gelen polis baskısı. Fransa'da ayaklanmalarla gündeme gelen ve hiyerarşik, kuşaklara ayrılmış kent dokusunun karakteristik örneği olan 'hassas mahalleler'den yaklaşık 700 tane var ve bunlarda 4.5 milyon kadar insan yaşıyor. Buralarda işsizlik yüzde 30'lara varıyor ve yine bir yüzde 30'luk kesim yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Son yıllarda uygulanan neo-liberal politikalarla banliyölere dönük sosyal hizmetlerin gerilemesi, sosyal harcamalarda yapılan kesintiler (bu kesintilerde Sosyalist Parti, Komünist Partisi ve Yeşiller'in ortak iktidar döneminin de payı var) bu bölgelerde işsizlikle beraber suç oranlarının da artmasını beraberinde getirdi. Böylece 'güvenlik', Fransız toplumunun başta gelen sorunlarından biri haline geliverdi.

'Güvenlik' sorunu son seçimlerde Chirac'ın da 'sosyalist' Jospin'in de kampanyalarının ana başlıklarından biriydi. Böylece sosyal devlet ve onun toplumsal eşitsizliklerin telafi edilmesine

dönük söyleminden ceza ya da olağanüstü hal devletine ve onun 'güvenlik-korku' söylemine geçmiş bulunuyoruz. Devletin sosyal işlevlerinin azalmasını, baskı işlevlerinin artması takip ediyor doğal olarak.

POLİS TERÖRÜ

Hükümetin ayaklanmalara cevabı, bu ceza devleti anlayışına uygun olarak Cezayir savaşından kalma bir yasayı ortaya sürmek oldu. Söz konusu yasa idareye belli bölgelerde sokağa çıkma yasağı ilan etme, gösteri ve yürüyüşleri yasaklama, basını denetleme, evlerde arama yapma, eğlence yerlerini kapatma yetkilerini veriyor. 1955 tarihli bu yasanın gündeme gelmesi oldukça anlamlı. Cezayir Bağımsızlık Savaşı sırasında sömürgeci Fransa tarafından uygulanan yasa, bu kez birçoğu aynı Cezayirlilerin torunları olan gençlere karşı uygulamaya sokuluyor. Yani, bir anlamda savaş anavatana geri taşınmış oluyor.

Bilindiği üzere ayaklanmalar, Paris'in Clichy-sous-Bois banliyösünde polisten kaçmaya çalışan iki gencin kazara elektrik şokuna uğramasıyla başladı. Gençler arkadaşlarıyla futbol oynadıktan sonra evlerine dönerlerken artık rutinleşmiş polis kontrolünden sıyrılmak ve boşu boşuna polis merkezinde zaman kaybetmemek için sıvışmışlardı. Söz konusu olan tekil bir olay değil aslında. Çoğu Arap ya da Afrika kökenli gençler sık sık polis baskısıyla karşılaşıyorlar ve benzer vakalar eksik olmuyor. Ulusal Güvenlik Komisyonu'nun 2004 tarihli bir raporuna göre polis şiddetinde yüzde 38'lik bir artış söz konusu; bunun da üçte biri ırkçı dürtülerle gerçekleştirilmiş. Uluslararası Af Örgütü de Nisan 2005 tarihli bir raporunda Fransız polisinin özellikle Afrika kökenlilere dönük kimlik kontrollerindeki uygulamalarını eleştirmişti.

Medyada genellikle 'göçmenler' olarak adlandırılan gençlerin ezici çoğunluğu aslında Fransa yurttaşı. Fransa'da yurttaşlık, örneğin Almanya'nın tersine doğumla birlikte kazanılıyor. Ancak onlar, 'herkes gibi' Fransız yurttaşı olmadıklarının bilincindeler. Siyah ya da Arap Fransız gençleri esas olarak ikinci sınıf vatan-

daşlar. Yoksullukla katmerlenen kültürel ayrımcılık okulda başarılı olmalarını ya da iş bulmalarını engelliyor. Herhangi bir gelecek beklentisi olmayan bu gençler üstelik sürekli olarak polisin ve medyanın şüpheci ve tehditkâr tutumuyla karşı karşıya kalıyor. İçerisinde yaşadıkları toplumun onları sistematik olarak dışladığını görüyorlar ve bu dışlanma, itilme hissi o toplumun kendine dönük büyük bir hınç, öfke doğuruyor.

Ayaklanmalar Fransız 68'iyle karşılaştırıldı çoğu kez. Mayıs 1968'de önce öğrenci eylemleriyle başlayan ancak hızla bir işçi-öğrenci ayaklanmasına* dönüşen olaylar, savaş sonrası kapitalizminin 'altın' genişleme dalgasının yaşandığı dönemde bir tam istihdam toplumunda gerçekleşmişti. Bir bakıma, 1968'in önemi tam da bundan kaynaklanıyordu: Gelişmiş kapitalist toplumların büyük bir ekonomik ya da siyasal felaket olmaksızın da devrimci bir krize sürüklenebileceklerini göstermişti. Son ayaklanmalarsa bambaşka bir bağlamda gerçekleşti. 1968'de söz konusu olan, sistemin insanları mevcut 'içerme' biçimlerine karşı muhalefetti. Bugünse bu gençler, nüfusu içermeyi başaramayan ve önemli bir bölümünü sistematik olarak (yapısal işsizlik, esnekleştirme ve elbette sistematik ırkçılık yoluyla) 'dışlayan' bir topluma karşı ayaklanıyorlar.

PATLAMADAN HAREKETE

Gençlerin eylemlerinden bazılarının bizzat kendi topluluklarına zarar verdiğini görmek gerekiyor. Komşunun arabasının yakılması, ya da daha vahimi, mahalledeki kreş ya da spor tesisine saldırılması, aslında içinde yaşanan topluluğun zaten kısıtlı kaynaklarına bir saldırı anlamına gelebiliyor. Bu durum doğal olarak hükümet tarafından aynı mahalledeki yaşlıları gençlere ve göçmen kökenlilerle beyazları karşı karşıya getirmek yolunda kullanılıyor. Dahası, içişleri bakanı Sarkozy, dış mahallelerin kentin mer-

*) '68 kuşağı' tabirini keşfeden medya ve hatta bizzat bazı solcular, 1968'i 'mariuhana içip burjuva orta sınıf ahlâkına karşı çıkan' kalburüstü gençlerin işi olarak tanımlamakta ısrarcılar. Konformizme karşı bir karşı-kültür boyutu 1968'in önemli bir bileşeniyse de, aynı sırada Fransa'da 20. yüzyıl tarihinin en büyük grev ve işçi hareketlerinin yaşandığını unutmayalım.

kezini tehdit ettiği görüntüsünü özelikle yaratarak bu ikisini karşı karşıya getirmeye çabalıyor. Böylece biri diğerine karşı korunması gereken iki ayrı dünya çıkıyor ortaya. Bu politik hesabın şimdilik tuttuğu kesin. Sarkozy, kamuoyu araştırmalarında yüzde 60'a varan bir desteğe sahip. Aşırı sağ da ayaklanmalardan istifade etme peşinde. Ulusal Cephe lideri Jean Marie Le Pen, ayaklanmaya katılanların Fransız vatandaşlığından çıkarılması çağrısında bulundu. Diğer aşırı sağ oluşum Fransa İçin Hareket lideri Philippe de Villiers de, "cumhuriyeti tehdit eden Fransız karşıtı ayaklanma"yı bastırma noktasında hükümetin gereken sertlikte tedbirler almadığını vurguladı. Aşırı sağ ve hükümetteki UMP'nin sağ kanadı banliyölere asker gönderilmesini savundular. Aşırı sağ bu şekilde, korkuyu pekiştirerek panik havası yaratmaya ve 'olaylar'ı yatıştırmak için gerekli sert tedbirleri almaya sadece kendisinin ehil olduğunu göstermeye çalışıyor. Bu arada ayaklanmalar karşısında ırkçı şiddet arttı. Ayaklanma günlerinde üç camiye molotof kokteylli saldırı düzenlendi.

Ayaklanmalar sırasında sol da farklı tutumlar aldı. Ana muhalefetteki Sosyalist Parti, sertlik yanlısı tavırların kamuoyunda destek gördüğü düşüncesiyle 1955 tarihli yasanın uygulamaya geçirilmesine karşı çıkmadı. Yalnızca uygulama safhasında dikkatli olunması gerektiğini mırıldandı. Aslında SP'nin neo-liberal itikada teslim olmuş haliyle toplumsal dışlanma ve ayrımcılığa karşı sahici bir tavır almasını beklemek de ham hayalden ibaret. SP'nin solundaki güçlerse genelde dışlanma, kurumsallaşmış ırkçılık ve polis şiddetini ayaklanmaların ana sebebi olarak gösterdiler. Devrimci Komünist Birlik (LCR) baştan itibaren Sarkozy'nin istifasını istedi. Komünist Partisi liderliği de bu talebi benimsedi. Ancak tabandan, özellikle de yönetiminde olduğu belediyelerin baskısıyla polis ve ayaklananların şiddetine karşı eşit mesafe aldı. Cezayir yasasının ilan edilmesine karşı LCR, KP, Yeşiller ile sendikalar ve kitle örgütleri ortak bir deklarasyon yayınladılar. Keza, bazı mahallelerde ortak yürüyüşler düzenlendi. Önemli olan bu çabaları geliştirerek Fransız radikal solunun bu mahallelerde sürekli bir varlık kazanabilmesini, ayaklanan genç kuşakla iletişim kurabilmesini sağlamak.

Gençlerin, yukarıda anılan tarzdaki kimi eylemlerini eleştirirken şunu da unutmamak gerekiyor: Toplumun kendilerine bir gelecek sunmadığı insanların patlaması nadiren 'siyaseten doğru' biçimler alır. Gençlerden birinin İspanyol gazetesi *El Pais*'ye belirttiği gibi: "Neler hissettiğimizi anlatmak için kelimelerimiz yok. Sadece ateşle konuşmayı biliyoruz."

Polis kayıtlarına göre ayaklanan gençlerin yaş ortalaması 16. Örgütlü işçi hareketi ya da solla doğrudan bir bağları yok. Siyasal deneyimleri sınırlı. Ayaklanmalar sırasında ortaya attıkları yegâne 'talep' Sarkozy'nin istifasıydı. Elbette buradan hareketle ayaklanmanın siyasal bir anlam taşımadığı sonucuna varmak mümkün değil. Gençlerin esas talebi 'saygı görmek'ti ve bu talep de toplumsal dışlanmaya ve ayrımcılığa karşı tutumlarını açıkça ortaya koyuyor. Burada önemli olan, bu ayaklanmayı yaratan dinamiğin radikal solla ve toplumsal hareketlerle buluşabilmesi. Böylece bu dinamiğin patlayıp sönmekle yetinmeyen kalıcı, sürekli ve radikal bir harekete dönüşebilmesi.

2
YUNANİSTAN: BİR AYAKLANMANIN ANATOMİSİ VE 'YENİ' GENÇLİK MUHALEFETİ*

Aleksis Grigoropulos adlı gencin 6 Aralık gecesi polis tarafından katledilmesi, Yunanistan'da muazzam bir radikalizmin açığa çıkmasına yol açtı. Ülke neredeyse iki hafta boyunca kitlesel eylemlerin, kolluk güçleriyle çatışmaların, işgallerin damgasını vurduğu bir 'olağanüstü durum'a şahit oldu. Polis şiddetine karşı eylemleri âdeta bir ayaklanmaya, bir toplumsal 'patlama'ya dönüştüren, anarşistlerin ya da radikal solun seferber edebileceğinden çok daha geniş bir kitlenin, esas olarak da genç bir kuşağın kitlesel biçimde sokağa inmesiydi. Ortaokul-lise talebeleri, üniversite öğrencileri, genç işçi ya da işsizler, ezcümle on beş-otuz yaş arası neredeyse bir kuşak, cinayeti izleyen gün-

*) *Yeniyol*, Sayı: 32, Kış 2009.

lerde yığınsal biçimde eylemlere katıldı. Üstelik bu hal Atina ya da Selanik gibi büyük şehirlerle sınırlı bir durum da değildi. Son otuz yılda, belki iç savaş yıllarından sonra bırakın güvenlik güçleriyle çatışmayı, bir gösteri bile görmemiş taşra şehirlerinde, hatta ücra kasabalarda özellikle ortaokul-lise öğrencileri dersleri boykot ediyor, sokağa çıkıyor, yol kesiyor ve karakolları kuşatıyorlardı.

Sokaklara inen bu gençlerin eylemleri hiçbir siyasal örgüt ya da akım tarafından düzenlenip yönlendirilmedi. Gençlerin kahir ekseriyetinin radikal sol ya da anarşistlerle örgütsel-ideolojik bağları oldukça gevşek. Özellikle ortaokul-liseli gençlerin çoğu belki de hayatlarında ilk defa gösterilere katılıyor, dahası polise taş ya da Atina sokaklarında bol bulunan turunç atıyorlardı. Polisi âdeta bir işgal ordusu gibi görüyor ve öfkelerini ATM'lere, bankalara saldırarak çıkartıyorlardı. Kimileri (bilhassa 'eski' solcu kanaat önderleri), bu gençleri bir ideolojiye sahip olmamakla ve kör şiddete teslim olmakla suçladılar. Bu 'kamuoyu önderleri' gençleri kendi 'güzel' ve 'soylu' 1968'leri ya da 1973'leriyle (yani, Politeknik olaylarıyla) kıyas ederek kendi meşreplerince 'apolitik şiddet tutkunları' olarak resmetme telaşı içerisine girdiler.

Oysa gençler gayet politikler, düşmanlarını da çok iyi tanıyorlar. Kör şiddet uyguladıkları da bütünüyle bir saptırma. Gerçeklikle ilişkileri ancak televizyon aracılığıyla kurulabilen insanlar ayaklanma sırasında Atina'nın bombardımana uğramış olduğunu tasavvur edebilirler. Çünkü siyasal ve toplumsal şiddeti sebepleri ve sonuçlarından soyup çıplak bir holiganizm boyutuna indirgeyip abartarak servis etmekte anaakım medyanın üstüne yok. Ayaklanma esnası ve sonrasında medyanın büyük bölümü, 'korku'yu allayıp pullayarak pazarladı. Gerçekte zarar verilen binaların çoğunun büyük iktisadi işletmelere ve bankalara ait olması, çok 'bilinçli' bir şiddetin varlığına işaret ediyor ve bu konuda daha serinkanlı yorum yapmanın gerekliliğini ortaya koyuyor. Aslında büyük gazete yazarlarının ve haber müdürlerinin, kendilerini yanan bankalarla özdeşleştirmeleri, büyük marka mağazala-

rının sahibi gibi feryat etmeleri, saldırıların ve eylemlerin gerçek niteliklerini gayet iyi anladıklarının en büyük delili.

Bu 'şiddet' meselesinde özellikle dikkatli olmak gerekiyor. 'Düzen partisi' olaylar süresince özellikle radikal solu 'nereden gelirse gelsin' şiddeti kınaması için mütemadiyen sıkıştırdı. 'Nereden gelirse gelsin'le kastedilen, aslında eylemcilerin 'şiddeti'nin kınanarak bunun polis şiddetiyle eşitlenmesiydi. Konumuz değil ama, solun olayları kınamak üzere sıkıştırılması, 'mutlakçı' bir şiddet karşıtlığının solu nasıl ezme-ezilme ilişkilerine körleşen bir tutuma sürüklediğinin, iktidarın şiddetiyle aşağıdakilerin direnişini nasıl eşleştirdiğinin 'iyi' bir örneğiydi. Ayaklanma sırasında eylemcilerin başvurduğu 'şiddet', aslında tam da Walter Benjamin'in ifadesiyle 'ilahi şiddet' idi. Yani müesses toplumsal-siyasal yapının dışında bırakılmış olanların, 'aşağıdakiler'in, adalet talebiyle devreye girip doğrudan bir adalet/intikam uygulamaya girişmeleri anlamında 'ilahi' bir şiddet.

Ayaklanmanın '700 (bazen 600) Euro kuşağı'nın eseri olduğu rahatlıkla iddia edilebilir. Yani, söz konusu olan daha on beş-on altı yaşlarından itibaren işsizlik tehdidini hisseden, emek piyasasının basıncına maruz kalmaya başlayan, okulu bitirse, hem de iki üç diploma alsa, master ya da doktora yapsa bile işsiz kalabileceğini ya da daha iyi ihtimalle ancak sigortasız, güvencesiz, 'esnek' bir işte veya işlerde çalışabileceğini bilen, gören, yaşayan gençler. Ağzıyla kuş tutsa babasının emekli olduğu yaşta emekli olamayacağını, annesinin istifade ettiği sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamayacağını fark eden gençler.

Elbette gençliğin tepkisinin ulaştığı kitlesellik ve radikallik büyük ölçüde beklenmedik bir olguydu ama yine de Yunanistan ölçeğinde öğrenci radikalizmi ve hareketliliği son yıllarda artan bir ivmeye sahip. Daha 2006 baharında Yeni Demokrasi hükümetinin uygulamaya sokmaya çalıştığı üniversite eğitimini piyasalaştırmaya yönelik 'reform' tasarısı karşısında son yirmi yılın en kitlesel gösterileri düzenlenmiş ve üniversitelerin dörtte üçünden fazlası öğrencilerin bizzat kitlesel biçimde katıldığı oylamalar sonucunda işgal edilmiş veya kapatılmıştı. Yine bugünü andırır bi-

çimde sadece başkentte değil ülkenin dört bir yanında kitlesel öğrenci yürüyüşleri gerçekleşmişti.[1]

YUNANİSTAN SENDROMU BULAŞICI MI?

Yunanistan'daki hadiselerin Avrupa'da bu kadar tartışılmasına sebep olan şey de, bu kuşağın Yunanistan'a has bir egsantriklik olmadığı bilinciydi muhtemelen. Gerçi özellikle hadiselerin ilk günlerinde başlıca Batılı basın-yayın organlarına hâkim olan eğilim, olayları bir tür Balkan-Şark arkaizmine yorma yönündeydi. Yani böylesi bir 'patlama'nın cereyan ediyor olmasının başlıca müsebbibi Yunanistan'ın 'eksik' modernleşmesi, yeterince Batılılaşamamış olması, çağdaş dünyayla bütünleşme yolunda gerekli reformların kararlılıkla yerine getirilememiş olmasındandı.

Bizde de (hem de maalesef solda da) yaygın bu liberal-ilerlemeci dizge mucibince Batılı parlamenter normallikten sapan her hadise bir anomalinin, daha doğrusu eksik, yetersiz ya da geç modernleşmenin ürünüdür. Bizzat kapitalist modernlik değil de bunun şu ya da bu sebeple tam gerçekleşememiş olmasıdır esas sorun. Yunanistan'daki ayaklanma Balkanlara has bir ucube olarak görülmeye devam etti elbette, ama hadiselerin geri kalmış dünyaya değil de bizzat metropol ülkelere ait bir fenomen olabileceğine dair bir sezgi ya da tedirginlik hızla Batılı anaakım medyada dahi taraftar bulmaya başladı. Olaylar bir arkaizmin, Yunanistan'ın 'geriliği'nin değil de, belki tam tersine, bu ülkenin neo-liberal dönüşüm ve bu dönüşümün toplumsal etkileri hususundaki 'ileriliği'nin bir sonucu olamaz mıydı?[2]

Böylece Avrupa'nın hâkim sınıflarında, uluslararası buhranın da etkisiyle kendi memleketlerinin de 'Yunanistan' olabileceği yönündeki kaygı yaygınlaştı. Bu duruma 'Yunan sendromu' deniyor. Yunan 'virüsü'nün bulaşıcı olma ihtimali, Avrupa'nın belli

1) Bu sürecin kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. Panagiotis Sifogiorgakis, "Fighting Neo-liberal University Reform", http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?page=print_article&rid_article=1068.

2) Bu yönde bir değerlendirme için bkz. Stathis Kouvelakis, "La Grèce en révolte", *Contretemps*, http://contretemps.eu/interventions/stathis-kouvelakis-grece-en-revolte.

başlı basın yayın organlarında hararetle tartışılıyor. Fransa'da Sarkozy'nin eğitim 'reformu' girişimini -şimdilik' kaydıyla da olsa- geri almasında Yunan sendromunun etkisi aşikârdı. 'Yunan sendromu'nu bu kadar tehlikeli kılan da bu kuşağın egzotik bir Yunan mamulü, bir Yunan istisnası olmaması. "Avrupa'nın üzerinde bir hayalet dolaşıyor" demek abartılı olur elbet. Ama hani biraz mübalağa payıyla da olsa, bu ifadenin belli bir güncelliği olduğunu da teslim etmek gerek.

Yukarıda da belirtildiği üzere, geçtiğimiz günlerde birçok Batılı basın-yayın organı, Yunanistan'daki olayların -hele hele buhran devrinde- Avrupa'nın sair memleketlerine yayılma ihtimalinin olup olmadığını masaya yatırdı. Fransa ya da Avrupa'da başka bir memleket 'Yunanistan' olur mu olmaz mı bilinmez, ama bugün kıtanın üzerinde -hadi bir 'hayalet' ya da bir heyula demeyelim ama- bir isyan ya da direniş halet-i ruhiyesinin, ruhun kendisi değilse de bir ruh halinin dolaştığı ayan beyan ortada.

Aslında bu ruh halinin örnekleri ya da emarelerine yakın zamanlarda şahit olmuştuk. Fransa'daki banliyö ayaklanmalarıyla İlk İş Sözleşmesi'ne karşı gerçekleşen eylemlerden İtalya'daki öğrenci radikalizmine kadar yakın tarihli bir dizi örnek geliyor insanın hemen aklına. Genç bir kuşağın can havliyle ileriye atılıp ülkenin siyasal ve toplumsal gündemini tarumar ettiği 'patlama' örnekleri bunlar. Bu anlamda Yunanistan'daki 'olaylar' daha genel bir fenomenin bir görünümü sayılmalı. Mike Davis'e göre, Atina ayaklanmasını 1992 Los Angeles ve 1995 Brixton ayaklanmalarından 2005 Paris banliyö isyanlarına bağlayan bir bağ söz konusu. Kendini ebeveyni ve önceki kuşaklar tarafından mutlak anlamda ihanete uğramış, terk edilmiş hisseden bir kuşağın isyanı anlamında özgün bir kalkışma türü bu.[3]

Söz konusu ortak halet-i ruhiyenin ya da hissiyatın ardında ciddi bir hayal kırıklığı var. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, hiç değilse Avrupa'da, genç nesillerin anne ve babalarından daha mü-

3) Mike Davis, "Sur la révolte en Grèce", *Contretemps*, http://contretemps.eu/interviews/mike-davis-sur-revolte-en-grece. Yunanistan örneğinde söz konusu olanın ulusal topluluğa entegrasyonu tartışmalı bir azınlık ya da göçmen grubunun olmaması, ayaklanmayı daha da etkili kıldı, onun toplumsal meşruiyetini genişleten bir etken oldu elbette.

reffeh ve daha demokratik bir toplumda yaşayacakları genel bir varsayımdı. Genç kuşakların büyüklerinden daha 'iyi' bir hayat sürecekleri, daha rahat koşullarda yaşayacakları sorgulanmaya gerek duyulmayan ortak bir kabuldü. Bu durumun gerçekte gerçekten böyle olup olmadığı tartışması burada çok da önemli değil. Mühim olan, geçmişte büyük ölçüde verili addedilen bu kabulün son on yılda onulmaz derecede yara almış olması. On binlerce insanın gündelik deneyimi hemen her gün bu 'sürekli ilerleme' anlatısının altını oyuyor.

Genç insanlar, hem de mektep mezunu genç insanlar, işsizlik tehlikesini, toplumsal dışlanma tehdidini geçmişten çok daha yakıcı bir biçimde hissediyorlar. İş bulsalar dahi emek piyasasındaki konumları geçmiştekinden çok daha sallantılı oluyor. Esnek, güvencesiz, yarı zamanlı, sigortasız, sendikasız işler bunlar. Daha 'kalıcı' ya da güvenceli bir işe sahip olmak isteyen gençlerse, bitmek bilmeyen ve kısmi ücretli ya da tamamen ücretsiz staj süreçlerine maruz tutuluyorlar. Böylece yeni nesiller emek piyasasındaki rekabetin basıncını çok daha erken yaşlardan ve çok daha şiddetli biçimde tecrübe ediyorlar. Gençlik, hatta öğrenci gençlik günümüzde garantili bir toplumsal ilerleme yoluna sahip, saygınlığı olan bir toplumsal kesim değil. Dolayısıyla da kapitalizmin iktisadi ve siyasal kazanımlarına dair savaş sonrasında Batı'da oluşmuş ilerleme mitinin artık hiçbir inandırıcılığının kalmamış oluşunun siyasal ve toplumsal sonuçlarını ilk idrak eden ve 'kötümserliği örgütlemeye' neredeyse insiyaki olarak girişenler, bu durumdan en çok etkilenen genç nesiller oluyorlar.

Aslında sanılabileceğin aksine, Avrupa ya da Batı'yla sınırlı bir fenomen karşısında da değiliz. Örneğin, Sahra-altı Afrika'da dekolonizasyon, ulusal kurtuluş ve ulus-devlet inşa süreçlerinde öncü rolü üstlenen ve ayrıcalıklı bir konuma sahip olan öğrenci gençliğin son yirmi yıllık neo-liberal yapısal uyum ve karşı-reform sürecinde toplumsal statüsü büyük bir gerilemeye uğradı. Aynı durum daha önceleri ayrıcalıklı bir kesim sayılan üniversite hocaları ya da öğretmenler için de geçerli. Kapitalist küreselleşme sürecinde ulus-devlet inşa süreçlerinin akamete uğraması ve

neo-liberalizmin yarattığı toplumsal çözülme, öğrencileri yoksullaştırıp marjinalize ediyor. Gençler ve özellikle de öğrenci gençlik, devlet kadrolarını doldurması beklenen, toplumun 'üzerinde' elit bir grup iken, giderek popüler sınıflara karışıyorlar ve bu durum da Senegal'den Zimbabve'ye yeni bir öğrenci gençlik aktivizminin temelini oluşturuyor.[4]

GENÇLİK MUHALEFETİ: DÜN VE BUGÜN

Burada eylemleri daha geniş bir bağlam içerisine yerleştirebilmek açısından belki biraz Yunanistan'dan uzaklaşıp, son yirmi yılda yaşanan değişimlerin gençlik muhalefetini ne yönde etkilediğini tartışmak önemli.[5] Geleneksel bir kabule göre, gençlik ve siyaset/muhalefet ilişkisi, gençliğin toplumsal düzenin dışında ya da kıyısında konumlanıyor oluşu ya da genç insanlara atfedilen kimi ayrıcalıklı nitelikler dolayısıyladır. Yani kısacası, gençlik, toplumun başka kesimlerinde olmayan kimi niteliklerinden ötürü mevcut toplumsal düzen karşısında eleştirel bir pozisyon alabilmektedir. Solun geleneksel düşünce dünyasında gençliği ayırt edici kılan diğer bir husus da gençliğin üretim ilişkilerinin dışında âdeta 'deklase' bir unsur olarak algılanmasıdır. Gençliğin bu konumunun kendisine toplumsal çelişkileri 'nesnel' bir konumdan, âdeta 'dışarıdan' algılama gibi bir yeti kazandırdığı varsayılır. Gençliğin eğitim ve okul, dolayısıyla geçici de olsa üretim sürecinin dışında kalmasının kural olduğu bir dönemde bu tanımlamanın elbette belli bir gerçeklik payı vardı. Buna göre, kapitalist toplumda insani ilişkilerin nesneler arasındaki ilişkilere dönüşmesini, yabancılaştırıcı doğasını 'dışarıdan', ayrıcalıklı bir konumdan kavrayan gençlik, bu ilişkileri kendiliğinden sorgulamaya dönük bir bilinç geliştirecektir. Son yirmi yıl içerisinde gençliğin yukarıda belirtildiği şekilde anlamlandırılması geçerliliğini

4) Colin Barker, "A Study in African Resistance", *International Socialism*, Sayı: 120, 6 Ekim 2008.
5) Takip eden kısımdaki görüşlerin biraz daha farklı bir sunumu için bkz. Foti Benlisoy, "Öğrenci Muhalefetinin Güncelliği", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 97, Yaz 2003; Foti Benlisoy, "Öğrenci Muhalefetinin Güncelliği", *Yeniyol*, Sayı: 24, Kış 2007, s. 34-41.

büyük ölçüde yitirdi. Gençlik ne üretim süreci içerisindeki konumu, ne hayat deneyimleri, ne kültürel ifade biçimleri bakımından toplumun diğer kesimlerinden köklü bir biçimde farklı artık.

Dolayısıyla, bir toplumsal kategori olarak gençliğin neo-liberal yeniden yapılanma sürecinde uğradığı dönüşümü tartışmak gerekiyor. Bu dönüşümle bağlantılı olarak gençliğin günümüzdeki siyasallaşması ya da radikalizasyonunun ortaya koyduğu kimi karakteristikler geçmiştekinden farklı yönlere sahip. İşsizliğin artık yapısal bir hal alması, emek piyasasının esnekleşmesi, eğitimin toplumsal statü kazanımında garantili bir faktör olma niteliğinin zayıflaması gibi sebepler gençliğin ekonomik ve toplumsal marjinalleşme, dışarıda kalma korkusunu artırdı. Gençliğin deneyimlerindeki önemli bir değişiklik, emek piyasasının artan biçimde esnekleşmesi sonucu, geçmiş Keynesyen dönemdeki okul ve iş arasındaki doğrusal geçişin ortadan kalkmasıydı. Bahsettiğimiz dönemde okul, iş hayatı öncesinde yaşanan ayrıksı bir dönem olmaktan çıkmış, okurken iş piyasasında yer alma genel bir şekle bürünmüştü. Bunda elbette emek piyasasının gittikçe daha esnek, düzensiz ve 'garantisiz' olmasının payı büyük. Bir dönem emek piyasasında gençlerin buldukları orta seviyeli güvenli işlerin sayısında dramatik bir düşüş söz konusu. Günümüzde birçok sektör (*call center*'lar ya da *fast-food* lokantaları) neredeyse bütünüyle part-time uygulamasıyla büyük ölçüde gençlerden oluşan bir işgücü kullanmakta. Genç emek piyasasına hâkim olan bu vasıfsız işler geçici, tesadüfi ve güvensiz karakterlerinden dolayı *McJobs* (McİŞ) olarak tanımlanıyor. Piyasada var olabilmek artık sadece bir seferde nasılsa edinilmiş olan vasıflara (iyi eğitim, iş deneyimi, vs.) dayanmamakta, gençlerden ve kapitalist emek piyasasına tabi olan herkesten kendilerini sürekli yenilemeleri, süreklileşmiş, bütün bir ömür süresine yayılmış rekabet ortamında ayakta kalmaları beklenmektedir.

Genç olma ile yetişkinlik mertebesine ulaşma arasındaki sınırlar da giderek muğlaklaşıyor. Geçmişte genç olmaktan çıkışı ve yetişkinliğe adım atışı simgeleyen şeyler iş bulma, evlilik ya da askere gitme gibi hayati deneyimlerdi. Özellikle sosyal

devletin aşınması sonucu meydana gelen değişimler, gençlikten yetişkinliğe adım atmanın tespit edilmesini sağlayan bu türden sabit ve düzenli deneyimlerin aşınmasına yol açtı. Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik gibi hayat evreleri arasındaki çizgisel geçişin yerini günümüzde daha karmaşık ve çok yönlü geçişler alıyor. Örneğin, daha önce bahsedilen emek sürecinin esnekleşmesi sonucu düzenli ve sürekli bir iş deneyiminin birçok genç açısından bir umut olma niteliğini kaybetmesiyle, bir süreliğine bir işte çalışan genç, genç olmayı tanımlayan önemli bir niteliği kaybetmiş (boş zaman) olmakta, fakat daha sonra işten ayrılması sonucu tekrar 'genç' olabilmektedir. Dolayısıyla, bugün yukarıda bahsedilen sosyo-ekonomik değişimlerden ötürü sabit, tutarlı ve düzenli deneyimler sonucu gençlikten yetişkinliğe geçişten ziyade bu geçiş, tutarsız, değişken ve geri dönüşlü bir biçime bürünmüştür ve gençliğin nerede bitip yetişkinliğin nerede başladığını kesin olarak tespit etmek zorlaşmıştır. Küçük bir elit grup haricinde en iyi ihtimalle esnekleşmiş emek piyasasının güvencesiz işlerine talim edecek olan gençler, bir tür sosyal dayanışma formu olarak var olabilen ailelerinden daha geç ayrılıyorlar. Çalışma hayatı ile mektep arasındaki geçiş düzensizleştikçe ve aileden ayrılma zorlaştıkça, 'gençliğin uzaması' denen fenomen, yani aslında aileye olan bağımlılığın son bulamaması durumu ortaya çıkıyor.

Eğitim sürecinin, özellikle de üniversitelerin kendisinin yaşadığı dönüşüm de dikkate değer. Üniversite sadece her yıl kitlesel ölçekte prekarya 'imal ettiği' ve emek piyasasına saldığı için değil, bizzat kendisi de çalışma ritmi ve iç hayatının örgütlenmesi bakımından giderek daha fazla bir fabrikaya benzediği için bir 'prekarya fabrikası' olarak tanımlanabiliyor artık. Prekarya fabrikasının montaj hattında öğrenciler geleceğin esnek çalışanlarına dönüşüyorlar. Üniversite öğrencileri prekarya olmak için öğrenim görmekle kalmayıp, tam da bu eğitim süreci içerisinde prekarya olmayı da bilfiil öğrenmekteler. Bu öğrenme sürecinin de, kaybedecek hiç vakit olmadığından, hızla tamamlanması icap ediyor. Bu yüzden, sürekli olarak yoğunlaşan eği-

tim temposu, giderek âdeta bir fabrika tipi çalışma ritmini andırıyor. Ders saatleri artıyor, ödev ve sınavlar çoğalıyor, dersleri takip etmek zorunlu tutuluyor, ders programı yoğunlaştırılıyor. Rekabet ve verimlilik eğitim sürecinin ana karakteristikleri haline geliyor. Bir üniversitede eğitime devam edebilme süresi ve bununla bağlantılı olarak aynı dersten sınava girebilme hakkı kısıtlanıyor. Bu kısıtlarla eğitim zamanı dinamik bir öz-gelişim zamanı olmaktan çıkarılarak yabancılaşmış çalışma zamanına dönüşüyor. Bizzat öğretim görevlileri de öğrencilerinin çalışma-eğitim zamanının verimli kullanılıp kullanılmadığının denetleyicilerine dönüşüyorlar. Üniversite böylece giderek daha fazla kişisel hayat ve zamanı özörgütleme imkânını ortadan kaldırarak yeni elastikiyet ve çalışma disiplini ilkelerini pratikte öğretmiş oluyor. Kişisel zaman tamamen kapitalist toplumsal üretim ilişkilerinin iradesine tabi kılınırken, öğrencilerin de mümkün en kısa zamanda emek piyasasında rekabet edebilir hale gelmeyi becermeleri gerekiyor.[6]

Bütün bu değişimlerin bir sonucu olarak günümüzde mektepli gençlik giderek daha fazla işçi sınıfının bir parçası olarak ya da daha doğrusu 'sınıfsal bir perspektif'le siyasallaşıyor. Bu siyasallaşma ise, hem okul ya da üniversitelerin ideolojik ve kültürel işlevlerine odaklanan 1968 radikalizminden hem de eğitimde giderek belirginleşen fırsat eşitsizliğini ve sosyal adaletsizliği sorgulayan 1980-1990'lar öğrenci hareketlerinden (Türkiye'de 1990'lı yıllarda harç zamlarına karşı hızla gelişen 'Koordinasyon' da bu kapsamda ele alınmalı) farklı. Gerek eğitim sürecinin ticarileşmesi ve okul ve üniversitelerin kapitalist meta mantığına tabi kılınmasının, gerekse deregüle edilmiş emek piyasasının yeni esnek ve güvencesiz işlerinin özellikle gençleri kapsamasının yol açtığı 'proleterleşme' sürecinin altı çizilmeli. Bu dönüşüm, gençlikle işçiler arasında teması ve etkileşimi, mesela 1968'e kıyasla daha kolay kılmakla kalmıyor, onu daha 'organik' hale de getiriyor. Yani artık iki farklı hareke-

6) Alessio Aringoli, "Kitle-Öğrenci ve Öğrenci Hareketi (Yunanca)", *To rizospastiko fititiko kinima stin Evropi* (Avrupa'da Radikal Öğrenci Hareketi), Protoporiaki Vivliotiki, Atina, 2007.

tin dayanışma ve ittifakından değil de ortak bir mücadele sürecinin inşasından söz edebilir hale geliyoruz.[7]

Öğrenci olmak, yukarıda aktarılan sebeplerle bir 'imtiyazlılık' hali olmaktan çıkınca, öğrencilerin sorunları ile emekçi sınıfların sorunları arasındaki sınır çizgisi belirsizleşmeye başladı. Gençlik ile çalışanların ortak mobilizasyonu günümüzde dışsal bir 'dayanışma' ilişkisinden ziyade ortak sebeplerden kaynaklanıyor.[8] Gençlik muhalefeti geçmişte emekçilerle bağ kurabilmek için mutlaka siyasal bir dolayıma ihtiyaç duyarken, bugün talepleriyle, hatta ortaya çıktığı andan itibaren toplumsal meseleyi gündemin baş sırasını yerleştirmesiyle toplumun daha geniş kesimleriyle ittifak kurabilmekte, onların sempatisini toplayabilmekte avantajlı bir konumda bulunuyor.[9]

SOL VE ANARŞİSTLER

Ayaklanmayı ya da 'Yunan sendromu'nu daha genel bir bağlama oturtmaya çalışan bu biraz uzun parantezi kapatıp Yunanistan'a geri dönelim. Eylemleri bir ayaklanmaya dönüştüren gençler elbette bir 'boşluk' üzerinde hareket etmediler. Hiçbir şey, hele hele hiçbir ayaklanma 'sıfır'dan başlamaz elbette. Yunanistan son dönemde gerek radikal solun gerekse anarşist hareketin ge-

---

7) Bu istikamette bir değerlendirme için bkz. Stathis Kouvelakis, "France from Revolt to the Alternative", *International Socialist Tendency Discussion Bulletin*, No. 8, Temmuz 2006. İşçi sınıfı ile gençlik muhalefeti arasındaki sınırların silikleşmesini vurgulayan böylesi bir değerlendirmeye karşı bir itiraz için bkz. Chris Harman, "Students and the Working Class", *Socialist Review*, Eylül 2006. Harman'a göre, öğrenci gençlik muhalefetinin temeli sömürüden ziyade yabancılaşma ve atomizasyon gibi faktörler olmaya devam ediyor. Bu anlamda Harman, öğrenci muhalefetinin 'ideolojik' boyutunun altını çiziyor ve öğrenci gençliğin 'ayrıcalıklı' konumunu (öğrencilerin üzerinde daha az ekonomik, toplumsal, siyasal baskı olmasını) muhtemel bir radikal muhalefetin temeli saymayı sürdürüyor.

8) Bu durum Fransa'da İlk İş Sözleşmesi'ne karşı gelişen harekette özellikle belirgindi. "Ne 68'deki gibi üniversitenin ideolojik işlevlerine yönelik bir tepki, ne de 1980'li ve 1990'lı yıllarda Fransa'da tanık olunduğu gibi eğitim hakkı için bir mücadeleydi CPE karşıtı hareket. Bu kez gençlik doğrudan işçi sınıfının bir parçası olarak seferber oldu." Bkz. Uraz Aydın, "Fransa: Bir Sınıf Hareketinin Anatomisi", *Yeniyol*, Sayı: 22, Yaz 2006, s. 38-49.

9) Bkz. Daniel Bensaid, "The question of a link between workers and students is immediate", *International Viewpoint*, http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article1011.

liştiği, genişlediği bir ülke. Dahası, toplumsal muhalefetin, hele hele Türkiye'ye kıyasla oldukça canlı olduğu bir ülke. Dolayısıyla, radikal solun ya da anarşistlerin tutum ve eylemleri hareketin gelişiminde tayin edici oldu.

Anarşistler özellikle Politeknik ve Eksarhia semtindeki çatışmalarda en ön saftaydılar. Yine Atina ve Selanik'teki gösterilerde değişik anarşist gruplar Yunanistan standartları için bile oldukça kalabalık ve etkiliydiler. Anarşist demişken bir parantez açalım. Yunanistan'da kendine 'anarşist' ya da 'anti-otoriter' ismini veren siyasal akımlar kümesinin geçmişi, esas olarak diktatörlük sonrası dönemdedir. Aslında ta 19. yüzyılın ikinci yarısından beri, mesela Patra ya da Volos gibi merkezlerde anarşist gruplar var olmuşsa da, sosyalist ve komünist solun gelişimi zamanla anarşist eğilimi marjinalize etmiştir. Anarşizm özellikle 1980'li yıllarda gençlik kesimleri içerisinde çok ciddi bir akım oluşturur. Atina ve bilhassa Selanik gibi merkezlerde bu gelenek içerisinde şekillenmiş çok farklı siyasal referansları (anarko-komünizm, Bookchin, Castoriadis, vs.) olan birçok öbek vardır. Bu anarşist kümelenmelerin eylem biçimleri de çok çeşitlidir. İşgal evlerinden anti-faşist çatışmalara, süpermarket basıp yoksul ahaliye 'kamulaştırılan' ihtiyaç maddelerini dağıtmaktan sendikacılığa (mesela, anarşistlerin etkisindeki 'delivery-courier' sendikası hayli güçlüdür) ya da ekolojist inisiyatiflere kadar uzanır.

Radikal sol da eylemlerde en başından itibaren yerini aldı. Radikal sol derken kastedilenin ne olduğunu kısaca da olsa açıklamak gerek belki. Önce Yunanistan'da kökü Komünist Parti'nin 1968'de bölünmesine kadar geriye götürülebilecek iki ana partiden bahsetmek gerekir. Biri KP adını taşımaya devam eden ve Stalinist itikada imanda Avrupa çapında ancak Portekiz Komünist Partisi'yle rekabet edebilecek siyasal oluşum. Diğeryse Avro-komünist geleneğin etkisinde olan Sinaspismos. Sinaspismos 2000'li yıllarda sola doğru ilginç bir evrim yaşadı. Önceleri sol sosyal demokrat diye tarif edilebilecek bir çizgideyken, alternatif küreselleşme hareketi içerisinde sola kaydı ve meclis dışı solun Maoist ya da Troçkist değişik kökenlerden çeşitli grup-

larıyla Radikal Sol Koalisyon'u (Syriza) oluşturdu. Bu iki oluşum mecliste temsil edilen radikal solu oluşturuyor. Bunların haricinde meclis dışı olan ve kendisine çoğu zaman 'anti-kapitalist sol' adı verilen ve çok sayıda örgütten (NAR, Spartakos, KKE-ML, vs.) oluşan bir kesim var.[10]

Komünist Parti harekete şüpheyle yaklaştı. Parti, 1973'te Politeknik direnişi sırasında eylemleri nasıl '300 provokatörün işi' olarak değerlendirdiyse, şimdi de aşağı yukarı aynı şeyi yaptı; provokatörlere ve 'karanlık güçler'e dair komplo teorilerini bol keseden tedavüle çıkardı. Kendisinin denetlemediği her toplumsal harekete düşmanca yaklaşan, bu anlamda her türlü kendiliğinden-doğrudan eylemi 'ajan-provokatörlük' olarak gören parti, hareketin eylemlerine katılmadı, kendi 'steril' yürüyüşleriyle yetindi. Ortak gösterilerdeki 'şiddet' eylemlerini kınayıp bunları provokatörlere yükledi. Daha da ileri giderek, 'rakibi' Syriza'yı provokatörlere kol kanat germekle suçladı. Böylece sola aynı eleştiriyi yapan hükümet ve hatta aşırı sağla aynı zeminde buluşmuş oldu. YKP'nin bu tutumu Yeni Demokrasi hükümeti için âdeta bir can simidi işlevi gördü. Sorun da zaten yüzde 7-9 civarında bir oy potansiyeline ve emekçiler arasında küçümsenmemesi gereken bir etkiye sahip Komünist Parti'nin önemli bir sol potansiyeli, 'devrimci' yaldızlı muhafazakâr bir çizgiye mahkûm ederek heder etmesi. Tabii bu tutum Komünist Parti'ye oldukça pahalıya mal olabilir. Parti içerisinde, özellikle de parti gençliğinde resmi siyasal çizgiye dönük tepkiler giderek artıyor.

Ortak eylemlere, hem de oldukça büyük bir kitleyle katılan Syriza ise medya ve hükümet kanadından çok ciddi basınç altında. 'Şiddet'i ve 'terörizm'i kınaması için sağlı sollu bu basınç altında (mesela, bir bildirisinde hareketin ortak sloganı haline gelen "polisler, domuzlar, katiller" sloganının kullanılması medyada skandal sayıldı) zaman zaman yalpalıyor. Ör-

10) Yunan solunun son yıllardaki gelişimi hakkında bkz. Foti Benlisoy, "Yunanistan: Solda Belirsizlik", *Yeniyol*, Sayı: 12/13, Haziran Temmuz 2004, s. 125-142; Stefo Benlisoy, "Yunanistan: Hegemonya'da Çatlaklar ve Sol İçin Yeni Fırsatlar", *Yeniyol*, Sayı: 27, Güz 2007, s. 56-67.

neğin, genel grev günü sadece gösteriye katılıp yürüyüş kısmını es geçmesi bu basıncın etkisiyle açıklanabilir. Ancak gene de Syriza'nın toplamda büyük bir 'faulü'nün olmadığını ve bütün basınca rağmen hareketin içerisinde yer alıp onu müdafaa ettiğini belirtmek gerekiyor.

Meclis dışı 'anti-kapitalist sol' ise hareketin en etkin kesimlerindendi. Hemen bütün gösteri ve yürüyüşlerde ön saflarda yer aldı, çatışmalara katıldı. Hukuk Fakültesi işgali anti-kapitalist solun eylemlerinin Atina'daki merkeziydi. Anarşist gruplara Syriza'ya göre daha yakın sayılabilecek bu kesim hareketin daha da yaygınlaşarak siyasallaşması için inisiyatif almaya çalışıyor, hareketin çalışma alanlarına ve mahallelere yayılmasının gereğini vurguluyor. Meclis dışı solun değişik unsurları, özellikle üniversitelerdeki öğrenci hareketinde çok etkin. Ancak çok parçalı yapısı bu grupların daha etkin olmasını önlüyor. Parçalı yapısı ve kimi unsurlarının sekter zihniyeti harekete daha etkin bir müdahalede bulunmasını engelliyor.

AYAKLANMANIN 'SINIRLARI'

Kendiliğindenliği, yaratıcılığı, kitleselliği ve militanlığı ne kadar göz alıcı olursa olsun, amaç menkıbelerle kendimizi avutmak değilse eğer, ayaklanmanın 'sınırları' üzerine düşünmek elzem. Birinci ve belki de en mühim husus, kalkışmanın ya da hareketin toplumsal derinliği meselesi. Yunanistan'daki hareketlerin bir 'ayaklanma' olarak vasıflandırılabilmesi kesinlikle bir mübalağa teşkil etmiyor. Kelimenin gerçek anlamında bir ayaklanmanın ya da kalkışmanın birçok unsuruyla karşı karşıya olduğumuz ayan beyan ortada. Gündelik 'normalliğin' ya da rutinin kırılması, daha önce olmayan keskinlikte bir toplumsal saflaşmanın açığa çıkması, düzen içi yasallık ve meşruiyet sınırlarının kitlesel ölçekte ve eylemli olarak sorgulanması bunlardan bazıları. Ancak yine de söz konusu olan, esas olarak bir 'gençlik ayaklanması' ve bu anlamda da genelleşmiş bir toplumsal ayaklanma karakterini haiz değil.

Yukarıda da belirtildiği üzere, hareket orta ve yüksek öğrenim öğrencilerini, genç işçi ve işsizleri, özellikle de 'prekarya' olarak adlandırılabilecek güvencesiz-esnek koşullarda çalışan gençleri ve genç göçmenleri kitlesel ölçekte seferber etti. Zaten hareketi bir gençlik ayaklanması haline getiren de neredeyse bütün bir kuşağı farklı biçimlerle (çatışmalardan şiddetsiz oturma eylemlerine, okul işgallerinden radyo ve televizyon basmaya) seferber edebilmesiydi. Bunun ötesinde, hareketin taleplerini, eylemlerini, hatta karakol basma ya da banka şubelerini yakma gibi 'sert' eylemleri destekleyen, bunlara sempatiyle yaklaşan geniş bir toplumsal kesim söz konusu. Solun değişik kesimlerinin hareket içerisinde seferber olması ve aksi yöndeki basınca direnebilmesi sayesinde genişleyen bu 'sempatizanlar' ardalanı ve onun yarattığı meşruiyet halesi, hükümetin ve 'bir kısım' medyanın hareketi yalıtma ve gayri-siyasal bir grup vandalla alakalı polisiye bir vaka haline getirme çabasını boşa çıkardı. Ancak unutulmaması gereken, bu geniş kesimin sokağa henüz çıkmamış olması.

Neo-liberal siyasetlere karşı olan, iktisadi buhranın etkilerinden ciddi anlamda tedirginlik duyan ve polis şiddeti karşısında huzursuzluk ve öfke duyan 'eski' kuşak, âdeta genç nesle tepkisini ortaya koyması için 'vekâlet' veriyor, sanki eylemli tepkiyi çocuklarına havale ediyor. Ancak bu geniş topluluk sokağa çıkmaya, pasif destekten eylemli bir tutuma yönelmeye kendini henüz hazır hissetmiyor. Bunda son yıllarda neo-liberal karşı reformlara karşı yürütülen mücadelelerin 'başarıyla' sonuçlanamamış olmasının, özellikle son dönemde sosyal güvenlik reformuna karşı kitlesel mücadelenin neticede akamete uğramasının yarattığı bir hayal kırıklığının da payı olsa gerek.

Somutlamak gerekirse, emek hareketinin mevcut yapılarının hareketle birleşme konusunda müteredditt davranması, sembolik bir iki çıkış haricinde kendisini 'hadiseler'den uzak tutması ciddi bir sorun. İşçi Sendikaları Konfederasyonu GSEE ve özellikle PASOK ve Yeni Demokrasi taraftarı sendikal bürokrasi, emek hareketini kalkışmanın dışında tutma hususunda özel çaba sarf

etti; daha önce ilan edilmiş ve mecliste yeni bütçe görüşmelerinin başlamasıyla ilgili eylem gündemini hareketle birleştirmeme konusunda ısrarcı oldu. Oysa hareketin yaygınlaştığı, geniş bir kesimi seferber ettiği bir anda, üstelik hareketin talepler silsilesinin polis-devlet şiddetinin ötesine eğitim ve emek meselelerine uzandığı bir konjonktürde atılacak bir iki adım dahi kalkışmaya bambaşka bir toplumsal derinlik verebilir, zaten sallantılı olan hükümeti devirmeye giden yolu açabilirdi. Aynı şey, harekete kısmen daha hayırhah yaklaşmış olsa da kamu emekçileri konfederasyonu ADEDY için de geçerli. Esnek-güvencesiz işlerde çalışan genç emekçileri, göçmenleri emek hareketine dahil etme konusunda büyük ölçüde başarısız olan mevcut sendikal yapılar, 'prekarya' kalkışması karşısında afallayıp kaldılar. Yunanistan'daki hadiseler, elbette sadece bu ülkeyle sınırlı olmayan bir krizi, sendikal hareketin örgütsel ve siyasal krizini bir kere daha açığa çıkardı. Güvencesiz-esnek koşullarda çalışan bir grup genç emekçinin olaylar sırasında GSEE'yi eylemlere katılma noktasında 'sıkıştırmak' için konfederasyonun genel merkez bürolarını işgali bu krizin bir başka göstergesiydi.[11]

NE YAPMALI?

Eylemlerin ilk günlerinde hâkim olan şiddetli çatışmalar yerlerini yeni eylem ve örgütlenme biçimlerine bırakıyor. Bu, müesses nizam taraftarlarının hayalini kurduğu 'düzen'in geri gelişi değil elbette. Sadece hareket şekil değiştiriyor, yeni bir kalıba girme sancısı yaşıyor. İlk günlerin çatışmalı eylemleri, yerlerini okul ve üniversite işgallerine, yol kesmelere, karakol kuşatmalara, kamu kurumlarının sembolik işgaline, yani bir dizi eylem biçimine bırakmakta. Üstelik çatışmaların durulması, biraz nefeslenip daha ilerisini tasarlayabilmek için de elzem. Hareket

11) Yine de bu noktada öğretmenler sendikası OLME'nin eylemlere kitlesel olarak katılarak özellikle ortaokul ve lise öğrencilerine destek verdiğini ve polis şiddetine karşı onları koruduğunu vurgulamak gerek. Özellikle son onyılların öğrenci hareketlerine katılan eskinin öğrenci eylemcilerinin daha sonra eğitim alanında çalışmaya başlamasıyla sendikanın profilinde önemli bir dönüşüm yaşandı. Bu dönüşümün etkisiyle OLME son yıllarda giderek radikal solun etkisine daha açık hale geldi.

belki daha sessiz ama daha derinden gelişiyor. Zaten hızla parlayıp sonra yine aynı hızla sönen bir 'patlama' olarak kalmamak için süreklileşmek gerekiyor. Bunun için de ayaklanmanın hayat ve üretim alanlarına taşınmasının yolları, biçimleri üzerinde düşünmek gerekmekte. Halihazırda 700 kadar okul ile üniversitelerin kahir ekseriyeti işgal altında. İşgal komiteleri eylemlerini, hareketlerini ulusal düzeyde koordine etmeye çalışıyor. Ancak hareketi çalışma ve hayat alanlarına taşımak ve yaygınlaştırmak, bunun için gerekli örgütsel formları icat edebilmek, harekete çatışmaların durulacağı bir sonraki aşamada daha sürekli ve belirgin bir karakter verecek talepler manzumesinin ve yapıların neler olacağını tasarlamak, bir sonraki dönemin esas meydan okumaları olacak.[12]

Yunanistan'da 2009 yılının ilk altı ayının uluslararası buhranın etkilerinin ciddi anlamda hissedileceği bir dönem olacağını hemen herkes kabul ediyor. Kriz koşullarında sendikal bürokrasinin tabanında yayılmakta olan huzursuzluğu kontrol edebilmesi giderek zorlaşacak. Gençlik hareketi kendisini yeni yıla yeni biçimlerle de olsa taşıyabilirse Aralık ayında gerçekleşmeyen 'buluşma' önümüzdeki dönemde pekâlâ yeniden gündeme gelebilir. Yeni Demokrasi hükümeti parlamentodaki bir sandalyelik çoğunluğu ve giderek daha şiddetli biçimde aşınan toplumsal desteğiyle zaten klinik olarak ölmüş halde, sadece alternatifsizlik onu ayakta tutuyor. Dahası 1974, yani cunta sonrasında hakim olan ve merkez sağ (Yeni Demokrasi) ile merkez solun (PASOK) hakimiyetindeki iki partili sistem de meşruiyetini büyük ölçüde yitirmiş durumda. Bu yüzden, başta işadamları örgütü SEV, medyadan PASOK ya da Yeni Demokrasili birçok milletvekili, iki parti arasında Almanya misali bir büyük koalisyon teşkilini öneriyor, kriz karşısında 'partiler üstü' tek-

12) Bu arada hareketin polisle bir eylem rekabetine girişmesi, polisle çatışmaların bir tür 'kan davası' halini alarak kitlelerden uzak bir devrimci 'öncü'nün eylemleri haline dönüşmesi ihtimaline karşı da uyanık olmak gerekiyor. Eylemlerin 'şiddeti'nin yarattığı tahribatla değil seferber ettiği, siyasallaştırdığı kitlelerin çokluğuyla değerlendirilmesi elzem. Aksi, yani hareketin 'sıradan' insanların ancak televizyon ekranlarından takip edebilecekleri bir polis-eylemci kavgasına dönüşmesi, tam da 'düzen partisi'nin arzu ettiği biçimde hareketi yalnızlaştırıp yalıtacak bir süreci başlatabilir.

nokrat kimlikli ekonomi ve içişleri bakanları tayin edilmesi dahi gündeme getiriliyor.

Neticede düzen güçleri, ilk şaşkınlık sonrasında kendilerine hızla çeki düzen vermeye çalışıyorlar, üstelik bu kalkışmayı yeni bir karşı reform ve baskı dalgasının gerekçesi kılmaya bile çalışabilirler. Öte yandan ayaklanma, yukarıda da vurgulandığı üzere, Avrupa ölçeğinde sermayenin krizinin sunduğu geleceksizlik karşısında özellikle gençlik içerisinde gelişecek yeni bir direniş ve itaatsizlik dalgasının ilk işaretlerinden birini de oluşturabilir. Zaten Avrupa'nın üzerinde dolaştığı söylenen 'hayalet' ya da 'Yunan sendromu' da egemenlerin bu korkusundan başka bir şey değil.

3
NEO-LİBERAL BÜTÜNLEŞME İLE AŞIRI SAĞ ARASINDA AVRUPA: TOPLAMA KAMPLARI VE SEÇİMLER*

Okumaya henüz başladığınız yazı, Avrupa Parlamentosu (AP) seçimleri vesilesiyle, daha doğrusu seçimleri bahane ederek, Avrupa'daki siyasal-toplumsal güçler dengesine ve Avrupa bütünleşme sürecine dair bir tartışma denemesi olarak tanımlanabilir. Ancak 'esas' konumuza girmeden önce gelin bir yan yola sapalım: toplama kampları.

Bilindiği üzere, toplama kampları, muharip olmasa da şu ya da bu sebeple bir 'tehdit' olarak algılanan bir nüfusun toplu olarak kontrolü ve kapatılması için kullanılır. Toplama kampı dendiğinde aklımıza ister istemez Auschwitz ya da Dachau gelir. Oysa söz konusu kampların tarihi çok daha eskilere gider. 'Totalitarizmin

*) *Mesele*, Sayı: 31, Temmuz 2009.

kaynakları'nı ararken nasıl emperyalizme geri dönmek elzemse, toplama kampları için de aynı şey kaçınılmazdır: 'Toplama kampı' *(concentration camp)* tabiri ilk defa, İkinci Boer Savaşı sırasında (1899-1902) Britanya kuvvetlerince Güney Afrika'da oluşturulan kamplar için kullanılmıştı. 19. yüzyılın ikinci yarısında İspanyollar Küba ve Filipinler'deki 'ayrılıkçılar'a karşı bu yöntemi kullanmışlardı. Keza bugün ABD olarak anılan toprakların 'fethi' sırasında Amerika Birleşik Devletleri yerli toplulukları rezervasyon kamplarına kapatmıştı.

Toplama kamplarının Avrupa Parlamentosu seçimleriyle ne ilgisi var denebilir. Öncelikle seçim reklamları aracılığıyla: Geçenlerde bir arkadaş, İtalya'da göçmen karşıtlığının bayraktarlarından Kuzey Ligi'nin seçim spotlarından birini aktardı. Reklamda bir Kızılderili, "Geçmişte keşke katı bir göçmen karşıtı politikası izleseydik, kendi topraklarımızda azınlıkta kalmaz, sonumuz da rezervasyon kamplarına kapatılmak olmazdı," diye hayıflanıyormuş. Kesinlikle bir reklamcılık başarısı sayılması gereken seçim spotunun mesajı açık değil mi? Göçmen akınına son verilmezse bizim de sonumuz kendi memleketimizde azınlıkta kalmak, hatta bir toplama kampına kapatılmak olacak. Kuzey Ligi'ne ve onun partneri Berlusconi'ye göre yapılması gereken, ülkeye göçmen girişine son verecek katı bir tutum izlemek. İtalya zaten göçmen akışını engellemek amacıyla uluslararası hukuku da hiçe sayarak Libya'yı bir toplama kampı merkezi olarak kullanıyor. İtalyan karasularında avlanan göçmenler Libya'daki kamplara teslim ediliyorlar. Bu kamplarda göçmenler belirsiz bir süre için insanlık dışı koşullarda tutuluyorlar. Kuzey Afrika ülkelerinin kısa zaman sonra Avrupa kalesinin kıyısındaki bir göçmen toplama kampları alanına dönüşmesi işten bile değil. İtalya, Yunanistan ve İspanya gibi Akdeniz ülkeleri sınır bölgelerinde de böylesi kamplar oluşturmuş durumdalar. Yani reklamın ima ettiği üzere, Kızılderililer gibi rezervasyon kamplarına tıkılmamak için şimdiden göçmenleri toplama kamplarına tıkmak en iyisi anlaşılan. Toplama kamplarının AP seçim sonuçlarıyla da ilgisi var: Aşırı sağın oy-

larını neredeyse ikiye katladığı Yunanistan'da, seçimlerden daha bir iki gün sonra ülkenin sınır bölgelerinde göçmen akınına dur diyebilecek yeni ve daha donanımlı 'geçici ikamet merkezleri'nin oluşturulacağı ve göçmenlerin buralarda kalma süresinin artırılacağı açıklandı. Şehir merkezlerine yığılan göçmenleri mümkün mertebe gözden ırak tutup 'kapatmak' makul bir tedbir olarak görülüyor.

Sanki medeniyetin bedeviyete karşı mücadelesi yeniden canlanıyor. 'Barbar' istilalarına karşı savaşan Roma ve Çin misali, günümüzün medeniyeti de zamane barbarlarına karşı etrafını surlarla örmeye, bir korku coğrafyası yaratmaya soyunuyor. Korku coğrafyası 'korku mimarisi'ne kaçınılmaz olarak dönüşüyor, çünkü 'barbar akınları' bir türlü durdurulamıyor. Yapısal uyum programları, ekolojik kriz, savaşlar muazzam bir nüfus hareketine yol açıyor. Milyonlarca insan büyük ölçüde güneydeki şehirlere, önemli bir bölümü de metropol şehirlerine şu ya da bu vasıtayla göçüyor. Dolayısıyla sömürge dönemi kentleri nasıl beyazlar ile yerlileri birbirinden ayıracak şekilde bir mimari anlayışı benimsemişse, zamane kentleri de yoksullar ve/veya göçmenlerle sağlıklı kentlileri birbirinden ayırmaya dayanan bir anlayışa bürünüyor.

Neo-liberal çağın Güney kentleri, toplumsal yapıda yaşanan çözülme doğrultusunda, zengin kentlilerin etraflarındaki yoksulluktan kendilerini dikenli teller, duvarlar, özel korumalar, vs. ile ayırdıkları bu korku mimarisinin ilk örnekleriydi. Ancak korku mimarisi ya da kentsel mekânın militarizasyonu, 'barbarlar'la birlikte kuzeye göç ediyor. Kuzey'de de kamplar kuruluyor, göçmenlerin yoğunlaştığı kentsel alanlar âdeta muhasara altına alınıyor. Mübalağa değil. Daha geçtiğimiz haftalarda Atina'da Aya Panteleymon meydan muharebesi yaşandı. Polis desteğindeki aşırı sağcılar, meydanı 'zaptetmiş' göçmenleri ve onları destekleyen solcu ve anarşistleri günler süren bir muharebenin ardından meydanda atmaya muvaffak oldular. Yani, Mike Davis'in gerçek 'medeniyetler çatışması'nın, orta sınıfların güvenliği sağlanmış, 'temiz' kentsel alanlarıyla suçla özdeşleştirilen, kentsel yoksulların ve elbette göçmenlerin 'şeytani' gecekondu bölgeleri arasındaki

'hezeyan dolu diyalektik' temelinde tanımlandığı belirlemesine kulak vermek elzem.[1]

AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİNİN MEŞRUİYET KRİZİ

Artık 'esas' konumuza geri dönelim. Daha dört-beş yıl öncesine kadar Avrupa Birliği (AB), Türkiye solunda şehvetle tartışılan bir meseleydi. Herhalde herkes hatırlıyordur; 'evetçiler', 'hayırcılar' ve de 'havetçiler' arasında ne hararetli tartışmaların yaşandığını... Hoş, hafıza-i beşerin nisyanla malul olmakla kalmayıp âdeta yokluğa mahkûm olduğu zamanımızda kimsenin bir şeyleri hatırlamaya takati yok gibi. Herkes sıfırdan başlamaya, 'ezber bozma'ya, bembeyaz bir sayfa açmaya kilitlenmiş, geçmişin günahlarından arınmış yepyeni bir solun hülyasını kurarken daha dün yaptığımız tartışmalar hiçbir şey olmamışçasına unutuluveriyor.

Neyse ki geçtiğimiz ay gerçekleşen AP seçimleri, Avrupa bütünleşme sürecini yeniden tartışmak için bir vesile oldu. İlki 1979 yılında gerçekleştirilen ve artık otuz yıllık bir geleneğe sahip olan seçimlere dair hemen anılması gereken ilk husus, Avrupa çapında katılım oranının yüzde 43 civarında kalması. Bu, AP seçimleri tarihinde en düşük katılım oranı. Slovakya (yüzde 19.6) ve Litvanya (yüzde 20.9) gibi birliğe nispeten yeni dahil olmuş ülkelerde bile hayli düşük bir katılımın gerçekleşmiş olması daha da düşündürücü. Kurumsal siyasete karşı bir güvensizlik (bunun müsebbibi anarşizan bir radikalizm de olabilir, 'sağın da solun da bir farkı yok' türünde bir apolitiklik de) ile AB kurumlarına karşı genel bir inançsızlığın bileşimiyle karşı karşıyayız. AB'nin karşı karşıya bulunduğu meşruiyet krizinin bir başka görünümü bu.

Esasında Avrupa seçimlerinin 'ikinci sınıf' bir seçim olarak değerlendirildiğini söylemek mümkün. Bunun sebebi seçimlere yö-

1) Mike Davis, *Gecekondu Gezegeni*, çev. Gürol Koca, Metis, İstanbul, 2007, s. 241-245. Pentagon'un "Kentleşmiş Bölgede Askeri Operasyon" olarak adlandırılan (MOUT – *Military Operations on Urbanized Terrain*) yeni doktrini, kent yoksullarına, dışlanmışlara ve elbette göçmenlere karşı düşük yoğunluklu bir savaş anlayışına göre şekillendirilmiştir. Buna göre, şehirlerin gecekondu bölgeleri 21. yüzyılın yeni savaş alanlarıdır.

nelik genelgeçer bir kayıtsızlık değil sadece. Üye ülke vatandaşlarının çoğunluğu, AB'nin Bizansvari karmaşık karar alma yapısında parlamentoyu çok da önemli görmüyor. 'Avrupa yurttaşları' nezdinde ulusal bağlam, siyasetin, toplumsal ve siyasal mücadelelerin ana ölçeği olmaya devam ediyor. Seçimler dendiğine anlaşılan, ulusal ölçekte hükümet oluşumuna yol açan siyasal-hukuksal süreç hâlâ. Dolayısıyla ulus-devletin AB'yle ortadan kalkmakta olduğu efsanesi ne kadar tekrar edilip başlara kakılsa da, AB üyesi ülkeler ahalisi için ulusal seçimler tayin edici önemde olmaya devam ediyor, AP seçimleri değil.

Parlamento seçimlerine katılımda daha ikinci seçimlerden başlayan düşüş, beraberinde AB'deki 'demokrasi açığı' tartışmasını gündeme getiriyor. Bu tartışmayı özetlemekte fayda var: Birçok gözlemci AP seçimlerine katılımın sürekli düşmesi ile aslında son dönemde AP'nin yetkilerinin artması arasında bir paradoks olduğunu öne sürüyor. Oysa parlamentonun yetkilerindeki artışa rağmen, AP yine de klasik anlamda parlamentoların sahip olduğu 'yasa teklif yetki ve tekeli'ne sahip olmadığından *sui generis* (kendine özgü) bi parlamento sayılmalı. Zaten sık sık sözü edilen 'AB'deki demokrasi açığı', çoğu zaman Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin sınırlılığı bağlamında gündeme gelmekte ve tartışılmakta. AP, karar alma sürecine katılsa da karar alma düzeyinde Konsey ile Parlamento arasında bir eşitlik söz konusu değil. Bilhassa dış politika, ortak güvenlik ve mali konularda Konsey belirleyici konumda ve bu da 'Avrupa yurttaşları'nın karar alma süreçlerine katılımı boyutunu eksik bırakıyor. AB'nin yetkilerinin artması, ulusal parlamentoların yetkilerinin azalması sonucunu doğurduğundan AB'de demokratik meşruiyetin kaynağı konumunda olan AP'nin yetkilerinin 'demokratik açığın' giderilmesinde önemli bir husus olduğu öne sürülüyor.

AB yönetim sistemi içerisinde devredilen 'ulusal' yetkilerin büyük çoğunluğu Konsey'de toplanmış durumda. Oysa Konsey, üye devletlerin hükümet temsilcilerinden oluşuyor. Böylece ulusal parlamentoların birlik lehine yapmış oldukları 'fedakârlık', hükümetler, yani yürütme lehine yetki devri olarak karşımıza çıkıyor.

Bu tartışma bağlamında AB karar alma sürecinin karmaşıklığı, denetleme ve yasama süreçlerinin 'Kafkaesk' niteliği de eleştiriliyor ve bu durumun karar alma süreçlerine yurttaş katılımını engelleyici boyutuna işaret ediliyor. Nitekim AP seçimlerine olan katılımın giderek düşmesi, AP'nin yetkilerinin son yıllardaki bütün genişlemesine rağmen kitlelerin AP'nin kendi hayatlarına olan etkisiyle ilgili algısının pek değişmediğini gösteriyor. AP, Avrupalı yurttaşlar için hâlâ gündelik hayatlarıyla ilgili kararların alınmasında etkisini hissetmedikleri ya da hissetseler de sürece dahil olamadıklarını düşündükleri bir organ konumunda. Avrupa'da demokrasi eksikliğini öne sürenlerin bir kesimiyse bu meselenin AP'nin yetkileri sorununu aşan bir sorun olduğunu öne sürüyor. Bu kesime göre sorun parlamentoya ilişkin kurumsal düzenlemelerin ötesinde bir Avrupa kamusal alanı ve Avrupa kamuoyu eksikliği meselesidir. Bir ulusüstü Avrupa anayasasının gerekliliği de bu bağlamda gündeme getirilmektedir.[2]

Her özet gibi kısa ve kaba olan yukarıdaki özetin ardından, belki meseleye dair daha 'köşeli' bir tutum beyanını baştan ortaya koymak daha dürüst bir davranış olacak. Hele hele Avrupa'nın bütünleşme sürecininin 'ulus-devleti aşan' teknik ve sınıflarüstü nitelikte bir 'demokratikleşme/sivilleşme' süreci olarak değerlendirilmesinin bir hayli yaygın olduğu bir memlekette. Bu yazının arkaplanındaki yaklaşım, Avrupa'nın bütünleşme sürecinin son yirmi yıl içerisinde aldığı 'piyasa merkezli' yönelimini, *emekçi kitlelerin toplumsal kazanımları aleyhine* işleyen bir süreç olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda Avrupa bütünleşmesi, sermayeye ulusal ölçekte örgütlenen siyasal eylemliliğin ve sosyal refah düzenlemelerinin kısıtlayıcı etkilerinden kaçma fırsatını verecek biçimde egemenliğin uluslararası düzeyde tekrar biraraya getirilmesi sürecini içermektedir. Avrupa bütünleşmesi, yani AB süreci, Keynesçi uzlaşmanın krizine verilen bir cevap, Avrupa kapitalist üretim ilişkilerinin neo-liberal yeniden yapılanma sırasında aldığı biçimdir. Yani bu süreç, emekçilerin ulusal düzeyde elde

2) Aykut Çelebi, *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 81-96.

ettiği kazanımları zayıflatmak amacıyla neo-liberal politikalara biçim veren iktisadi karar alma süreçlerinin emek kesiminin direncini önemli ölçüde azaltacak biçimde bölgesel düzeye taşınması anlamını taşır. Kısacası, söylenmek istenen, çalışma saatleri, emeklilik yaşı ve ödenekleri, kamu hizmetlerinin niteliği ve 'liberalleştirilmesi', esnek istihdam gibi emekçiler için yaşamsal önemdeki meseleler hakkında tayin edici kararların, kitlelerin doğrudan denetimi altında olmayan AB zirvelerinde alınıyor olmasıdır. Demokrasi ile AB'nin 'aydınlanmış' teknokratik despotizmini eşitleyen basitleştirici şemalara prim vermezden evvel Avrupa bütünleşmesi sürecinin kitlelerin kendi kaderlerini belirleme gücünde, seçimlerin bile neredeyse anlamsız hale gelmesine sebep olan bir gerilemeye tekabül ettiğini görmek gerekiyor.[3]

AB'de bir 'demokrasi açığı'ndan bahsedilecekse, bu 'açık', parlamentonun yetkilerine ya da seçim usullerine dair teknik-hukuki bir tartışmada değil, Avrupa bütünleşmesinin neo-liberal karakterinde aranmalıdır. Önce Avrupa 'anayasa' taslağının, sonra da onun hayli makyajlanmış versiyonu olan Lizbon Antlaşması'nın referanduma sunulduğu hemen her yerde 'Avrupa yurttaşları'ndan okkalı bir şamar yemiş olmasının da anlaşmanın ulusal meclislerde ahaliden kaçırırcasına oylatılmasının da arkasındaki sebepleri, parlamentonun yetkilerine dair kaygılarda değil, bu neo-liberal bütünleşme biçimine tepkilerde aramak gerekli.[4] Hasılı AB'deki 'demokrasi açığı', bizzat mevcut bütünleşme biçiminin yapısında olan 'sosyal açık'tan kaynaklanmaktadır.

---

3) Gerekli bir uyarı: Sol açısından AB eleştirisi, emperyalizmce 'kirletilmemiş' saf bir ulusal kapitalizm özlemi, ya da 'yurtseverlik' anlamına gelmemeli. AB'ye karşı ulusal çözümler ya da ulusal devletin savunusu söz konusu olmamalı. Avrupa'nın mevcut bütünleşme sürecine karşı direnişin içi anti-kapitalizm ve enternasyonalizmle doldurulmalı. Bu da ancak sermayenin Avrupası'nın karşısına başka bir Avrupa tasarımıyla çıkabilmekle mümkün. Ernest Mandel, bundan otuz küsür yıl önce, Avrupa çapında gerçekleştirilecek bir grevin, bir Avrupa bilincinin oluşumuna milliyetçiliğe karşı sarf edilecek genelgeçer sözlerden de onlarca Avrupa zirvesinden de daha fazla katkısı olacağını söylemişti. Bkz. Ernest Mandel, *I EOK kai o Antagonismos Europis Amerikis* (AET ve Avrupa-Amerika Rekabeti –Yunanca), Atina, 1976, s. 150-153.

4) Avrupa 'anayasası' taslağının halkın oyuna sunulup reddedildiği 2005 yılındaki referandumlara halkın AB parlamento seçimlerinden çok daha yüksek bir katılım gösterdiğini (Fransa'da yüzde 70, Hollanda'da yüzde 64) hatırlatalım. Bu yüksek katılım oranları siyasetin hayatla irtibatının kurulduğu ve insanların hayatlarına dair gerçek kararlar verdiklerini hissettikleri oranda demokrasinin gelişip derinleşebileceğini ortaya koyuyor.

Yine 'kısa ve kaba' sayılması gereken bu pozisyon beyanının ardından seçimlere geri dönelim. Katılımın düşüklüğüne rağmen bunca ülkede aynı anda gerçekleşen seçimlerin sonuçları, Avrupa'daki siyasal ahvalin kısmi de olsa bir resmini sunuyor. Seçim sonuçlarının açığa çıkardığı ilk husus, AB ülkelerinin çoğunda iktidarda olan Hıristiyan Demokrat-Muhafazakâr partilerin, hele hele kriz koşullarında, kısmi kayıplara rağmen pozisyonlarını korumayı başardıkları. Fransa'da, İtalya'da, Almanya'da, Avusturya'da, Polonya'da, Çek Cumhuriyeti'nde, Macaristan'da merkez sağ gücünü önemi ölçüde muhafaza etti. Liberal Demokratların da iyi bir sonuç elde ettiği Almanya'da Eylül ayında gerçekleştirilecek seçimlerde bir sağ koalisyonun oluşması gündemde. İtalya'da Berlusconi skandallara, Fransa'da Sarkozy toplumsal muhalefetin gelişimine karşın ayakta kaldılar. Dolayısıyla, merkez sağ Avrupa Halk Partisi, önümüzdeki dönemde de AP'nin en büyük grubu olmaya devam edecek.

Merkez sol-sosyal demokratların kayıplarıysa hayli ciddi. Mesela İngiliz İşçi Partisi, doksan küsur yıllık tarihinin en başarısız seçim sonucunu aldı (yüzde 15.3). Alman SPD de II. Dünya Savaşı sonrasındaki en düşük oy oranını elde etti (yüzde 21). Fransız Sosyalist Partisi de yüzde 17 civarındaki seçim sonucuyla çok önemli bir oy kaybına uğradı. Avusturya'da da sosyal demokratlar yüzde 23'le tarihlerinin en büyük yenilgilerinden birini tattılar. İtalya'da merkez sol Demokrat Parti'nin aldığı sonuç, Berlusconi'nin görece oy kaybına rağmen, çok da iç açıcı değil. Zapatero önderliğindeki İspanyol PSOE'nin kayıpları çok ciddi olmasa da Halk Partisi karşısında ikinci geldi. Yunanistan, İsveç, Danimarka gibi kimi ülkelerde merkez solun seçimlerde nispeten başarılı sonuçlar alması genel görünümü, yani AP seçimlerinin en büyük mağlubunun sosyal demokrasi olduğu gerçeğini değiştirmiyor.

Bir dizi ülkede sosyal demokrasinin gerileyişinden Yeşillerin kazançlı çıktığı görülüyor. Fransa'da Cohn Bendit önderliğindeki Yeşiller, yüzde 15 gibi ciddi bir oy oranıyla üçüncü parti konumuna geldiler. İngiltere'de de Yeşiller oylarını artırdılar (yüzde

8,7). Alman Yeşilleri de önemli kazançlar elde etmeseler de yüzde 12'lik bir oranla güçlerini muhafaza ettiler. Yunanistan'da Ekolojist-Yeşiller yüzde 3'ün üzerinde oy alarak ilk kez AB parlamentosunda temsil hakkı kazandılar. Burada azıcık duralım. Ekolojik krizin geri dönülemez bir noktaya doğru hızla yol aldığı ve bu anlamda ekolojist siyasetin de hızla radikalleşmesi gerekirken, 'yeşil' siyasetin daha 'reel politik' ya da 'mutedil' kanadının güç kazanması üzerine düşünmek gerekiyor.

Merkez solun soluna gelince... Fransa'da Yeni Anti-kapitalist Parti'nin elde ettiği sonuçlar beklenenin altında (yüzde 5). Yine de partinin sağlam bir temelle yola çıktığı söylenebilir. Fransız Komünist Partisi ile Sosyalist Parti'den kopan Sol Parti arasındaki ittifakın ürünü olan Sol Cephe'nin oy oranıysa yüzde 6,5. Fransa'da toplumsal mücadelelerin son aylardaki gelişkinliğinin siyasal alanda doğrudan bir karşılık bulmadığı açık. Almanya'da Die Linke yüzde 7 civarında oy aldı. Die Linke güçlerini muhafaza etse de yine de sonuç beklenenin altında. Sosyal demokrasi erirken Sol Parti'nin bu alanı henüz dolduramadığı anlaşılıyor. Yunanistan'da Sinaspismos ile meclis dışı solun bir bölümünün ittifakı olan Syriza'nın seçim performansı da umulanın altında kaldı: yüzde 4,7. Bu durum daha seçim sonuçlarının açıklandığı gece ittifakı krize sürükledi. Yunanistan Komünist Partisi'nin oyları düşse de yüzde 8 civarındaki oyuyla gene üçüncü parti konumunu sürdürüyor. İtalya'da Rifondazione Communista'nın da yer aldığı liste yüzde 3 civarında oy almış. İtalyan solu, 2000'lerin başlarındaki şaşaalı günlerinden bir hayli uzak. Britanya'da radikal sol listelerin toplam oy oranı yüzde 2 civarında. Portekiz'deyse Sol Blok'un oyu yüzde 10 civarında. Sol Blok'un Portekiz'de giderek kökleştiğini ve etkili bir güç haline geldiğini ortaya koyuyor seçim sonuçları.

Hemen bütün gözlemcilerin birleştiği başka bir husus, aşırı sağın seçimlerden kazançlı çıktığı. Göçmen karşıtı aşırı sağ bir dizi ülkede (Hollanda, Avusturya, Danimarka, Slovakya, Macaristan, Yunanistan) önemli sonuçlara imza attı. Hollanda'da yabancı düşmanı Özgürlük Partisi yüzde 17 civarında oy alarak önemli bir si-

yasal güç haline geldi. Britanya Ulusal Partisi (BNP) ilk defa, hem de 2 parlamenterle AP'de temsil edilecek. Yunanistan'da aşırı sağcı LAOS yüzde 7'lik oy oranıyla gücünü neredeyse ikiye katladı ve zor zamanlar yaşayan merkez sağ Yeni Demokrasi hükümeti karşısındaki konumunu güçlendirdi. Finlandiya'da 'Gerçek Finlandiyalılar' adlı, adı üstünde milliyetçi parti yüzde 10'a yaklaşan oyuyla 1 parlamenter seçtirdi. İtalya'da Berlusconi'yle işbirliği yapan ve yukarıda andığımız Kuzey Ligi yüzde 11'lik bir sonuç aldı. Avusturya'da iki aşırı sağ partinin toplam oy oranı yüzde 18'e ulaştı. Macaristan'da Roma azınlığı karşıtlığı temelinde örgütlenen Jobbik partisi, yüzde 15'lik oyuyla üç parlamenter seçtirmeyi başardı. Bu arada bir parlamenter seçtiren Slovak Ulusal Partisi'ni de unutmamak gerek. Tek teselli, aşırı sağın Fransa ve Almanya'da geçen seçimlere göre pek bir başarı gösterememesiydi.

MİLLİYETÇİLİK VE AB

Gelin burada bir parantez açalım. Doğrusu, milliyetçilik bizde çoğu zaman sanki sadece Türkiye'ye has bir olguymuş gibi tartışılıyor. Ya da en azından 'azgelişmiş' ülkeler veya Balkanlar ya da Kafkaslar gibi bölgeler için geçerli, modası geçmiş ve biraz da 'egzotik' bir olgu olarak düşünülüyor. Türkiye'deki 'milliyetçi tırmanış' hakkındaki tartışmalar da yine Türkiye'nin özgül ve ayırt edici nitelikleri, bilhassa Kürt sorunu ve Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci bağlamında ele alınıyor. Elbette meselenin anılan hususlarla ve başkalarıyla bağlantıları aşikâr ve daha fazla tartışılmaya muhtaç. Fakat dışlayıcı-otoriter milliyetçi hareketlerin varlığı ya da yükselişi meselesini Türkiye'yi dünyadan soyutlayarak tartışmak ve bu anlamda Türkiye'nin 'özgüllükleri' üzerinde ısrar etmek ziyadesiyle yanıltıcı olabilir.

Son on yıldır Avrupa'nın değişik ülkelerinde, Belçika'da, Avusturya'da, Hollanda'da, Fransa'da, İtalya'da milliyetçi-dışlayıcı sağ hareketlerin yükselişine tanık oluyoruz. Bu hareketler belirli bir temsil gücü edinerek marjinallikten sıyrılıyor, merkez partilere etki edebiliyorlar. Söz konusu hareketler esas olarak

neo-liberal politikaların yarattığı yoksullaşma, dışlanma ve güvensizlik deneyimlerini siyasal bir kanal olarak kullanmakta hayli becerikliler. Artan toplumsal eşitsizlikler bu hareketlerce uluslararası büyük bir komplonun parçası olarak ya da kültürel bir çelişkinin ifadesi olarak anlaşılır kılınıyor. Yani, Fransız Ulusal Cephe ya da Britanya Ulusal Partisi taraftarlarına göre Fransız ya da İngiliz işçiler iş güvencesinden giderek daha fazla mahrum oluyorlarsa bunun sebepleri göçmen işçi akını, İslamcı terörizm ve/ya uluslararası Yahudi finans çevrelerinin komplolarıdır. Toplumsal eşitsizlik ve çelişkileri kimlik çelişki ve çatışmalarına indirgemek bu hareketlerin karakteristik stratejisi.

Bundan on, on beş yıl önce küreselleşme sürecinin milliyetçiliği talileştireceği savı hayli revaçtaydı. Geçen zaman tam tersine, milliyetçi-şovenist hareketlerin kapitalist küreselleşme süreci içerisinde yeni bir ivme kazandıklarını ortaya koydu. Üstelik bu ivme sadece Balkanlar ve eski Sovyet coğrafyası gibi milliyetçi-etnik çelişkilerin bir şekilde 'dondurulduğu' bölgelerde değil, bu çelişkilerin çoktan geride bırakıldığı varsayılan Batı Avrupa için de geçerli. Milliyetçi gerilim ve çatışmaların küreselleşme sürecine yabancı, günü geçmiş hadiseler değil de bizzat bu sürecin tetiklediği süreçler olduğu belli olmaya başladı. Esasında milliyetçiliğin kapitalist küreselleşme sürecinin ana aktörleri arasında yer aldığı rahatlıkla söylenebilir. Son on yıl içerisinde yaşadığımız etnik-dini boğazlaşmaları alt alta koyup sıralamak bunu anlamak için yeterli.

Yani ortada yükselen bir milliyetçilik varsa, bu sadece Türk milliyetçiliği değil. Söz konusu olan, en azından bütün Avrupa'da geçerli olan bir eğilimle bağlantılı. Türkiye'de milliyetçi hareketin gelişimini anlamaya yönelik bir çaba, bu hareketin özgüllüklerine eğildiği kadar bunu daha genel bir gelişmenin parçası olarak da algılamalıdır. Sorunu bu tarzda ele almak, milliyetçi-şoven hareketler karşısında izlenecek strateji konusunda da ön açıcı olabilir. Her şeyden önce 'milliyetçi yükseliş'i Avrupa bağlamında da tartışabilmek, Türkiye'deki otoriter milliyetçilikle muhtemel AB üyeliğini birbirinin karşısına yegâne alternatifler olarak

koymak gibi bir tutumu anlamsızlaştıracaktır. Bu bağlamda kendi gücüne ve yaratıcılığına olan inancı zayıflamış Türkiye solunun, milliyetçilik karşısında kendi dışındaki aktörlere (AB, AKP, belli sermaye kesimleri, vs.) atfettiği önem de tartışmalı hale gelecektir. Açık olan, milliyetçilik karşıtı mücadelenin neo-liberal siyasetlere karşı verilen mücadelenin ayrılmaz bir parçası olarak anlaşılması gerektiğidir. İçinde bulunduğumuz dönemde yabancı düşmanlığı, ırkçılık, göçmen karşıtlığı, anti-Semitizm gibi düşüncelere karşı etkin cevaplar üretemeyen ve milliyetçi akımlar karşısında kendisini liberal/kozmopolit alternatiflerden ayıramayan bir solun mevcudiyeti de sorgulanır hale gelecektir.

SOSYAL DEMOKRASİNİN KRİZİ

Seçimlerin ortaya koyduğu veriler, Avrupa siyasal merkezinin daha sağa kaydığını gösteriyor. Merkez sağ, üstelik kriz koşullarında, kimi kayıplarına rağmen esas olarak gücünü muhafaza ediyor. Sosyal demokrasi ya da merkez sol ise bir dizi ülkede ciddi bir güç kaybına uğradı. Merkez solun düşünsel ve örgütsel anlamda 'sosyal-liberal' bir çizgiye doğru yaşadığı evrimin yarattığı 'kimlik krizi', kriz sonrası yeni bir Keynesyen dalga beklentisine rağmen aşılmış değil. İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde merkez solu karanlık günler bekliyor. Sosyal demokrasinin buhranının açığa çıkardığı boşluğun 'solun solu' tarafından doldurulabildiğini söylemekse mümkün değil.

Aslında son yirmi yıl içerisinde sosyal demokrasinin 'sosyal liberal' bir yörüngeye oturarak işçi sınıfıyla olan örgütsel ve siyasal bağlarının gevşemesi, çok sayıda ülkede radikal sol lehine yeni imkânlar yarattı. Söz konusu olan, bu partilerin neo-liberal itikadın temel kabullerini kabul etmeleri değil sadece, örgütsel olarak da emekçilerle ve onların örgütleriyle olan bağlarının gevşemesi ve alt sınıflarla organik ilişkileri olan bu partilerin teknokratik ve medyatik idare usullerini benimsemiş dev seçim mekanizmalarına dönüşmesi. Belki de en iyi bilinen örnek, Blair'in 'Yeni' İşçi Partisi'nin sendikalarla olan örgütsel bağlarını kesmesi ve sendi-

kaların parti siyasetinin oluşturulmasındaki etkisini kaybetmesiydi. Birçok ülkede sosyal demokrasinin hem siyasal hem de örgüt yapısı anlamında Amerikan tipi bir 'Demokrat Parti'ye dönüşmesi süreci gündemde. Sosyal demokrasinin geçirmekte olduğu siyasal ve örgütsel değişim nedeniyle merkez sağla siyasal rekabeti, kimin neo-liberal yapısal dönüşüm siyasetini, yani 'reformları' daha etkin yürütebileceğine dair bir tartışmaya dönüşmüş durumda. Bu yüzden, merkez sol ile sağ arasındaki çatışma çoğu zaman liderlerin kişisel karizması meselesi haline geliyor.

Bu durum, yani tarihsel olarak 'reformist' işçi partileri olarak tanımlanan bu partilerin yaşadığı dönüşüm, radikal solun önüne ciddi bir gündem olarak girdi. Radikal solun önemli bir bölümü, merkez solda oluşan bu siyasal, örgütsel ve ideolojik boşluğun nasıl doldurulabileceğini tartışıyor. Avrupa'daki birçok radikal sol partinin geçtiğimiz yıllarda elde ettiği bir dizi seçim başarısında, kıtadaki kitle mücadelelerindeki nispi yükselişle birlikte bu durumun da önemli bir payı var. Bu konuyla ilgili belki de en ilginç örnek, Almanya'da yaşanan Die Linke deneyimi. Bu ülkede SPD'den sola doğru kopan, başta SPD'nin bir dönem genel başkanlarından Oscar Lafontaine olmak üzere, bir dizi sendikacı ve militanın katılımıyla oluşan WASG, eski Demokratik Alman KP'sinin devamı niteliğindeki PDS ile birleşerek ciddi bir siyasal odak oluşturdu. Böylece İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ilk defa, Almanya'da sosyal demokrasinin solunda temsil kabiliyeti yüksek bir sol siyasal odakla karşı karşıyayız. Almanya örneği, sosyal demokrat kanatta yaşanan yapısal dönüşümün sola doğru bir kopuş ya da kırılmayla da sonuçlanabileceğini ortaya koyan bir vaka.

Ancak hemen belirtmek gerek, sosyal demokrasinin 'krizi', başlangıçta var olan iyimser beklentilerin aksine çok da hızlı gelişmiyor. Yani radikal sol, oluşan siyasal, örgütsel ve ideolojik boşluğu bir hamlede ve hemen doldurabilmiş değil; iktidarın merkez sol ve sağ arasında periyodik olarak el değiştirmesine dayanan sistem hâlâ ayakta. Dolayısıyla da merkez solun solunda anti-kapitalist, yani kapitalist düzenin şu ya da bu biçimde devamını değil de bundan kopuşu hedefleyen, sermayenin siyasal

akımlarından bağımsız ve kitlesel bir siyasal odağın inşası tartışması bitmiş değil.

Üstelik kıtadaki bir dizi radikal sol partinin, sosyal demokrasinin yarattığı boşluğu, sosyal liberal hükümetlere katılıp 'sosyal demokratlaşarak' doldurulacak bir 'kurumsal' boşluk olarak görmesi yeni sorunlar ortaya çıkarabiliyor. Örneğin, İtalya'da alternatif küreselleşme ve savaş karşı hareket içerisinde etkin rol almış Komünist Yeniden Oluşum Partisi, Prodi'nin merkez sol hükümetine katılmayı benimseyerek kısa sürede Afganistan'daki İtalyan birliklerinin ülkede kalış süresinin uzatılmasından neo-liberal işleyişi süreklileştiren bir dizi karara imza atarak hayli olumsuz bir sicil edindi. Böylece Berlusconi ve şürekâsını bir kez daha iktidara taşıyan bir sonraki seçimlerde İtalyan radikal solu âdeta siyasal haritadan silindi. İtalya'da yaşanan süreç, radikal solun yapacağı en büyük yanlışın iktidarın, hükümet etmenin ve kurumsal temsilin büyüsüne kapılarak sosyal liberal hükümetlere ve anlayışlara destek sunmak olacağını bir kez daha ispatlıyor. Sol, neo-liberalizmin her çeşidine karşı gerçek bir alternatif olabildiği ve sistem dışı inandırıcı bir seçenek sunabildiği oranda bir kutup olarak temayüz edebilir. Bunun aksi durumlar sosyal demokrasinin yaşadığı kimlik krizinin radikal sola da sirayet etmesinden başka bir sonuç doğurmayacak.

KRİZ VE SİYASET

Kriz ortamında AB üyesi ülkelerin çoğunda iktidarda olan merkez sağ partilerin başarılı olmaları ya da hiç değilse konumlarını muhafaza etmeleri ilk bakışta şaşırtıcı. Oysa iktisadi krizin belirlediği bir siyasal alanda ilk tepkinin muhafazakârlaşma, yani 'eldekini kurtarma' kaygısı temelinde olduğu açık. Geçmişin görece istikrarlı toplumsal konumlarını kaybederek yoksullaşan insanlar, kendi kaderlerine hâkim olmayı değil, öncelikle 'günü kurtarmayı' düşünüyorlar, hele hele sistem karşıtı alternatiflerin henüz zayıf ve şekilsiz olduğu koşullarda. Böylece ütopik hiçbir boyutu olmayan ve günübirlik hedefleri ve 'küçük' var kalma

stratejilerini esas alan bir 'siyaset' hakim oluyor. Bu durumdan 'krizi en iyi yönetmeyi' vadeden iktidar partileri, çoğunlukla da merkez sağ kazançlı çıkıyor.

Kriz ortamında bir başka refleks ise göçmen karşıtlığına, ırkçılığa ve İslamofobiye dayanan aşırı sağın büyümesi şeklinde ortaya çıkıyor. Bu noktada solun krizin sebeplerini açıklayıcı argümanlarıyla aşırı sağın argümanları arasında bir kıyaslamada bulunmak elzem. Kapitalist krizin bir 'aşırı birikim' krizi olup olmadığı ya da krizi yaratan somut mekanizmalar *(hedge founds, sublime mortgage)* üzerine tartışmak, doğrusu ya Marksist bir tedrisattan geçmiş olmayı ya da iktisat alanında en azından yüksek lisans yapmış olmayı gerektiriyor. Oysa aşırı sağ, krizden somut bir figürü sorumlu tutuyor: vatandaşı işinden eden göçmen, kaçak ve sigortasız çalışarak sosyal bir dampinge neden olan göçmen, kamu hastanelerini doldurup vatandaşı özel hastaneye gitmeye mecbur eden göçmen... 'Düşman' figürünün bu somutluğu, aşırı sağın belki de en büyük avantajı.

Aşırı sağa giden oyların 'tepki oyları' olduğu şeklindeki argüman kulağa ferahlatıcı gelse de ikna edici değil. Aşırı sağ parti ve oluşumlar giderek temsil kabiliyeti kazanarak marjinallikten sıyrılıyorlar. Üstelik siyasal iklimi belirliyor ve merkez sağın gündemini de tayin edebiliyorlar. Artık kendi sağında daha dişli, daha agresif bir alternatifin gölgesini hissedecek olan merkez sağın da giderek daha reaksiyoner ve atak hale gelebileceğini öngörmek yanlış olmaz. Zaten Berlusconi ya da Sarkozy gibi figürlerin temsil ettiği tam da böylesi daha saldırgan bir 'merkez sağ'. Üstelik Berlusconi'nin yeni kurduğu oluşum ya da Polonya'daki Yasa ve Adalet Partisi gibi 'merkez' partiler bünyelerine Mussolini hayranı ya da anti-Semit aşırı sağı da rahatlıkla katabiliyorlar.

İki savaş arası dönemle kıyaslanacak büyüklükte bir iktisadi krizin yaşandığı bir dönemde radikal solun Avrupa'daki seçim sonuçlarının pek de iç açıcı olduğu söylenemez. Radikal solun esas itibariyle yerinde saydığını, çok büyük kayıplara uğramasa da, son dönemde yaşanan kimi önemli toplumsal mücadelelere rağmen (Yunanistan Aralık isyanı, Fransa'da genel grevler, vs.) bir

sıçramanın eşiğinde olmadığını söylemek mümkün. Sosyal mücadeleler ile siyasal olan arasındaki açı yerinde duruyor. Neredeyse 1995'ten beri Avrupa'da dönem dönem çok radikal ve kitlesel toplumsal mücadeleler gündeme gelse de bunlar siyasal bir ifade bulamıyor ve bu anlamda da süreklileşemiyor, alternatif bir odak inşasına hizmet edemiyor. Siyasal ile toplumsal arasındaki açı ya da mesafenin nasıl kapatılabileceği meselesi radikal solun önünde durmaya devam ediyor.[5]

Son zamanlarda krizin 'bilinçlendirici' etkisine umut bağlayanlar çok olmuştu. Kapitalist buhranın solun yelkenlerine rüzgâr olabileceği beklentisi açıkça ifade edilse de edilmese de yaygındı. Seçim sonuçları böyle bir beklentinin ne derece beyhude olduğunu da ortaya koydu. Kriz koşullarında neo-liberalizmin fikri itibarını yitirmesi yanılgıya yol açmamalı. Sermaye zorbalığının dünya ölçeğindeki bir karşı taarruzu olan neo-liberalizmin geriletilmesi, ancak siyasal ve toplumsal düzeylerde mağlup edilmesiyle mümkün olacak. Ancak büyük kitle seferberlikleri ve toplumsal mücadelelerin ortaya çıktığı koşullarda neo-liberalizmin siyasal ve toplumsal manada mağlubiyetinden ve güçler dengesinde radikal bir değişimden bahsetmek mümkün hale gelecek.

Avrupa Parlamentosu seçim sonuçları böylesi bir durumdan ne kadar uzak olunduğunu ve 'kolaycı' bir iyimserliğin afakiliğini ortaya koyan bir göstergeydi. Daha da kötüsü, toplama kamplarının, yani 'felaket'in hareket etmezsek ne kadar yakın olduğunu ortaya koyan bir işaretti.

---

5) Siyasal olan ile toplumsal olan arasındaki dolayımın ölçüsü elbette seçimler olamaz. Seçimler kurumsal siyasetin bir parçası olma hasebiyle ve dolayısıyla da 'yapısı' itibariyle genel olarak müesses nizam güçlerinin etkisini çoğaltır. Bu yazıda seçimler sadece kısmi bir gösterge, bir 'barometre' olarak kabul ediliyor.

4
AĞUSTOS BÖCEKLERİ, KARINCALAR VE YUNANİSTAN'DA KRİZ...*

Yerli yabancı, yazılı görsel, her neviden medya bildik bir masal anlatıyor bizlere Yunanistan hakkında. Ağustos böceği ile karıncanın masalı... Ağustos böceği, yani Yunan halkı, yaz boyunca yan gelip yatmış, har vurup harman savurmuş, vur patlatıp çal oynamış. Kış gelip hazırdakiler bitince de açıkta kalıvermiş. Artık keyif çatmanın, tembellik etmenin zamanı geçmiş, karınca misali çalışma vakti gelmiştir. Yapılabilecek yegâne şey, şarkıyı türküyü, oyunu sefayı kesip işe koyulmaktır. Masal deyip geçmemek lazım, hiçbir masal masum değildir, hele toplumsal-siyasal süreçleri anlamlandırmaya soyunma iddiasındakiler.

*) *BirGün*, 9 Mayıs 2010.

Masallar dünyasına veda edip Yunanistan'a geçelim. Komşu ülkedeki kriz hakkında belki de akılda tutulması gereken ilk husus, krizin bir 'Yunan krizi' olmadığı, dolayısıyla sadece Yunan vakasının özgüllükleriyle anlaşılamayacağı. Yani, iktisadi kriz Yunan siyasal sisteminin, iktisadi toplumsal yapısının geri kalmışlığıyla, modernize edilememişliğiyle ilgili değil. Yunan halkının keyif ehli olmasının ürünü hiç değil. Yunan krizi, küresel kapitalist krizin, bir borç krizine dönüşen Avrupa bağlamındaki bir görünümü sadece. Merkel, beyhude yere "AB'nin kaderi Yunanistan'da tayin olacak" demiyor. Sırada Portekiz ve İspanya var. Daha önce İzlanda, İrlanda, Letonya ve Macaristan vardı. Bu son ikisi IMF'nin şefkatli kollarına teslim edilmişti zaten. Şimdi IMF Avro bölgesine, yani AB'nin merkezine dahil oluyor. Kapitalist küresel kriz Avrupa'nın göbeğine taşınıyor, sermaye sınıfı krizi fırsat bilerek emeğin kazanımlarına topyekûn hücum ediyor.

Beş-altı yıl önce solda AB konusunda yaşanan tartışma belki hatırlardadır. Solda AB taraftarlığının en revaçta argümanı 'Avrupa sosyal modeli'ydi, yani Avrupa kapitalizminin azgın neo-liberalizme bir alternatif oluşturduğu. Oysa Yunanistan'daki kriz Avrupa'nın mevcut bütünleşme biçiminin sermaye lehine olduğu gerçeğini, AB'nin hiç değilse Maastricht Antlaşması'ndan itibaren neo-liberal temelde şekillendiğini bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Avrupa Merkez Bankası'nın esas itibariyle bankalara ve finans kurumlarına hizmet ettiği, Avrupa Komisyonu'nun neo-liberal itikadın dünya yüzeyindeki belki de en ateşli savunucularından oluştuğu Yunan örneğinde hemen her gün yeniden ortaya çıkıyor. IMF tipi 'kemer sıkma' ve sıkı bütçe önlemlerini dayatan AB kurumları ortadayken 'sosyal Avrupa'dan bahsetmek en hafif tabirle abes kaçıyor.

İşten çıkarmaların kolaylaştırılması, esnek ve güvencesiz çalışma ilişkilerinin yaygınlaşması, ücretlerin dondurulması, sosyal ödentilerin kesilmesi, sosyal güvenlik sisteminin sermaye lehine yeniden yapılandırılması, kamu kesiminde binlerce işten çıkarma, alt gelir gruplarını vuran dolaylı vergilerin artırılması... PASOK hükümetinin meclise sunduğu IMF-AB destekli önlemler

paketinin birkaç başlığı böyle. Daha önce bir tekinin bile gündeme getirilmesi ciddi bir toplumsal tepkiyle karşılaşacak bir dizi 'reform' önerisi tek seferde, bir 'şok terapi' şeklinde ahalinin karşısına çıkarılıyor. Yunanistan aracılığıyla Avro bölgesi 'Latin Amerika tipi' neo-liberalizmle tanışıyor, hem de 'kundakçı-itfaiyeci' IMF eli ve desteğiyle.

Neo-liberalizm demişken bir hatırlatmada bulunmakta fayda var. Korku filmlerinin çok tipik bir anlatı formudur. Zombiler, vampirler ya da başka türlü melanetlerce kovalanan kahramanımız bir an için onu takip edenlerden sıyrılıp kaçmayı başarır. Onunla birlikte biz izleyiciler de rahat bir nefes alırız, hiç beklenmeyen bir anda kahramanımız bir sığınak bulmuş ve peşindeki canavarlardan kurtulmuştur. Tam rahat birkaç nefes alırken birdenbire ve hiç beklenmedik şekilde 'kötülük' hem de bu sefer daha da tehditkâr bir biçimde ortaya çıkar. Gerilim düzeyi tam düşmeye başlamışken bu sefer daha da yukarılara çıkar, izleyicilerin nefesi kesilir. Filmin belki de en korkutucu anıdır bu, sığınılacak hiçbir yer yoktur, kaçacak bir delik kalmamıştır, 'kötülük' her yerdedir.

2008 krizi patlak verince içeride dışarıda neo-liberalizmin artık bir daha toparlanamayacağı bir darbe yediği, tarihe gömüldüğü yorumlarının ne kadar sık yapıldığı hatırlardadır. Son otuz yıla damgasını vurmuş bir 'iktisadi model' krizle birlikte artık tarihe gömülüyor, daha 'dengeli', daha 'sosyal' bir iktisadi model ufukta beliriyordu. Oysa krizle beraber neo-liberalizm ideolojik düzeyde belli bir darbe almış, toplumsal meşruiyetinde bir sarsılma yaşamışsa da toplumsal güçler alanında, 'sokakta' yenilmiş değildi. Ve işte bir iki rahat nefes aldıktan sonra, neo-liberal beladan bir an için kurtulduğumuzu, kurtulabileceğimizi sandıktan sonra krizle birlikte neo-liberalizm daha saldırgan, daha vahşi, daha ürkütücü biçimde geri geliyor. Sermaye sınıfı krizi bir fırsata dönüştürmeye çalışıyor ve emeğe saldırısını daha da yoğunlaştırıyor. İlk deney alanı, Yunanistan. Battı batıyor, gitti gidiyor çığlıkları arasında Yunanistan, cunta sonrası oluşan sosyal mutabakatı hak-i yeksan eden bir şokla, bir toplumsal depremle karşı

karşıya bırakılıyor. Emekçiler son otuz yılda elde etmiş bulundukları hemen bütün kazanımları "vatan elden gidiyor" hengamesiyle terke zorlanıyorlar.

Başka bağlamlarda ancak demokratik siyasal koşulları ortadan kaldıran darbelerle mümkün olmuştu böyle şok terapileri. Günümüzdeyse demokrasi sadece tankla tüfekle askıya alınmıyor. Piyasanın görünmez eli (yumruğu demek daha doğru) demokrasiyi tanklardan da e-muhtıralardan da daha etkili biçimde terbiye edebiliyor. Ekonomi siyaset dışı bir alan olarak telakki edildiğinden, emeğin iktisadi ve sosyal kazanımlarını ortadan kaldıran önlemler paketine yönelik her reaksiyon da bilim dışı, 'reform karşıtı', 'muhafazakâr' tepkiler olarak takdim ediliyor. Sanki söz konusu olan kendi hayatına sahip çıkma iradesini gösteren insanlar değil de 'çağın gerekleri'ni idrak etmekten uzak kara kalabalıklar.

İktisadi alandaki gelişmeler sanki bir doğa olayıymışçasına siyaset dışı, 'verili' ve 'değişmez' addediliyor. İzlanda'nın toplumsal zenginliğini berhava eden kriz ile ülkede yaşanan yanardağ patlaması aynı neviden olaylarmışçasına ele alınıyor. İkisi de kaçınılmaz, ikisi de insan eylemleriyle değişemeyecek şeyler sanki. Yunanistan'da hemen her grev ve gösteri sonrasında hükümeti, ana muhalefeti, medyası koro halinde bağırıyor: "Aman ses etmeyin yoksa kredi notumuz daha da düşer", "aman grev yapmayın yoksa daha da yüksek faizle borçlanırız", "aman gürültü etmeyin piyasaların ülkemize güveni sarsılır" ABD'nin önde gelen bankalarınca finanse edilen 'bağımsız' derecelendirme kuruluşlarının verdiği kredi notu ya da piyasaların güven veya güvensizliği en az sansür, sıkıyönetim kadar etkili günümüzde. Vaktiyle Lenin, demokrasiyle kapitalizm arasında 'mantıksal bir çelişki' olduğundan bahsetmişti. Türkiye'de de demokrasi tartışmasını muhabbetimizden hemen hiç eksik etmezken unuttuğumuz, neo-liberal kapitalizm devrinde iyice belirgin hale gelen işte bu 'mantıksal çelişki'.

Yunanistan gerçekten bir deney alanı bugün. Emeğin güçlü kazanımlarının bulunduğu, solun bütün renklerinin oldukça canlı olduğu, toplumsal muhalefetin, emek hareketinin gelişkin

olduğu bir ülkeden bahsettiğimizi unutmayalım. Daha bir yıl önce Aralık ayında ülkede ne muazzam bir radikal birikim olduğunu ortaya koyan bir gençlik ayaklanması yaşanmıştı. Böyle bir ülkede 'düzleyici' bir neo-liberal programın, bir şok terapisinin başarılı olup olmayacağı, toplumsal mücadelelerin ve solun kıta ölçeğinde kaderini belirleyecek bir deney olacak. PASOK hükümeti son aylara kadar bir korku ve terör havası yaratarak, giderek daha milliyetçi bir dil kullanıp (aşırı sağı da yedeğine alarak) ölümü gösterip sıtmaya razı etmeye dönük klasik stratejiyi kullanarak toplumsal tepkileri yumuşatmayı becerebilmişti. Ancak hava dönüyor. Geniş kitleler söz konusu önlemlerin bir seferde uygulanıp sonra kenara bırakılacak şeyler olmadığını anlıyor, görünür gelecekte her şeyin yine eskisi gibi olacağına dair beklentilerini yitiriyorlar. Kısacası, önlemlerin Yunanistan'ın sosyal-iktisadi yapısını bütünüyle değiştireceğini görüyorlar. Gördükleri için de tepkiler yaygınlaşıyor, öfke büyüyor.

Hemen herkesin hatırındadır; PASOK esas rakibi merkez sağı ezip geçtiği bir seçim zaferi neticesinde hükümet olmuştu yakın zamanda. PASOK'un seçim programı, bir yeni 'New Deal'den, 'yeşil kalkınma'dan bahsediyordu. Demagojik de olsa bir neo-liberalizm eleştirisi yapıyordu. Papandreu seçim öncesinde Karamanlis'e meclis kürsüsünden efeleniyordu, "Krizin bedelini halka ödetemeyeceksiniz," diye. Sonra nasıl olduysa iflasın eşiğinde olunduğu fark edildi ve 'acı reçeteler' birbirini takip etti. Yani, PASOK hükümeti kendisine oy verenlerin rızaları hilafına, seçim vaadlerinin tam zıddı bir program uygulamaya soyunmuş durumda. Dolayısıyla, aslında PASOK göründüğünden çok daha zayıf bir hükümet. Daha şimdiden reformları uygulayacak bir teknokratlar hükümetinin ya da merkez sağ ve merkez solu kapsayacak bir 'milli mutabakat' hükümetinin kurulması gerektiğine dair seslerin işitilmesi bu zayıflığın işareti. Kriz ve uygulanmaya çalışılacak önlemlerin Yunan siyasal hayatında ciddi sarsıntılara yol açacağını tahmin etmek güç değil. Aslında bütün Avrupa'da geçerli olan bir eğilim, Yunanistan'da daha da belirgin hale gelebilir. Siyasal hayatın giderek daha polarize olduğu, sol ile sağ ara-

sında kutuplaştığı bir döneme girdiğimiz aşikâr. Aşırı sağın kıtada gelişmesi, merkez sağın giderek daha pervasız ve saldırgan oluşu (Berlusconi ve Sarkozy isimlerini anmak yeter herhalde) bu eğilimin ifadesi.

Meclisten geçen önlemler paketi sokakta durdurulabilir mi? Yunan toplumsal muhalefeti, emekçileri kendi hayatlarını ellerine alma cüretini gösterebilecekler mi? Solun parçalı yapısı, sendikal bürokrasinin PASOK'a bağımlılığı ve 'sosyal diyalogcu' tutumu, krizin yarattığı atomizasyon ve bireysel çözümler arama eğilimi, işçi sınıfının parçalı yapısı (kamu çalışanları, özel sektörde çalışanlar, esnek ve güvencesiz çalışanlar, göçmenler) terazinin karşı kefesinde duruyor. Kitlelerin acil, yakıcı taleplerini radikal bir toplumsal dönüşüm ufkuyla birleştirebilecek, 'önlemler'in olabilecek tek seçenek olmadığını eylemli olarak sergileyebilecek, hızla yaygınlaşan yerel ve kısmi direnişleri (grevler, işgaller, vs.) bütünleştirebilecek bir birleşik cephe Yunan halkına yeniden özgüven verebilir, 'paket' de böylece sokakta yenilebilir. Şimdiden hangi seçeneğin ağır basacağını bilmek mümkün değil elbette. Ancak bu mücadelenin önümüzdeki dönemde ne yönde gelişeceği kıta ölçeğindeki sınıflar mücadelesini ve toplumsal güçler dengesini tayin edecek. Unutmayalım, bu kavga sadece Yunan emekçilerinin kavgası değil, 1 Mayıs günü cam silerken düşerek hayatını kaybeden Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi taşeron temizlik işçisi Aytekin Körsülü'nün, sendikalaşmaya çalıştıkları için işten atılan Bilgi Üniversitesi çalışanlarının, hepimizin kavgası...

5
ATİNA'DAN TUNUS'A ÖĞRENCİ-GENÇLİK MUHALEFETİNİN DEĞİŞEN KARAKTERİ*

Aralık 2008'de on altı yaşındaki Aleksis Grigoropulos adlı gencin polis tarafından katledilmesi, neredeyse iki hafta süren bir gençlik ayaklanmasını kışkırtmıştı. O zaman ayaklanmanın '700 (bazen 600) Euro kuşağı'nın eseri sayılması gerektiği çokça ifade edilmişti. Yani, daha on beş-on altı yaşından itibaren işsiz kalma korkusu yaşayan, emek piyasasının basıncına maruz kalan, okul bitirse, hem de iki üç diploma alsa, yüksek lisans ya da doktora yapsa bile işsiz kalabileceğini, ya da daha 'iyi' ihtimalle ancak sigortasız, güvencesiz, 'esnek' bir işte veya işlerde çalışabileceğini bilen, gören, yaşayan gençler. 'Ağzıyla kuş tutsa' babasının emekli olduğu yaşta emekli olamayacağını, anne-

*) *Mesele*, Sayı: 50, Ocak 2011.

sinin istifade ettiği sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamayacağını fark eden gençler.

Aralık 2010'da Tunus'ta bir başka gencin ölümü, genç seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin intiharı bir ayaklanmayı kışkırttı. Yirmi altı yaşında olan ve kimilerine göre bir üniversitede okumuş olmasına rağmen iş bulamayan Muhammed Buazizi, izni olmadığı gerekçesiyle meyve ve sebze sattığı el arabasına zabıta tarafından el konup dövülünce bu aşağılanmayı sindiremez. Belediyeye gidip derdini anlatmaya çalışır ama oradan da kovulur. Çaresizlik içerisinde en yakın benzin istasyonuna gider, bir bidon benzin alır ve yolun ortasında üzerine döküp kendini yakar, on sekiz gün sonra da hastanede can verir. Buazizi bu eylemiyle sadece kendi bedenini değil, Tunus'taki büyük isyanı da ateşlemiş olur.

Bilindiği üzere, Tunus'taki ayaklanmanın niteliği çokça tartışıldı geçtiğimiz günlerde. Yaşanan sürecin bir devrim olarak adlandırılıp adlandırılamayacağı üzerine bolca kelam edildi. Ancak ayaklanmanın ya da devrimin karakterini tayin edecek önemde bir boyutu yeterince vurgulanmadı. Ülkede yaşanan sosyal patlamanın ateşleyici, 'öncü' gücü çoğu işsiz eğitimli gençlerden oluşuyordu. Bu anlamda Tunus devrimi, ülke sathına yayılan bir gençlik ayaklanmasının etrafında farklı toplumsal kesimleri birleştirmeyi başarmasıyla gerçekleşmişti. Gençliğin ülke sathına yayılan kitlesel ve militan eylemleri, Bin Ali rejiminin devrilişinde tayin edici bir faktördü.

Atina ve Tunus: birbirinden elbette çok farklı bağlamlar, çok farklı güç ilişkileri, çok farklı sosyal-siyasal yapılar. Ancak iki olayda da sembolik bir ölümün, Alexis ve Muhammed adlı gençlerin hayatlarını kaybetmelerinin sokaklara taşırdığı, farklı derecelerde de olsa hayal kırıklığının, geleceksizliğin pençesindeki gençliğin öfkesi söz konusu. Son yıllarda, Paris banliyö ayaklanmalarından İtalya'daki militan öğrenci hareketine bu öfkenin bir dizi örneğine şahit olduk. Daha dört yıl önce Yunan öğrenci hareketi özel üniversitelere yol veren karşı-reformu püskürttü, Fransız gençliği iki yıl önce genç emekçilerin istihdam koşullarını esnekleştirip güvencesizleştiren İlk İş Sözleşmesi Yasası'na karşı diren-

di. Geçen sonbahar Fransa'da emeklilik reformuna karşı mücadelenin en aktif unsuru üniversite ve özellikle de lise öğrencileriydi. İngiltere'de son aylarda kitlesellik ve militanlığıyla öne çıkan öğrenci hareketi, bu ülkede 1980'li yılların sonundan itibaren görülen belki de en ciddi toplumsal muhalefet hareketi. Örnekleri çoğaltmak mümkün: Avusturya'da üniversite işgalleri, ABD'de öğrencileri özel kredi kurumlarına borçlandıran piyasalaşma uygulamalarına karşı gelişen öğrenci muhalefeti. Avrupa çapında rekabet edebilir bir yüksek öğretim piyasası oluşturmayı hedefleyen Bologna Süreci'ne karşı birçok ülkede irili ufaklı direnişler...

Sözün özü, bir dizi ülkede öğrenci-gençlik eylemlerinde ciddiye alınması gereken bir yükseliş, hatta niteliksel bir sıçramadan bahsetmek mümkün. Artık neredeyse adetten oldu: Öğrenci hareketlerinde en ufak bir kıpırdanma söz konusu olduğunda medyanın konvansiyonel 'bilgeliği' 1968'le kıyaslamalara başvurur. Son yıllarda doğal olarak bu tarz kıyas girişimlerinin sayısı bir hayli arttı. Yerli yabancı birçok yorumcu, son dönemdeki gençlik protestolarıyla 1968 öğrenci radikalizmini mukayese ederken günümüzde gençlerin taleplerinin çok 'sınırlı' olduğunu, genelde savunmacı karakterde olduğunu vurguluyor. Buna göre, 1968'de öğrenciler dünyayı değiştirmeye çalışır, "gerçekçi olup imkânsızı ister" iken bugünküler toplumu değiştirmekten ziyade kısmi toplumsal talepler etrafında kendi konumlarını savunuyorlar.

Teşbihte hata olmaz derler. Geçmişte yaşanan gençlik politizasyonuyla bugün yaşanmakta olan eylemlilikler arasında gerçekten de ciddi farklar var. Ancak bunlar medyanın kanaat önderlerinin ima ya da işaret ettiklerinin tam tersi istikamette farklılıklar.

AYRICALIKLI BİR KONUM OLARAK ÖĞRENCİLİĞİN ÇÖKÜŞÜ

Son yirmi yılda yüksek öğretimin yeniden yapılandığı, üniversitenin neo-liberal 'reformlar' vasıtasıyla köklü bir değişime uğradığı hemen herkesin ortak kabulü. Ancak açıkçası yaşanan bu değişimin, yani üniversitenin sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda

yeniden tanımlanmasının, potansiyel bir öğrenci-gençlik muhalefeti açısından ne gibi sonuçlar doğurduğu ya da doğurabileceği çok da sorgulanmıyor.

Geçmişte üniversite eğitimi, kapitalist emek süreçlerinden ve patriyarkal yapılardan geçici bir süre ve kısmen de olsa özerk kalabilmeyi sağladığı için öğrenciler hâkim toplumsal ilişkiler karşısında muhalif bir pozisyon edinebiliyorlardı. Üniversite öğrenimi ile gelecekte iş sahibi olmak arasında doğrusal ve neredeyse 'doğal' bir ilişki olduğundan, öğrenciler emek piyasasının basıncını daha az hissetmekteydiler. Okudukları müddet zarfında ailelerinden ayrı ya da hiç değilse görece uzak kalabilmeleri, öğrencileri daha özerk kılan bir başka unsurdu. Dolayısıyla, bir işte çalışmak durumunda olmayan, emek piyasasının basıncından görece azade ve aile ilişkilerinin konformizminden kısmen uzak olan öğrencilerin, tam da bu 'ayrıcalıklı' ya da 'ara' konumları dolayısıyla egemen toplumsal ilişkileri sorgulama imkân ve kapasitesi bir hayli yüksekti. Hâkim toplumsal ilişkiler karşısında bu görece özerk konum öğrencilere, elbette geçici de olsa, kolektif hayat pratikleri (öğrenci evleri, ortak bütçe, vs.) icat edebilme ve yürütebilme şansını veriyordu. Bu kolektivist yaşama ve dayanışma pratikleri, öğrencilerin hâkim toplumsal ilikileri sorgulama kapasitesini artıran bir başka etkendi.

Kısacası, öğrencilerin kendi gündelik pratikleri ve zamanları üzerindeki, mesela bir işçiyle kıyaslanamayacak denetimi, düzen karşıtı tutumlar geliştirmeyi daha mümkün, hatta 'kolay' kılabiliyordu. Oysa öğrencilerin kendi zamanları üzerindeki bu denetim ya da hakimiyetleri, yüksek öğretimin neo-liberal temelde yeniden yapılandırılması sürecinin en önemli kurbanlarından biri olmuştur, olmaktadır. Okurken çalışmak yaygınlaştıkça, sosyal devlet uygulamalarının kademeli tasfiyesi aileye bağımlılığı artırdıkça, öğrenim temposu yoğunlaştıkça, aynı anda iki bölümde okuma, staj, sertifika programları, vs. gibi uygulamalar sonucunda öğrencilerin kendi gündelik hayatları ve zamanları üzerinde denetimleri azalıyor. Üniversitede öğrenim görenler açısından kişisel hayat ve zamanı özörgütleme imkânı

gitgide azalıyor, berhava oluyor. Kişisel zaman tamamen kapitalist üretim ilişkilerinin iradesine tabi kılınırken, öğrencilerin de mümkün olan en kısa zamanda emek piyasasında rekabet edebilir hale gelmeyi becermeleri gerekiyor. İşsizliğin yapısal bir hal alması, emek piyasasının esnekleşmesi, eğitimin toplumsal statü kazanmada garantili bir faktör olma niteliğini kaybetmesi gibi sebepler, gençlik kesimlerinde ekonomik ve toplumsal marjinalleşme korkusunu artırıyor.

Öğrenci-gençlik muhalefetinin kökenleri geçmişte öğrenciliğin 'ayrıcalıklı' konumundan, onun toplumsal üretim ilişkilerinden kısmen ve geçici de olsa özerkliğinden kaynaklanıyordu. Oysa bugünün öğrenci muhalefeti, eskisi gibi 'ayrıcalıklı' toplumsal konumundan değil, tam tersine toplumsal üretim ilişkileri içerisine 'gömülü' olmasından neşet edecektir artık. Bu durum öğrenci-gençlik protestolarının karakterini de değişime uğratıyor elbette. Son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde gündeme gelen ve kimisi yukarıda anılan öğrenci-gençlik protestoları, eğitimin ticarileşmesi kadar emek piyasasının esnek ve güvencesiz hale getirilmesi ya da sosyal güvenlik sisteminin tasfiye edilmesine karşı çıkıyor. Bu anlamda Fransa'da İlk İş Sözleşmesi'ne karşı gelişen kitlesel muhalefetten başlayarak öğrenci-gençlik protestolarının giderek daha fazla emekçilerin talepleriyle buluştuğunu gözlemlemek mümkün. Bu durum öğrenci-gençlik muhalefetinin toplumsal etkisini çoğaltan, onun toplumsal muhalefet hareketleri arasında ateşleyici-kışkırtıcı niteliğini pekiştiren bir gelişme.

Komünist Manifesto'daki meşhur "burjuvazi şimdiye kadar onurlandırılmış ve hürmetle karşılanmış bütün etkinlikleri çevreleyen hâleyi çekip aldı. Doktoru, hukukçuyu, rahibi, şairi, bilimciyi ücretli işçiye dönüştürdü" ifadesinin sonunda anılan örneklere üniversite öğrencilerini de katmak hiç de abes olmayacaktır bugün. Gerçekten de yüksek öğrenimin meslek hayatı öncesinde yaşanan ayrıksı bir dönem olmaktan giderek çıkması, yani eğitim görürken iş piyasasında yer almanın yaygınlaşması ve dolayısıyla da öğrencilik hayatıyla meslek hayatı arasındaki ayrımın silikleş-

mesi, öğrencilik deneyimini dönüşüme uğratan en önemli faktör. Türkiye'de de etkilerini gördüğümüz bir 'proleterleşme-prekaryalaşma' süreci bu. Avrupa'da üniversite öğrenimi gören birçok öğrenci garsonluk ya da çağrı sektörü gibi hizmet sektörünün yarı zamanlı, düşük ücretli, güvencesiz alanlarında çalışıyor. En çok medya, çağrı merkezi, perakende, mağazacılık ve sağlık sektörleri öğrenci çalıştırıyor. Bunların arasında da en fazla tercih edilen işkolları çağrı merkez müşteri temsilcisi, kasa görevlisi, satış danışmanı, fast food elemanları, garson, grafiker, veri giriş operatörü, tanıtım elemanı, stand fuar hostesi ve satış sonrası destek elemanı. Bu tür işlere, güvencesiz ve esnek karakterleri nedeniyle McJobs-McİşIer deniyor.

Bu bağlamda gençliğin deneyimlerindeki önemli bir değişiklik, emek piyasasının artan biçimde esnekleşmesi sonucu geçmiş 'Keynesyen' döneme özgü okul ile iş arasındaki doğrusal geçişin ortadan kalkmasıdır. Günümüzde okul, iş hayatı öncesinde yaşanan ayrıksı bir dönem olmaktan çıkmakta, okurken iş piyasasında yer alma giderek genel bir hal almaktadır. Bunda elbette emek piyasasının daha esnek, düzensiz ve 'güvencesiz' olmasının payı büyüktür. Bu durumun önemli bir sonucu, gençlerin iş pozisyonlarının gittikçe kutuplaşmasıdır. Gençlerin sahip oldukları yönetici pozisyonlarında bir artış gerçekleşmekle birlikte, öteki uçta ağırlıklı olarak hizmet sektöründe yer alan vasıfsız işlerin sayısı oldukça artmıştır. Buna karşın, bir dönem emek piyasasında gençlerin buldukları orta seviyeli güvenli işlerin sayısında dramatik bir düşüş gözlenmiştir. Dahası, piyasada var olabilmek, artık sadece bir seferde nasılsa edinilmiş olan vasıflara (iyi eğitim, iş deneyimi, vs.) dayanmamakta, gençlerden kendilerini sürekli yenilemeleri, süreklileşmiş, bütün bir ömür süresine yayılmış rekabet ortamında ayakta kalmaları beklenmektedir.

Okurken çalışmak yaygınlaşsa da öğrenci kitlesinin büyük çoğunluğu açısından esas meselenin halihazırda çalışıyor olmaktan ziyade giderek güvencesizleşen, esnekleşen, sabit ve ömür boyu istihdam imkânlarının azaldığı emek piyasasında yer bulma kaygısı olduğu söylenebilir. Öğrenim hayatının sonunda 'is-

tihdam edilebilirlik *(employability)* yüksek öğretim gören öğrencilerin öğrenim hayatını belirleyen temel kaygı bugün. Öğrenciler bir on-yirmi yıl öncesine oranla emek piyasasının basıncını daha eğitim hayatlarının başında duymaya başlıyorlar. Hemen her üniversite mezununun iş bulabildiği dönem kapanmışken, emek piyasasında ayakta kalma, istihdam edilebilir olma endişesi öğrenciler arasında bireyci, rekabetçi, kariyerist tutumların yaygınlaşmasına neden oluyor. Öğrencilik kolektivist hayat pratiklerinin geçici bir süre için de olsa önem kazandığı bir deneyim olmaktan çıkıp, herkesin 'beşeri sermayesi'ne yatırım yaptığı bir dönem haline geliyor.

Beşeri sermaye modeli çerçevesinde 'kendi kendisine yatırım yapan bir özne' olarak öğrenci, daha yüksek öğrenim hayatının başlangıcından itibaren gelecekte emek piyasasındaki konumunu güçlendirecek adımlar atmaya koşullanıyor. Gelecekte 'işe alınabilir' olmak, pazarlanabilir yetenek ve hünerlere sahip olmayı zorunlu kılıyor. Öğrencinin yapması gereken, ileride iş sahibi olabilmek için iyi bir dereceyle mezun olmaktan ibaret değil artık. Öğrencinin ilgilerini, beğenilerini, meraklarını, 'hobileri'ni bir kariyer planlarmışçasına seçmesi, oluşturması gerekiyor. Hayata dair tercihleri onun yarın işveren önündeki statüsünü yükseltebilecek ya da azaltabilecek faktörler. İnsani her tür etkinliğin, her türlü değerin metalaşması, 'girişimci' bireyin bizzat kendisini bir üretim faktörü olarak oluşturması ve sürekli olarak yeniden oluşturması anlamına geliyor bu süreç.

Eğitim politikalarıyla istihdam politikaları giderek daha doğrudan biçimde birbirini bütünleyen bir tarzda ele alınıp uygulanıyor artık. Bu anlamda emek piyasası ile yüksek öğrenimi bütünleştirilmeye dönük önlemler hızla gündeme getiriliyor. Staj zorunluluğu, okul dışındaki çalışma zamanının kredi olarak tanınması gibi teşviklerle öğrencilerin emek piyasasına katılması öngörülüyor, teşvik ediliyor. Kampüsler kariyer günleri gibi etkinlikler aracılığıyla şirketlerin istihdam bürosu gibi çalışıyor, bitirme projelerinden müfredata eğitimin içeriği de giderek daha doğrudan mekanizmalarla şirketler tarafından ya da aracılığıyla şekillendiriliyor.

ÖĞRENCİ-GENÇLİK MUHALEFETİNİN POTANSİYELLERİ

Öğrenci olmak, yukarıda aktarılan sebeplerle bir 'imtiyazlılık' hali olmaktan çıktıkça, öğrencilerin sorunlarıyla emekçi sınıfların sorunları arasındaki sınır çizgisi belirsizleşmeye başlıyor. Emek piyasasının esnekleşmesi ve öğrencilikle çalışma hayatı arasındaki kesin sınırların aşınmasıyla birlikte, öğrenci muhalefetiyle sınıf hareketinin gündemleri arasında potansiyel bir örtüşme gündeme geliyor. 'Esnek' kapitalizm işçilerin, işsizlerin, öğrencilerin de içinde bulunduğu çok geniş bir kitleyi güvencesizlik-geleceksizlik ortak paydasında biraraya getiriyor. Bu durum, öğrenci-gençlik muhalefetinin işçi sınıfıyla somut ve yakıcı ortak talepler aracılığıyla bağ kurabilmesi ihtimalini güçlendiriyor.

Dolayısıyla, gençlik ile emekçilerin ortak mücadelesi günümüzde artık 'dışsal' bir dayanışma ilişkisinden ziyade ortak sebeplerden kaynaklanabilecek imkâna sahip. Gençlik muhalefeti geçmişte emekçilerle bağ kurabilmek için mutlaka siyasal bir dolayıma ihtiyaç duyarken, bugün talepleriyle, hatta ortaya çıktığı andan itibaren toplumsal meseleyi gündemin baş sırasına yerleştirmesiyle toplumun çok daha geniş kesimleriyle ittifak kurabilecek avantajlı bir konumda bulunuyor.

Gençlik artık 'ayrıcalıklı' ya da 'ara' toplumsal konumu itibariyle değil, toplumsal üretim ve egemenlik ilişkilerinin merkezinde yer alıyor oluşu itibariyle kritik bir konumu haizdir. İşte tam da bu anlamda önümüzdeki süreçte gelişebilecek bir öğrenci-gençlik muhalefeti, toplumsal mücadeleler ve neo-liberalizme karşı ezilenlerin direnişi bağlamında, kelimenin gerçek anlamında 'öncü' bir rol üstlenmeye adaydır. Bu anlamda Atina ve Tunus örnekleri tesadüfi ve birbirinden bağımsız değildir.

6
TUNUS'TAN İSPANYA'YA KORKUNUN SONU*

Arap ayaklanmaları 'bölgesel' bir hadise, kolaylık olsun diye 'Arap coğrafyası' diyeceğimiz alanın özgüllükleriyle açıklanabilecek bir süreç değil yalnızca. Bu kitlesel kalkışma ve devrimleri 'istisnai' bir durum olarak değil, küresel düzeyde toplumsal ve siyasal güç ilişkilerinde önemli etkileri olacak mücadeleler olarak değerlendirmek gerekiyor. Bu anlamda bu sürecin daha 'genel' ya da 'küresel' etkileri üzerinde düşünmek elzem. Bilhassa Tunus ve Mısır örnekleri, yani kitlesel mücadelelerin otoriter rejimleri şu ya da bu biçimde geri adım atmaya zorlaması, bir dizi yenilgilerin toplumsal mücadelelerin dönüştürücü gücüne, kitlelerin aşağıdan basıncının kazanımlarla taçlanabileceğine dair inancı örse-

*) *BirGün*, 2 Haziran 2011.

lediği bir devirde etkili oldu. Yani bu örnekler dünyanın değişik coğrafyalarında mücadele eden, direnen 'sıradan insanlar' nezdinde onlara özgüven kazandıran olumlu örnekler olarak görüldü. Dolayısıyla da Wisconsin'den İspanya'ya, hatta bizde Kürt ulusal hareketine kadar Tahrir sembolizminin (sadece isim olarak değil, mekânın-meydanların sivil itaatsizlik eylemleriyle zaptedilmesi olarak) mücadele eden kitleler nezdinde bunca yaygınlaşmasına şaşırmamak gerek.

Arap ayaklanmaları kimilerinin iştahla vurguladığı üzere yeni bir 1989, yani liberal (hatta neo-liberal) demokrasinin bir başka zaferi ve dolayısıyla da 'tarihin sonu'nun ilanı için yeni bir vesile değildi. Tam tersine, son otuz yıldır uygulanan neo-liberal siyasetlerin bölgedeki otoriter rejimlerin altını nasıl oyduğunun, bilhassa kriz bağlamında mevcut siyasal mimarinin ne ölçüde kırılgan hale geldiğinin bir ifadesiydi. Tunus'ta, Mısır'da kitlelerin demokratik haklarla beraber sosyal adalet taleplerini kendiliğinden bir biçimde harmanlamaları bir tesadüf değil, otoriterizme itirazın toplumsal kaynakların yağma edilmesine dayalı mevcut iktisadi-sosyal modele itirazı da ister istemez gündeme getirmesinin sonucuydu. Yani Tahrir, tarihin liberal cennette nihayete erişinin bir delili değil, yeni bir tarihin başlangıcına dair bir işaretti.

'İŞSİZ, EVSİZ, GÜVENCESİZ VE KORKUSUZ'

İspanya'da Mayıs ortasından itibaren hızla kitleselleşen ve kendiliğinden bir karaktere sahip geniş kitle hareketi, Akdeniz'in güneyiyle kuzeyi arasındaki ortaklıklar üzerine yeniden düşünme, yani Arap devrimlerinin parçası olduğu daha 'genel' siyasal ahvale dair bir değerlendirmede bulunma imkânı yaratıyor. Tunus ve Mısır deneyimleri, neo-liberal otoriterizme karşı mücadelede yeni bir toplumsal-siyasal aktörün öncü bir pozisyon elde ettiğini ortaya koyuyordu. İki ülkede de ayaklanmaların seferber edici gücü işsizliğe, geleceksizliğe mahkûm edilmiş belli bir eğitim seviyesinde olan gençlik kesimleriydi. Güvencesizlik-geleceksizlik mengenesine sıkışmış, işsizliğin ya da en iyi

ihtimalle güvencesiz-esnek-enformel istihdamın pençesine düşmüş gençlik. Aynı toplumsal aktör, Cebel-i Tarık'ın diğer yakasında da benzer bir durumu açığa çıkarıyor. Daha Mart ayında bir 'Prekarya Gençlik' çağrısı sonucunda Portekiz'in başkenti Lizbon'da 200 bin kişilik büyük bir gösteri düzenlenmişti. İspanya'daysa 15 Mayıs hareketinin önünde kendilerini 'işsiz, evsiz, güvencesiz ve korkusuz' diye tanımlayan benzer gençlik kesimleri vardı. Ülkede 4.9 milyon kişinin işsiz olduğunu, gençlerde işsizliğin yüzde 40 civarında olduğunu da geçerken not etmek gerek. Yani İspanya'nın hemen bütün kent merkezlerini bir kamp alanına dönüştüren hareket, hele hele sendikal hareketin neredeyse bütünüyle sosyal diyalogcu bir mahiyete büründüğü koşullarda, işçi sınıfının örgütlü kesimlerinden ziyade, işsiz ya da prekarya gençliğe dayanıyor. Hareketin süreklileşebilmek için daha geniş toplumsal kesimlere, emekçilere açılıp açılamayacağını ise zaman gösterecek.

Hareketin talepleri arasında demokrasinin, bir 'gerçek demokrasi' özleminin açığa çıkışını da atlamamak gerek. Mısır ve Tunus gibi açık bir diktatörlük söz konusu değil elbet. Ancak hareket kendisini siyaseti neo-liberal itikadın teknisist uygulanışına indirgenmiş bir 'demokrasi'ye, yani piyasaların diktatörlüğüne karşı itirazla tanımlıyor. İspanya örneğine bakarken demokrasi mücadelesinin parlamenter-karma rejime (yani kapitalizm temelinde bir demokrasi-oligarşi kırması rejime) vasıl olmakla nihayet bulmadığını, demokrasi mücadelesinin sadece diktatörlere değil, piyasaya karşı da verildiğini hatırlamamız elzem.

Neo-liberalizm devrinde, yani mesela Yunanistan'da IMF ve AB destekli yapısal uyum programının parlamentoyu işlevsizleştirerek ve anayasayı dahi çiğneyerek uygulanabildiği bir devirde, kapitalizm ile demokrasi arasındaki 'mantıksal' çelişki, pratik ve fiili bir çelişki, bir çatışma halini alıyor. Dolayısıyla, demokrasinin kimler tarafından nasıl tanımlanıp içeriklendirileceği önümüzdeki dönemde açığa çıkacak mücadelelerin temel bir meselesi olacak.

Yukarıda da vurgulandığı üzere, toplumsal mücadeleler ile siyasal alternatif, toplumsal olan ile siyasal olan arasındaki ba-

kışımsızlık geçtiğimiz dönemin önemli bir karakteristiğiydi. Bu durum nihayete ermiş değil elbette. Hatırlayalım, Mısır ve Tunus örneklerinde de aslında bu husus, farklı bir bağlamda da olsa gündeme gelmişti. Yani Akdeniz'in güneyindeki iki ülkedeki devrim süreçlerinin en büyük zaafı olarak öne sürülen bir siyasal alternatifin yokluğu, yani siyasal planda ayaklanmaların daha da radikalleşmesine hizmet edecek siyasal aygıtların eksikliği meselesi aslında Akdeniz'in kuzeyinde de söz konusu. Yukarıda da ifade edildiği üzere, son yıllarda çok ciddi mücadelelerin yaşandığı Fransa ve Yunanistan gibi bir dizi ülkede sorun toplumsal mücadelelerin yükselen düzeyiyle siyasal planda bu mücadelelerle etkileşim içerisinde olacak siyasal örgütlerin eksikliği ya da zayıflığı.

İspanya'da da neo-liberal kriz paketine karşı mevcut sendika bürokrasinin teslimiyeti ve radikal solun etkisizliği (ülkedeki en büyük sol parti Birleşik Sol'un kurumsalcı-reformist karakteri ciddi bir sorun) söz konusuydu. Ölü toprağını atan da mevcut siyasal yapılanmaların haricinden gelen bir dinamik, 'kendiliğinden' bir hareketlenme oldu (bu anlamda Akdeniz'in hem güneyi hem de kuzeyinde eylemciler tarafından internetin etkili kullanımının yaygınlığına da işaret etmek gerek). Yani yükselen toplumsal mücadelelerin yarattığı yeni ihtiyaçlara karşılık verecek siyasal örgütlerin eksikliği, Tunus ya da Mısır'a özgü olmaktan ziyade dünya çapında toplumsal muhalefeti karakterize eden ve elbet tartışılmaya muhtaç bir durum. Troçki'nin 'önderlik krizi' dediği durumun, yani bir siyasal alternatifin eksikliği meselesinin elbette çok farklı bir bağlamda yeniden gündeme gelişiyle karşı karşıyayız. Kitlelerin kurumsal sola güven duymadığı, sendikal hareketin muazzam bir itibar kaybıyla karşı karşıya olduğu koşullarda, şu an sermaye lehine olan güçler dengesinin ancak aşağıdan ve kurumsal siyasal kanalların dışında olmak manasında 'spontan' denebilecek hareketlerin 'patlak vermesi'yle değişebileceğini söylemek mümkün.

Kriz, kapitalist siyasal mimariyi oldukça kırılgan hale getiriyor. Bilhassa Avrupa'nın periferisinde mevcut toplumsal konsen-

süsü berhava eden, emekçilerin siyasal, toplumsal ve iktisadi gücünü kırmaya dönük bütünlüklü ve radikal bir saldırı, şimdilik daha çok 'yukarıdan' yürütülen bir sınıf savaşı söz konusu.

Yunanistan'dan Portekiz'e bir dizi ülkenin 'Latin Amerikalaştırılması', emekçilerin 'terbiye edilmesi' girişimlerine karşı bir dizi radikal mücadelenin açığa çıkacağını söylemek için müneccim olmaya hacet yok. Belli ki, güneyiyle kuzeyiyle Akdeniz havzası önümüzdeki dönemde ciddi direnişlerin, toplumsal sarsıntıların gerçekleşeceği bir alan halini alacak.

7
AVRUPA'DA BİR 'ARGENTİNAZO' MU?*

15 Mayıs'ta gençler İspanya devletinin bir dizi kentinde alanlara çıktığında ironik bir biçimde "aman sessiz olalım, Yunanlıları uyandırmayalım" diye seslenmişlerdi. Yunanlılar on günlük bir gecikmeyle de olsa mesajı aldılar. 25 Mart'tan başlayarak ve esas itibariyle facebook gibi sosyal iletişim-paylaşım siteleri aracılığıyla Yunanistan'ın hemen bütün kent merkezlerinde büyük gösteriler, daha doğrusu buluşmalar gerçekleştiriliyor. Örgüt-parti pankart ya da dövizlerinin yer almadığı, bildik sol sloganların değil, daha farklı, 'gündelik-spontan' sloganların, bazıları tribün tezahüratına benzeyen haykırışların dillendirildiği buluşmalar bunlar. AB (yani Avrupa Merkez Bankası ve Komisyon)-IMF iki-

*) *bianet*, 1 Haziran 2011.

zinin dayattığı malum pakete karşı sloganlar atılıyor, her renkten siyaset sınıfına karşı tepkiler dile getiriliyor. Son olarak, 29 Mayıs gecesi (aynı akşam Avrupa çapında bir eylem günü olarak belirlenmişti), Atina Sintagma Meydanı, yani meclisin hemen önü mahşeri bir kalabalığın toplaşmasına sahne oldu.

Son bir-iki gün, hiç değilse Sintagma Meydanı'nda buluşan kalabalık örgütlenmeye, meydanı bir kamp alanına dönüştürmeye çalışıyor. Meydan, bir gösterinin yapılıp insanların 'bize yakışan bir biçimde' dağıldığı bir alan olarak değil, dönüştürülen ve bu anlamda sahip çıkılan bir mekân halini alıyor. Temel ihtiyaçların giderilmesine dönük komiteler oluşturulmuş durumda. Üstelik geceleri, herkesin ismini bir listeye yazarak söz aldığı (bütün konuşmacılara üç dakika süre tanınan) büyük buluşma-tartışmalar tertip ediliyor. İki gün önce bu buluşmalardan, tanıdık sol jargonu kullanmasa da piyasaların diktatörlüğüne karşı 'gerçek demokrasi' çağrısında bulunan bir metin de çıktı. Hareketin nereye evrileceği meçhul; alanda solcular kadar 'milliyetçiler', yani mevcut krizi vatana dönük bir tehdit olarak görenler de var. Ancak hareketin genişlemesi ve taleplerinin radikal bir doğrultuda berraklaşması halinde pekâlâ Yunanistan'da, yani Avrupa'nın göbeğinde bir 'argentinazo'yla karşı karşıya kalabiliriz.

Hatırlanacağı üzere, 'argentinazo', 2001 yılının Aralık ayından itibaren Arjantin'de krizin tetiklediği toplumsal ayaklanmaların mevcut yönetimleri art arda devirdiği bir büyük mücadele dalgasıydı. Sürecin bu istikamette ilerleyip ilerlemeyeceğini zaman ve büyük ölçüde de Yunan radikal solunun tutumu belirleyecek.

Radikal solun bu aniden karşı karşıya kalınan radikal toplumsal hareket karşısında iyi bir sınav verdiğini söylemek güç. Hemen her çevre 25 Mayıs'ta başlayan hareketi 'apolitik' ya da bir tür 'light' protesto olarak değerlendirdi, ona katılmakta tereddüt etti. Katıldığında da 'gözlemci' olmayı, yani alanda turlamayı, bazen de göstericilerden bazılarının Yunan bayrağı taşımasına, ya da sloganların 'şekilsizliği'ne, zayıf siyasal içeriğine burun kıvırdı.

Aslında biraz daha zayıf olmakla birlikte bu mesafeli tutumun yakın tarihli bir örneği de söz konusu. Hatırlanacak olursa, Aralık 2008'de gerçekleşen gençlik ayaklanması da siyasetin müesses kurum ve mekanizmalarının haricinde cereyan etmiş, bu da kurumsal solun belli kesimlerinin ona karşı mesafeli durmasına sebep olmuştu. Mesela, Komünist Partisi genel sekreteri Aleka Papariga, kalkışmanın radikal eylem biçimleri ve doğrudanlığı karşısında eleştirisini, "örgütlü hareket bir vitrin camına dahi zarar vermez" gibi veciz bir ifadeyle ortaya koyabilmişti. Ona göre önemli olan, gençlerin düzen güçlerine karşı kalkışması değil, partisinin geçit törenleri 'hareket' idi belli ki. Dolayısıyla, sadece düzen partisinin mensupları değil, birçok solcu dahi, Aralık 2008 ayaklanmasını, mevcut sendikal yapılara ya da partilere yaslanmadığı için 'apolitik' diye vaftiz etmekten imtina etmemişti.

İşte, 25 Mayıs'ta başlayan ve Yunanistan'ın hemen bütün kentlerinde meydanları büyük kalabalıklarla dolduran hareket de benzer, hatta daha da şedid bir snoblukla karşılandı. Gösterilere çağrı yapanın mevcut parti ya da örgütler olmaması, sanal alemin gösterilerin örgütlenmesinde önemli rol oynaması, meydanlardaki toplaşmaların solun mevcut eylem teleturjisine riayet etmemesi, KP'lisinden anarşistine solcuların bunlara küçümsemeyle yaklaşmasına sebepti.

Yunanistan ve elbette İspanya örnekleri, sol siyasal yapıların ve elbette mevcut haliyle sendikal örgütlenmelerin geniş kitleler nezdinde eyleme geçirici olamadıklarını ortaya koyuyor. Sendikal bürokrasiler bir önceki dönemde kendilerini idare eden 'sosyal diyalogcu' çizgilerinde toplumsal dokuyu lime lime eden kriz karşısında da tutunmaya devam ederek zaten ciddi bir itibar kaybıyla karşı karşıyalar. Fakat görünen o ki bu bürokrasileri eleştiren radikal sol dahi sermayenin çok şiddetli saldırısı karşısında bir cevap oluşturamıyor, geniş kitlelere inandırıcı bir alternatif seçenek sunamıyor. Son otuz yılın toplumal konsensüsünü tarumar eden neo-liberal taarruz karşısında anlamlı bir siyasal karşılık üretemiyor, bir savunma mevzii oluşturamıyor. Dolayısıyla da toplumsal tepki sol siyasetin

mevcut kanallarının dışında gelişiyor, sol gelenek ve ritüellerden farklı bir karakter ediniyor.

Neyse ki Yunanistan'da radikal solun değişik kesimleri baştaki müstereddit hali geride bırakarak harekete dahil olmaya başladılar; ancak hareketin gelişimi ve radikalleşmesine katkıda bulunabilmeleri için onun eksikliklerini, 'gerilikleri'ni dikte eden bir öğretmen edasından, 'yukarıdan' bir tavırdan uzak durmalı. Radikal solun bu hareketi anlamaya, ona dahil olarak ondan öğrenmeye, hasılı dersini iyi çalışmaya ihtiyacı var.

Tam da bu bağlamda, hareketin ilk etapta göze çarpan kimi özelliklerini kısaca anmakta yarar var. Alandaki bazı Yunan bayraklarına takılıp kalan kimi solculara inat, hareketin belirgin bir enternasyonalist karakteri var. Mısır ya da Tunus'a, hatta Arjantin'e yapılan referanslar bir yana (bu ülkelerin bayraklarına sıkça rastlanıyor), katılımcılar İspanya'dan başlayan ve bütün Avrupa'yı etkileyebilecek bir kıtasal mobilizasyonun parçası olduklarının bilincindeler. İspanya'daki çıkış sloganına nazire edercesine Atina'daki alana asılan "sessiz olun İtalyanlar uyanmasın" ve "Fransızlar uyuyor. Düşlerinde Mayıs 68'i görüyor" gibi pankartlar bu bilincin ifadesi.

İspanya'ya göre daha karmaşık bir bileşime sahip olsa da gençliğin en etkin kesim olduğu gözleniyor. Yine İspanya'daki gibi mevcut siyasal düzen doğrudan hedef alınıyor ve 'gerçek' ya da 'doğrudan' demokrasi talep ediliyor. AB'nin dayattığı neo-liberal teknokratizme karşı insanlar kendi kaderlerinin efendisi olmak istediklerini haykırıyor, kendi hayatlarını ilgilendiren kararları kendilerinin almak istediklerini beyan ediyorlar. Merkez partilerin hemen hepsine, 'siyaset kurumu'na, yani mevcut siyasal kurum ve ilkelere dönük belirgin bir güvensizlik ifade ediliyor. Parlamenter denen demokrasiye dönük bu kuşkunun otoriter bir kanala akmaması ve şimdilik işaretlerini verdiği gibi 'gerçek' bir demokrasi için kapsamlı bir mücadele hattına dönüşmesi, solun bu hareketteki rolüne bağlı olacak denebilir elbette.

İspanya ve Yunanistan'daki bu yeni hareketi tartışırken bunların Arap ayaklanmalarıyla kurdukları hem sembolik hem de

maddi bağlantıyı ısrarla vurgulamak gerekiyor. Meydanların bir kamp alanı, bir buluşma mekânı olarak işlevselleştirilmesi, internetin etkin kullanımı, şiddetsiz eylem biçimlerinde ısrar, hareketin Akdeniz'in güneyiyle, özellikle onun en 'medyatik' yanı olan Tahrir'le olan bağının ifadeleri. Bir 'Tahrir kuşağı'ndan bahsetmek için erken belki, ama Arap ayaklanmalarının yeni mücadelelerin açığa çıkmasında bir kaldıraç işlevi gördüğü aşikâr. Yine Tunus ve Mısır'da diktatörlük koşullarının dayattığı bir zorunluluğun ürünü olan hareketin spontan ya da kendiliğinden karakterini anmak gerekiyor. İspanya'da da Yunanistan'da da hareket mevcut örgüt-parti ya da kitle örgütlerinin çağrıcısı ya da örgütleyicisi olmadığı eylemler temelinde şekilleniyor. İspanya'da 'Geleceksiz Gençler' gibi görece yeni gruplar örgütlenmede önemli pay sahibiyken Yunanistan'da bu bile mevcut değil. Dahası, hareket partisiz-örgütsüz olmayı bir tür 'erdem' olarak da sunabiliyor (zorunluluğun böylece erdeme dönüştürülmesi elbette enine boyuna ele alınması gereken bir zaaf).

Yanlış anlaşılmasın: Kendini radikal solun mevcut yapıları aracılığıyla ifade etmese de mevcut hareketin kökleri elbette bu solun eksiğiyle gediğiyle yarattığı radikal birikimde yatıyor. Hiçbir şey sıfırdan başlamıyor elbette. Ancak kriz ve sermayenin saldırısı karşısında doğan toplumsal öfkenin açığa çıkacağı, kendisini ifade edeceği 'başka' kanallar da aradığı aşikâr. Bu durumdan sevinç duymayabiliriz; keşke on binler dillerinde "Enternasyonal" ve ellerinde kızıl bayraklarla yürüseler diye hayal kurup hayıflanabiliriz. Ama hayıflanmaktansa solun geniş kitleler nezdinde neden çürümekte olan düzenin bir parçası olarak algılandığını anlamaya çalışmak daha önemli. Yeni bir tarihsel dönemin eşiğindeyken böyle bir çabadan imtina etmemek gerek.

8
İKİ TİP DEMOKRASİNİN 'MEYDAN' MUHAREBESİ*

Başta Yunanistan olmak üzere bir dizi güney Avrupa ülkesinin mukadderatı ve makûs talihi üzerine kelam eden çok sayıda Kasandra peyda oldu son dönemde. Yunan mitolojisine göre Truva kralı Priamos'un kızı olan Kasandra, başta Truva'nın yerle yeksan edilmesi olmak üzere geleceğe dair kötü ya da felaketli kehanetlerde bulunma kudretine sahipti. Fakat Kasandra, kimse onun olumsuz öngörülerine itibar etmediğinden, gelecekteki felaketin önüne geçme imkânına sahip değildi. Âhir zamanların Kasandraları ise bu kadar çaresiz ya da masum değil elbette.

Geçtiğimiz günlerde kamuoyuna yansıyan bir CIA raporu, Yunanistan'da iktisadi krizin yarattığı toplumsal sarsıntının ve siya-

*) *sdyeniyol.org*, 6 Haziran 2011.

sal krizin ülkedeki demokrasiyi tehlikeye düşürebileceğini, hatta bir askeri darbenin dahi gündeme gelebileceğini ifade ediyordu. Söz konusu olan hepimizin malumu CIA olunca bu yorumun sıradan bir gözlem değil, gerçekleşme ihtimali olan bir kehanet olduğu rahatlıkla varsayılabilir. Raporda, ülkede artan toplumsal huzursuzluğun bir ayaklanmayı tetikleyebileceği ve hükümetin de kontrolü yitirebileceği, bunun sonucunda bir askeri darbenin gerçekleşebileceği belirtiliyordu. Aslında söz konusu rapor, Yunanistan'da demokrasinin 'tehlikede' olduğuna dair ilk ikaz değil. Yaklaşık bir ay önce de Avrupa Merkez Bankası yürütme kurulu üyesi Lorenzo Bin Smaghi, krizin ülkenin toplumsal yapısında demokratik parlamenter sistemin devamı açısından 'yıkıcı sonuçlar' doğurabileceğini ifade etmişti. Bundan bir yıl önce de AB Komisyonu başkanı Jose Manuel Barroso, sadece Yunanistan için değil, Portekiz ve İspanya için de benzer bir kehanette bulunmuştu: Barroso'ya göre bu ülkelerde krizle başa çıkılamaması demokrasinin 'çökmesi' tehlikesini doğurabilirdi.

Hayır, bunca 'kelli felli' insan abartmıyor; aslında muhtemelen aba altından sopa gösteriyorlar ve ciddiler. Avrupa'da, daha doğru tabirle AB'nin periferisinde, bildiğimiz anlamda demokrasi, yani hiç değilse son yirmi yılda neo-liberal itikadın nasıl yürütüleceğine dair teknik bir mahiyet edinmiş, esas itibariyle reklam şirketlerinin imaj pazarlama tekniklerinin tayin ettiği bir muhtevayla donanmış mevcut parlamenter rejim, çok geniş kitlelerin gözünde ciddi bir meşruiyet kaybına uğramış durumda. Hemen not etmek elzem: Günümüzde AB meşhur tabirle bir 'demokrasi açığı'yla karşı karşıya değil; yani AB kurumsal mimarisinin o Bizanstvari yapısında AB parlamentosunun yetkilerini artıran bir iki kozmetik düzenlemeyle geçiştirilebilecek bir sorun değil söz konusu olan. Durum çok daha ciddi: AB üyesi bir dizi ülkede kriz vesilesiyle emekçilerin hayat standardını, muhtemelen İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülmemiş bir hız ve şiddetle düşürecek topyekûn bir saldırı, bazen ulusal düzeyde anayasal çerçeveyi dahi ihlal edilerek yürürlüğe sokuluyor. Bazılarının belki biraz da mübalağa payıyla ifade ettiği üzere, söz konusu olan emekçi sınıfla-

rın kimi kazanımlarını ortadan kaldıran bir saldırı değil, işçi sınıfının bizzat maddi varlığını hedefleyen bir taarruz bu.

Tam da bu sebeple, mevcut ve müesses demokrasinin itibar yitimi ve yavanlığı karşısında hem İspanya'da hem Yunanistan'da meydanları bir kamp yerine, büyük bir kolektif tartışma alanına çeviren 'öfkeliler', 'gerçek' ya da 'doğrudan' demokrasi talebiyle ortaya çıkıyorlar. Bologna'dan Roma'ya, İtalya'nın bir dizi kentinde büyüyen gençlik hareketi, işsizliği ya da güvencesizliği protesto etmekle yetinmiyor, 'aşağıdan siyaset' çağrısında bulunuyor. Demokrasi sorununun, sadece Tunus ya da Mısır gibi 'azgelişmiş' ve modernize edilmiş de olsa bir tür Şark despotizminin cari olduğu Batı dışı dünyada söz konusu olabileceği varsayımından hareket eden liberal banalliğe inat demokrasi, Avrupa'nın göbeğinde bir tartışma konusu haline geliyor. 'Gerçek' ya da 'doğrudan' demokrasi talebi, finans kurumlarının, 'piyasalar'ın, medyanın ve profesyonel siyasetçilerin hakimiyetinin alternatifi olarak, hem de kitlesel bir biçimde ortaya konuyor.

Atina'da meclisin önündeki Sintagma Meydanı'nı mesken tutan ve herkesin eşit söz hakkına sahip olduğu saatler boyu süren tartışmaları gerçekleştiren 'halk meclisi'nin her bildirisi, "doğrudan demokrasi şimdi" sloganıyla, yani 'sıradan' insanların kendi kaderlerini ellerine almaları çağrısıyla nihayete eriyor. Meydanlar 'doğrudan', yani vekilsiz, aracısız örgütlenme, karar alma ve eylemenin mekânları haline geliyor. Yunanistan'ı neoliberalizmin bir laboratuvarı haline getirmek isteyenler, meydanların bir doğrudan demokrasi laboratuvarına dönüşmesi karşısında afallamış olmalılar: sağlık, hukuk, sanat, teknik destek, çeviri, temizlik, yemek ve daha sayısız konuda komiteler, halk meclisleri, yerel inisiyatifler, binlerce insanın doğrudan parçası olduğu karar alma ve örgütlenme formları. Bu sebeple olacak, CIA aba altından sopa gösteriyor ya da Yunanistan'da bakan Reppas, ülkede 'anomi' tehlikesinden dem vuruyor. Yani Avrupa'nın bir dizi ülkesinde, bizdeki deyimi kullanmak gerekirse 'Kopenhag kriterleri' demokrasisiyle, 'aşağıdan' demokrasi bir 'meydan' muharebesine tutuşmuş durumda.

Meydan muharebesi tabiri (bazen 'militarist' tınılı metaforlar kaçınılmaz oluyor maalesef) abartı değil. 'Öfkeliler' hareketi, daha şimdiden İspanya ve Yunanistan'da siyasal statükoyu sarsan bir güce kavuşmuş durumda (İtalya ve Fransa gibi ülkelerde de gelişme temayülünde olduğu not edilmeli). Hareket bir günlük ya da gecelik geçici bir heves olmadığını çoktan ispat eylemiş durumda. İspanyol *El Pais* gazetesinde yayınlanan kamuoyu yoklamasına göre, halkın yüzde 66'sı 'öfkeliler'in eylemlerine destek veriyor. Bugün itibariyle ülke çapında 56 meydanda kamp yerleri oluşturuldu. 11 Haziran'daysa ülkenin değişik yörelerinden yola çıkmış 'öfkeli' karavanlarının başkent Madrid'de büyük bir buluşma gerçekleştirmesi planlanıyor.

2008 Aralık ayaklanmasından itibaren nasıl bir radikal birikime sahip olduğunu dosta düşmana gösteren Yunanistan'daysa 'öfkeliler' hareketi muazzam bir halk hareketine, kitlesel bir sivil itaatsizlik eylemine dönüştü. 'Öfkeliler', bilhassa emek hareketini tetikleyen, sendikal bürokrasinin gücünü kıran bir kaldıraç mahiyeti kazanabilir. Son olarak 5 Haziran'da Atina'da gerçekleştirilen gösteri, belki de ülke tarihinin en büyük kitle eylemlerinden biriydi. Dahası hareket, ilk günlerdeki amorf karakterinden hızla sıyrılarak 'kemer sıkma' dayatmalarına karşı somut talepler formüle etmeye ve daha önemlisi, önümüzdeki günlere dair eylem çağrıları yapmaya ve bunları yerel inisiyatifler vasıtasıyla örgütlemeye başladı. Bu kapsamda, 15 Haziran günü kentin birçok noktasından başlayan yürüyüşlerin meclis önünde toplanması, meclisin abluka altına alınması çağrısında bulunuldu.

Sorunlar elbette var; daha ancak ilk adımlar bunlar. "Düşman hâlâ kazanmaya devam ediyor" ve gelecek belirsiz. Ancak bizi kör talihimize mahkûm etmeye ahdetmiş Kasandralara inat, kitlelerin sahneye çıkarak geleceğin aslında 'belirsiz' ya da 'açık uçlu' olduğunu, önümüzde gidilecek tek bir yol olmadığını, başka alternatiflerin de bulunabileceğini haykırması bile iyi bir başlangıç sayılmaz mı? Ya da şöyle: Devrim kavramının bir-

denbire tedavüle girip onca popülerlik kazanması, hemen herkesin, bırakın Mısır ya da Tunus'u, bir İspanyol devriminden ya da Avrupa devriminden bahsediyor oluşu (5 Haziran aslında kıta çapında bir 'Avrupa devrimi günü'ydü), mübalağa içerse de devrimin yeniden tahayyül dünyamıza giriyor oluşu açısından sevindirici değil mi?

9
YUNANİSTAN: 'ZAYIF HALKA'*

Lafı dolandırmanın lüzumu yok: Yunanistan bugün Avrupa'da mevcut kapitalist iktisadi-siyasal mimarinin 'zayıf halkası' haline gelmiştir. Bu ülkede önümüzdeki dönemde yaşanacak mücadeleler sermayenin kıta ölçeğindeki saldırısını geri püskürtmek açısından tayin edici olacaktır. Sermayenin (AB-IMF patentli) yapısal uyum programına (memorandum) karşı bir savunma mevziinin inşası, hiç değilse kısmi kimi kazanımların elde edilebilmesi, yani mütevazı bir zafer, Avrupa'nın bilhassa periferisinde, güçler dengesinde emekçiler ve ezilenler lehine bir kaymaya yol açabilir.

İlk etapta birçoklarınca gelip geçici bir fenomen olarak değerlendirilen 'öfkeliler' hareketi, rüştünü ispatlayarak Yunan toplum-

*) *bianet*, 17 Haziran 2011.

sal muhalefeti açısından bir katalizör işlevi görüyor. Dile kolay, neredeyse bir aydır çok büyük kalabalıklar ülkedeki şehirlerin meydanlarında büyük gösteriler tertip ediyor, meydanları birer kamp yerine dönüştürüyor. Taleplerinin muğlaklığı ve somut bir programatik zemine sahip olunmaması hareketin bir zaafı olarak değerlendirilebilir belki. Ancak hareketin ülkenin birçok bölümünde daha önce hiçbir siyasal tecrübesi olmamış geniş kitleler açısından ciddi bir özörgütlenme deneyimi halini aldığını atlamamak gerek. Daha önce sosyalist hareketin ya da örgütlü sendikal yapıların ulaşamadığı çok ciddi bir kitle 'öfkeliler' aracılığıyla siyasallaşıyor. Belki yıllar içerisinde elde edilebilecek bir siyasal deneyimi günler içerisinde sindirebilecek kitlesel ölçekte muazzam 'bilinç sıçramaları' yaşanıyor. Şair Elitis'in yine Sintagma Meydanı'nda, işgal yıllarındaki büyük bir Nazi karşıtı gösteri hakkında yazdığı gibi: "ve azıcık bir zamanda çok sayıda gün geçti", geçiyor.

Son günlerdeki en önemli kazanım, işçi hareketiyle 'öfkeliler' arasında somut bağların yaratılması oldu. 25 Mayıs'tan itibaren meydanları işgal eden 'öfkeliler'e önce belli bir mesafeyle yaklaşan radikal solun ciddi bir bölümünün harekete dahil olması, bu bağlantının oluşturulmasında önemli bir rol oynadı. Bilindiği üzere, 5 Mayıs 2010'dan, yani memorandumun kabulünden beri çok sayıda genel grev yaşandı Yunanistan'da. Ancak bunların kısmi başarılarına rağmen etkileri sınırlı oldu. 'Öfkeliler'in sendikal bürokrasinin ikircim ve tereddütlerini aşma ve sendikal hareketin ulaşamadığı toplumsal kesimleri seferber etme bakımından işçi hareketine katkısı büyük oldu.

15 Haziran günü gerçekleşen genel grevin 'öfkeliler'le birleşmesi PASOK hükümetinin hiç olmazsa mevcut haliyle ayakta kalmasını ciddi ölçüde zorlaştırdı. 15 Haziran yapısal uyum programına ek önlemlerin mecliste tartışılmaya başlanacağı gündü. Aynı gün sabahın erken saatlerinden itibaren meclis binasını kuşatan on binlerin, polisin provokasyonları ve şiddetine rağmen gece yarısına kadar alanda kalması, dağılmaması (sloganlardan biri "kazanmaya mahkûmuz" diyordu) şimdilik de olsa ek önlemlerin mecliste görüşülmesini engelledi; hatta meclisin ilgili komisyo-

nunda hükümet yetkilileri paketin bazı maddelerini geri çektiklerini duyurdular.

Ancak daha önemlisi, PASOK hükümetinin karşı karşıya kaldığı 'düşük yoğunluklu ayaklanma' dolayısıyla giderek zorlanması, toplumsal meşruiyetinin hızla tuzla buz olduğunu görmesi. İstifalarla zayıflayan meclis grubu, parti yönetimi açısından giderek zaptedilemez ve güvenilemez hale geliyor. 15 Haziran günü Papandreu'nun önce başbakanlığı dahi bırakarak bir merkez sol–merkez sağ koalisyonu teşkil edilmesini istediğini bildirmesi, ardından çark ederek yeni bir hükümet oluşturup meclisten güvenoyu isteyeceğini açıklaması, hükümette var olan gerginliğin, hatta panik halinin emareleri. Papandreu'nun Yunanistan için kısa sayılabilecek siyasal kariyerinin sonlarına geldiğimiz aşikâr. Ana muhalefetteki Yeni Demokrasi, PASOK'un daha da yıpranmasını bekliyor, hükümetin ulusal uzlaşma çağrılarını şimdilik reddediyor, herhalde muhtemel bir erken seçimden kazançlı çıkmayı umuyor. Önümüzdeki günlerde siyasal alanda çok hızlı gelişmelerin yaşanacağı aşikâr.

'Yunan baharı' düzen partisinin beklentilerini boşa çıkararak daha da yaygınlaşıyor, kitleselleşiyor. Aşağıdan basınç siyasal gelişmeleri tayin etmeye devam edecek gibi görünüyor. Bir teknokratlar hükümetinin oluşturulmasından merkez sağ-merkez sol koalisyonuna bir dizi ihtimali, bir 'milli mutabakat' hükümetini, hatta erken seçim ihtimalini göz önünde bulundurmak gerekiyor.

Bu bağlamda, radikal solun, hâkim sınıfın temsilcisi olagelmiş siyasal partilerin temsil krizine ve dolayısıyla da mevcut siyasal-toplumsal düzenin meşruiyet krizine geniş kesimler nezdinde anlaşılabilir bir alternatifle karşılık vermesi gerekiyor. Gün kuru bir 'direnişçilik'le iktifa edecek gün değil. Eğer mevcut mücadele ve direnişler belli bir siyasal alternatif, yani bir karşı-hegemonya etrafında ortaklaştırılamazsa geri çekilme, hatta yenilgi mukadderdir.

Dolayısıyla, radikal solun hemen her coğrafyada karşı karşıya bulunduğumuz iki musibetten uzak durması elzemdir. Bunlardan bir tanesi, malum sektarizm ve onunla bağlantılı olarak aşağıdakilerin mücadelelerine karşı takınılan 'öğreten adam' tavrıdır.

Solun harekete katılmakta (onu 'apolitik' buluşu sebebiyle) tereddüt edip üç-dört gün geç kalması, meydanlarda sağın etkisini güçlendiren bir boşluk yarattı. Bu durum zamanla önemli ölçüde telafi edilmiş olsa da (anarşistlerin ve anti-otoriterlerin ciddi bir bölümünün harekete katılmamakta inadı, sarkastik ve 'yukarıdan bakan' tutumuysa bir başka tartışma konusu) her an nüksedebilecek bir zaafa işaret ediyor. Yunan solu, aşağıdan spontan gelişen mücadelelerden öğrenme kapasitesinin zayıf olduğunu göstermiş oldu. Dileyelim ki bu eksiklik hızla giderilebilsin.

Diğer musibetse 'kendiliğinden' ve 'dolayımsız' bir biçimde patlak veren mücadeleler karşısında 'stratejik' unsuru tamamen bir tarafa bırakmak. Unutmayalım: Toplumsal radikalleşme birden fazla istikamet doğrultusunda gelişebilir. 'Siyasal' bir müdahale olmaksızın, 'stratejik' bir tasarım olmaksızın 'aşağıdan' gelişen mücadeleler üç-dört hükümet yıkabilir mesela, ama sonuçta onca gürültünün ardından düzenin ana karakterinin değişmediği bir normalliğe de hızla dönülebilir (bkz. Arjantin). Daha da kötüsü, mevcut siyasal yapının ve parti sisteminin itibar yitimi, bütünsel bir siyasal-toplumsal alternatifin yokluğunda pekâlâ daha otoriter bir yönelimi, bir 'akil-güçlü adam' arayışını örneğin, gündeme getirebilir. Unutmamak gerekir ki, hızla sola savrulan sarkacı orada tutacak mekanizmalar yaratılamazsa sarkaç aynı hızla sağa savrulacaktır.

10
YUNANİSTAN: YÖNETENLER ESKİSİ GİBİ YÖNETEMİYORLAR*

Yunanistan'da Papandreu hükümeti çökmek üzere. Her an hükümetin çekilmesi bekleniyor. Ülkedeki mevcut siyasal durum, Antonio Gramsci'in 'organik kriz' kavramsallaştırmasıyla tarif edilebilir pekâlâ: Hâkim sınıf aşağıdan gelen bir meydan okumayla karşı karşıya ve siyasal temsile ilişkin geleneksel biçimler (mesela, partiler ve hükümet dahil temsili kurumlar) daha önce temsil eder oldukları sınıf ya da sınıf fraksiyonlarınca yeterli ve ikna edici bulunmuyor. Kriz, Yunan siyasal alanı ve devlet yapısında ciddi sarsıntılara yol açıyor. Toplumsal meşruiyetini büyük oranda yitirmiş olan ve 'geleneksel' yöntemlerle rıza üretmekte gide-

*) *bianet*, 3 Kasım 2011.

rek zorlanan siyasal sistem, cunta sonrası oluşan parlamenter sistemin gelenek ve kurallarından giderek uzaklaşıyor.

Yunanistan'ın sosyal anlamda Latin Amerikalaştırılması anlamına gelen ve alt sınıfların son otuz yılda elde etmiş bulunduğu bütün kazanımları berhava eden sermaye taarruzunun Yunanistan'ı 'yönetilemez' hale getirdiği ortada. 20-21 Ekim günlerinde gerçekleşen kitlesel genel grev ve 28 Ekim ulusal bayramında hemen her kentte (ve hatta kasabada) resmi törenlerin göstericilerce basılıp gerçekleştirilemez hale getirilişi (Selanik'teki geçit töreni yarıda kalmış ve cumhurbaşkanı alandan kaçmak zorunda kalmıştı), aşağıdakilerin nasıl bir öfkeli teyakkuz halinde olduğunu ortaya koyuyor. Yunan devlet erkânı yüzlerine atılan yumurta ya da yoğurtlara hedef olmaksızın sokakta adım atamaz hale geldi. Kamuoyu yoklamaları merkez partilerin toplumsal desteklerinin hızla eridiğini ortaya koyuyor.

PASOK hükümeti ve meclis grubu bu kitlesel basınç karşısında paralize olmuş durumda. Kısa süre önce günleri artık sayılı olan Papandreu bir referandum çağrısı yaparak son kozunu oynadı. Önce bir parantez: Referandum illa ki demokratik bir mekanizma değildir. İtalya'da son olarak gerçekleştirilen ve Berlusconi hükümetinin suyu özelleştirme planlarını suya düşüren örnekte olduğu üzere aşağıdakilerin inisiyatifiyle gelişen örnekler bir yana, referandum ya da plebisitler genellikle muktedirlerin manipülasyon aracı halini alırlar. Referandumda oya sunulan sorunun tayininden çok sayıda ve farklı hususun basit bir evet ya da hayır meselesi haline getirilişine referandum süreçleri çoğu zaman zor durumdaki hükümetlerin kamuoyunu manipüle ederek kendilerini kurtarma girişimlerine dönüşür (bizdeki 12 Eylül 2010 referandumunu hatırlayalım).

Papandreu'nun önerisi de bu geleneği takip ediyordu. Bir seçimde ayakta kalamayacağını bilen Papandreu, kendi siyasal kariyerini az da olsa uzatabilmek adına, uygulanan paketin değil, esas olarak Euro alanında kalmanın, ya da AB'de kalmanın oylanacağı bir referandum önerdi. Muhtemelen referandumun bir "ya Avrupa ya da iflas ve bir Üçüncü Dünya ülkesi haline gelme" iki-

lemi haline getirilmesi durumunda hükümetinin hayatta kalabileceği hesabını yapıyordu. Oysa önerinin içte ve dışta yarattığı tepkiler evdeki hesabının çarşıya (yani, piyasalara) uymadığını gösteriyor. Merkel-Sarkozy ikilisinin gösterdiği tepki ve tehditler, Yunanistan'ın artık bir parya devlet haline geldiğini açıkça ortaya koyuyor. Ülke içinde de müesses nizamın hemen bütün payandalarınca böyle bir öneri 'popülizm' olarak değerlendiriliyor ve tehlikeli bir macera olarak görülüyor. Bir referandumda muhtemel bir 'hayır' sonucu, hemen herkesin kâbusu. Dolayısıyla, referandum önerisinin PASOK meclis grubunda, hattta bakanlar kurulunda büyük tepkiyle karşılanmasına şaşmamak gerek. Neo-liberal itikadın ve krizden sermaye lehine çıkışın şu ya da bu ad ve manipülasyonla olsa dahi halkoyuna sunulması ciddi bir risk elbette. Ahir zamanlarda iktisadi ve toplumsal meseleler ahalinin eline bırakılamayacak kadar mühim işler.

Papandreu hükümetinin çözülmesi durumunda, bu, halk hareketinin kısmi de olsa ilk başarısı olacaktır. Mevcut hükümetin siyaset esnafının ayak oyunları neticesinde değil, esas itibariyle aşağıdakilerin basıncı altında işlemez hale geldiğini vurgulamak gerekiyor.

Yunanistan'ın bütün Avrupa'da emekçi sınıfların siyasal, iktisadi ve toplumsal gücünü kırmaya dönük kapsamlı saldırının bir laboratuvarı haline geldiği artık bir klişe haline gelen bir tespit. Deney AB teknokrasisi ve sermaye açısından şu ana kadar başarıyla taçlanmış değil. Yunan direnişinin kısa süreceğini, Yunan emekçilerinin uygulanan şok terapi karşısında hızla teslim olacağını umanlar hayal kırıklığına uğramış halde. Devam edegelen 'düşük yoğunluklu ve uzatmalı' ayaklanma hali, somut bir başarı elde edememiş olsa, paketin uygulanmasını engelleyememiş olsa da kendisini sürekli olarak yeniden var edebiliyor. Mücadele içerisindeki kitleler geri döndürülemez bir yenilgi aldıkları hissiyatında değiller. Dolayısıyla, mevcut hükümetin işlemez hale gelerek düşmesi kitlelerin özgüvenini artıran bir faktör olarak muhalefetin daha da yaygınlaşması açısından bir katalizör işlevi görebilir.

Önümüzdeki günlerde, ya da saatlerde bir milli mutabakat ya da teknokratlar hükümetinin kurulması söz konusu. Bu hükümetin sokak karşısında 'başarılı' olması o kadar kolay değil. Önemli olan sokağın inisiyatifi bırakmaması, meclis dahilindeki 'Ali-Cengiz' oyunları karşısında bir an bile pasifize olmaması. Önümüzdeki birkaç gün için çağrısı yapılan eylemlerin sayısı, bu son ihtimalin neyse ki zayıf olduğunu ortaya koyuyor. Papandreu'nun kendi isteğiyle mi çekileceği yoksa referandumda ısrarcı olup Cuma günü güven oylamasına mı gideceği henüz meçhul. Bir Latin deyişi, "insanın birinci mutluluğu nasıl öleceğini bilmek, ikincisiyse ölüme zorlanmaktır" der *(Scire mori sors prima viris, sed proxima cogi)*. Yani ne olursa olsun, Papandreu gitse de gitmek zorunda kalsa da sonu artık malum gibi... Darısı diğerlerinin başına...

11
'HARP SİSİ': YUNANİSTAN'DA KRİZ VE DİRENİŞ*

Yunanistan'da son günlerde yaşanan hızlı gelişmeleri ve Yorgo Papandreu'nun başbakanlıktan ayrılmasını liberal parlamenter rejimlerde zaman zaman vuku bulan mutad krizlerden biri olarak değerlendirmek ciddi bir hata olur. Adına liberal parlamenter demokrasi denen demokrasi-oligarşi kırması karma rejimin biraz da tadı tuzu sayılması gereken sıradan bir parlamenter krizle karşı karşıya değiliz. 1974'te düşen cunta sonrasında oluşan bütün siyasal temsil mekanizma ve kurumlarının altını boşaltan akut bir buhran bu. Yunanistan'ı bir sosyal mezbahaya dönüştürmeye, onu 'Latin Amerikalaştırma'ya dönük önlem paketlerinin yarattığı toplumsal huzursuzluk ve öfke, yönetenle-

*) *BirGün*, 9 Kasım 2011.

rin ülke ve ahaliyi eski ve alışıldık biçimlerde idare etme kapasitesini bir hayli zayıflatıyor.

Papandreu'yu çekilmeye ve yeni bir ulusal mutabakat kabinesinin, ya da bir büyük koalisyonun oluşmasına yol açan süreç, sabık başbakanın kendi siyasal ömrünü uzatmaya dönük aceleci ve düşünülmemiş hamlelerinden ya da muhalefet partilerinin ayak oyunlarından kaynaklanmadı. 20-21 Ekim genel grevinin muazzam gücü, o günlerde gerçekleşen ve ülke tarihinde eşini bulmak için otuz, belki kırk yıl öncesine gitmek gereken dev gösteriler, hükümetin ve AB, IMF ile Avrupa Merkez Bankası (yani Troyka) öncülüğündeki karşı-reformların popüler rızadan nasıl azade olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.

Bu görüntü karşısında 26 Ekim'de imzalanan yeni kredi anlaşması, PASOK hükümeti tarafından ülkeyi iflasın ve uçurumun eşiğinden kurtaran yeni bir 'zafer' olarak sunuldu; Yunanistan'ın AB ve Euro alanı içindeki konumunun sağlamlığının bir nişanesi olarak gösterildi. Fakat belli ki ahalinin karnı bu tip Pirus zaferlerine doymuştu artık. Medyanın pompaladığı zafer havasına karşın ülkenin nasıl bir barut fıçısı haline gelmiş olduğu iki gün sonra ortaya çıktı.

Bundan yetmiş küsur yıl önce, 28 Ekim 1940'ta Benito Mussolini Yunanistan'a bir ültimatom verir. Ültimatomla Mihver güçlerinin ülkeye girmesi ve belirli stratejik lokasyonları işgal etmesine izin verilmesi istenmektedir. Ültimatomun reddi, savaş anlamına gelecektir. Yunan hükümeti bu ültimatoma basit bir 'hayır' *(ohi)* ile cevap verir. Bu red cevabı Yunanistan'ın önce faşist İtalya'yla savaşa tutuşmasına, sonra da III. Reich güçlerince işgal edilmesine giden süreci açar. 28 Ekim günü, bu tarihsel olaydan hareketle bir ulusal bayram günü olarak kutlanır.

İşte bu yılki 28 Ekim törenleri, Yunanistan'ın irili ufaklı hemen bütün kentlerinde gerçekleşen büyük gösteriler sebebiyle yapılamaz hale geldi. Selanik'te resmi geçitin gösteriler nedeniyle gerçekleştirilememesi dolayısıyla cumhurbaşkanı alandan ayrılmak durumunda kaldı. Bakanlar, milletvekilleri ve sair devlet erkânı hemen bütün törenlerde yuhalandılar, yumurta ve yo-

ğurtların hedefi oldular. Birçok ilde 'devlet büyükleri' tören alanlarından neredeyse kaçmak zorunda kaldılar. Geçit töreni yapan öğrenciler resmi davetlilere karşı sloganlar attılar, bando grupları programın dışına çıkıp eski devrimci marşlar ya da halk şarkıları çaldılar.

Gösterilerin coğrafi yaygınlığı kadar sembolik ağırlığı da kritikti. Devlet erkânı, hem de bir resmi-ulusal bayram gününde ahalinin tepkisi karşısında rezil rüsva oluyordu. Ülkedeki organik krizin, yani yönetenlerle yönetilenler arasındaki temsil ve meşruiyet mekanizmalarının ne ölçüde harap olmuş bulunduğunun açık bir nişanesiydi 28 Ekim.

Sonra Papandreu'nun referandum resti geldi ve bir hükümet krizi tetiklenmiş oldu. Bu krizin ayrıntıları, yani müesses siyaset erbabının akrobasi sanatındaki maharetleri bu yazının konusu değil. Ancak gelinen noktada bir iki hususun altını çizmekte büyük yarar var:

1) Tayin edici faktör, Yunan 'uzatmalı' ayaklanmasının yönetenleri eski, alışıldık biçimde yönetemez kılmış olmasıdır. Yaz aylarındaki meydan hareketinin (öfkeliler) ardından toplumsal hareketler daha az görünür oldu belki, ama yerellere daha ciddi kök saldı. Kamu kurumlarının işgali, çok sayıda grev, mahalle komitelerinin sayısındaki artış, zamlı elektrik ve su faturalarının ya da yeni kelle vergilerinin ödenmemesine dönük taban inisiyatifleri, okul ve üniversite işgalleri, hareketin daha yaygın ve olgun bir hale geldiğini ortaya koyuyor. Son genel grevin muazzam başarısının ardında bu yaygınlık ve sosyal derinleşmenin etkisi büyüktü. Dolayısıyla, kitle mücadelelerinde niteliksel bir dönüşümün arifesindeyiz.

2) Düzen partisi bu durum karşısında bütün rezerv güçlerini toparlayıp ileriye sürüyor. Bir milli mutabakat hükümetinin oluşması, ana muhalefet partisi Yeni Demokrasi'nin 26 Ekim kredi anlaşmasının gereklerini hayata geçirme konusunda taahhüt altına girmesi ve hükümete katılması bunun açık bir ifadesi. Merkel-Sarkozy önderliğindeki AB teknokrasisi de bu mücadeleye doğrudan dahil olmuş durumda. Yunanistan'da bir referandum olacak-

sa bunun tarihinden referandumda oya sunulacak sorunun ne olacağına kadar bütün detaylarının kendilerince belirlenmesini şart koşan Merkel-Sarkozy ikilisi, Yunanistan'ın artık bir parya devlet statüsünde olduğunu böylece ilan etmiş oldular. Ancak oluşacak yeni hükümetin 'kalıcı' olabilmesi mümkün değil; aşağıdan gelişen huzursuzluğu ancak bir süre absorbe edebilir. Belli ki ülkenin iflasın eşiğinde olduğu ve mevcut paket(ler) uygulanmadığı takdirde Yunanistan'ın AB'den uzaklaşarak bir Üçüncü Dünya ülkesi haline geleceği tehdidi, alternatifin bulunmadığı söylemi devreye sokulmaya devam edilecek. Korku ve şantaj, hâkim sınıfın temel yönetme stratejisi haline gelmiş durumda.

3) Gelişen ve yaygınlaşan mücadele ve direnişlerle, aşağıdakilerin mücadeleye dahil olma yönünde gösterdiği şevkle, radikal/devrimci solun yeni koşullara programatik, stratejik ve taktiksel hazırlığı arasında ciddi bir orantısızlık söz konusu. Kimileri krizden çıkışı hâlâ mevcut kurumsal mekanizmalar dahilinde görüyorlar. Seçimlerde muhtemel bir oy artışını yeterli sayan, krizden anti-kapitalist temelde bir çıkışı, bir kopuşu hedeflemeyen ve eskinin bildik siyaset eyleme biçimlerinin konformizmine sıkışmış bir tarz bu. Kimileriyse programatik ve siyasal arılığı her şeyin üstüne koyarak 'en devrimci' talep ve eylemlerin ne olması gerektiğine dair kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm bir tartışmanın rehavetindeler. Kimileriyse koşullar ne olursa olsun her durumda kolluk güçleriyle çatışmayı en devrimci eylem benimseyerek stratejisiz, 'ayaklanmacı' bir siyasal eylemi elitist bir tarzda fetişleştirmiş durumdalar.

Karşı karşıya olunan siyasal, iktisadi ve toplumsal krizin açığa çıkardığı muazzam kitle enerjisinin gereklerini yerine getirmekten çok uzak bir durum bu. Radikal/devrimci solun mevcut direnişlerin daha koordineli hale gelmesi, mücadeleler içerisinde komiteler tipinde özörgütlenme organ ve biçimlerinin yayılması, direnişler içerisinden daha kapsamlı bir anti-kapitalist ve 'geçişsel' talepler bütününün şekillenmesi için daha fazla bastırması gerekiyor. Bugün Yunanistan'ın eskiden görece sabit olan siyasal yelpazesi darmadağın oluyor; sağdan sola (ve elbette tersine) kitle-

sel geçişlerin yaşanmasının çok mümkün olduğu, merkez partilerin sosyal tabanının hızla erimekte olduğu koşullarda, Rosa Luxemburg'un deyimiyle 'cüret etmek' elzem.

Yunanistan, hiç değilse 2008 Aralık ayındaki gençlik ayaklanmasından itibaren muazzam direniş ve mücadele deneyimleri yaşadı. Ülkedeki bu deneyimlerin oluşturduğu patlayıcı bir birikimin mevcut olduğunu akıldan çıkarmamak gerekiyor. Sınıf mücadelesinin yoğunlaşması, kitle mücadelelerindeki niteliksel dönüşüm ve yönetenler sınıfındaki endişe, önümüzdeki aylarda sert bir mücadelenin, belki de belirleyici olabilecek bir muharebenin yaşanacağını ortaya koyuyor. (Militer metaforlar, sermaye sınıfının yukarıdan bir toplumsal savaş açtığı Yunan örneğinde artık kaçınılmaz.) Yaşanacak muharebenin sonuçlarının İspanya ve İtalya gibi ülkelerdeki sınıf mücadelesine etkileri doğrudan olacaktır.

Kitle mücadelelerinin ulaştığı seviyeye ve sözü geçen birikime karşın güçler dengesinin hâlâ sermaye güçlerinin lehine olduğunu unutmamak gerekiyor. Ancak Yunan radikal/devrimci solunun, hazır olunmadığı, koşulların olgunlaşmadığı, güçler dengesinin aleyhe olduğu gerekçesiyle muharebe alanından çekilmesi söz konusu olamaz, olamayacaktır. Bu kapışmanın hangi koşullarda ve ne yönde cereyan edeceğini bilebilmek mümkün değil elbette.

Savaşa dair temel otorite kabul edilen Clausewitz bu belirsizliği 'harp sisi' olarak ifade ediyordu. Ortalığın toz duman olduğu koşullarda güçler dengesini ve kitlelerin mücadeleye katılma azim ve şevkini tam olarak ölçmek elbette mümkün değil. Ancak savaş sisinin dört bir yanı örtmeye başladığı günlerde bu kavgaya hazırlıksız yakalanmanın bedeli büyük bir hata olacaktır. Clara Zetkin, İtalya'da faşizmin egemen hale gelişini, "işçi sınıfının devrimi gerçekleştirememesinin cezası" mealindeki sözlerle tarif ediyordu. Yunanistan'da bir yenilginin cezası da cidden büyük olacaktır; Yunanistan'ın düşmesinin bedeli, kıta ölçeğindeki sınıf güçleri açısından ağır bir yenilgi olacaktır.

12
AVRUPA'DA YENİ BİR MÜCADELE DALGASI MI?*

Kapitalist kriz hemen bütün dünyada mevcut siyasal mimariyi kırılganlaştırıyor ve toplumsal mücadele ve direnişlere yeni alanlar açıyor. Daha düne kadar sarsılmaz görünen neo-liberal mutabakatta hiç değilse ideolojik ve moral manada ciddi gedikler açılmakta olduğu aşikâr. 1999'da Seattle eylemleriyle görünürlük kazanan alternatif küreselleşme hareketinin sönümlenmesinin ardından, bu kez kapitalist kriz bağlamında ve üstelik ayağını yerel mücadele ve direnişlere çok daha sağlam basan bir yeni 'dalga' söz konusu denebilir. Artık IMF ya da G-bilmem kaçın şu ya da bu ülkede gerçekleşen zirve toplantılarını 'basan' göstericiler değil, bizatihi bulundukları memleketin mevcut si-

*) *BirGün*, 12 Kasım 2011.

yasal-toplumsal-iktisadi iktidar yapısını sorgulayıp hedefleyen mücadelelerle karşı karşıyayız. Buna karşın, küresel bir aşağıdan hareketlenmenin parçası olunduğuna dair ciddi ve yaygın bir enternasyonalist şuurun mevcudiyetini de not etmek gerek. Şili'den Yunanistan'a, ABD'den İtalya'ya dünyanın birçok bölgesinde neo-liberalizme ve piyasaların diktatörlüğüne karşı mücadele ve direnişler yoğunlaşıyor, daha görünür hale geliyor. Anti-kapitalist taleplerin geçmişe göre daha belirgin hale geldiği ve demokrasi meselesinin de yakın geçmişte olmadığı kadar öne çıktığı ('gerçek demokrasi'), toplumsal taleplerle harmanlandığı hareketlerle karşı karşıyayız. Özellikle ABD'deki hareketi, Tahrir'le başlayıp sırasıyla Puarte del Sol, Sintagma ve Habima meydanlarında cisimleşen işgal/öfkeliler hareketlerini bir üst düzeye çıkartan, hemen bütün dünyaya yaygınlaştıran yeni bir merhale. Dünyanın dört bir yanında 15 Ekim eylemlerinin militanlık ve kitleselliği, bir uluslararası dalgayla karşı karşıya olduğumuzu, neo-liberal kapitalizme karşı mücadelelerde niteliksel bir sıçramanın arifesinde bulunduğumuzu gösteriyor.

Artık hepimizin malumu herhalde: AB'nin siyasal-kurumsal mimarisinin de etkisiyle akut hale gelen kriz bağlamında sermaye, kıta ölçeğinde onyıllar boyunca kazanılmış bütün sosyal haklara dönük bir saldırı, bir 'toplumsal savaş' yürütüyor. Yunanistan'da, Portekiz'de, İtalya'da, Fransa'da gündeme gelen kesinti ve yapısal uyum programları, geçmiş dönemde, yani bir önceki neo-liberal dalgada gündeme gelen belirli kazanımlara yönelik kısıtlı saldırılarla kıyaslanabilecek gibi değil. Bugün şu ya da bu hakkın törpülenmesinden değil, hele hele Yunanistan gibi ülkelerde sermayenin topyekûn bir taarruzundan bahsetmek gerek.

Geçmiş dönemin toplumsal mutabakatını tarumar eden bu düzeyde bir saldırı, kıtadaki siyasal sistemi destabilize edici etkilere sahip. Yunanistan ve İtalya'da son günlerde gündeme gelen hükümet krizleri bu destabilizasyonun açık örnekleri. Siyasal temsil krizi, seçimlere katılım oranlarında ciddi düşüşler, sosyal demokrasinin krizi, siyasal elitin yozlaşmaşlığı kanaatinin bir bütün olarak siyaset etmeye dönük bir tepkiye yol açması hep bu si-

yasal krizin ifadeleri. Bu koşullarda sağ giderek daha saldırgan ve 'radikal' bir görünüm kazanıyor. Sosyal demokrasinin ise işçi sınıfıyla örgütsel, idelojik ve siyasal bağlarını bir kenara bırakarak ABD tipinde bir Demokrat Parti'ye doğru evrimi devam ediyor. Hasılı, merkezin daha da sağa kaydığı, siyasal alanın daha kutuplaştığı, çatışmacı bir evreye giriyoruz.

Bu koşullarda toplumsal mücadeleler ve sosyalist hareket açısından birkaç genel ve kaba tespitte bulunmak mümkün:

1) Mevcut siyasal mimarinin kırılganlaşması, gelişen mücadelelerin soğurulmasını güçleştiriyor. Siyasal ve toplumsal alanda kriz bağlamında gündeme gelen istikrarsızlık kitle mücadelelerinin öne çıkmasına uygun boşluklar yaratıyor. Sadece geçtiğimiz yılda dünyanın dört bir yanında ve elbette kıtada patlak veren mücadeleleri düşünmek yeter. Sıçramaların, ani ve beklenmedik sosyal patlamaların ciddi anlamda hesaba katılması gereken bir dönemdeyiz.
2) Geçtiğimiz dönemde militanlık ve kitlesellik açısından giderek yoğunlaşan büyük mücadelelere tanık olsak da bunlar hâkim sınıflar açısından kısmi yenilgilere dahi yol açabilmiş değil. Dolayısıyla, gelişen mücadelelere rağmen sınıflar arası güç dengelerinde radikal bir değişiklik söz konusu değil. Sınıf hareketi ve toplumsal mücadeleler hâlâ ve esas olarak savunma konumundalar.
3) Kitlesellik ve militanlık bakımından derinleşen mücadelelerle bunların siyasal-örgütsel ifadesi arasında ciddi bir açı söz konusu. Bir dizi ülkede çok radikal ve gelişkin mücadele ve direnişlere tanık olsak da bunlar devrimci/radikal sol siyasal örgütlerin doğrudan gelişimine yol açmıyor. Partilerin, örgütlerin, hatta sendikaların üye sayısı ve etkisinde bir artışa tekabül etmiyor.
4) Radikal/devrimci sol açısından bir yeniden yapılanma döneminin başında olunsa da unutulmaması gereken, çifte bir yenilgiden çıkılıyor olunduğu: Bir yandan 1917'yle açılan tarihsel sürecin yenilgisi, diğer yandan da son yirmi yılın bütün neo-liberal karşı 'reformlar'ı karşısında toplumsal

hareketlerin ve solun yenilgisi. Son on yılda yaşanan bütün olumlu gelişmelere karşın bu iki yenilgiden tam anlamıyla hâlâ çıkılabilmiş değil. Geniş yığınlar, hem de halihazırda mücadele eden kitleler nezdinde bu iki yenilginin kolektif eyleme inançta, siyasal özgüvende, vs. yarattığı tahribat telafi edilmiş değil.

Yukarıda da vurgulandı: Bir yeni mücadele dalgası karşısındayız. Ancak ne kadar süreceği belirsiz bu çıkışın da konjonktürel dalgalanmaların neticesinde etkisini yitirmemesi, radikal/devrimci solun kendisini bu yeni dönemin ihtiyaçlarına ne kadar uyarlı kılabileceği ve ekolojik krizle bütünleşerek bir medeniyet krizine dönüşen kapitalist buhrana anti-kapitalist bir karşılık geliştirebilme yeteneğine bağlı olacak. Neo-liberalizm ideolojik ve moral olarak geniş kitlelerce mahkûm edilir olsa da henüz 'sokakta' yenilmiş değil. Emekçi ve ezilen kesimler nezdinde inandırıcı ve görünür olacak bir anti-kapitalist siyasal alternatifin şekillenmesi bugün giderek daha acil ihtiyaç halini alıyor.

Kısacası, radikal/devrimci solun, hâkim sınıfın temsilcisi olagelmiş siyasal partilerin temsil krizine ve dolayısıyla mevcut siyasal-toplumsal düzenin meşruiyet krizine geniş kesimler nezdinde anlaşılabilir bir alternatifle karşılık vermesi gerekiyor. Gün kuru bir 'direnişçilik'le yetinilecek gün değil. Eğer mevcut mücadele ve direnişler belli bir siyasal alternatif, yani bir karşıhegemonya etrafında ortaklaştırılamazsa geri çekilme, hatta yenilgi mukadderdir. Dolayısıyla, iyimser olacak zaman değil. Tersine, 1990'lı yıllardan itibaren başımıza musallat edilen 'liberal iyimserlik' karşısında bütünüyle kuşkuda olmak gerekiyor. Hele kriz karşısında, tarihin safımızda olduğu, kimi kazaları saymazsak her şeyin olması gerektiği gibi ilerlediği anlayışını süratle terk etmek gerekiyor.

13
YUNANİSTAN: SAVAŞA KARŞI SAVAŞ*

Yunan 'uzatmalı' ayaklanması karşısında paralize olan, neredeyse bütün toplumsal meşruiyetini yitiren Papandreu hükümetinin çözülmesi, günlerce süren ve uluslararası medyanın ilgi odağı olan bir siyasal krize vesile oldu. Dört gün devam eden pazarlıklar, planlandığı söylenen 'milli mutabakat' hükümetinin bir türlü vücuda getirilememesi, toplumun değişik kesimleriyle, özellikle de alt sınıflarla eskisi gibi bağlar kuramayan Yunan siyaset sınıfında hâkim olan ciddi bir huzursuzluk, endişe ve telaş halinin ifadesiydi. Neticede çetin pazarlıkların ardından yeni ve partiler arası mutabakat hükümeti kurulmuş oldu. Aşağıdan gelen basıncı karşılayabilmek ve toplumsal tepkileri bir

*) *BirGün*, 17 Kasım 2011.

nebze olsun yatıştırabilmek için daha geniş 'tabanlı' bir hükümetin oluşturulması gereği, zaten bir süredir sermaye çevrelerince dillendiriliyordu.

Yunanistan'da bugün IMF, AB ve Avrupa Merkez Bankası etiketi altında uygulanan ve onyılların sosyal kazanımlarını tarumar eden saldırı, başka konjonktürlerde ancak askeri darbeler eliyle, yani emeğin siyasal gücünün radikal biçimde kırılması yoluyla yürütülebilmişti. Gerek sermaye sınıfı, gerekse siyaset erbabı önümüzdeki dönemde sosyal güvenlik ya da toplu sözleşme gibi kritik alanlara sirayet edecek 'reformlar'ın sınıf hareketinin mevcut gücünü dağıtmaksızın yürütülemeyeceğinin pekâlâ farkında. Dolayısıyla 'düzen partisi' bu belki de tayin edici kavgaya hazırlık için parlamenter alandaki bütün rezerv güçlerini ileriye sürüyor. PASOK dışında Yeni Demokrasi ile aşırı sağcı LAOS tarafından desteklenen 'uzlaşı' hükümeti, esas itibariyle son G-20 zirvesinde karar altına alınan 26 Ekim tarihli kredi anlaşmasının hükümlerini ahaliye ne pahasına olursa olsun dayatma görevini üstlenmiş durumda. Dolayısıyla, tam anlamıyla bir saldırı hükümetiyle, iş başında kalacağı kısıtlı zaman içerisinde hızlı ve 'kararlı' bir biçimde hareket etmeye kararlı bir kabineyle karşı karşıyayız.

Yunan Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankası'nda üst düzeyde görevler almış Lukas Papadimos önderliğindeki yeni hükümet, teknokrasiyle otoriterliği ve aşırı sağcı demagojiyi biraraya getiriyor. Son dönemde sıkça ifade edildiği üzere, kriz koşullarında kapitalizm ile demokrasi arasındaki istisnai uzlaşma ortadan kalkıyor. Formel olarak parlamenter rejimin bütün kurum ve kuralları ayakta gibi görünse de Yunanistan'da bugün bir olağanüstü hal rejimi giderek daha belirgin bir hal alıyor, son kırk yılın parlamenter-demokratik geleneklerini işlevsizleştiren bir süreç yaşanıyor. Eski neo-Nazi gençlik örgütleri liderleriyle memleketin tescilli neo-liberal teknokratlarını 'milli' bir 'mutabakat' adına aynı masada biraraya getiren hükümetin meramının ne olduğu açık.

Yeni hükümetin kurulması sürecinde, geçici bir süre için de olsa, Yunan hâkim sınıfı inisiyatif ve denetimi ele geçirmiş oldu. Papandreu'nun şimdilik kaydıyla da olsa kellesinin alınması, aha-

linin öfkesini az da olsa yatıştırmış görünüyor. Aslında 28 Ekim'de ulusal bayram törenlerinin kitlelerce 'basılıp' devlet erkânının kovalanmasının ardından ülke neredeyse bir 'hükümetsizlik' halindeydi. Takip eden günlerde yönetenler katı paralize olmuşken radikal sol ve toplumsal muhalefet güçleri bu boşluktan istifade edemediler. 'Düzen partisi' bu inisiyatifsizlikten faydalanarak dikkatleri yeni bir hükümet oluşturmaya dönük müzakerelere çevirdi ve hükümeti bir tür kurtuluş umudu olarak sundu. Siyaset 'ayağa düşmüşken', yani sokaktayken şimdi yeniden meclis koridorlarına dönmüş oldu.

Ancak kitle hareketinin yeni hükümetle birlikte geri çekilmiş olmasına dair aceleci sonuçlara da varmamak gerek. Yunanistan'da son iki yılda siyasal zamanın nasıl yoğunlaşmış/sıkışmış bulunduğunu unutmamak lazım. Kitle hareketi bu uzun zaman zarfında her seferinde farklı mücadele yöntem ve biçimlerini âdeta yeniden ve yeniden denedi ve dahası kısmi gerilemeler olsa da kısa zamanda direnişlerin bu sefer daha yoğun ve daha militan bir biçimde ortaya çıktığı merhalelerden geçti. Aşağıdan gelişen ve durmak bilmeyen büyük bir kolektif yaratıcılık ve enerji patlaması söz konusu. Bahar ve yaz aylarındaki meydan/işgal hareketlerinin geri çekilmesinin ardından yaşanan kısmi sessizlik, sonbaharla birlikte yerini çok sayıda işyeri ve kamu binası işgaline, grevlere, itaatsizlik eylemlerine, mahalle komiteleri gibi kısmi özyönetim örgütlenmelerinin yaygınlaşmasına bıraktı. Geçtiğimiz haftalardaki 48 saaatlik genel grev ve 28 Ekim eylemleri nasıl muazzam bir mücadele birikimiyle karşı karşıya olduğumuzu ortaya koyuyor.

Sermayenin yeni gözbebeği Papadimos önderliğindeki yeni hükümetin belki de en büyük talihsizliği, göreve geldiği tarihin 17 Kasım günlerine denk gelmesi. Malum 17 Kasım, 1973'te gerçekleşen cunta karşıtı ayaklanmanın bastırılmasının yıldönümü. 17 Kasımlar Yunanistan için daima önemli günlerdir; bizde 1 Mayıs nasıl bir anlama sahipse Yunan solu ve toplumsal muhalefeti için Kasım ortasının önem ve manası da odur. Dolayısıyla 'albaylar cuntası'nın devrilmesinin önünü açan ayaklanma pekâlâ piya-

salar cuntasının devrilmesi için mücadeleye de ilham ve yeni bir itki sağlayabilir.

Kritik bir haftaya giriyoruz. 17 Kasım eylemlilikleri yeni hükümete rağmen mücadelenin aynı hız ve şiddette sürdüğünü dosta düşmana gösterirse, hâkim sınıf nezdinde yeni hükümetin oluşmasının yarattığı iyimserliği dağıtabilirse, hükümeti ve bütün siyasal sistemi destabilize etme imkânını yakalayabilir. 'Sosyalist' PASOK öncülüğündeki 'teknokrat-neo-Nazi' hükümeti bir gün bile rahat nefes almamalı. Bu hükümet de kısa zamanda yönetemez hale gelirse, düşerse, güçler dengesinde emekçi ve ezilen kitleler lehine önemli bir kayma yaşanabilir. Sermayenin tek taraflı olarak ilan ettiği toplumsal savaş karşısında geri çekilmek, ileride bir zamanda gerçekleşecek seçimleri beklemek en büyük hata olacaktır.

Son zamanlarda Yunanistan'da yeniden gündeme gelen ve sıklıkla anılan sloganın ifade ettiği üzere, 'savaşa karşı savaş' vermek, yani yukarıdakilerin açtığı savaşı aşağıdan bir 'savaş'la cevaplamakta bir an dahi tereddüt etmemek gerekiyor.

14
YUNANİSTAN'A DAİR BİRKAÇ NOT: CÜRET ETMELİ!*

Yunanistan'da 48 saatlik genel grevin ve dün sadece Atina'da değil, Girit'ten Gümülcine'ye bütün ülkede gerçekleştirilen ve yüzbinlerce insanın katıldığı devasa gösterilerin ardından IMF-AB patentli 2. Kredi Antlaşması'nın mecliste onaylanması, sermaye güçleri açısından gerçek bir Pirus zaferinden başka bir şey değil. Muzaffer Epir kralı Pirus gibi 'muzaffer' Papadimos hükümetinin de böyle bir başka 'zafer' kazanacak takati kalmamış durumda. Avrupa Merkez Bankası eski yöneticilerinden Papadimos başkanlığındaki koalisyon hükümeti daha ömrünün hemen başında çözülüyor. Toplum nezdinde hiçbir meşruiyeti kalmayan Papadimos hükümetinin hiç değilse 2013 yılına kadar ayakta kalarak

*) *BirGün*, 14 Şubat 2012.

Yunanistan'da tam bir 'sosyal rejim değişikliği' anlamına gelecek karşı reformları uygulama safhasına geçirme planları tuzla buz olmuş durumda.

Dün geceki oylamanın da gösterdiği gibi, 'merkez sol' PASOK da 'merkez sağ' Yeni Demokrasi de meclis gruplarını kontrol etmekte giderek daha fazla zorlanıyorlar; parti liderleri bırakın halkı, kendi milletvekillerini ikna etmekte zorlanıyor, onları ancak partiden ihraç tehdidiyle ve zorlukla disipline edebiliyorlar. Son oylamada PASOK'tan 22, Yeni Demokrasi'den 21 milletvekili antlaşmaya 'hayır' oyu verdikleri için partilerinden ihraç edildiler. Şu anda mecliste 'bağımsızlar', en büyük ikinci 'grubu' oluşturuyor. 2009 seçimlerinden 160 milletvekiliyle çıkmış olan PASOK'un bugün 131 milletvekili var. Seçimlerin hemen akabinde 91 vekile sahip olan o zamanın 'ana muhalefeti' Yeni Demokrasi'nin sandalye sayısı 62'ye düşmüş durumda. Kamuoyu yoklamalarında gerek PASOK gerekse Yeni Demokrasi'nin seçmen tabanlarının erimekte olduğu görülüyor. Koalisyona katılan aşırı sağcı LAOS da anketlerdeki baş aşağı düşüşünün önünü kesebilmek için kredi antlaşmasının oylamasında hayır oyu kullandı. Ancak hükümete verdiği iki bakan, iktidarın tadını almış her faşist kariyerist gibi 'evet' oyu vererek yollarını partiden ayırdı.

Böyle bir koalisyonun önümüzdeki dönemde gündeme gelecek anlaşmanın uygulanmasına dair yasaları meclisten nasıl geçirebileceği gerçek bir soru işareti. Daha birkaç hafta önce hem sağda hem de solda yapılan ve Papadimos hükümetinin halkın öfkesini soğurduğuna dair yorumların ne kadar afaki olduğu ortaya çıktı. Hükümetin kuruluşunda sergilenen bütün o debdebenin, yerli yabancı sermaye çevrelerince takınılan o tantanalı pozların ne denli kof olduğu ayan beyan görüldü. Ülkeyi bir toplumsal mezbahaya döndüren/döndürecek neo-liberal karşı-reformlar bütününün bu yamalı bohça haline gelmiş hükümetçe uygulanabileceği ham hayalden başka bir şey değil. Hiçbir demokratik meşruiyeti kalmamış bu sermaye hükümetinin ve bu parlamentonun altından kalkabileceği bir şey değil bu.

Hemen önümüzdeki günlerde sermaye bloku, yeni hükümet senaryolarını devreye sokacak. İtalya'daki Mondi hükümetine benzer biçimde sadece teknokratlardan oluşacak bir hükümet daha şimdiden gündemde. Yahut, Yeni Demokrasi kökenli bakan sayısının artacağı bir yeni hükümet kombinasyonu oluşabilir. Ancak hükümetteyken muhalefette olduğu görüntüsünü yaratarak seçmen tabanının erimesini durdurmak isteyen Yeni Demokrasi'nin çok geç olmadan (Nisan başında) seçimlere gidilmesi için bastırması, bu senaryolara ciddi kısıtlar dayatıyor. Muhtemel bir seçimde ne olacağını kestirmekse oldukça güç. Son otuz yıldır Yunan siyasetinin 'merkezi'ni işgal etmiş partiler (başta PASOK) tuzla buz olmuş durumda. Radikal solun toplam oyları yüzde 25'leri, belki 30'ları zorlayabilir. Seçimler, geçmişte, büyük toplumsal seferberliklerin yaşandığı dönemlerde sermaye temsilcileri açısından halkın tepkilerini kurumsal kanallara akıtan güvenli bir yol olarak işlevli kılınabiliyordu. Müesses siyasetin şirazesinden çıktığı bugünse seçimler, sermaye açısından güvenli ve öngörülebilir bir sığınak olmaktan çıkmış durumda.

Yunanistan'da bir buçuk yıldır devam eden uzatmalı halk ayaklanmasının basıncı altında yönetenlerin eskisi gibi yönetmeye takatinin kalmadığı aşikâr. Polis şiddetine, medyanın estirdiği terör-panik havasına, "ya paket onaylanır ya batarız", "AB'den çıkarız ve Üçüncü Dünya ülkesi oluruz" tehditlerine karşın emekçi ve ezilenler nezdinde uygulanmakta olan siyasetlerin hiçbir meşruiyeti kalmamış durumda. Bu kitlesel basınç karşısında siyasal sistem, yani 1974 sonrası liberal parlamenter kural ve kurumlar bütünü en akut kriziyle karşı karşıya. Bu anlamda sermaye blokunun bastıramadığı ve soğuramadığı halk ayaklanması karşısında giderek daha otoriter yollara sapacağını söylemek müneccimlik sayılmaz.

Bu ahval ve şeraitte radikal solun siyasal sorumluluğu, kelimenin gerçek anlamında 'tarihsel' nitelikte. Emekçi ve ezilenlerin mücadelesini sürekli kılmak gerekiyor; sermaye blokunun sürekli olarak halkın öfkeli nefesini ensesinde hissedip paralize edil-

mesi gerekiyor. Bunu yapabilmenin yoluysa önümüzdeki seçimlerde kesin gözüken oy ve milletvekili sayısındaki artışın, seçim arenasında güç kazanmanın rehavetine sığınmak olmamalı. Siyasal inisiyatif bir kez daha sermaye blokuna teslim edilmemeli.

Eski düzen tuzla buz olurken geçmiş dingin devirlerin siyasal alışkanlıklarıyla yola devam etmek korkunç bir hata olacaktır. Tam tersine, sermayenin açtığı sınıf savaşına karşı savaşla cevap vermek isteyen geniş emekçi yığınların yolundan giderek, sermaye blokunun karşısına anti-kapitalist temelde bir siyasal alternatif çıkartmak gerekiyor. Borçların ödenmemesi, bankaların kamulaştırılması, ekonominin kilit sektörlerinin işçi denetiminde kamulaştırılması, işçi çıkartan işletmelere yine işçi denetiminde el konması gibi önlemler artık devrimci lafazanlık değil; bu geçiş taleplerini içerecek bir siyasal alternatif günün gereği. Mahallelerde, fabrikalarda, işletmelerde, okullarda komiteler oluşturulmalı, mevcutlar geliştirilmeli. Parlamenter düzen bu kadar yıpranmışken ahalinin kendi kaderine sahip çıkacağı organların geliştirilmesi temel bir siyasal görev. Radikal sol bu çabalara destek olmalı, bunları kışkırtmalı. Emekçi ve ezilenlerin bu özyönetim organlarına karşı sorumlu olacak, yukarıdaki geçişsel talepleri hayata geçirecek ve emek ile sermaye arasındaki güç dengelerini birincisinin lehine radikal bir biçimde değiştirecek bir 'işçi-halk hükümeti' formülasyonu bir fantezi değil bugün.

Yanılsamalar artık bitti, fazla söze, teorik cambazlıklara lüzum yok; Yunan toplumu ya sermayenin ya da emekçi sınıfların yönlendiriciliğinde yeniden inşa olacak. Rosa Luxemburg'un zamanında dediği gibi 'cüret etmek' gerekiyor sadece.

2. BÖLÜM

ARAP İSYANI: TAHRİR KUŞAĞI – DEVRİM KÖSTEBEĞİ HAREKETE GEÇİYOR

1
TUNUS: DEVRİMLERDEN DEVRİM BEĞENMEK*

Tunus'ta yaşananlar bir 'devrim' sayılabilir mi? Bu soruya 'hayır' cevabını verenlerin sayısı bir hayli fazla bugünlerde. Elde mezura, Tunus ayaklanmasının kafalardaki 'ideal' devrim ya da isyan modellerine uyup uymadığı ölçülüyor sanki. Devrimlerden devrim beğenemiyoruz bir türlü.

Tunus'ta yaşananlar, kimilerine göre müesses nizam temsilcilerinden birinin yerini bir diğerine bırakmasından başka sonucu olmayan bir 'sosyal patlama', hatta 'galeyan'dan ibaret. Devrimin ne olup olmadığına dair bir tartışmanın gazete sayfalarında gerçekleştirilmesi mümkün değil elbette. Zaten aciliyeti olan husus neyin devrim sayılıp sayılamayacağından ziyade,

*) *BirGün*, 21 Ocak 2011.

Tunus'taki hadiselerin, hele hele biz sosyalistler açısından, ne gibi bir önemi olduğu.

Mesela, *BirGün* gazetesinden İbrahim Varlı, yukarıdaki soruya 'hayır' demekle kalmıyor; Tunus'taki süreci Kafkasya'dan Ortadoğu'ya ve Orta Asya'ya son on yılda gündeme gelen 'renkli devrimler'e benzetiyor. 'Renkli' devrimler, Varlı'nın da isabetle belirttiği üzere, özellikle eski Doğu Bloğu coğrafyasında ABD-AB teşviki, hatta kışkırtmasıyla gerçekleşen ve genellikle ülkedeki Rusya yanlısı otoriter iktidarları hedef alan hareketlerdi. Yine Varlı'nın vurguladığı üzere, bir dizi ülkede bu renkli devrimleri, bu sefer Rusya yanlısı kitle hareketlerinin Batı yanlısı otoriter iktidarları devirdiği 'karşı' renkli devrimler izlemişti. Açıkçası Tunus'ta yaşananları, yani ABD ve AB'nin desteğine sahip bir diktatörün kendiliğinden bir halk hareketi neticesinde iktidarı bırakmak zorunda kalmasını 'renkli devrimler'le mukayese etmek, "teşbihte hata olmaz" deyişinin sınırlarını bir hayli zorluyor. Tunus'taki ayaklanmanın 'yasemin devrimi' olarak vaftiz edilmesinden hareketle, onu Gürcistan ya da Ukrayna'yla kıyas etmek kelimenin gerçek anlamında abes.

'Yasemin devrimi' kuşkusuz medyatik ve dolayısıyla bir şeyleri anlatmak-açıklamaktan ziyade içeriksizleştiren bir adlandırma. Oysa Tunus'ta cereyan eden süreci 'renkli devrimler' serisinden ayırt eden bir dizi hususiyet söz konusu. Detaylandırmadan hızlıca özetlemeye çalışalım: Ben Ali rejimini deviren olaylar dizisi, 'dışarıdan', yani bölge ülkelerinin ya da emperyalist odakların herhangi bir müdahalesi ya da kışkırtması/teşvikiyle gerçekleşmeyen otantik bir halk ayaklanmasıdır. Yani, mesela Tunus örneği, Lübnan'da Hariri suikastı sonrasında ülkedeki Suriye'nin etkisini kıran Batı yanlısı hareketle ('sedir devrimi') kıyaslanamaz. Ayaklanan halkı ABD, AB, İran, Suriye, Suudi Arabistan, vs. yanlısı olarak tasnif etmek ya da yaftalamak neyse ki mümkün değil.

'Bölgede' çok uzun zaman sonra ilk defa bir halk hareketi, bir diktatörlük rejimini kendi özgücüyle yıkmış ya da hiç değilse önemli ölçüde geriletmiştir. Bu durum, bölge ülkelerindeki otoriter rejimlere karşı mücadele etmek, direnmek isteyen geniş kit-

lelere özgüven verecek kritik bir örnektir. Tunus'ta yaşanan devrimin bir 'humma' gibi hızla bölge ülkelerine yayılacağı ve otoriter rejimleri bir anda tarumar edeceğini sanmak elbette safdillik olur. Ancak dikkat: Devrimler-ayaklanmalar gerçekten de 'bulaşıcı hastalıklar'dır. Cezayir'deki olaylar, Ürdün'den Mısır ve Yemen'e gerçekleşen gösteriler, Tunus'taki olayların, yirmi üç yıllık bir diktatörü deviren halk hareketi örneğinin etkisinin daha şimdiden hissedildiğini ortaya koyuyor.

Varlı, Tunus'u renkli devrimler kategorisine dahil ederken, bu 'devrimler'in karakteristik özelliklerinden birinin "yoksulluğu ve açlığı yaratan liberal ekonomik politikalara dokunmamaları olduğu"nu yazıyor. İnsaf. El Cezire ya da BBC bile Tunus'taki ayaklanmayı ele alırken ülkedeki ve genel olarak bölgedeki işsizlikten, krizin etkilerinden dem vuruyor. Ayaklanmanın siyasal-toplumsal içeriği, ortada henüz herhangi bir siyasal program olmasa da kitlelerin kendiliğinden eylemi içerisinde tebarüz ediyor: İşsizliğe, pahalılığa, ücretlerin düşürülmesine, özelleştirmelere, yolsuzluklara karşı tepkiler siyasal demokrasiye dönük taleplerle harmanlanıyor. Kitleler yozlaşmış Ben Ali rejimine başkaldırırken, ayrıca kendi yakıcı taleplerinden (işsizlik, pahalılık, vs.) hareketle ülkede uygulanan neo-liberal politikalara karşı da itirazlarını dillendiriyorlar. Bu muazzam toplumsal seferberliğin/ayaklanmanın toplumsal adalet talepleri çerçevesinde kitleselleşmesi, bütün bölgede neo-liberalizmin itibarında şimdiden bir gedik açmıştır. Daha kısa bir süre öncesine kadar IMF, Dünya Bankası, vb. tarafından model ülke sayılan Tunus'taki ayaklanma ya da devrimi, Ortadoğu'ya ya da 'Şark'a has bir tiranlığın devrilmesi olarak yorumlamak, onun siyasal muhtevasına dair ciddi bir yanlışa davet çıkaracaktır. İşsiz ve geleceksiz gençliğin ana itici güç olduğu Tunus'taki gelişmeleri, kapitalist kriz sonrası gerçekleşen radikal kitlesel toplumsal seferberlik ve protesto hareketlerinin bir parçası olarak da değerlendirmek gerekiyor.

Radikal gazetesinden Fehim Taştekin, Murat Yetkin ve Koray Çalışkan için Tunus'ta yaşananların 'devrim' olarak adlandırılamayacak olmasının esas sebebi, 'Eski Rejim' kadrolarının halen iş

başında olması, Ben Ali gidince yerini Gannuşi ya da Mebaza gibi eski dostlarının doldurması. Çalışkan'a göre olaylar 'Ali'nin yerini Veli'ye bırakması'ndan ibaret. Aslında haklılar, pardon, 'şimdilik' haklılar. Temel yanlışları devrimi bir seferde olup biten bir hadise olarak görmeleri belki de. Bahsettikleri durum, yani kitle seferberliği karşısında muktedirlerin ilk tepkisinin aralarından birilerini feda edip yola öylece devam etmek olması, birçok devrim sürecinin ortak noktasıdır. Bu durumun değişip değişmeyeceğini, devrimin 'kesintisiz' bir karakter kazanıp Eski Rejim'i kökten devirip deviremeyeceğini güç dengeleri ve süreç tayin edecektir. Devrim ya da ayaklanmalar, tarihin görülmemiş biçimde hızlandığı, saatlerin günler, günlerin haftalar, belki aylar yoğunluğunda aktığı ucu açık süreçlerdir.

Gannuşi'den Mebaza'ya, Obama'dan Sarkozy'ye düzen güçleri Tunus halkını sükûnete davet ediyorlar bugünlerde. Ayaklananlara sokakları terk etmeleri, Ben Ali'nin gidişinin ardından koltukları dolduran akil adamlara itimat etmeleri, evlerine dönmeleri salık veriliyor. 'Düzen partisi' ilk şoku atlattıktan sonra hiçbir şey değişmesin diye değişimden bahsediyor, 'yasalar çerçevesinde' kontrollü demokratikleşme çağrısında bulunuyor. Tunus'ta gelişen devrimci sürecin kaderini tayin edecek olan şey de, kitlelerin ayaklanmayı kontrol edip, düzen için kabul edilebilir sınırlar dahiline çekip massetmeye dönük bu girişimleri boşa çıkartıp çıkartamayacağıdır. Bu yazı kaleme alınırken Ben Ali yanlılarının yeni hükümette ağırlıklı olarak yer almasının kitlesel protestolarla kınandığı ve bu gösterilerin basıncı altında Gannuşi öncülüğündeki 'ulusal mutabakat' hükümetinden Ulusal İşçi Sendikaları Konfederasyonu üyesi dört bakanın çekildiği haberleri geliyordu.

Yani, "Tunus'da düzen hüküm sürüyor" demek için niyeyse birbiriyle yarışan yazarlarımıza nispet yaparcasına mücadele sürüyor. Daha doğru bir deyişle, 'tarih', çok sayıda farklı ihtimali o tarihi yaşayan ve yapan insanların önüne koyuyor. Bu ihtimallere dair bugünden kestirimlerde bulunmak elbette mümkün. Ancak donmuş, şabloncu bir yorumlama biçimini, kitabi ve yüzey-

sel bir 'makro' analizciliği, hele hele kitlelerin gerçekten tarih yapar hale geldiği süreçleri anlamak için seferber ettiğimizde, alengirli cümleler kurmakta zorlanmayız belki ama yaşananları anlamakta pek de başarılı olamayız.

Ayaklanmaya devrimci bir parti ya da örgütün önderlik etmemesi, ayaklananların açık seçik bir siyasal programa sahip olmaması da kimilerince sürecin 'devrimci' niteliğine halel getiren bir olgu. Koray Çalışkan mesela, hızını alamayıp, Tunus'ta yaşananların bir 'hareket' olarak bile tanımlanamayacağını, olsa olsa bir 'galeyan' sayılması gerektiğini belirtiyor. Yani, Çalışkan'a göre hadise, bir 'kaynama', 'coşma', 'patlama'dan ibaret. Bunun sebebi de ortada; Tunus'ta ayaklanan ve doksanı aşkın kayıp veren halkın "talepleri, örgütlülükleri, çıkar dillendirme mekanizmaları ve stratejileri" olmaması. Anlaşılan Çalışkan'a göre, devrime devrim, ayaklanmaya ayaklanma demek için illa dört başı mamur teşkilat kadroları, önderlikler ve stratejiler gerek.

Oysa (demek ki söylemeye gerek var), devrim süreçleri bir partinin ya da liderin talimatıyla başlamaz. O dört başı mamur devrimci stratejiler de masa başında değil de mücadele içerisinde ve olayların zorlaması altında şekillenir. Genelde hiç beklenmedik bir olay, başka zaman olsa dikkat bile çekmeyecek bir hadise, tarihin biriktirdiği bütün çelişkileri bir anda, beklenmedik bir biçimde ortaya döker. Herhalde bugün Tunus'ta yaşananları beğenmeyenler ya da önemsemeyenler, bundan yüz yıl önce yaşasalar, 1910'da başlayıp neredeyse on yıllık bir sürece yayılan ve teorisyeni, partisi, öncüsü, programı falanı filanı olmayan Meksika devrimini adi bir eşkıyalık vakası olarak değerlendireceklerdi.

Mesele, gazetelerde yazılıp çizilenlerden ibaret değil elbette. Gerçekten, Tunus'ta yaşanan ayaklanmayı ya da 'devrimci' süreci (nasıl adlandırırsak adlandıralım) ne kadar önemsiyoruz? Ortadoğu'dan Avrupa'ya birçok ülkede, genelde Tunus temsilcilikleri önünde, ayaklanan Tunus halkıyla dayanışma eylemleri gerçekleştirildi. Bildiğim kadarıyla, Türkiye'de henüz böyle bir dayanışma eylemi düzenlenmiş değil. Bu durum dahi bizde sosyalist solun Tunus'ta yaşananlara verdiği kıymetin derecesini ortaya ko-

yuyor. Türkiye'de sık sık mevcut hükümetin bölgesel bir aktör haline geldiği tespitini yapıyor ya da siyasal İslamcı cenahın Filistin'den Afganistan'ın işgaline bir dizi meseleyi kendi siyasal görüş ve çıkarları doğrultusunda kullanmasından dert yanıyoruz. Ancak ne hikmetse, bölge açısından son yılların en ümitvar ve en 'devrimci' gelişmesine angaje olmakta tereddüt ediyor, bir dayanışma eylemi dahi düzenlemekten imtina ediyoruz. Unutmayalım, enternasyonalizm yerkürenin neresinde olursa olsun bu düzene başkaldıranlara karşı duyulan gönüldaşlıktan ibaret değildir; her şeyden önce siyasal, bu anlamda da 'pratik' bir meseledir.

En iyisi, sözü devrimin ne olup olmadığı hususunda hiç şüphesiz bizden daha deneyimli olan Lev Troçki'ye bırakarak bitirelim: "Devrimin incittiği sınıflara mensup avukat ve gazeteciler, bilahare Şubat Devrimi'nin aslında askerlerin ayaklanmasıyla desteklenen bir kadınlar isyanından başka bir şey olmadığını kanıtlamak için az mürekkep harcamadılar. Bazıları devrimi bize bu şekilde sundular. XVI. Louis de, zamanında, Bastille'in alınmasını bir başkaldırı hadisesi olarak tasavvur etmeye yeltenmişti ve kendisine saygılı bir şekilde bunun bir devrim olduğu izah edilmişti. Bir devrimde kaybetmiş olanlar nadiren onun gerçek adını anmaya eğilimlidirler; çünkü o, çılgına dönmüş gericilerin bütün çabalarına rağmen, insanlığın tarihsel hafızasında eski zincirler ve önyargıların aşılmasının bir taçlanmasına bürünür. Bütün zamanlarda, ayrıcalıklılar ve uşakları, kendilerini tepelemiş olan devrimi, istisnasız biçimde, daha önceki devrimlerden farklı bir şey gibi, bir ayaklanma, bir karışıklık, ya da bir halk isyanı gibi sunmaya çalışmışlardır. Ölmeyip de yaşamaya devam eden sınıfların hayal güçleri hiç de kuvvetli değildir."

2
TUNUS'TAN DEVRİM DERSLERİ*

Tunus'ta yaşananların devrim olmadığını tartışmak, Tunus sokaklarında devam eden kabarışın gürültüsü arasında anlamsızlaşıyor. Ülkede yaşananlar, beğensek de beğenmesek de Lenin'in devrimci bir durum hakkındaki o eski tanımını hatırlatıyor giderek: Yönetenler eskisi gibi yönetemez haldeler, yönetilenlerse eskisi gibi yönetilmek istemiyorlar. Tunus'ta cereyan eden ve bölgesel etkileri hızla açığa çıkan devrimci süreç, bir devrimin nasıl geliştiğine ilişkin tartışılıp değerlendirilmesi gereken bir dizi anlamlı örnek sunuyor. Bu yazı, bu 'dersler' hakkında alelacele bir değerlendirme çabası.

Devrim biçim olarak ulusal olabilir, ama 'doğası', açığa çıkarttığı imkânlar itibariyle uluslararası bir süreç. Devrimci bir süreç

*) *BirGün*, 29 Ocak 2011.

gelişmeye başladığı andan itibaren hızla uluslararasılaşıyor ve geniş bir coğrafyada kitleleri etkileyip ilham veren bir hadise haline geliyor. Tunus bunun açık bir örneği. Yirmi üç yıllık bir diktatörü deviren kitle eylemleri, Tunus'un parçası olduğu geniş coğrafyada otoriter rejimlere ve neo-liberalizme karşı direnmek, mücadele etmek isteyen geniş kitlelere özgüven veren bir niteliğe sahip. Cezayir'den Ürdün ve Yemen'e, son olarak Mısır'a kadar sokaklardaki kabarış bunun apaçık bir ifadesi.

Tunus'ta ayaklanma patlak verdiği andan itibaren bizde solcular ayaklanmaya/devrime önderlik edecek münasip bir parti ya da örgüt arayışına girdiler. Kendi beğenilerine uygun bir 'önderlik' keşfedemeyen birçok yorumcu, lafı fazla uzatmadan Tunus'taki hadiselerden 'devrim' çıkamayacağı hükmünü verdi. Oysa bir devrimi karakterize eden ilk şey, kitlelerin 'tarih yapması', daha önce egemenlerin tekelinde olan siyasal alanı doğrudan eylemleri aracılığıyla işgal etmeleridir. Tunus'ta da böyle oldu ve başkaldıran kitleler attıkları her adımda kendi güç ve eylemlerine daha da güven kazanıp ilerlediler. Tunus'ta bir Bolşevik Partisi arayanlar, SBKP'nin resmi 'devrim tarihi' anlatısını bir kenara bırakıp, devrimin Rusya'da nasıl başlayıp geliştiğine daha dikkatli baksalar iyi olacak.

Ayaklanmanın 'kendiliğinden' karakteri, yani onu yöneten ve yönlendiren bir siyasi aparatın olmayışı, sanılanın aksine, devrimin ilk döneminde kitle hareketinin alanını genişleten, onun inisiyatif almasına imkân sağlayan bir faktördü. Eğer Tunus'ta Aralık sonunda başlayan zincirleme ayaklanmaları idare etmeye dönük güçlü siyasal aygıtlar bulunsaydı, muhtemelen şimdiye kadar Ben Ali liderliğiyle uzlaşmaya gitmiş olurlardı. Oysa böyle aygıtların olmaması, kitlelerin öfke ve enerjisini dizginsiz bırakmış, başkaldıran halk sonuna kadar gitme cüretini göstermiştir.

Kendiliğindenliğin bu avantajı, içerisinde bulunduğumuz süreçte bir dezavantaja dönüşüyor. Tunus'ta halkın açığa çıkardığı muazzam enerjiye rağmen açık ki Eski Rejim tasfiye olmuş değil. Ben Ali kaçmak durumunda kalmış, partisi RCD (Anayasal Birlik Partisi) fiilen tasfiye olmuştur. Ancak bilindiği üzere, kilit siyasal

mevkiiler hâlâ eski rejim taraftarlarınca kontrol ediliyor. 'Düzen partisi' hızla güçlerini toparlamaya, kitle eylemlerini kontrolü altına almaya, devrimci süreci sınırlı ve ılımlı bir 'demokrasiye geçiş' sürecine, yani hemen hiçbir şeyin değişmediği şekli bir değişim sürecine indirgemeye çalışıyor. Bu durum karşısında ayaklanan kitlelerin güçlerini koordine edecek, ortaya siyasal bir alternatif koyacak bir siyasal odağa ihtiyacı var. Bu olmadığı takdirde düzen güçleri ellerine geçen fırsatları bir bir değerlendirerek ayaklanmayı sindirecek, halkın zaferini ellerinden alacaklar.

500 bin üyeli Tunus Genel İşçi Konfederasyonu (UGTT) devrim sürecinin gelişiminde merkezi bir rol oynuyor. UGTT, kendiliğinden gelişen devrim sürecinde örgütleyici-yönlendirici konumda olan en etkili güç. Konfederasyon'un sol kanadı, özellikle süreç içerisinde radikalleşen öğretmen sendikası gibi bazı sendikalar, geçici hükümetin meşru kabul edilmeyip çekilmesinin talep edilmesinde belirleyici olmuşlardı. Ancak Konfederasyon içerisinde eski rejimle de bağlantılı olan bürokratları da içeren güçlü bir sağ kanat mevcut. Konfederasyon içerisindeki güç mücadelesinin nasıl evrileceği, devrimin gelişiminde belirleyici bir faktör.

Her devrimde olduğu gibi, Tunus'taki devrimci süreç açısından da ordunun konumu tayin edici önemde. Ordu yönetimi şimdilik 'sokak'la karşı karşıya gelmemeye, kendini yıpratmamaya çalışıyor. Bu kitle hareketine duyulan samimi bir sempatiden ziyade, geleceğe dair muhtemel bir tasarımın ifadesi. Ordu geçici hükümetin zayıflığının farkında ve gösteriler bitmez ve hükümet çalışamaz hale gelirse pekâlâ 'tarafsız' bir kurum olarak ve 'devrimi savunmak adına' iktidara el koyabilir. Daha şimdiden pek çok düzen adamı mevcut hükümetin alternatifinin ordu olduğunu söyleyerek aba altından sopa gösteriyor. Ancak geçtiğimiz hafta sonu başkentteki gösterilere polislerin de katılması, polislerin sendikalaşmaya başlaması ve devam etmekte olan gösterilerde kimi zaman askerle halk arasında 'kardeşleşme' örnekleri dikkat çekici gelişmeler. Halk hareketi ordu ve polisin alt kademelerini, sıradan askerlerin bir bölümünü de olsa yanına çekebilirse, bu, devrimci sürecin ilerlemesi açısından muazzam bir gelişme olacaktır.

Gannuşi yönetimindeki geçici hükümet oldukça zayıf. Daha geçenlerde başbakan, daha önce eski dostu Ben Ali'nin yaptığı gibi, seçimlerde aday olmayacağını, siyaseti bırakmayı düşündüğünü ifade etti. Gannuşi de eski rejimin diğer simaları da meşruiyetin bugün kurumlarda değil de sokakta olduğunun farkındalar. Kitle hareketi Ben Ali'nin partisi RCD'nin ortadan kaldırılmasını, eski rejimin bütünüyle tasfiyesini ve halk düşmanlarının cezalandırılmasını istiyor. Örneğin, devlet işletmelerinin ve kamu kurumlarının çoğunda işçiler ve memurlar işgaller gerçekleştirerek çoğu RCD üyesi olan idarecilerin görevden uzaklaştırılmasını talep ediyorlar. Sokağın baskısı altında muhalefet üyelerinin geçici hükümetten çekilmesi, Gannuşi ve diğerlerinin RCD'den istifa etmek zorunda kalmaları, kitle hareketinin basıncının ne kadar etkili olduğunun göstergeleri. Geçici hükümet ise bu kabarışı kontrol altına almak adına kitlelere bazı tavizler verip, aslında süreci zamana yayarak hareketin geri çekilmesini bekliyor. Geri çekilme başladığı andan itibaren düzen güçlerinin saldırganlaşacağını söylemek hiç de abartılı bir tahmin olmaz. Sokakla geçici hükümet arasındaki bu kararsız dengenin önümüzdeki süreçte ne yönde şekilleneceği devrimin karakterini ve kaderini de tayin edecek.

Sokakla geçici hükümet arasında bu fiili, kurumlaşmamış ve kararsız 'pat' durumunun ete kemiğe bürünebilmesi, yani fiili, şekilsiz ve konjonktürel bir durum olmaktan çıkıp siyasal-örgütsel bir mahiyet kazanması, bir 'ikili iktidar' durumuna dönüşmesi, devrimci sürecin kaderini tayin edecektir. Ülke düzeyinde kurulmuş mahalle ya da bölge meclislerinin, Ben Ali taraftarı 'güvenlik' güçlerine karşı oluşan ama son günlerde pek hayatiyet belirtisi vermeyen özsavunma komitelerinin, işyerlerindeki işgal komitelerinin, grevlerin eşgüdüm haline geçebilmeleri bu açıdan önemli. Tunus'ta devrimci süreç tamamlanmış değil, kararsız bir denge halinde bir ileri bir geri savruluyor. Şimdilik sinmiş, geriye çekilmiş Tunus hâkim sınıfının kitle hareketinin atalete düşmesi halinde emperyalist merkezlerin ve bölge güçlerinin desteğiyle taarruza geçeceği, devrimin bütün

kazanımlarını bir bir ortadan kaldıracağı aşikâr. Tunus halkı bu tehlike karşısında ne kadar donanımlı, bunu zaman gösterecek, ama ayaklanmanın başladığı Sidi Bouzid kentinde göstericiler daha dün "devrimin halktan çalınmasına hayır" diye yürüyorlardı. Ancak devrim yenilgiye uğrasa, 'düzen partisi' inisiyatifi yeniden ele alıp kitleleri evlerine geri göndermeyi başarsa da Tunus örneği daha şimdiden 'tarihin sonu' lakırdısının sonunun işaretini veriyor galiba.

3
MISIR: DEMOKRASİYE 'DÜZENLİ' GEÇİŞ MÜMKÜN MÜ?*

Hüsnü Mübarek'in gelecek seçimlerde aday olmayacağını açıkladığı konuşmasının akabinde ABD başkanı Obama, Mısır'da demokrasiye 'düzenli bir geçiş'in hemen başlaması gerektiğini ifade etti. 'Düzenli geçiş' *(orderly transition)* son dönemde Obama yönetimince sıklıkla kullanılan bir ifade. Birkaç gün önce Hillary Clinton, "Kimsenin bir boşluktan yararlanmadığı bir düzenli geçiş istiyoruz; demokrasi ve katılımcı bir hükümet sağlayacak iyi düşünülmüş bir plana ihtiyaç var," diye konuşmuştu. Bu tabiri kullanan sadece ABD yönetimi değil elbette. Britanya başbakanı David Cameron da Mısır'daki değişim sürecinin 'düzenli' ya da 'kontrollü' gelişmesi gerektiğini ifade eden-

*) *BirGün*, 2 Şubat 2011.

ler arasındaydı: "Daha demokratik koşullara uygun düzenli bir geçiş gerek." Obama ve Cameron arasında konuyla ilgili telefon görüşmesinin hemen ardından açıklama yapan Downing Street sözcüsüyse, iki liderin Mısır'ın 'kapsamlı bir siyasal reform' ve 'düzenli bir geçiş' sürecine ihtiyacı olduğu hususunda mutabakata vardıklarını beyan ediyordu. Geçtiğimiz Pazartesi günü biraraya gelen AB dışişleri bakanları da ortak açıklamalarında Mısır'da 'düzenli bir geçiş' gerçekleşmesi için çağrıda bulunmuşlardı. Sabık başbakan ve şimdi İsrail-Filistin barış (teslimiyet diye okuyun) görüşmelerinde uluslararası temsilci olan Tony Blair de "değişimin istikrar ve düzen içerisinde yönetilmesi" gerektiğini beyan edenler arasında. Sözün özü, istikrarlı değişime ya da düzenli geçişe ilişkin çok sayıda ve neredeyse birbirinin kopyası beyanat mevcut.

Muktedirlerin arzusu demokrasiye geçilecekse, istenen bunun elbette intizam dahilinde gerçekleşmesi, hatta böyle bir geçişin mümkün mertebe 'yukarıdan' idare edilmesi. Hiçbir şey değişmesin diye değişimden bahsediyor, 'yasalar çerçevesinde' kontrollü demokratikleşme çağrısında bulunuyorlar. Amaç ayaklanmanın açığa çıkardığı muazzam toplumsal enerjiyi soğurmak, kitlesel seferberliği 'normalleşme' adı altında nihayete erdirmek. Bu bağlamda önümüzdeki süreçte Mısır'da Mübarekli ya da Mübareksiz bir dizi 'istikrarlı' ya da 'düzenli' demokratikleşme planının gündeme geleceği aşikâr. Oysa Tunus'ta da Mısır'da da gelişen devrimci sürecin kaderini tayin edecek olan şey, kitlelerin ayaklanmayı kontrol edip, düzen için kabul edilebilir sınırlar dahiline çekip massetmeye dönük bu girişimleri boşa çıkartıp çıkartamayacağıdır.

Demokrasiye 'kontrollü', yani kitle inisiyatifinin önünü açan değil, onu soğuran bir geçişi arzulayan ve bu yolda Eski Rejim'le şu ya da bu ölçüde uzlaşmayı dayatacak iç ve dış egemen güçler karşısında başkaldıran kitlelerin tutumu önümüzdeki süreçte tayin edici olacak. Eğer 'sokak' Eski Rejim'le uzlaşma çağrılarına kulak kesilmez, eyleme ve eylem içinde kendi taban örgütlülüklerini inşaya devam ederse, Mısır ve Tunus'taki devrimci süreçler daha da radikalleşebilir.

Demokrasiye intizam dahilinde geçiş çağrıları elbette egemenlerin hakimiyetlerini sürdürme, çıkarlarını kollama niyetlerinin ürünü. Ancak meselenin bir de demokrasiden ne anladığımızla ilgili daha 'genel' bir boyutu var ki kısaca da olsa buna değinmek elzem. Elzem, çünkü geçtiğimiz dönemde, kendi ülkemizde, Türkiye'de, son referandum süreciyle taçlanan bir 'demokrasiye geçiş', hatta 'burjuva demokratik dönüşüm' tartışması yaşamıştık. Egemenler arasındaki kamplaşmadan bir demokratikleşme imkânının doğabileceği, aşağıdan mücadeleler olmaksızın yukarıdan bir demokratikleşme sürecinin mümkün olabileceğine dönük yaygın bir kanaat oluşmuştu.

Tartışma biliniyor, uzatmaya gerek yok. Burada önemli olan, demokratikleşmenin kitle mücadeleleri olmaksızın 'teknik' ve yukarıdan aşağı bir reformlar dizisine indirgenmesi. Türkiye'nin AB üyelik sürecine dair en hararetli tartışmaların olduğu dönemde de bu durum farklı değildi. Bu bağlamda da demokratikleşme, elitlerin yukardan aşağı bir biçimde demokrasiye geçiş sürecini (reformları) nasıl yönettiklerine dair teknik bir tartışma olarak anlaşılıyordu. Aslında Doğu Avrupa ülkelerinden Ortadoğu'ya, Batı merkezli 'demokratikleşme' söyleminin merkezinde, elitlerin yukarıdan ve kurumsal siyaset kanalları aracılığıyla yürüttüğü bir reform sürecinin teknik ayrıntıları (örneğin Kopenhag kriterleri) bulunur. İşin vahim olan tarafı, bizde 'solcu' addedilen kimi kalem erbabının dahi demokratikleşme meselesini mevcut hükümetin reform sürecini sürdürme konusundaki ısrar yahut tereddütlerinden ibaret bir mesele olarak tartışıyor oluşudur. Kitlelerin aşağıdan, militan eylemi ise demokrasiye geçiş tartışmalarında çoktan kapı dışarı edilmiştir.

Anlaşılan 'demokrasiye geçiş', artık kitlelere bırakılamayacak kadar ciddi bir iştir; daha çok elitlerin reformları gerçekleştirmeye dönük teknik becerisiyle, siyasetçilerin 'liderlik kapasitesi'yle alakalıdır. Halbuki, hiç değilse 'modern zamanlarda' gerçekleşen her türlü demokratik ilerlemenin ardında geniş kitlelerin seferberliği ve kolektif eylemi vardır. Devrimler ve radikal toplumsal hareketler, anlamlı ve kalıcı her türlü demokratik gelişmenin ta-

yin edici unsurları olmuşlardır. Bu bakımdan demokratikleşme, reformlarla 'yukarıdan' gerçekleştirilen bir kurumsal değişimden ziyade, geniş kitleleri seferber eden toplumsal ve siyasal çatışmaların bir ürünü olarak görülmelidir. Demokrasi konusunda gerçek ilerlemeler, evrimsel bir kurumsal reform sürecinin neticesi olmaktan ziyade, Tunus ve Mısır'da olduğu gibi, eski iktidar biçiminin şiddetle sarsıldığı, eski düzeni besleyen meşruiyet kanallarının ortadan kalktığı büyük kitle seferberlik ve mücadeleleri dönemlerinde söz konusu olmuştur.

Dolayısıyla, demokrasiye geçişle ilgili her tartışmada biz sosyalistlerin kalkış noktası, ezilenlerin ve emekçilerin aşağıdan mücadeleleridir. Tunus ve Mısır'da yaşananlar, bu bazen unutulan basit ve sıradan gerçeğin bir kez daha teyit ediyor. Demokrasiye geçiş yukarıdan idare edilirse ('düzenli geçiş') kozmetik bir müdahaleden başka bir şey olamaz. Mısır'da muktedirlerin arzu ettiği, istikrarlı bir değişim, yani gayesi her şeyin aşağı yukarı aynı kalması olan bir 'değişim'. Köklü bir demokratikleşme süreci ancak kitle eylemlerinin, diktatörlük karşıtı kararlılığın sürmesiyle açılabilir. Yoksa şimdiye kadar kazanılan her şey 'düzenli geçiş' adı altında düzene teslim edilecek. Unutmamamız gereken, demokrasinin şu ya da bu renkte siyasal elitin soğukkanlı önerileriyle hayata geçirilecek, intizamla halledilecek 'teknik' bir mesele değil, uğruna mücadele eden kadın ve erkeklerin kanı pahasına elde edilebilecek 'esas'a dair bir husus olduğu.

4
TUNUS: DEVRİM KÖSTEBEĞİ KAZMAYA DEVAM EDİYOR*

Mısır'daki ayaklanma, doğal olarak Tunus'taki gelişmeleri iyiden iyiye gölgede bıraktı. Televizyon ekranlarında ya da gazetelerde Tunus'taki aktüel gelişmelere yapılan atıflara rastlamak güçleşti. Ancak Mısır'daki büyük halk ayaklanmasının önemi ne olursa olsun Tunus'taki devrimci sürece kulak kesilmeye devam etmek elzem. Zira Tunus devrimi 'sonuçlanmış', diktatör alaşağı olunca evli evine köylü köyüne dönmüş değil. Tersine, son günlerde ülkede dikkat etmemiz gereken bir dizi gelişme yaşandı, yaşanıyor.

Özellikle hafta sonu bir dizi taşra şehrinde polisle göstericiler arasında ciddi çatışmalar yaşandı. Ülkenin gündeyindeki Kebili şehrinde eski rejimle bağlantılı valinin istifasını isteyen gençler

*) *BirGün*, 12 Şubat 2011.

bir polis karakolunu yakmaya çalışınca polis ateş açtı ve bir kişi öldü. Aynı gün, ülkenin kuzeybatısındaki Kef kentinde, polis merkezinde bir kadının dövüldüğü haberi üzerine polisle kızgın göstericiler arasında çatışma çıktı. Polis iki eylemciyi öldürdü. Pazar günüyse mahalli polis şefinin istifasını isteyen göstericiler bir polis karakolunu yaktılar. Devrimin başladığı Sidi Bouzid kentindeyse Cuma günü, gözaltında tutulan iki kişinin karakolda öldüğü haberi üzerine halk karakol binasını ateşe verdi.

Bu hadiselerin de delalet ettiği üzere, eski rejimin baskı aygıtı olarak polis, halkın nefretini üzerinde toplamaya devam ediyor. Özellikle taşrada halk eski rejimle bağlantılı polis şeflerinin ve idari yetkililerin görevlerinden uzaklaştırılmasını talep ediyor. Geniş kitlelerin bu duygularının farkında olan geçici hükümet geçtiğimiz günlerde 23 yerel valiyi görevinde aldıysa da halk yeni gelenlerin de eski rejimle bağlantılı olduğunu düşündüğünden ülkenin birçok bölgesinde benzer protestolar sürüyor. Öyle ki madenci kenti Gafsa'da protestolarla karşılaşan yeni vali ordunun yardımıyla makamından zorlukla kaçabildi.

Sadece polis ve mahalli idareler değil, kurumsal siyasetin neredeyse bütünü meşruiyetini yitirmiş durumda. Pazartesi Ben Ali döneminden kalma meclis uzun bir aradan sonra ilk defa toplandı. Çoğu eski yönetici parti RCD'ye bağlı milletvekilleri parlamento önüne toplanan ve atamayla gelmiş parlamentonun feshini isteyen göstericilerce protesto edildi, yuhalandı. Salı günü dışişleri bakanlığı çalışanları da bakanlık önünde dışişleri bakanı Ahmed Ounaiss'i protesto ettiler. Ounaiss, Ben Ali rejiminin yakın bir dostu olan Fransız dışişleri bakanı Michele Alliot-Marie'yi övdüğü için sertçe eleştiriliyor.

Sokağı bir türlü yatıştıramayan geçici hükümet bir yandan yeni tavizler verip bir yandan da ülkedeki güvenlik önlemlerini pekiştirerek otoritesini tesis etmeye çalışıyor. Dışarıya karşı bir 'normalleşme' görüntüsü vermeye çalışan hükümet, önünü bir türlü alamadığı kitle seferberliği karşısında Pazar günü eski iktidar partisi RCD'nin ülkedeki bütün faaliyetlerinin yasaklandığını duyurdu. Böylece eski rejimle hiçbir bağının kalmadığını ispat et-

meye çalışan Gannuşi hükümeti, yukarıda da ifade edildiği üzere, yerel idarecilerin bir kısmını da görevden aldı. Halkın eski rejimin bütün kalıntılarının tasfiyesi talepleri karşısında tavizler vermek durumunda kalan, sokak karşısında hâlâ kırılgan bir pozisyonda olan geçici hükümet, diğer yandan da firarlar ve istifalar dolayısıyla iyice zayıflayan polis kuvvetini yeniden teşkilatlamaya çalışıyor, polisi görevini yapmaya çağırıyor. Pazartesi toplanan parlamento geçici olarak başkanlık görevini yürüten Fuad Mebazaa'ya olağanüstü yetkiler tanıyan bir tasarıyı onayladı. Hükümet memleketteki güvenlik zaafını gerekçe göstererek ordunun ihtiyat personelini de göreve hazır olmaya çağırdı.

Kendi konumunu sağlamlaştırmaya, kitle seferberliğini yatıştırıp ülkede otoritesini tesis etmeye çalışan geçici hükümet 'karşı-devrim' korkusundan da istifade etmek hevesinde. Son günlerdeki yeni güvenlik önlemleri sürekli olarak eski rejim taraftarlarının girişmesi muhtemel bir karşı-devrimci komplo ihtimaliyle meşrulaştırılıyor. Ülkede gerçekten RCD taraftarlarının karşı-devrimci bir komplo tezgâhladığı düşüncesi yaygın. Cezayir sınırındaki Kasserine şehrinde geçen hafta yaşanan bir olay bu korkunun temelsiz olmadığını ispat ediyor. Şehirde RCD yerel teşkilatının parayla tuttuğu öne sürülen kalabalık bir grup şehirde yağma olaylarına girişerek, bir okulu yakıp, bazı dükkân ve evlere saldırdı. Bunun üzerine de kentte eski rejim aleyhtarı büyük gösteriler düzenlendi. Kasserine örneği eski rejim taraftarlarının hâlâ belli bir eylem kapasitesine sahip olduğunu ortaya koyuyor.

Gannuşi hükümetinin istifade etmeye çalıştığı karşı-devrim korkusu pekâlâ onun elini de zayıflatabilir. Burada 'klasik' bir örneğe başvurmak açıklayıcı olabilir: Fransız Devrimi'nin başında ülkenin birçok bölgesinde aristokratik bir komplonun söz konusu olduğuna dair söylentiler yaygınlaşmıştı. 'Büyük Korku' olarak adlandırılan bu süreç, devrimin özellikle kırsal bölgelerde radikalleşmesine, köylü kitlelerin silahlanarak feodal toprak sahiplerine saldırmalarına sebep olmuştu. Aslında devrim süreçlerinde karşı-devrimci komplo korku ya da kuşkusu, çoğunlukla halk kitlelerin radikalleşmesine, devrimci süreçte yeni bir atılıma vesi-

le olur. Tunus'ta benzer bir 'Büyük Korku'nun geçici hükümetin bir kaos endişesi yaratarak kendi konumunu pekiştirmesine mi, yoksa kitlelerin devrimci süreci daha ileriye mi götürmelerine sebep olacağını ancak zaman gösterecek.

Muhalefetin önemli bir örgütleyici gücü sayılması gereken İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (UGTT) geçici hükümet karşısında alacağı tutum da sürecin nasıl gelişeceği açısından önemli. Konfederasyon'un sol kanadı, özellikle süreç içerisinde radikalleşen bazı sendikalar, geçici hükümetin meşru kabul edilmeyip çekilmesinin talep edilmesinde belirleyici olmuşlardı. Ancak Konfederasyon içerisinde eski rejimle de bağlantılı olan bürokratları da içeren güçlü bir sağ kanat mevcut. Konfederasyon içerisindeki güç mücadelesinin nasıl evrileceği devrimin gelişiminde belirleyici bir faktör. Geçtiğimiz Cumartesi başkentte UGTT üyeleri, sendika binasının önünde konfederasyon yöneticilerini "yozlaşmış yöneticiler defolun" sloganlarıyla protesto edip, genel sekreter Abdesselam Srad'ın istifasını istediler. UGTT yönetimi tabanda geçici hükümetle flört etmekle eleştiriliyor.

Tunus'taki süreç, karşı-devrimci bir restorasyona da, düzen güçlerinin kontrolünde kitle hareketinin soğurulduğu bir 'normalleşme' sürecine de, devrimin daha da radikalleştiği yeni bir atılıma da evrilebilir. Kitlelerle geçici hükümet arasındaki kararsız denge durumu devam ediyor. 'Sokak' hâlâ hükümete tavizler verdirebiliyor, onu geri adım atmaya zorlayabiliyor. Ancak devrimin, ayaklanan kitlelerin enerjisi de sonsuz değil elbette. Hükümet orduyla birlikte, iç güvenlik aygıtını da yeniden yapılandırarak devrimci süreci kesintiye uğratarak bir 'normalleşme' sağlama çabasında. Özellikle AB ülkeleri de bu hususta Gannuşi hükümetinden desteklerini esirgemiyorlar. Sürecin nasıl gelişeceği, geniş kitlelerin talepleri etrafında güçlü, etkin örgütlenmeler yaratarak geçici hükümeti zora sokacak bir siyasal alternatif oluşturup oluşturamayacaklarına göre belli olacak.

Dolayısıyla, Tunus'taki gelişmelerin gazetelere, televizyona eskisi kadar sık yansımadığına bakmayalım. Rosa Luxemburg, 1905 devriminden bir yıl sonra, yani devrimin ilk parlak dönemi

geride kalırken, bu muazzam devrimci kalkışmadan dersler çıkartmaya çalışıyor ve şöyle yazıyordu: "Devrimin durgunluk dönemlerinde, telgrafların Rus savaş alanından sansasyonel haberleri bütün dünyaya ulaştırmadığı ve Batı Avrupalı okurun, Rusya'da 'hiçbir şey olmamış' diyerek hayal kırıklığı içinde sabah gazetesini elinden bıraktığı dönemlerde, gerçekte bütün İmparatorluk'un derinliklerinde gün be gün ve saat be saat hiç ara vermeden devrimin büyük köstebek faaliyeti sürdürülmektedir." Luxemburg'un dediğine benzer şekilde, devrimin köstebeği Tunus'ta da kazmaya devam ediyor.

5
TUNUS VE MISIR: DEVRİMİN GÜNCELLİĞİ*

Mübarek'in devrilmesinin ardından Mısır'daki devrimci sürecin (Tunus'u da unutmayalım) kaderi, birbiriyle bağlantılı iki mücadele alanında şekillenecek. Biri somut toplumsal-siyasal güçler sahasında cereyan eden ve devrimci sürecin daha da radikalleşerek devam mı edeceğini, yoksa egemenlerin kitle hareketini soğurarak süreci akamete mi uğratacağını belli edecek mücadele. Diğeriyse bu iki ülkede gerçekleşen devrimci süreçlerin nasıl tanımlanması, nasıl anlamlandırılması gerektiğine dair mücadele. Söz konusu devrimci süreçlerin nasıl tarif edilip nasıl sınıflandırılması gerektiğine dair mücadele, onların nasıl sonuçlanacağını belirleyecek somut siyasal-toplumsal çatışmalar üzerinde de belirleyici olacak elbette.

*) *sdyeniyol.org*, 15 Şubat 2011.

Bir örneğe başvurmak belki bu ikinci mücadele alanını daha anlaşılır kılacaktır. Mısır'daki ayaklanma sıklıkla 1979 İran İslam Devrimi'yle (aslında daha doğru bir deyişle, İran Devrimi'nin İslamlaştırılması süreciyle) mukayese ediliyor. Mısır'daki devrimi İran örneğinin bir tekrarı olarak tanımlayan çevreler, ABD'deki yeni muhafazakârlardan İsrail hükümetine, bölgede mevcut emperyalist müesses nizamı savunan bir dizi gücü kapsıyor. Bu sınıflandırmayla yapılmaya çalışılan aşikâr: İslamcılık öcüsünü devreye sokarak kendi kaderine el koyan halkın elinden devrimi çalmak. İslamcılık korkusuyla devrimin radikal boyutlarını törpülemek, onu kısıtlayıp denetim altına almak.

Fakat Mısır'ı yeni bir İran vakası olarak tarif eden anlatıdan daha 'masum' ve en azından solda çok daha etkili olan başka anlamlandırma biçimlerini de tartışmak gerekiyor. Bunlar, Tunus ve Mısır süreçlerini bir tür 'gecikmiş' burjuva devrimi, bölgesel bir 1789 ya da 1848 olarak tarifleyen yorumlar. Aslında zaman zaman bilgilendirici olabilen bu tip mukayeseler ciddi bir soruna işaret ediyor. Bu tür tanımlamalar, çoğu zaman bilinçsizce, Tunus ve Mısır'daki süreçlerin 'şarklılaştırılması'na, yani oryantalist bir çerçeveden algılanmasına hizmet edebiliyor.

Sömürgeciliği meşrulaştırmış oryantalizm (şarkiyatçılık), Batı ile Doğu, sömürgeleştiren ile sömürgeleştirilen arasında zamansal bir hiyerarşi kurar. Buna göre içsel dinamiklerinin değişim ve gelişmeye müsait olmaması nedeniyle Doğu, Batı'ya göre geride kalmıştır. Yani Doğu, Batı'nın temsil ettiği ve kural addedilen tarihsel gelişim modeline şu ya da bu sebeple riayet edememiş, durağan kalmış, bu yüzden de tarihsel gelişim sürecinde geri bir noktada sıkışıp kalmıştır. Bu zamansal hiyerarşi çerçevesinde Batı, 'geride kalmış' Doğu'ya geçmesi gereken tarihsel aşamaları, katetmesi gereken değişim sürecini işaret eder.

Tunus ve sonra da Mısır'da gelişen devrimci süreçlerin bir 'Arap 1848'i' olarak tarif edilmesi ya da 1789'la kıyaslanarak 'gecikmiş' bir burjuva devrimi olarak nitelendirilmesi bu anlamda, yani ister istemez yukarıda özetlenen oryantalist zamansal hiyerarşiyi yeniden ürettiği için sorunlu. Tunus ve Mısır'da yaşanan-

ların bir 1789 ya da 1848 olduğunu söylemek, bu halkların iki yüz yıllık bir gecikmeyle de olsa 'nihayet' Batı'nın tarihsel rotasına girdikleri anlamına geliyor.

Burada tehlikeli olan şudur: Düzen güçleri devrimci süreçleri, ayaklanmaları, daima zamansal ve mekânsal açıdan istisnaileştirmeye, yani belli zaman ve mekâna özgülemeye çalışırlar. Zira kendi düzenleri 'normal' sayıldığından bu düzeni zorlayan her toplumsal girişim, ancak bir istisna, spesifik bazı koşulların yol açtığı bir geçici durum, bir sapma olabilir ancak. Yunanistan'da halk IMF politikalarına karşı ayaklanınca, bu, Yunanlıların 'tembelliği'ne, hatta yeterince 'Avrupai olmamaları'na yorulur. Ayaklanma Yunanistan'ın yeterince Avrupalı olmayıp 'Balkanlı' olmasıyla, yani Yunanistan'ın özgünlüğüyle açıklanır. Fransa'da geniş kitleler neo-liberalizme karşı sokağa çıktıklarında bu durum 'Fransız istisnası' diye tarif edilir. Böylece büyük kitle seferberlikleri ya da ayaklanmalar istisnaileştirilmiş olur. Hedeflenen, Yunan ya da Fransız örneklerinden 'genel' sonuçlar çıkarılmasına mani olmak, bu tikel olayların 'evrensel' sonuçları da olabileceği fikrinin önüne geçmektir.

Tunus ve Mısır'da yaşananları istisnaileştirmenin yollarından biri de, onları oryantalist zamansal hiyerarşiye tabi kılmak. Yerli ve yabancı liberal basın,Tunus'ta ve Mısır'da olanı, 'geri kalmış', dünyadaki değişimi yakalayamamış diktatörlüklerin çözülmesi olarak tanımlıyor. Böyle tarif edilince Tunus ve Mısır'daki büyük kitle kalkışmaları 'bölgeye özgü' bir arazın, bir sapmanın tasfiyesi olarak görülmüş olur. Oysa Mısır ya da Tunus, Batı'yla olan zamansal farklarını kapatmak, 'dünyaya açılmak' isteyen kitlelerin patlaması değil, neo-liberal kapitalist dünyaya ziyadesiyle 'açık olma'nın yarattığı koşullara karşı ezilenlerin ayaklanmasıdır. Söz konusu olan geç kalmış bir 'patlama' değil, hepimizin kendi mücadelelerimize dair dersler çıkarabileceğimiz bütünüyle aktüel bir devrimci süreçtir. Yani Tunus ve Mısır'daki devrimci süreçlerin sadece bölgeye has olmadığı, hele hele düne ait olması gereken 'gecikmiş' devrimler olmayıp bugüne dair olduklarını akılda tutmak elzem. Dolayısıyla, elbette zaman ve mekân itibariyle koşul-

lanmış olsalar da bu devrim süreçleri dünya çapında sonuçlar doğuran 'güncel' devrimci hadiselerdir.

YENİ BİR TOPLUMSAL-SİYASAL AKTÖR

Ancak bu zaviyeden bakarsak iki ülkede yaşanan süreçlerle dünyada yaşanan mücadeleler arasında güncel bağlar kurabilir, 'dersler' çıkarabiliriz. Bir örnekle açıklamaya çalışalım: Tunus ve Mısır deneyimleri, neo-liberal otoriterizme karşı mücadelede yeni bir toplumsal-siyasal aktörün öncü bir pozisyon elde ettiğini ortaya koyuyor. İki ülkede de ayaklanmaların seferber edici gücü işsizliğe, geleceksizliğe mahkûm edilmiş belli bir eğitim seviyesinde olan gençlik kesimleriydi. Tunus'ta diktatörlüğü deviren bu gençlere *'hittistes'* deniyor. 'Duvara sırtını vermiş şekilde boş duran' anlamında, Fransızca-Arapça karışımı bir argo sözcük bu. Kendini ateşe veren Muhammed Buazzizi bu gençlerin sembolü haline geldi. Mısır'daysa bu gençlerin muadillerine *'shabab atileen'*, yani 'işsiz-atıl gençler' deniyor.

Ayaklanmalar sırasında en önde yer alan bu toplumsal aktörün 'geri kalmış' Mısır ve Tunus'a özgü olduğunu sanmak ciddi bir yanılgı olur. Aslında Fransa'daki banliyö ayaklanmalarından Yunanistan'da Aralık 2008'deki gençlik isyanına bu toplumsal aktörün, yani farklı derecelerde de olsa hayal kırıklığının, geleceksizliğin pençesindeki gençliğin eylemlerine çok farklı tarihsel ve coğrafi bağlamlarda rastlamak mümkün. Daha çok küçük yaşlardan itibaren işsiz kalma korkusu yaşayan, emek piyasasının basıncına maruz kalan, okul bitirse, yüksek lisans ya da doktora yapsa bile işsiz kalabileceğini, ya da daha 'iyi' ihtimalle ancak sigortasız, güvencesiz, 'esnek' bir işte veya işlerde çalışabileceğini bilen, gören, yaşayan gençler bunlar. 'Ağzıyla kuş tutsa', babasının emekli olduğu yaşta emekli olamayacağını, annesinin istifade ettiği sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamayacağını fark eden gençler ve onların çok farklı bağlamlardaki eylem ve direnişleri söz konusu.

Yani ne *'hittistes'* ne de Mısırlı 'atıl gençler' yalnızlar. Britanya'da bu gençlere eğitim ya da çalışma hayatı arasında kalmış ol-

mak anlamında *'NEETs' (not in education, employment, or training)* deniyor. Japonya'da adları *'freeters'*: İngilizce 'freelance' sözcüğüyle Almanca 'işçi' anlamına gelen *'arbeiter'* kelimelerinin bir karışımı. Yunanistan'da '600 euro kuşağı'; İspanya'daysa ayda 1.000 euro'nun altında kazananlar anlamında *'mileuristas'* tabiri kullanılıyor. ABD'de iş bulamadıkları için yüksek öğrenim sonrası aile evlerine geri dönmek durumunda kalan gençlere *'boomerang'* sıfatı yakıştırılıyor. Çin'deyse yeni mezun olmuş ve güvenceli ve iyi bir işe sahip olamadıklarından büyük şehirlerde çok sayıda arkadaşlarıyla beraber yaşamak durumunda kalan gençler 'karınca kabilesi' olarak anılıyor.

Neo-liberal esnek-güvencesiz istihdam formlarının, eğitimin ticarileştirilmesi süreçlerinin ve yapısallaşan işsizliğin kurbanları olan bu gençler, bir dizi farklı coğrafyada faile dönüşüyor ve radikal toplumsal hareketler içerisinde ciddi bir konum elde ediyorlar. Son yıllarda, Paris banliyö ayaklanmalarından İtalya'daki militan öğrenci hareketine bu öfkenin bir dizi örneğine şahit olduk. Daha dört yıl önce Yunan öğrenci hareketi özel üniversitelere yol veren karşı-reformu püskürttü, Fransız gençliği iki yıl önce genç emekçilerin istihdam koşullarını esnekleştirip güvencesizleştiren İlk İş Sözleşmesi Yasası'na karşı direndi. Geçen sonbahar Fransa'da emeklilik reformuna karşı mücadelenin en aktif unsuru üniversite ve özellikle de lise öğrencileriydi. İngiltere'de son aylarda kitlesellik ve militanlığıyla öne çıkan öğrenci hareketi, bu ülkede 1980'li yılların sonunda itibaren görülen belki de en ciddi toplumsal muhalefet hareketi. Örnekleri çoğaltmak mümkün: Avusturya'da üniversite işgalleri, ABD'de öğrencileri özel kredi kurumlarına borçlandıran piyasalaşma uygulamalarına karşı gelişen öğrenci muhalefeti. Neo-liberal kapitalizme direnişler içerisinde şekillenen bu yeni toplumsal aktör, işte Tunus ve Mısır'da bir kez daha karşımıza çıktı. Ölümleriyle kendi ülkelerinde bir gençlik ayaklanmasını ateşleyen Muhammed Buazzizi ile Aleksis Grigoropulos aslında aynı kuşağa aitler.

Tunus ve Mısır deneyimlerini dünya ölçeğindeki mücadele süreçlerine bağlayan çok başka 'güncel' örnekler verilebilir elbette.

Mesela, çoğu zaman iki ülkedeki devrim süreçlerinin en büyük zaafı olarak öne sürülen bir siyasal alternatifin yokluğu, yani siyasal planda ayaklanmaların daha da radikalleşmesine hizmet edecek siyasal aygıtların eksikliği meselesi dahi, aslında dünya çapında yaşanan bir sorun değil mi? 2001 sonrası Arjantin'den son yıllarda çok ciddi mücadelelerin yaşandığı Fransa ve Yunanistan gibi ülkelere, sorun daima toplumsal mücadelelerin yükselen düzeyiyle siyasal planda bu mücadelelerle etkileşim içerisinde olacak siyasal örgütlerin eksikliği ya da zayıflığı değil mi? Yani yükselen toplumsal mücadelelerin yarattığı yeni ihtiyaçlara karşılık verecek siyasal örgütlerin eksikliği, Tunus ya da Mısır'a özgü olmaktan ziyade, dünya çapında toplumsal muhalefeti karakterize eden ve elbet tartışılmaya muhtaç bir durum.

Örnekler çoğaltılabilir; ancak bu aşamada önemli olan, Tunus ve Mısır'da anlatılanın aslında bizim de hikâyemiz olduğunu sürekli olarak akılda tutmak. Yaşanan devrimci süreçleri istisnaileştirip önemsizleştiren her girişimin karşısında bu deneyimlerle kendi mücadelelerimiz arasında bağlar kuran bir düşünsel çaba içerisinde bulunmalıyız. Saflarımızda maalesef yaygınlaşmış sinizmle cebelleşmenin yolu da galiba böyle bir çabadan geçiyor.

6
DEVRİM, SOL VE SİNİZM*

Tunus'taki ayaklanmayla başlayan ve eksiğiyle gediğiyle neredeyse bütün bölgeyi saran devrimci dalga, sinizmin Türkiye sosyalist hareketinin bünyesinde ne büyük bir tahrifata yol açtığını, açmakta olduğunu ayan beyan ortaya koyuyor maalesef. Bu tahrifatın -hem de vahim sıfatını hak eden- son örneği, Kemal Okuyan'ın "Ortadoğu'da Devrim Filan Yok" başlıklı yazısıydı. Tam bir 'ikonoklast' edasıyla yazan Okuyan'a gore, son bir buçuk ayda cereyan eden devrimci süreçlerin esbab-ı mucibesini bir cümlede özetlemek mümkün: "Ortadoğu'da emperyalizm açısından 'sürdürülebilir olmaktan çıkan' düzen yeniden yapılandırılıyor."

Evet, Okuyan'a göre Tunus'tan Mısır'a, Libya'dan Yemen ve Bahreyn'e ABD emperyalizmine göbekten bağımlı otoriter rejim-

*) *sdyeniyol.org*, 25 Şubat 2011.

leri sarsan dalga, emperyalist merkezlerin bölgeyi yeniden dizayn etmeye dönük bir hamlesinden ibaret: "BOP olmadı, şimdi başka bir şeyi deniyorlar." Onca ayaklanma ve mücadele, ancak laboratuvar koşullarında imal edilebilecek bir master planın emir komuta zinciri dahilinde, yukarıdan aşağı uygulama sahasına geçirilmesinden başka bir şey değil yani.

Emperyalistler düğmeye basıyorlar, kitleler hemen ayağa kalkıyorlar ve 'sürdürülebilir olmaktan çıkan' bir dizi rejim şak diye değişiveriyor. Sosyalist hareketin uzatmalı bir yenilgiler ve geri çekilişler sonucunda kendi fetret devrinden bir türlü çıkamaması, sinizmi hemen hepimizi etkileyen bir karakter arazı haline getirdi âdeta. Soldaki sinizmi karakterize eden husus, geniş kitlelerin, ezilenlerin kolektif gücünün, onların mücadelelerinin tarihi yapan ana kuvvet olduğu gerçeğinin, solculuğun abc'si sayılması gereken bu basit gerçeğin unutuluvermesi. Kitlelerin dönüştürücü gücü karşısında sergilenen bu güvensizlik, insanı siyasal alanın ancak büyük güçlerin iradesince tanzim edilebileceği sonucuna götürüyor. Aşağıdakilerin irade ve eylemlerine hiçbir değer vermeyen, onların failliklerini yok sayan ve ancak egemenlerin at oynatabileceği bir siyaset anlayışı bu.

Oysa devrim derken kastedilen, öyle makro-sosyolojik analizlerden önce ve temel olarak daha önceki, adı ister cumhuriyet ister monarşi olsun, müesses nizam çerçevesinde kitlelere kapatılmış siyaset alanının aşağıdakilerce işgal edilmesidir. Tunus'la başlayan dalganın, emperyalist Batı tarafından durağanlık ve siyasal apatiyle damgalanmış Şark'ta estirdiği rüzgârın bize hatırlatacağı ilk şey bu olmalıydı.

KADİR-İ MUTLAK EMPERYALİZM

Geniş emekçi ve ezilen kitleler ve onların eylemlerinin dönüştürücü gücüne olan imanımız zayıflarsa, boşluğu 'kadir-i mutlak' emperyalizm doldurur. Kendi basit ve küçük meseleleri etrafında seferber olan, güçlerini birleştiren aşağıdakilerin kolektif eylemi temel referansımız, eskilerin deyimiyle yegâne istinadgâhımız ol-

maktan çıkarsa, aşağıdakilere güdülecek koyun, ya da ancak veli ya da vasisinin yönergeleriyle hareket edebilen iradesiz bir varlık gözüyle bakarız. Tıpkı Okuyan gibi onların fedakârlıklarına sempati duyar, hatta onlar için güzellemeler düzeriz ("cellatların kılıcına, kırbacına bağrını açarak direnenlerin boyun eğmeyen insanı simgeledikleri," vs.) belki, ama eylemlerinin arkasında bir başka büyük öznenin planlarını arar hale geliriz. Hele hele söz konusu kitleler, Okuyan'ın deyimiyle, "kamucu kültürü alabildiğine zayıf bazı İslam ülkeleri" ise. (Bu arada Okuyan 'tespit' yapayım derken, Batı sömürgeciliğinin kadim meşrulaştırıcı anlatısı oryantalizmin bu toplumlara has temel yargısını belli ki bir çırpıda benimseyiveriyor deyip geçelim.)

Okuyan'a göre, bölgede yaşananlar emperyalist merkezin 'ılımlı' ya da 'uyumlu' İslam yaratma master planını devreye sokmasından ibaret. (Bu önermeye ilişkin yazısındaki yegâne referansın da Hüsnü Mahalli olması ayrıca acıklı bir durum, ama neyse. İnsan bahsi geçen memleketlerin solcuları kendi deneyimlerini nasıl tanımlıyor, ne diyor diye şöyle bir bakar hiç değilse.) Geniş kitleler sokaklara çıkıyor, düzen güçleriyle çatışıyor, grev ve direnişlerin ardı arkası kesilmiyor olabilir. Emperyalizme göbekten bağlı diktatörler pılısını pırtısını toplayıp kaçmak zorunda kalıyor olabilirler. Ancak bu belli ki Okuyan'ı kesmiyor. Halk Pandora'nın kutusunu açmış olabilir diye kabul ediyor Okuyan. Ancak hemen arkasından biz fanilerin elbette hikmetine erebilmemiz pek mümkün olmayan hakikati ifşa ediyor: "Halk kitleleri kapağı kaldırdı. Peki, kapağın yıllara meydan okuyan paslı kilidini kim açtı? Mübarek ve Bin Ali'yi emperyalistler neden korumasız bıraktı?"

Okuyan'ın satırlarını okurken aynı hadiselerden mi bahsediyoruz demekten kendini alamıyor insan. Sürecin başından beri, isyan dalgasının ateşlendiği Tunus'tan Mısır'a kadar Batılı emperyalist odaklar diktatörlere verdikleri desteği, ayaklanmaların nihai sonucu belli olana kadar çekmediler. Bin Ali son ana kadar ABD ve Fransa tarafından desteklenmeye devam etti. Hatta bir ara Fransa'nın Bin Ali'yi askeri olarak desteklemesi ihtimali bile

gündeme geldi. ABD'nin Ortadoğu siyasetinin köşetaşlarından birini oluşturan Mısır'daki Mübarek rejimininse, son ana kadar Ömer Süleyman'da cisimleşen bir vitrin aranjmanı aracılığıyla ayakta kalması için elden gelen her şey yapılmaya çalışıldı. Ama neticede Mübarek karşıtı halk tepkisi öyle kuvvetliydi ki hiçbir şeyin değişmemesi için Mübarek feda edildi ve ordu öne çıkarıldı. Kaddafi örneğindeyse söylenecek söz yok; son yıllarda iyice Batı'ya yanaşmış bu rejim ayaklanmaları kanlı biçimde bastırmaya gayret ederken 'uluslararası toplum' muhalefetin çığlıklarına âdeta kulaklarını tıkıyor. Avrupa'nın burnunun dibinde siviller katledilirken AB liderleri daha kısa süre önce bağırlarına bastıkları Kaddafi sonrası Libya'nın ne hale bürüneceğinden endişeliler.

EMPERYALİZMİN LEHİNE Mİ?

Okuyan durmuyor, kendi deyimiyle, 'açık ve cesur' tespitlerde bulunmaya devam ediyor: "Mısır ve Tunus'ta emperyalistler de, kapitalizm de hiçbir şey kaybetmedi. Emperyalistlerin ve kapitalizmin hiçbir şey kaybetmediği bir gelişmeden hayır gelmez. Üstelik, emperyalistler ve kapitalizmin kazanabileceği bir sürecin önü açıldı." Yok hayır, ekran kartınızın ayarlarında bir sorun yok. Okuyan, gerçekten de egemenlerin gelişen süreçten yara almak bir yana kârlı çıktıklarını söylüyor.

Okuyan'ın sırasını takip edelim isterseniz ve emperyalizmle başlayalım. İki örnek, Mısır ve Bahreyn'den bahsetmek yeterli olacaktır muhtemelen. Bölgede ABD'nin ve elbette İsrail'in en büyük destekçisi olan Mübarek rejiminin devrilmesi, üstelik diktatörün kitle ayaklanmaları sonucu kaçıp gitmesinin ABD emperyalizmine yaradığı tespiti, herhalde rahmetli Hegel'i mezarında ters döndürecek bir diyalektik dehanın ürünü olsa gerek. Önümüzdeki süreçte iktidara kim gelirse gelsin, 'sokağın' etkin olmaya devam ettiği koşullarda, ABD emperyalizmi ve İsrail sömürgeciliğine hayırhah yaklaşan bir önceki siyasal çizginin eskisi gibi kolayca sürdürülebileceğini düşünmek ham hayal. Emperyalist merkezler elbette 'düzenli geçiş'ten bahsediyorlar, yani

Mübarek sonrası süreci denetim altına almaya çalışıyorlar, çalışacaklar da. Ancak buradan hareketle ABD'nin ve onun stratejik ortağı İsrail'in Mübarek sonrasında eskiye göre daha sağlam bir pozisyon elde edeceklerini söylemek, başka şeyler yanında geniş bir hayal gücünü gerektiriyor.

İkinci örnek, Bahreyn. Bahreyn'de esas itibariyle siyasal sistemden sistematik olarak dışlanan Şii nüfusun ayaklanması hem ülkenin ABD'nin 5. deniz filosuna ev sahipliği yapması gibi askeri hem de körfez ülkeleri ve Suudi Arabistan'daki Şii nüfusu radikalize etme ve İran'ın nüfuz ve etkisini körfezin karşı kıyısına yayma ihtimali nedeniyle, gerek ABD gerekse bölgedeki en yakın ortaklarından biri olan Suudi Arabistan'ın egemenlerinde ciddi endişeler yaratıyor. Ancak bölgede ABD emperyalizmini ciddi sıkıntıya sokan bir belirsizlik yaşanırken Okuyan yine de ısrar ediyor: "Emperyalizm uzun süredir teklediği bir coğrafyaya yeniden müdahale ediyor, bugün için söylenecek temel gerçek bu."

Kapitalizme gelelim. Hüsnü Mahalli'yi bilmem ama, bölgeyi tanıyan bir dizi gözlemci son yıllarda Mısır'da gelişen, örgütlenen ve özgüven kazanan işçi muhalefetini ayaklanmanın arkasındaki ciddi bir toplumsal güç olarak tarif ediyor. Mübarek'in devrilmesine giden süreçte grevlerin giderek genelleşmesi de tayin edici bir faktördü. Dahası, Mübarek'in istifasının hemen akabinde ülkede demokratik reformlar kadar bağımsız sendikal örgütlenme, daha iyi çalışma koşulları ve daha yüksek ücretler talep eden dikkat edilmesi gereken bir işçi muhalefeti söz konusu. Öyle ki Mısır'da iktidarı ele alan askeri yönetim, büyük bir tehdit olarak gördüğü grevleri yasaklamaya, işçi muhalefetini bastırmaya çalışıyor. Tunus'ta da işçi muhalefetinin ve onun örgütlerinin ayaklanmaların örgütlenmesi ve radikalleşmesindeki konumu tayin edici önemdeydi.

Okuyan da herhalde kabul edecektir. 'Kapitalizmin kaybetmesi', işçi sınıfının, emekçilerin kendi bağımsız örgütlerini yarattığı, talepleri için mücadeleye giriştiği, yani sınıfın özgüven kazandığı, örgütlendiği ve kendi kaderine sahip çıkmak için mücadele ettiği koşullarda mümkün olur. Tunus'ta da Mısır'da da olan bu de-

ğil mi? Bağımsız sendikaların ve işçi muhalefetinin onlarca yıl sonra ciddi güçler haline gelme potansiyelini sergiledikleri koşullar mı kapitalizme yarıyor? Sosyalistlerin görevi yüksek perdeden jeostratejik analizlere dalmak ve 'buradan bir şey çıkmaz zaten' sinizmine dalmak mı, yoksa ucuz işgücü cenneti haline getirilmiş Mısır'da emek hareketinin bu göreceli yükselişine kulak kesilmek, onunla dayanışmak mı?

Bütün bu meseleler Okuyan'ın devrimden, ayaklanmadan, toplumsal mücadelelerden ne anladığıyla alakalı elbette. O belli ki emir komuta zinciri dahilinde gelişen ve komuta kademesinde mutlaka kendisinin ya da kendisiyle eşdeğer güçlerin yer aldığı mücadeleleri mücadele, ayaklanmaları ayaklanma sayıyor. Gerisi emperyalizmin yeni bir oyunundan başka ne olabilir ki?

"Ortadoğu'da gelişmeler doğrultu itibariyle devrimci değildir. 'Gerici' diyemiyorsak, bu korkaklığımızdan, bazı topraklarda seçeneksiz kalışımızdandır," diye buyuruyor Okuyan yazısının sonunda. Kendisine haksızlık ediyor. Benim kendisine naçiz tavsiyem korkmaması, kalemini ürkek alıştırmaması. "Ortadoğu'daki gelişmeler gericidir" desin de, ak koyun kara koyun bir güzel belli olsun.

7
NE EMPERYALİST MÜDAHALE, NE KADDAFİ!*

Tunus'ta Bin Ali diktatörlüğünün devrilmesiyle başlayan ve Mağrip'ten Maşrık'a, büyük halk ayaklanmalarını tetikleyen devrimci sürece olan ilgimiz son haftalarda iyice azaldı. Bizler memleket gündemine gömülmüşken süreç inişleri çıkışlarıyla, zigzaglarıyla devam ediyor; kimi yerlerde gelişiyor, radikalleşiyor, kimi yerlerde tıkanıyor, geriye çekiliyor. Tunus'ta gizli istihbarat örgütü dağıtılıyor, sansür kaldırılıyor, toplumsal muhalefetin basıncı altında geçici hükümetlerin personeli sürekli değişiyor. Mısır'da bir yandan Kıptiler ve Müslümanlar arasında mezhep çatışmaları yeniden uç veriyor, ama diğer yandan özellikle gençliğin ve emekçilerin demokratik ve toplumsal taleplerinin yarattığı basınç devam ediyor.

*) *sdyeniyol.org*, 16 Mart 2011.

Diğer yandan, Bahreyn ve Libya'da yaşanan gelişmeler bölgedeki devrimci sürecin gelişimi ve selameti açısından kaygı verici. Bahreyn'de sistematik ayrımcılığa uğrayan Şii çoğunluğun başını çektiği muhalefet hareketinin kendi ülkesindeki Şii azınlığı da etkisi altına alacağından ve genel olarak Körfez bölgesini 'istikrarsızlaştıracağı'ndan korkan Suudi krallığı, ABD tarafından donatılan askeri gücünü ülkeye gönderdi. Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin kararıyla meşrulaştırılan müdahaleye Birleşik Arap Emirlikleri de katılıyor. Bu askeri hareket, otoriter rejimlerin kendi bekalarını muhafaza etmek adına açık işgal dahil olmak üzere hiçbir yoldan kaçınmayacaklarını ayan beyan ortaya koyuyor. 'Uluslararası toplum'un işgal karşısındaki sessizliği de elbette düşündürücü.

Libya'daysa bir yandan Muammer Kaddafi güçlerinin isyancı güçler karşısında askeri başarılar elde etmesi, diğer yandan ülkeye 'insani müdahale' kisvesi altında emperyalist müdahalenin gündeme gelmesi iki ciddi tehlike. Diktatöre bağlı kuvvetlerin başlattığı karşı saldırı, Kaddafi'nin ilk haftalardaki şoku atlattıktan sonra hiç değilse ordunun yüksek komuta kademesini kendi etrafında toparlamayı başardığını gösteriyor. Kaddafi rejiminin ayaklanmayı alt etmesi ve isyancıların elde tuttuğu başta Bingazi olmak üzere merkezleri ele geçirmesi, bölgedeki devrimci sürecin ilerleyişine ket vuran bir geri adım teşkil edecek. Bu bakımdan Libya'daki durum, bütün bölgedeki devrimci sürecin gelişimi açısından kritik bir konumda. Kaddafi ülkenin kontrolünü yeniden ele geçirirse süreç yavaşlayacak ve hatta belki tıkanacak. Kaddafi kazanırsa ve üstelik Bahreyn'deki Suudi işgali muhalefeti sindirirse, bölgedeki bütün otoriter rejimler halk hareketlerini baskıyla ezme seçeneğini daha bir güven ve kolaylıkla ele alacaklar. Aksine Kaddafi rejimi devrilirse, hareketin tümü cesaret ve özgüven kazanacak, sürecin daha radikalleşmesinin önündeki bir engel kalkmış olacak.

Libya'da oluşan 'insani krizi' bahane ederek gelişebilecek muhtemel bir emperyalist müdahale, bölgedeki devrimci süreç açısından başka bir büyük tehlikeye işaret ediyor. Bu hususta

elbette belirsizlik devam ediyor. İngiltere ya da Fransa şu ya da bu biçimi alacak bir müdahale konusunda daha kararlı bir görüntü arz ederken, ABD Kaddafi'yi 'harcama' konusunda daha temkinli görünüyor. Kaddafi de emperyalist merkezlerdeki bu tereddüdün farkında olduğundan, Batı başkentlerine dünya sisteminin bekası açısından kendi varlığının ehemmiyetini vurgulayan mesajlar gönderiyor.

Ancak yine de 'insani müdahale' seçeneği ortada duruyor ve bu hususta Arap coğrafyasındaki devrimci süreci destekleyenlerin açık tutum alması gerekiyor. Unutmayalım; söz konusu devrimci süreç bölge halklarına son yüz elli yılda dayatılmış emperyalist vesayet rejimine karşı bir başkaldırıydı. Bu vesayet rejimi, Doğu'nun kendi dinamikleri uyarınca gelişemeyeceği, demokratikleşemeyeceği, dolayısıyla emperyalist Batı'nın rehberliğine muhtaç olduğunu vazediyordu. 'Yerli malı' bir demokratikleşme mümkün olmadığından Batı'nın mürebbiliği kaçınılmazdı. Bush önderliğindeki yeni muhafazakâr ABD hükümetinin Irak'ı ve sonra da bütün bölgeyi tankla topla, yani cebren demokratikleştirme girişimi, bu emperyalist vesayet söylemi ve hamilik pratiğinin son örneğiydi. Tunus ve Mısır'da emperyalizme bağlı otoriter rejimleri deviren ve bütün bölgeye yayılan devrimci dalgaysa bu vesayeti reddediyor, bölge halklarının kendi kaderini ele almaya, kendi öz güçleriyle demokratik siyasal yapılar oluşturmaya dönük eğilimini ifade ediyordu. Hangi kisveye bürünürse bürünsün, emperyalist müdahaleciliğe karşı çıkmak, bölge halklarının kendi kaderini tayin etmeye dönük bu enerjisini boşa çıkarmamak açısından kritik önemde.

Libya'ya 'insani' gerekçelerle gerçekleşecek bir askeri müdahalenin ölçeği ne olursa olsun, gayesi, bu devrimci-demokratik dalgayı kontrol altına almak, onu emperyalizmin himayesinde soğurmak anlamına gelecek. Bu hususta solda hiçbir kafa karışıklığına yer olmamalı: Dünya düzeninin bekçileri, yaşanmakta olan devrimleri bölge halklarının elinden çalmak istiyorlar ve Libya örneğinde petrol bölgelerinin kontrolünü ele geçirerek konumlarını pekiştirmenin de peşindeler. Dahası, Batı'nın şu ya da bu şe-

kildeki müdahalesi, Kaddafi rejimine 'anti-emperyalist' iddialarını cilalama imkânı verip, işgal karşısında halkın rejim etrafında kenetlenmesine de yol açabilir. Bu sebeplerle, hangi büyük 'insani' ideallerle cilalanmış olursa olsun, emperyalizmin şu ya da bu ölçekteki bir askeri müdahalesine karşı çıkmak bir zarurettir.

Müdahaleyi savunanların ortaya attığı 'koruma sorumluluğu' ya da 'insani müdahale' argümanları elbette bir riyakârlıktan ibaret. Son on yılda savaşlarda, işgallerde ve askeri müdahalelerde yüz binlerce insanın ölümünden, göç ettirmelerden, işkencelerden ve adam kaçırmalardan bizzat sorumlu olan ülkelere, uluslararası kurumlar tarafından diğer ülkelerdeki insani krizleri önleme ve insanlığa karşı işlenmiş suçları cezalandırma yetkisi verilmesi gerektiği düşüncesi, abesle iştigalden ibaret. Kosova'dan Afganistan'a, Irak'tan Haiti'ye Batı'nın insani müdahale ve hamiliğinin yol açtığı felaketler ortadayken, böylesi bir müdahaleden Libya halkı adına olumlu bir şey beklemek en hafif tabirle saflık olacaktır.

Ancak emperyalist müdahalecilik ve saldırganlığa karşı dururken Kaddafi rejiminin yanına düşmemek de elzem. Ne yazık ki Hugo Chavez, Daniel Ortega ve Fidel Castro yaptıkları kimi açıklamalarla tam da bu hataya düştüler. Emperyalizmin bölgedeki muhtemel tasarımlarına karşı ikazda bulunurken Kaddafi rejiminin canice niteliğini âdeta unuttular. Bu tek taraflılık, Arap ve Latin Amerika halkları arasında dayanışmanın gelişmesini ve Arap 'sokağında' özellikle Chavez figüründe cisimleşen Latin Amerika anti-emperyalist soluna olan sempatiyi gölgeleyebilir. Dahası, özellikle son on yılda Batı emperyalizmiyle can ciğer kuzu sarması olmuş Kaddafi'den bir anti-emperyalist direniş sembolü çıkartmaya soyunmak, önce anti-emperyalist direniş idealine zarar verecektir.

Dolayısıyla, uluslararası düzeyde solun, bir yandan Kaddafi karşıtı halk hareketinin yanında yer alır ve onunla dayanışırken diğer yandan da ülkeye muhtemel bir emperyalist müdahale karşısında net bir tutum alması gerekiyor. ABD'nin Irak'a müdahalesi zamanında gündeme gelen ve solda kimi kesimlerin 'net olma-

makla' eleştirdiği "ne Sam ne Saddam" sloganının bir benzeri bugün için de geçerli. Evet, hem Kaddafi'ye hem de emperyalizme karşı tutum almak ve Libya halkının kendi kaderini tayin mücadelesine destek olmak mümkün. Kaddafi'yle emperyalizme direnmek mümkün olmadığı gibi, emperyalist saldırganlıkla insani felaketleri önlemek ya da diktatörlüklere karşı mücadele etmek de akıl kârı değil. Dolayısıyla, 'kampçı' bir zihniyetin esiri olmadan, Kaddafi ve emperyalist saldırganlığın aslında aynı paranın iki yüzü olduğunu haykırmak ve özgürlük ve eşitlik istikametinde bir toplumsal dönüşümün ancak bölge halklarının kendi öz eylemlerinin ürünü olabileceği konusunda açık olmak gerek.

8
LİBYA: EMPERYALİST MÜDAHALENİN ÇARPITTIĞI AYAKLANMA*

Libya'da Geçici Ulusal Konsey'e bağlı muhalif güçlerin hiç beklenmedik bir hızla -üstelik daha birkaç hafta öncesine kadar dillendirilen iç savaşın bir pat durumunda olduğu, uzun bir zamana yayılabileceği şeklindeki yorumları tekzip edercesine- Trablus'a girmesi, Kaddafi rejiminin sonuna geldiğimizi gösteriyor. Daha başta bir konuda açık olmak gerek: Kaddafi işine geldiğinde iştahla başvurmaktan çekinmediği anti-emperyalist demagojisine karşın uluslararası sistemin gereklerini ('teröre karşı savaş' politikalarına verdiği destekten, neo-liberal itikada bağlılığa ve dahası Avrupa'daki göçmen karşıtı uygulamalardaki kilit rolüne kadar) yerine getirmekten çekinmeyen bir otok-

*) *bianet*, 24 Ağustos 2011.

rattı. Dolayısıyla, onun şu ya da bu biçimde devrilmesi hayıflanacak değil, hayırla anılacak bir gelişmedir. Ancak demokrasinin tiranlık karşısındaki zaferine dair bilhassa medyada parlatılan kolaycı iyimserliğin esiri olmamak ve Kaddafi rejiminin devrilmesinin bölgede gelişmekte olan devrimci sürecin, nam-ı diğer Arap Baharı'nın mukadderatı bakımından nasıl etkileri olabileceği üzerinde düşünmek elzem.

Esasında ülkede 17 Şubat tarihinde başlayan ayaklanma, bütün farklılıklarına rağmen başlangıçta Tunus ve Mısır örneklerini andırıyordu: otoriter bir rejime karşı bilhassa gençliğin başını çektiği sokak gösterileri, bir dizi şehirde büyük protestolar. Ancak Kaddafi rejiminin muhaliflere yönelik şiddetli saldırısı Libya'daki gelişmeleri hızla başka bir mecraya taşıdı. Tunus ve Mısır'da ordu, Bin Ali ve Mübarek'i, rejimin devamlılığını temin etmek, halk kitlelerinin daha da radikalleşmesinin önüne geçmek ve ordunun bölünmesini engellemek için feda edebilmişti. Bir anlamda diktatörlüklerin devamı ve bekası için diktatörler gözden çıkarılabilmişti. Oysa Libya'da Kaddafi ailesinin ve yandaşlarının komuta kademesinde büyük etkisinin bulunduğu ve önemli ölçüde özel kuvvetlerden ve paralı askerlerden müteşekkil ordu demek, Kaddafi demekti. Ordu, düzenin âli çıkarları için diktatörü feda edebilecek bir özerkliğe sahip değildi. Böylece Kaddafi, elinin altındaki zor aygıtını sonuna kadar kullanarak muhalefete ve sokak gösterilerine karşı vahşi bir sindirme politikasını hayata geçirmekte muvaffak oldu.

Bu, Libya'da ayaklanmanın hızla askerileşmesini beraberinde getirdi ve ülke bir iç savaşa sürüklendi. İsyanın süratle militarize oluşu, askeri mantık ve gerekliliklerin siyasal ve toplumsal taleplerin önüne geçmesi ve isyancıların bilhassa ülkenin doğu kesimlerinde hâkim olarak uluslararası camia nezdinde tanınmayı hedefleyen alternatif bir kamu otoritesi oluşturma yoluna gitmesi, muhalefetin karakterini Tunus ve Mısır'dan farklılaştırdı. Bu alternatif kamu otoritesi ya da Geçici Ulusal Konsey'e Kaddafi rejiminde önemli kademelerde bulunmuş bir dizi figü-

rün katılması, muhalefet içerisinde güç dengelerini etkiledi. Mesela, Konsey'in dışişleri bakanı olan Ali al-İsavi, Seyfülislam Kaddafi'nin yakın çalışma arkadaşlarındandı ve ayaklanma öncesinde ekonomi bakanıydı. Geçici Konsey başkanı Muhammed Abdülcelil, daha düne kadar adalet bakanıydı. Bu durum, yani Kaddafi döneminde devlet tecrübesi edinmiş 'ehil kadrolar'ın muhalefete katılması, başka bir deyişle Kaddafi'nin batan gemisini alelacele terk etmeleri, bir yandan Geçici Ulusal Konsey'e uluslararası düzlemde muhatap alınabilir yüzler sağlarken, diğer yandan muhalefetin radikal potansiyel ve imkânlarını kısıtlayan bir faktördü. Kısacası, böylesi oportünist simalar muhalefetin devletlû karakterini pekiştiren ve onun radikal boyutlarını daha baştan törpüleyen bir faktör teşkil ettiler.

Fakat ayaklanmanın kaderini tayin eden, Libya'da gelişebilecek süreci tabir caizse akamete uğratan ve çarpıtan gelişme, Libya'da sivilleri Kaddafi rejiminin saldırılarına karşı koruma gerekçesiyle gündeme gelen emperyalist müdahale oldu. Yanlış anlaşılmasın: Emperyalist müdahale, yani NATO yönetiminde gerçekleşen ve kendisi de önemli miktarda sivil kayba sebep olan hava saldırıları, muhalif askeri güçlerin Trablus'a girmesinin ardındaki ana etken değildi. Muhaliflerin başarılı olmasının ardında elbette NATO'nun önemli katkısı vardı; ancak muhalif kuvvetler NATO sayesinde Trablus'a girip zafer kazanmadılar. Muhalif güçlerin hızlı zaferinin ardındaki ana etken, lojistik imkânları hızla tükenen Kaddafi rejiminin yaratmak istediği görüntünün aksine, toplumsal tabanının iyice cılızlaşmış olmasıydı.

Tarih, gerçek bir halk desteğinin ve kitle mobilizasyonunun söz konusu olduğu koşullarda kendisinden çok üstün kuvvetler tarafından kuşatılmış kentlerin başarılı savunma örnekleriyle doludur. Teşbihte hata olmaz: İç savaş sırasında Franco'nun Alman ve İtalyan destekli ordusunca kuşatılan Madrid'in düşmemesinin ve kuşatmanın "No Pasaran" sloganında cisimleşen destansı bir savunmaya dönüşmesinin esbab-ı mucibesi, silah üstünlüğü değil, Madrid'i dişiyle tırnağıyla savunan halk sefer-

berliğiydi. Oysa muhalif güçler, Kaddafi'nin iddialarının aksine, Trablus'ta kenti sokak sokak, ev ev savunan bir direniş değil, kendilerini coşkuyla karşılayan büyük halk gösterileri buldular. Kaddafi'nin askeri aygıtının lojistik sebeplerle ve demoralizasyon sonucu çözülmeye başlaması, daha evvel şiddetle bastırılmış rejim karşıtı toplumsal hiddetin yeniden dile gelmesine yol açtı. Yani Kaddafi'nin sonunu hazırlayan, askeri güçler dengesinden evvel halk desteğini yitirmiş olmasıydı.

Emperyalist müdahalenin esas etkisi, Libya'da gelişebilecek bir devrimci süreci, muhalefet içerisinde Batı yanlısı ve birçoğu eski rejimin içerisinde yer almış ekibin pozisyonunu güçlendirerek sekteye uğratmasıydı. Libya muhalefetini hızla Batı yörüngesine sokması sonucunda onu yozlaştırması, onu aslında otantik bir halk hareketi olmaktan çıkarmasıydı. Kaddafi rejiminin devrilmesinin ardından emperyalist güçler ülkedeki durumu hızla stabilize etmeye, şu ya da bu biçimde açığa çıkmış siyasal enerjiyi (yerel komiteler, gençlik grupları, vs.) kendi çıkarları doğrultusunda soğurmaya çalışacaklar. NATO müdahalesi onlara bu gücü ve meşruiyeti sağlıyor.

Elbette Libya muhalefeti bütünüyle Batı yanlısı kuklalardan oluşmuyor. Muhalefetin NATO desteğine rağmen bir kara müdahalesine sürekli olarak mesafeli yaklaşması, en azından şimdilik Libya topraklarında bir NATO üssünün oluşturulmasına izin verilmeyeceği şeklinde beyanatlarda bulunulması bunun bir göstergesi. Ancak yine de müdahale emperyalist merkezlere Libya'nın geleceği üzerinde söz sahibi olma kudretini veriyor. Dahası, aynı merkezlere Arap Baharı'nın mukadderatı üzerinde de etkide bulunma, gelişmeleri kendi lehlerine çekme imkânını sağlıyor.

Libya, Arap Baharı tabiriyle ifade edilen devrimci sürece yönelik ilk doğrudan emperyalist müdahaleydi. Müdahalenin önemli bir saiki, Arap coğrafyasında gelişen devrimci süreci ve onun açığa çıkardığı kontrol edilmesi güç gelişmeleri denetlemek, onlar üzerinde söz sahibi olabilmekti. Mümkün mertebe gelişen dev-

rimci süreci sekteye uğratmak ya da denetim altına almak için bir fırsattı. Emperyalist güçler şimdi bu fırsatı elbette kullanacaklar. Zafer sonrasında iç çelişkiler gündeme gelse de Batı yanlısı unsurların hâkim bir pozisyon elde edeceği ve yakın gelecekte karşımıza muhtemelen sınırlı bir parlamenter demokratik rejime sahip, yani liberal-demokratik makyajlı, Batı yanlısı neo-liberal bir siyasal yapılanma çıkacağı tahmin edilebilir.

Mısır ya da Tunus'ta yaşandığı gibi devrimci süreci daha da ileriye götürmeye dönük bir kitle muhalefeti, süreci radikalleştirecek aşağıdan bir basınç muhtemelen söz konusu olmayacaktır. Böyle bir muhalefet, yani aşağıdan gelişecek bir demokratik ve toplumsal muhalefet, ancak Batı yanlısı elitin devlet aygıtını yeniden inşa etmekte başarısız olması ve iç ihtilaflara gömülmesi halinde söz konusu olabilir. Bu ihtimalin ne kadar gerçekçi olduğunu yaşayarak göreceğiz.

Hasılı Libya, Arap devrimci sürecinin emperyalist müdahalece çarpıtılmış, sekteye uğratılarak saptırılmış bir örneği. Emperyalist merkezlerin Libya'daki halk ayaklanmasının açığa çıkardığı radikal potansiyelleri denetimleri altına alma çabası ve başarısının bölgede gelişen sürece nasıl etkide bulunacağını göreceğiz. Kaddafi'nin düşmesi, mesela Suriye'de de bir askeri müdahale özleyenlerin ellerini kuvvetlendiren bir örnek işlevi görebilir. Emperyalist müdahale, Irak'ın işgali zamanında olduğu gibi, 'demokratikleşme'nin ana mecrası olarak yeniden popülerlik kazanabilir.

İyimser bir ihtimal, hiç değilse kısa vadede, Kaddafi rejiminin çözülmesinin Arap Baharı'na olumlu bir itkide bulunması, mücadele eden kitleleri cesaretlendirmesi olabilir. İlk elde Yemen ve Suriye rejimlerinin işinin Libya'dan sonra daha da zor olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ancak unutmayalım, emperyalist güçler, bölgedeki etki ve güçlerini zayıflatması muhtemel bir devrimci süreci bu şekilde denetimleri altına alarak soğurmanın faydalarından istifade edecekler. Bölgeyi saran yangını kontrol altına alabilmek için elde edecekleri her kazanımı, sa-

dece Libya'nın değil, genel olarak bölgenin yeniden yapılandırılmasında tayin edici olmak gayesiyle bir sıçrama tahtası olarak kullanacaklar.

Dolayısıyla ve bitirirken, basit bir gerçeği ısrarla tekrar etmekte yarar var: Bölgede gelişen halk ayaklanmaları ancak emperyalizme rağmen ve ona karşı başarılı olabilir. Söz konusu halk hareketleri ancak böyle ezilenler açısından anlamlı ve kalıcı kazanımlara yol açabilir.

Not: Yukarıda yazılanlar, yani Libya'da yaşananların güçler dengesinde nasıl değişimleri işaret ettiğini tartışmak, her taşın altında emperyalist 'master plan' ve dizayn girişimleri arayanlar nezdinde pek bir anlam ifade etmeyecektir elbette. Mısır'da, Suriye'de ya da Libya'da yaşananları zaten daha baştan Ortadoğu'yu dizayn etme amaçlı bir büyük emperyal planın parçası olarak değerlendirenler açısından Libya'da yaşananların devrimci sürece, süregiden ayaklanma ve kitle hareketlerine nasıl etkide bulunabileceği afaki bir soru olacaktır. Neticede her yerde hazır ve nazır kadir-i mutlak emperyalizm anlayışı emperyalizme karşı reel mücadelenin yerini aldığında, somut siyaset ve mücadeleden kaçış ya da feragatin meşrulaştırılması, başka bir deyişle kılıfı halini alıyor maalesef.

9
MISIR DEVRİMİ 2.0*

Devrim Tahrir'e geri döndü. Günlerdir Kahire'de, İskenderiye'de, Süez'de düzenlenen gösterilerin, polisle çatışmaların kitlesellik ve militanlığı Şubat günlerini hatırlatıyor. Kimileri ikinci bir devrimden, kimileriyse önceki devrimin tamamlanması gereğinden bahsediyor. Kesin olan yegâne şey, belki de kimsenin beklemediği bir biçimde sokaktaki siyasetin yeniden inisiyatif kazanmış, 'demokrasiye geçiş' sürecinin yeniden sokağa inmiş olması. Aslında Mısır'daki devrimci sürecin, medyatik tabirle 'Arap Baharı'nın, yani Arap ayaklanmaları sürecinin bütününün kaderi üzerinde tayin edici etkileri olabilecek kritik bir dönemeçte bulunduğunu söylemek mümkün.

*) *bianet*, 23 Kasım 2011.

Bir hususu baştan vurgulamak ve belki sonra da tekrar tekrar anmak gerekiyor: Mısır devrimi, ülkeye son otuz küsur yılda hâkim olmuş siyasal atalet ve apatiyi berhava etti. Adına yaraşır her devrim gibi, muazzam bir toplumsal enerjiyi açığa çıkardı, aşağıdakilerin kolektif siyasal inisiyatifini kışkırttı; bir 'sokak siyaseti'nin serpilmesine yol açtı. Mübarek'in devrilmesinin arka planında önceki yıllarda gelişmiş işçi ve gençlik hareketleri, yani devrim köstebeğinin görünmeyen, sessiz ve derinden faaliyetinin etkisi büyüktü elbette. Ancak geniş kitlelerin kendi kolektif güçleriyle uzun yıllar hüküm sürmüş bir diktatörü mağlup etmeleri, ahali nezdinde muazzam bir siyasal özgüven patlamasına yol açtı. Mısır devrimini ABD emperyalizminin bir siparişi addedenlerin idrak edemediği, tam da aşağıdakilerin kendi kolektif eylem ve güçlerine olan inancında yaşanan bu sıçrama. Son günlerde yaşanan hadiseler, Şubat günlerini andıran ve askeri yönetimi hedef alan kitle seferberliği, 'sıradan insanlar' nezdinde yaşanan bu bilinç sıçraması ve özgüven hesaba katılmaksızın anlaşılamaz.

Başbakan Essam Sharaf'ın istifasına yol açan ve esas itibariyle Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi (SKYK) tarafından devrimin saptırılmasına, 'demokrasiye geçiş' ve 'normalleşme' adı altında demokratik makyajlı bir askeri rejim tesisine karşı gerçekleşen gösteriler, Mısır devriminin ne ölçüde radikal bir birikim yaratmış olduğunu ortaya koyuyor. Devrimin siyasal ve toplumsal rezerv güçleri tükenmek bir yana, anlaşılan daha da radikalleşmiş bulunuyor.

Mübarek'in devrildiği Şubat günlerinde ordu diktatörlüğü muhafaza etmek adına diktatörü feda etmiş, kendisini devrimin âdeta hamisi ve banisi ilan ederek halk hareketini karşısına almamaya özen göstermiş ve bu suretle de kitlelerin sergilediği radikalizmi soğurmayı hedeflemişti. Umut edilen, Mübarek'in devrilmesinin ardından demokrasiye 'düzenli' bir geçiş yaşanması, yani bir-iki liberal kozmetik müdahale haricinde eski düzenin temel parametrelerinin değişmeden kalmasıydı (bu 'geçiş' lafzı, otoriteryanizmden 'demokrasi'ye bir tür doğrusal-evrimsel ilerleme varsaydığı için oldukça problemli bir tabir elbette). Bu stratejinin belli bir dönem başarıyla uygulandığı söylenebilir. Öyle ki karşı-devrim sürecinin tamamlandığı, SKYK'nin eski rejim taraftarları ve Müslüman Kar-

deşler'in dolaylı destek ve yardımıyla devrimin açığa çıkardığı enerjiyi soğurduğu ya da denetim altına aldığı yorumları sıklıkla duyulur olmuştu. Yeni bir 'ihanete uğrayan devrim' vakasıyla karşı karşıyaydık: Askeri mahkemelerde yargılanan protestocular, yasaklanan grevler, Kıptilere yönelik saldırılarda ve genel olarak devlet şiddetinde artış... Esasında yaklaşmakta olan seçimler, tıpkı sabık Mübarek devrindeki gibi giderek artan otoriterleşme eğilimine 'demokratik' bir kamuflaj vermenin ötesine geçmeyecekti.

Son beş gündür yaşanan gösteriler ve en az 33 kişinin hayatını kaybettiği çatışmalar kazın ayağının öyle olmadığını gösteriyor. Sokak siyaseti, kurumsal-elit siyasetine teslim olmamakta direniyor. Kitleler devrimlerinin göz göre göre ellerinden çalınmasına öyle kolay kolay razı olmuyorlar; devrimin açığa çıkardığı siyasal ve toplumsal özlemler öyle hemen hızlıca ortadan kaldırılamıyor. SKYK'nin demokrasiye geçiş sürecini yönetme biçimine karşı çok farklı siyasal ve toplumsal kesimleri biraraya getiren (gösterilere 25 Ocak Devrimi'nin başını çeken gençlik örgütleri ve sol kadar, mesela Selefiler de katılıyor) geniş bir muhalefet oluşmuş durumda.

Burada küçük bir paranteze ihtiyaç var belki: Müslüman Kardeşler'in son günlerdeki gösteriler karşısında takındığı müteredditit tutum onu zor durumda bırakıyor. Örgüt son olarak üyelerine Salı günü gerçekleştirilen gösterilere katılmama çağrısında bulunmuştu. Bu durum, yani Müslüman Kardeşler'in SKYK ile protestolar arasında kararsız kalması, örgütün tabanında ve özellikle devrim sürecinde radikalleşmiş genç üyeler arasında tepki topluyor. Aslında genel olarak sokak hareketinin inisiyatif kazandığı durumlar, demokrasiye sınırlı ve kontrollü bir 'geçiş'le esastan sorunu olmayan Müslüman Kardeşler'i zor durumda bırakıyor.

Seçimlere Hürriyet ve Adalet Partisi adıyla girmeye hazırlanan ve ciddi bir başarı beklentisinde olan Müslüman Kardeşler, esas itibariyle ordu denetiminde tesis edilen ya da edilecek 'huzur ve güven ortamı'ndan memnun denebilir. Ancak diğer yandan ordunun (başbakan yardımcısı El-Selmi'nin son anayasa önerilerinde söz konusu olduğu gibi) yeni siyasal dönemde çok da güçlenmesi ve siyasal süreçler üzerinde tek hâkim konumunda olması taraftarı da değil. Dolayısıyla, bir yandan ordunun böylesi önerile-

rini zaman zaman eleştiriyor diğer yandan da protestoların 'aşırıya' kaçmaması gerektiğini salık veriyor. Hem sokağın ve devrimin hem de müesses nizamın sözcüsü olmaya çalışıyor, yani ne yardan vazgeçiyor ne serden. Bu kararsız ve salınan tutumun örgütün Aşil topuğunu oluşturduğunu, kitle muhalefetinin yükselmesinin onu daha da sıkıştırabileceğini söylemek mümkün.

Neticede Mısır'daki gelişmeler kritik bir noktaya doğru evriliyor. Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi başkanı Tantawi, salı gecesi televizyona çıkarak devrimin en hararetli günlerinde Mübarek'in yaptıklarını hatırlatan bir konuşma yaptı. Hükümetin istifasını kabul etti ve sivil idareye daha hızlı geçiş sözü verdi. Aslında ordu iki seçenekle karşı karşıya: Ya gösterileri daha da yoğun ve şedid bir baskıyla karşılayacak ya da daha fazla taviz verip protestoların 'gazı'nı almaya çalışacak. Her iki seçenekte de sokak hareketinin daha fazla inisiyatif kazanması muhtemel.

Ancak şunu da unutmamak gerek: 25 Ocak Devrimi'nin şokunu atlatan düzen güçleri, SKYK öncülüğünde hızla yeniden organize oluyor; paralize olmuş devlet aygıtı yenileniyor. Sokaktaki güçlerin, 'Tahrir Cumhuriyeti'nin bu koşullarda basıncı ne kadar sürdürebileceği meçhul. Devrimin belki de kaderini tayin edecek nihai bir kapışmaya doğru ilerliyoruz.

Arap ayaklanmaları sürecinin Bahreyn'den Libya'ya bir dizi ülkede şu ya da bu biçimde geriletildiği, emperyalist müdahaleciliğin inisiyatif kazanmaya çalıştığı koşullarda Mısır'da bu kapsamda bir yeni mücadele dalgasının oluşmasının ülke sınırlarının ötesinde etkileri olabilir. Eğer hareket SKYK'yı geriletmeyi başarabilirse, bu, Arap devrimleri sürecinde mücadeleleri daha radikalize edip derinleştirecek bir itilim sağlayabilir. Sürecin tavsamasının ya da saptırılmasının önüne geçip aşağıdan mücadeleleri harlayabilir.

Aslında Mısırlılar demokratik devrimlerin ancak aşağıdakilerin elinde kaldığı sürece 'güvende' olabileceğini, elit siyasetine ve onun kurum ve kurallarına bırakılamayacak kadar ciddi meseleler olduğunu kanlarıyla hatırlatıyorlar. Hasılı en iyisi, Mısırlı devrimci sosyalistlerin ifadesiyle bitirmek: "Şehitlere şan, devrime zafer, halka güç ve zenginlik!"

10
'ARAP BAHARI' VE 'TAHRİR KUŞAĞI' MERCEĞİNDE: 'DEVRİM' VE 'EMPERYALİZM' ÜZERİNE*

Yeni yüzyılın ikinci onyılının hemen başında ve doğrusu hemen hiç kimse beklemezken 'devrim' sözcüğü yeniden tedavüle girdi ve belki de çok uzun zaman sonra ilk defa bu kadar popülerlik kazandı. Önce Tunus, sonra Mısır, sonra derken Mağrip ülkelerinden Bereketli Hilal'e muazzam genişlikte bir coğrafyada yaşanan büyük kitle kalkışmaları üzerine kelam eden hemen herkes şu ya da bu şekilde bu sözcüğü kullanma ihtiyacını hissetti. Medyatik bir abartma, bir pazarlama tekniği değildi söz konusu olan. Ya da bunu aşan bir durum söz konusuydu. Hemen hemen bütün dünyada, geniş kitlelerin daha önce şu ya da bu biçimde onlara kapatılmış siyasal alanı zaptettiği ve böylece daha

*) *Yeniyol*, Sayı: 43, Güz 2011.

kısa zaman önce düşünülemeyecek tarihsel alternatifleri gündeme getirdiği bir hadise olarak devrim, gündelik konuşmaların konusu oluvermişti. Sonra, başta İspanya ve Yunanistan olmak üzere bir dizi Avrupa ülkesindeki büyük kitle eylemleri, 'öfkeliler' hareketi geldi. Bu kez bir İspanyol devriminden, bir Avrupa devriminden bahsedilir oldu. 'Avrupa devrimi' başlığı altında kıta düzeyinde eylemler örgütlenir oldu. ABD'de Wall Street'i İşgal Edin eylemleriyle bu kez de bir 'dünya devrimi' bahsi açıldı. Elbette abartılı yorumlar söz konusu olan, hatta 'görevlerimiz' konusunda bir karmaşaya da yol açabilecek bir durum bu. Ancak devrimin kendisinin değilse bile lafzının, bir devrimin mümkün ve istenilir olduğu fikrinin, siyasal ve örgütsel bir dizi yanılsamayla beraber de olsa yaygınlaşması, yeni yüzyılın en önemli ve kuşkusuz en hayırlı sürpriziydi.

Fas'tan Suriye'ye uzanan geniş bir coğrafyada devrim, daha yakın zamana kadar akla Cemal Abdül Nasır, Abdülkerim Kasım ya da George Habaş gibi figürleri getiren geçmişe dönük bir referanstan ibaretti. Arap coğrafyasında 1970'lerin sonlarından itibaren yaşanan depolitizasyonun, önce Arap milliyetçiliğinin, sonra da Arap solunun geri çekilişinin yarattığı koşullarda devrim, ancak nostaljik tınıları olabilecek bir sözcük haline gelmişti. 2011'le birlikteyse siyasetin, gerçek siyasetin, yani sokak siyasetinin Arap dünyasına avdet etmesiyle, devrim ve direniş artık halihazırda yaşanmakta olan bir deneyimi anlatıyor. Devrim sözcüğünü popülerleştiren uluslararası medyadan önce ve ondan ziyade ayaklanmalar içerisinde şu ya da bu şekilde yer alan ahalinin kendisiydi. Bu sözcüğün bölgede bunca yaygınlaşıp kabul görür hale gelmesi, elbette bir dizi kafa karışıklığını beraberinde getiriyor; ancak esas önemli olan, kitleleri seferber eden, onların siyasal özgüven ve özörgütlülüğünü artıran bir sokak siyasetinin bölgedeki siyasal parametreleri alt üst etmesi.

Bizde, yani bizim soldaysa Arap coğrafyasında yaşanmakta olan halk ayaklanmaları için 'devrim' tabirini kullanmakta bir tereddüt havası hâkim oldu. Kavramsal kesinliğe dair bir titizliğin eseri değildi bu ikircim (eğer öyleydiyse benzer bir titizliği

başka siyasal kavramlar, mesela faşizm söz konusu olduğunda da aramak hakkımız herhalde), daha çok yaşanmakta olan sürecin kendisine dair bir tereddüt ya da kaygının eseriydi. Halk ayaklanmalarını esas olarak emperyalist bir operasyon ya da bir tasarımın hayata geçirilişi olarak ele alan ve bu yüzden sürece bir mesafeyle yaklaşan yorumlar hayli çoktu. Aslında emperyalist müdahaleciliğe karşı meşru ve haklı bir duyarlılığı içeren bu yorumlar tam da Arap Baharı'nın temel meselesini, yani barındırdığı ana dinamiği es geçiyor, ıskalıyordu. Bu yazı, 'devrim' tabirinin nerede ve nasıl kullanılmasına dair kavramsal bir kesinlik tartışmasına dair değil elbette. Böyle 'bizansvari' bir tartışmaya değil, yaşanmakta olan sürecin ana karakteristiğinin, önümüzdeki mücadeleler açısından tayin edici özelliğinin ne olduğuna dair sadeleştirici bir tartışmaya ihtiyacımız var. Yani adına ne dersek diyelim, sürecin ne olduğuna, hangi dinamikleri harekete geçirdiğine, dolayısıyla da bize nasıl 'görevler' yüklediğine dair bir tartışma yürütmek gerekiyor.

'EMPERYALİZM'İN İÇERİĞİ

Bu uzun girizgâhın akabinde amiyane tabirle zurnanın zırt dediği yere gelelim: Tunus ve Mısır'da diktatörlükleri deviren halk ayaklanmalarının tetiklediği bölgesel düzeydeki süreci tartışırken kerteriz noktamız ne olmalı? Bu hareketlerin kimi yerde daha fazla, kimi yerde daha az harekete geçirdiği şey aşağıdan gelişen kitle seferberliği mi, yoksa bölgede her daim hazır ve nazır olan emperyalist tasarım ve müdahaleler mi? Arap coğrafyasında emperyalist müdahaleciliğin meşum tarihini burada anmak yersiz. Belki de ta 1798'de Fransa'nın Napolyon komutasındaki Mısır seferinden itibaren bu coğrafyadaki hemen her gelişmenin ardında emperyal bir tasarım aramanın elbette meşru bir temeli var. Biz yine de yakın zamanlı gelişmeleri hatırlayalım: Soğuk Savaş'ın nihayete ermesinin ardından ABD küresel düzeyde tek 'süper güç' haline gelmiş ve bu 'tek kutupluluk momenti'ni bilhassa bölge düzeyinde tepe tepe kullanmıştı. Onun-

cu sene-i devriyesini idrak eylediğimiz 11 Eylül saldırıları, ABD müdahaleciliğinin daha küstah ve saldırgan bir dönemini tetiklemiş, 'teröre karşı savaş' başlığı altında başta Afganistan ve Irak olmak üzere bir dizi askeri müdahale gerçekleşmişti.

'Arap Baharı' işte bu yeni Amerikan müdahaleciliğinin bir devamı, başka araçlarla güncellenmesi olarak değerlendirilebilir mi? Tunus devrimiyle başlayan süreç, mesela Büyük Ortadoğu Projesi'nin yeni bir versiyonu mudur? Yeni ve daha sofistike bir emperyalist manipülasyonla mı karşı karşıyayız? Gelişmeleri değerlendirir ve dahası tutum alırken, evvela emperyalist tasarımlardan mı hareket etmeliyiz? Yoksa bölgede yeni bir durumla mı, yeni ve beklenmedik bir faktörün devreye girmesiyle tanımlanan farklı bir süreçle mi karşı karşıyayız? Belki de son otuz yılın ataletini berhava eden yükselen bir kitle mücadeleleri dalgası, üstelik de bölge düzeyinde gerçekleşen bir ayaklanmalar zinciri, Ortadoğu siyasetine dair uzunca bir dönemdir kanıksadığımız bakış açılarını sorgulayıp revize etmemizi icap ettirmiyor mu?

Mağrip'ten Maşrık'a bir dizi ülkede gündeme gelen bu kitle mücadelelerinin elbette her ulusal bağlamda farklı karakteristikleri söz konusu. Mısır'ın Suriye ya da Bahreyn'in Libya olmadığını söylemek, masanın sandalye olmadığını söylemek düzeyinde banal bir tespit. Bütün ile parça arasında diyalektik bağları göz ardı eder ve bütünden değil de önce ulusal düzlemden hareket edersek, sürecin ayrıksı karakterini, dönemsel etkilerini göz ardı etmiş oluruz. Bölgesel bir dalgayla, kitlelerin aktörü olduğu bir yeni sokak siyasetinin belirleyici olduğu yeni bir durumla karşı karşıyayız.

Esasında yukarıda da belirtildiği üzere, Arap coğrafyasındaki devrimci süreç, bölge halklarına son yüz elli yılda dayatılmış emperyalist vesayet rejimine karşı bir başkaldırı olarak da görülebilir. G.W. Bush önderliğindeki yeni muhafazakâr ABD hükümetinin Irak'ı ve sonra da bütün bölgeyi tankla topla, yani cebren 'demokratikleştirme' girişimi, bu emperyalist vesayet söylemi ve hamilik pratiğinin son örneğiydi. Amerikan müdahaleciliğinin ya-

kın dönemli şahikası olan 2003 ile 2011 arasındaki dönemden farklı olarak günümüzde tayin edici olan faktörse, siyasal demokrasi ve toplumsal adalet talebinin esas itibariyle dışarıdan değil, içeriden kaynaklanıyor oluşudur.

Bu, bölgede emperyalist tasarımların tümden geçersizleştiği anlamına gelmiyor elbette. Başta ABD olmak üzere emperyalist güçler, elbette gelişen süreci denetim altına almak, onu ehlileştirip kendi lehlerine olabilecek kanallara akıtmak istiyorlar. Aslında bunu yazmaya, söylemeye gerek var mı? Büyük güçler kendi kontrolleri dışında gelişme eğilimi gösteren süreci kontrolleri altına alıp saptırmaya çalışıyor diye hiçbir şey olmamış gibi mi yapacağız? Ne yani, bölgede ortaya çıkabilecek kitle hareketlerinin emperyalist dayatma, müdahale ve manipülasyonlardan azade gelişebileceğini mi zannediyorduk yoksa? Onca yıllık siyasal ataletin ardından birdenbire ideal koşullarda gelişecek kitle mücadeleleri mi bekliyorduk? Marx'ın hatırlattığı üzere, "mücadeleye en elverişli koşullarda girilseydi evrensel tarihi yazmak çocuk oyuncağı sayılacaktı. Zaten böyle bir durumda, bu tarihin yapısı oldukça mistik olacaktı".*

Bu noktada Libya örneğini kısaca ele alıp hatırlayalım: 'İnsani' gerekçelerle meşrulaştırılan Libya'ya askeri müdahalenin gayesi, bölgedeki devrimci-demokratik dalgayı kontrol altına almak, onu emperyalizmin himayesinde soğurmaktı. Müdahale sadece bu ülkedeki gelişmeleri değil, bütün bölgeyi etkilemeye dönük bir girişim olarak değerlendirilmeli ve bu hususta solda hiçbir kafa karışıklığına yer olmamalı. Emperyalist müdahalenin (siyasal-iktisadi bir dizi mülahaza ve hesabın yanında) hedefi, bölgedeki devrim sürecini denetim altına almak, kontrol dışına çıkan ve bölgenin siyasal mimarisini tehdit eden dinamiklere intizam vermekti.

Ancak dikkat: Fas'tan Suriye'ye yaşanmakta olan süreci karakterize eden, tayin edici yeni faktör, herhangi bir dış müdahale ve esinin ürünü olmayan *otantik halk hareketleridir*. Çok sayıda ül-

*) Akt. Daniel Bensaid, *Marx Kullanım Kılavuzu*, çev. Volkan Yalçıntoklu, Habitus Yayınları, İstanbul, 2010, s. 79.

kede, elbette farklı gelişkinlik düzeylerinde olan aşağıdan diktatörlük karşıtı halk hareketleridir.

Bugün emperyalist müdahalecilik aksiyoner konumda değildir, kontrolü dışında gelişen süreci denetimi altına almak amacıyla reaksiyon göstermektedir. Süreci çarpıtmaya dönük hamleleri mümkündür ki daha da katmerlenecektir. Ama şu sekiz-dokuz aylık süreçte sürükleyici etkin güç, Pentagon ya da Beyaz Saray menşeyli projeksiyon ve planlar değil, aşağıdan denetimsiz gelişen halk hareketleri olmuştur. Dolayısıyla bizim hareket noktamız, yaşanan gelişmeleri tartacağımız terazi, emperyalist müdahale ve tasarımlardan önce sürece kendi rengini veren bu kitle mücadeleleridir, bu mücadelelerin devrimci müdahaleler açısından yarattığı imkânlardır. Dünyanın birçok ülkesinde Arap Baharı esinli irili ufaklı kitle hareketlerine şahit olmamız, bölgede yaşanan ayaklanmaların nasıl bir tesir gücüne sahip olduğunu ortaya koyuyor. Emperyal müdahaleler gündemde diye Şark cephesinde değişen bir şey yokmuş gibi davranırsak bölgedeki siyasal ve toplumsal güç dengelerinde ezilenler lehine gerçekleşebilecek bir kayma ihtimalini bütünüyle gözden çıkarmış oluruz.

YENİ RADİKALİZM: BİR 'TAHRİR KUŞAĞI' MI?

Arap ayaklanmaları 'bölgesel' bir hadise, Arap coğrafyasının özgüllükleriyle açıklanabilecek bir süreç değil yalnızca. Bu kitlesel kalkışma ve devrimleri 'istisnai' bir durum olarak değil, küresel düzeyde toplumsal ve siyasal güç ilişkilerinde önemli etkileri olan/olacak mücadeleler olarak değerlendirmek gerekiyor. Yani bu kalkışmalar dünyanın değişik coğrafyalarında mücadele eden, direnen 'sıradan insanlar' nezdinde onlara özgüven kazandıran olumlu örnekler olarak görülüyor.

Arap ayaklanmaları, kimilerinin iştahla vurguladığı üzere yeni bir 1989, yani liberal (hatta neo-liberal) demokrasinin bir başka zaferi ve dolayısıyla da 'tarihin sonu'nun ilanı için yeni bir vesile değil. 'Tahrir', tarihin liberal cennette nihayete erişinin bir delili değil, yeni bir tarihin başlangıcına dair bir işaret aslın-

da. 'Devrim mi değil mi' üzerinden skolastik bir tartışmaya hevesle dalmaktan ziyade, Arap coğrafyasında yaşananları bu bakımdan, yani yeni mücadeleleri tetikleyici, kışkırtıcı özelliği dolayısıyla değerlendirmek gerekiyor. Bir 'Tahrir kuşağı'ndan bahsetmek için erken belki, ama Arap ayaklanmalarının yeni mücadelelerin açığa çıkmasında bir kaldıraç işlevi gördüğü de aşikâr.

KAMPÇILIK

Sovyetler Birliği'nin ve diğer bürokratik diktatörlüklerin çözülmesiyle beraber sosyalist/komünist hareket içerisinde o güne değin bir hayli içselleştirilmiş bir siyaset algısı da tarihe karıştı. 'Kampçılık' olarak adlandırılan bu algı, dünyanın iki kamp, yani kapitalist dünya ile 'sosyalist' dünya arasında bölünmüşlüğünü esas alıyordu. Temel siyasal strateji ve perspektifini bu bölünmüşlük, yani bu iki kamp arasındaki ihtilaf ekseninde tarif ediyordu. Elbette dünya komünist hareketindeki saflaşmalar uyarınca söz konusu kampların kimlerden müteşekkil olduğuna dair çeşitli versiyonlar söz konusuydu (mesela ÇKP kökenli 'üç dünya teorisi'). Ancak farklı versiyonlarıyla da olsa kampçı siyasetin merkezi öğesi, dünya çapındaki, bölgesel ya da ulusal ölçekteki devrimci süreçlerin bu saflaşma temelinde değerlendiriliyor oluşuydu. Bu perspektif, sınıf hareketi ve toplumsal mücadeleler yerine devletlerarası sistemdeki çelişkileri esas alıyor ve temel olarak devlet aktörleri arasındaki ihtilaf ve çelişkilere odaklanıyordu.

Bunu bir örnekle açıklamaya çalışabiliriz: 1956'da Macar işçi sınıfının ayaklanması, işçi sınıfının dönüştürücü gücüne yapılan onca güzellemeye rağmen, 'bizim' kampa zarar verebileceğinden asla hayırhah görülemezdi ve bastırılmalıydı. Önemli olan aşağıdan gelişen kitle mücadelelerinin hangi dinamikleri açığa çıkardığı değil, devletlerarası sistem dahilinde 'bizim' kampın konumunun muhafazası ve pekişmesiydi. Yani, bir nevi "düşmanımın düşmanı dostumdur" pragmatizmi devrimci teyakkuzun yerini almıştı. Böylece sosyalizm bir devrim çağrısı değil de devlet inşa etme ve korumanın meşrulaştırıcı söylemi haline geldikçe, dev-

rimci militanın tutkulu angajmanı, yerini bürokratın ya da konumuz bakımından diplomatın soğuk ve pragmatist rasyonalizmine bıraktı zamanla. Soğuk Savaş sonrasındaysa neyse ki bu devlet ve uluslararası siyaset merkezli tahayyülde bir geri çekilme oldu. Yeni 'tek kutuplu' dünyada diplomatik hesap ve yaklaşımlarla kapitalizmi aşmayı hedefleyen radikal toplumsal tasarımlar birbirinden ayrıldı. Sosyalist 'kampta' yer almaya devam edenler açısından, devrimin özneleri devletler ve onların ittifak sistemleri değil, yeniden mücadele içerisindeki toplumsal aktörlerdi artık.

Son dönemde solda Libya, özellikle de Suriye üzerine cereyan eden tartışmalar, işte bu 'kampçı' zihniyeti yeniden tedavüle soktu sanki. Bilindiği üzere, Suriye, Ortadoğu siyasetini kesen temel siyasal ayrışmada İran, Hizbullah ve dahi Hamas'la beraber 'anti-emperyalist' (anti-Amerikan diye okuyun) ve anti-siyonist 'kampta' yer alıyor. Suriye'deki rejimin muhalefetin yaygınlaşmasıya çözülmesinin bölgesel etkilerinin neler olabileceğini kestirmek kolay değil. Ancak bu biraz önce bahsi geçen 'kamp'ın bu süreçte yara alacağını söylemek herhalde mümkün. Solun bir bölümü bu noktadan hareketle, yani bize 'yakın' kampın mutazarrır olabileceği tespitinden yola çıkarak Suriye'deki ayaklanmaya karşı sakınımlı bir tutum alıyor. Ülkede gelişen protestoları ve halk hareketini, İsrail ve Batı karşısında aldığı tutum nedeniyle Suriye rejiminin emperyalist güçlerce zayıflatılması girişimi olarak ele alan yorumlara sıkça rastlanıyor. Bu, sadece bizde dillendirilen bir belirleme değil. Aynı görüşü mesela bölgede İran-Suriye 'kampı'yla ayrıcalıklı ilişkileri olan Venezüella devlet başkanı Hugo Chavez ya da Küba yönetimi de dillendirebiliyor. Söylenmek istenen, Suriye'de rejimin zayıflaması ya da düşmesinin emperyalizmin işine geleceği, ABD ve İsrail'in bundan istifade edeceği. Dolayısıyla, ülkedeki ayaklanma ve protestolar emperyalist bir kışkırtmanın ürünü olarak görülüyor ve eleştiriliyor.

'Kampçı' zihniyet bütün encamıyla yeniden karşımızda. Nasıl mesela 1968'de Fransa'da ayaklanma iyi, Çekoslavakya'da kötüyse, şimdi de mesela Bahreyn'de protestolar iyi, Suriye'deyse kötü. Ayaklanmalar ABD'ye yakın bir rejimi sarsıyorsa des-

teklenmeye değer, ABD'yle mesafeli bir rejimi zor durumda bırakıyorsa değer değil. Böylece Suriye rejimi kimilerince 'bizden' addedildiğinden onun utangaççа da olsa kayırılmasında bir beis görülmüyor. Kerteriz noktamız kitle mücadeleleri değil de devlet aktörleri olunca, ciddi bir toplumsal muhalefet dalgasını devlet ağzıyla eleştirip kınamakta beis görmez oluyoruz. Rejimin kendi propagandasını, hem de "silahlı kalkışmaya ya da teröre karşı meşru müdafaada bulunan devlet güçleri" gibi bize çok tanıdık olan bir söylemi yeniden üretiyor, sonra da basın yayın kurumlarına yasak getiren bizzat Esad değilmişçesine 'bilgi eksikliği'ni bir mazeret haline getiriyoruz.

Oysa devrimci sosyalistler kitle mücadelelerine sırtlarını dönemezler. Siyasal haklar için polis ve asker kurşunlarına karşı göğüslerini siper eden erkek ve kadınların eylemlerini, biz bunlar emperyalizmin işine geleceğini düşündüğümüz için hor göremeyiz. Emperyalizmi yıkacak güç, konjonktürel olarak ABD ya da İsrail aleyhinde tutum alan şu ya da bu devlet değil, (hele hele 'bölgede') kitlelerin özgüven kazanması, siyasete kendi talep ve örgütlülükleriyle geri dönmeleridir. Unutmayalım, Chavez'in 'kampçı' tutumu, Esad gibi bir diktatöre sunduğu destek, mesela İsrail'in 2006'da Lübnan'a alçakça saldırısı sırasında aldığı tavır nedeniyle ya da 2009'da İsrail büyükelçisini sınırdışı etmesiyle 'tavan yapmış' itibarını, sadece onun değil, bütün solun ('21. yüzyıl sosyalizmi'nin) itibarını bölge halkları nezdinde yaralayacaktır. Daha sonra kendimize dahi açıklamakta güçlük çekeceğimiz durumlara düşmekten imtina edelim: Esad güçleri Lazkiye'de Filistin mülteci kampına saldırırken Hamas'ın sessiz kalması onu çok zor durumda bıraktı. Bizim emperyalizme karşı mücadele ediyoruz diye böylesi lekeleri sineye çekme lüksümüz yok.

Sosyalistler, ayaklanmaları bizim ya da ötekilerin diye ayırt etmezler, kitle hareketlerinin sonuçlarını devletlerarası sistem zaviyesinden ölçmezler. Kurtuluşu fillerin tepişmesinde aramazlar. Bütün olumsuz koşullarda bu mücadeleler içerisinden süzülebilecek en ufak ihtimalin üzerine titrer, onu büyütmeye var güçleriyle çalışırlar. Arap Baharı denen ayaklanmalar silsilesinin bölge

halklarının özgüveninde ve kolektif gücünde nasıl bir değişime tekabül ettiğini, sürecin kitleler nezdinde nasıl bir siyasallaşma ve deneyim birikimine vesile olduğunu anlamaya çalışırlar. Emperyalizme karşı mücadelenin koşul ve kökenlerini bu sıradan görünen ama neticede tarihi devindiren kolektif birikimlerde ararlar. Bizim kıblemiz kitlelerin kendi mücadeleleridir.

Karl Marx, zamanında 'devrim'i Britanya, Fransa, Almanya, Avusturya ve Rusya gibi o dönemin dünya siyasetini tayin eden beş büyük ülkenin, yani büyük güçlerin (Düvel-i Muazzama) dışında ve karşısında yer alan bir 'altıncı güç' olarak tanımlamıştı. 'Devrimci' sıfatını hak etmek için tam da hareket noktamızın bu 'altıncı güç' olması icap etmez mi?

11
BİR TAHRİR KUŞAĞIYLA KARŞI KARŞIYAYIZ*

Arap Baharı denen süreç önemli toplumsal, siyasal sonuçlar yaratarak devam ediyor. Tunus ve Mısır devrimleri diğer Arap ayaklanmalarına kıyasla önemli bir farka sahipmiş gibi?

Medyatik terimiyle 'Arap Baharı' denen süreç bir bütün, ama elbette çeşitli ve birbirinden farklılıkları olan parçalardan müteşekkil bir bütün. Bu parçaların kendi iç bağlamlarını, iç dinamiklerini dikkate almak gerekiyor elbette. Buradan baktığımızda, mesela Mısır ve Tunus'un toplumsal dinamikleri bizim anladığımız anlamda daha demokratik ve toplumsal talepleri içeren bir değişime daha müsait diyebiliriz. İki ülkede de gelişkin bir işçi hareketiyle karşı karşıyayız örneğin.

*) *Sosyalist Dayanışma* (Aralık 2011).

Tunus'taki ayaklanmada, Tunus İşçileri Genel Konfederasyonu'nun -aslında tabanının, taşradaki liderlerinin- çok ciddi bir etkisi vardı. Mısır'da 2000'li yılların ortalarından itibaren yeni bir işçi radikalizmi dalgası gündeme geldi. Önemli grevlerin ve işyeri eylemlerinin yaşandığı, işçi hareketinin gelişmeye başladığı bir dönemdi bu. İki örnekte de, belki eksikleriyle de olsa dinamik işçi hareketleriyle karşı karşıyayız. Ayrıca her iki vakada da gençlik hareketinin etkisi belirleyici diyebiliriz. İkisinde de ayaklanmanın sürükleyici gücünün demokratik ve toplumsal talepler etrafında harekete geçen gençlik kesimleri olduğunu söyleyebiliriz. Tunus'ta, Mısır'da ve aslında sürecin diğer parçalarında da güvencesizlik ve geleceksiz cenderesine sıkışmış eğitimli-işsiz gençlik kesimlerinin etkisi önemli. Tunus'ta kendini yakarak süreci tetikleyen genç, bazen 'diplomalı işsiz' denen bu kategoriye giriyor.

Neo-liberal dönemde genç nüfusta işsizliğin yapısallaşması, güvencesiz esnek çalışmanın kural haline gelmesi koşullarında Mısır'da ve Tunus'ta hayal kırıklığına uğramış gençlik kesimlerinin dinamik bir siyasal-toplumsal aktör olarak ortaya çıkışı söz konusu. Kısacası, iki ülkede de devrim (ya da ayaklanma, ne dersek diyelim) öncesinde gençlik hareketinde olsun, işçi hareketinde olsun, ciddi kıpırdanmaların yaşandığı, sokakta siyasetin yeniden canlanmaya başladığı bir dönemdi. Yani iki büyük ayaklanma da sıfırdan başlamış değil. Arkasında ciddi bir muhalif birikim var.

Tabii ki örneklerin hepsinde farklı koşullar, farklı dinamikler söz konusu. Mesela, Bahreyn'de toplumsal ve siyasal düzenden dışlanan ve marjinalize edilen Şii çoğunluğun eylemleri çok önemli. Bu kesimler sisteme içerilmek istiyorlar ve buna dönük talepler ortaya koyuyorlar. Libya'da böylesi toplumsal dinamikler çok güçlü değildi. Libya'da hareket bir gençlik ayaklanması olarak başladı, ama o ülkenin koşulları sebebiyle hızla militarize oldu. Ayaklanma doğu ile batı arasında bir parçalanmaya, neredeyse bir iç savaşa yol açtı. Daha sonra emperyalist müdahale gerçekleşti ve ülkedeki muhalif hareket yozlaştı. Suriye'de de hareket, asıl olarak gençlik ve yoksul kesimler etrafında seferber olan bir

şekilde başladı ama bugün muhalefetin mezhepçi bir karakter edinmesi gibi bir riskle karşı karşıyayız.

Ancak söz konusu parçalar arasındaki farklar ne olursa olsun, ben sürece bir bütün olarak bakmak gerektiği kanısındayım. Gelişkin örnekler olabilir, sapmalar olabilir. Ama bölgenin bir önceki dönemini karakterize eden emperyalist statükoyu dağıtan yeni bir durumla karşı karşıyayız. Son otuz yılın siyasal ataletini berhava eden bu sürecin temel aktörü, şu ya da bu talepler ekseninde seferber olan ve aşağıdan gelişen halk hareketleri.

Kitlelerin kendi talepleri etrafında seferber oldukları, siyasal alana çıktıkları bir süreçle karşı karşıyayız. Arap coğrafyasında siyasetin geri dönüşü denebilecek bir durumla, 'sokak siyaseti'nin geri dönüşüyle karşı karşıyayız. Bu faktör bölgedeki emperyalist statükoyu dağıtıyor; bunu yaparken de aslında birtakım devrimci imkânlar yaratıyor. Öncelikle sürece bu bütünlük çerçevesinde bakmak, ondan sonra belki örnekleri teker teker tartışmak gerekiyor.

Türkiye'de (özellikle belli sol çevrelerde) çok itibar gören sürecin bütününü bir emperyalist konspirasyon, emperyal merkezlerde tasarlanmış bir master planın uygulama safhasına geçirilmesi olarak görme anlayışına karşıyım. Çünkü bu yaklaşım, tarihsel materyalizmle bağlantısı olmayan konspiratif bir bakış açısı olmasının yanı sıra, söz konusu halk hareketlerinin bölgede ve dünya ölçeğinde ortaya çıkarttığı dinamikleri görmemizi engelliyor. Bundan dolayı, bu tarz yaklaşımların uzağında olmamız gerektiği kanaatindeyim.

Bu süreçlerde neden Müslüman hareketler etkili?

İslami hareketlerin ne kadar etkili oldukları aslında tartışılır. Mısır'daki ya da Tunus'taki ayaklanmalarda İslami hareketlerin çok da etkin bir konum almadıklarını, sürece ancak sonradan dahil olduklarını görüyoruz. Mısır'da da, Tunus'ta da en örgütlü ve en güçlü muhalif güçler, yani rejim karşıtı örgütlenmeler, elbette İslamcı örgütlenmeler. Ama bunlar ayaklanma süreçlerinde, hiç değilse en baştan itibaren ciddi ve tutarlı güçler olarak ortaya çık-

madılar. Tabanları oradaki hareketlere katıldı ama bunlar ayaklanmalara damgalarını vurmadılar. Mısır'da da Tunus'ta da karşımıza çıkan ayaklanmalar, belki de bölge siyasetinde uzun yıllardan sonra ilk kez seküler ve lâ-dini taleplerle ortaya çıkan hareketlerdi. Bunun da bir artı olduğunu düşünüyorum. Tabii ki değişik İslamcı güçler süreci bir tür kendi denetimlerine almaya, tabiri caizse bu dalganın üstüne oturmaya çalışıyorlar.

Bunda ABD'nin açığa çıkan duruma uygun yeni bölge politikasıyla, İslami hareketlerin bundan yararlanma yaklaşımının üst üste düşmesinin etkisi olabilir mi?

Elbette. ABD belli ki bütün bu kontrolsüz ve dizginsiz gelişen süreci, yani kendi denetimi altında olmayan halk hareketleri etrafında gelişen süreci kontrol altına alabilmek için değişik siyasal aktörleri ve stratejileri devreye sokmaya çalışıyor. Mümkün olduğu kadar süreci denetim altına almak, açığa çıkmış olan kitle enerjisini soğurmak istiyor. Libya'ya yapılan müdahalenin bütün esbabı mucibesi de budur. Buraya askeri müdahalede bulunarak sadece Libya'daki süreç kontrol edilmek istenmiyor (petrol kaynakları bakımından bu da önemliydi elbette), esas olarak bütün o bölgesel sürece dair bir mesaj verilmiş oluyor.

Libya'ya yapılan emperyalist müdahale Arap Baharı'nı emperyalist denetim altına almaya dönük bir girişim olarak değerlendirilebilir. Bugün Suriye'de bir emperyalist müdahale tehdidinin artmış olması, muhalefet nezdinde de bir uluslararası müdahale çağrısının yavaş yavaş yapılır olmaya başlamasının sebebi, Libya'da bir 'olumlu örneğin' ortaya çıkmış olmasıydı. Emperyalist odakların 'Libya başarısı', onlar açısından bu sürecin kontrolüne dair imkânlar sağlıyor. Söylemeye çalıştığım şu: Bu süreç baştan bir ABD tasarımı değildi ve tam da bu sebeple emperyalist merkezler kendileri dışında gelişen bu süreci kontrol etme çaba ve telaşı içerisindeler.

Bir dizi İslami hareketin bölgede süreci emperyalist vesayet altına alacak bir faktör olarak devreye girmesi/sokulması durumu var. Ama şu hatayı yapmayalım. İslamcılık söz konusu olduğun-

da, bizdeki sol, hani pek de Marksist sayılamayacak bir tavır alıyor çoğu zaman. İslamcılığı hiçbir toplumsal tekabüliyeti olmayan ve içerisinde hiçbir çelişki ya da ihtilaf ihtiva etmeyen homojen bir bütün ve dahası saf bir ideoloji olarak görüyor. Oysa kendilerini İslami referans dünyası içerisinden tanımlayan siyasal hareketler dahilinde de çok farklı sınıfsal, toplumsal çıkarlar birarada gelebiliyor, yahut bunlar kendi içinde çatışabiliyor.

En klasik örnek şu anda Mısır'daki Müslüman Kardeşler. Müslüman Kardeşler'in gençliğinin önemli bir kısmı bugün onlardan ayrılmış durumda. 6 Nisan Hareketi gibi devrimi başlatmış gençlik hareketleriyle birlikte seçimlere katılıyorlar. İslamcı hareketlerin bünyelerinde barındırdıkları toplumsal ve ideolojik çelişkileri dikkate almaz ve sanki homojen bir İslamcılık varmış gibi davranırsak, bölgedeki siyasal gelişmeleri anlamlandırmakta büyük sıkıntı çekeriz.

Mısır'daki ikinci ayaklanma sürecinin bağımsız kurumsal süreçler yaratması mümkün mü?

Mısır'daki ikinci ayaklanma başlamadan önce çoğu gözlemci bu ayaklanma sürecinin ya da devrimin ciddi bir gerileme içinde olduğunu söylüyordu. Haklıydılar da. Süreç bütünüyle Yüksek Askeri Konsey'in, yani ordunun denetimi altına girmiş gibi görünüyordu. Oysa Mısır'daki ikinci ayaklanma, kitle hareketinin yeniden ortaya çıktığı ve hatta yeniden radikalleştiği bir süreci ortaya çıkarabilecek.

Şunu unutmayalım: Arap Baharı denen sürecin açığa çıkardığı kitle enerjisi, tahminimizin çok üzerinde. Muazzam bir özgüven kazanmış durumda bölge halkları. Kendi öz eylemleriyle bunca yıllık diktatörleri devirmiş olan halkların açığa çıkardığı kolektif enerji ve inisiyatif, öyle çok kolay bastırılabilecek bir şey değil. Medyada pek yer almıyor belki ama bu eylemlerin coğrafi yaygınlığı çok arttı. Daha dün Suudi Arabistan'da krallığa karşı eylemler gerçekleşti. Mısır'daki ikinci eylemlilik dalgasını zaten biliyoruz. Bütün bölgeyi şu ya da bu şekilde etkisine alan bir süreçle

karşı karşıyayız. Bunun rezerv güçlerinin tükenmesi öyle kolay olabilecek bir şey değil.

Aslına bakarsanız, Mısır'da Mübarek'in devrilmesi sırasında ordu bir bakıma rejimi devam ettirmek için diktatörü feda etti. O günden beri de halkın yanında görünmeye çalışarak bütün sürecin ortaya çıkardığı kitle enerjisini massetmeye çalışıyor. Bunu yaparken gerek eski rejimin taraftarlarıyla gerekse Müslüman Kardeşler'le bir tür işbirliği ve ittifaka girişmiş görünüyor. Yani Yüksek Askeri Konsey'in başında olduğu ve eski rejim güçleriyle yeni aktörleri biraraya getiren bir tür elit siyaseti ile sokak siyasetinin karşı karşıya geldiği bir durumdayız.

Şöyle bir hayale kapılmamak gerek. Bölgede otuz-kırk yıllık diktatörlüklerin altında çok canlı bir siyasal hayat zaten yoktu. Dolayısıyla, çok ciddi halk hareketleriyle karşı karşıya olmamıza rağmen, bunların bir siyasal alternatif şekillendirme noktasında zaafları var. Bu hareketler bir ivmeyle yukarı çıkıyor, ancak kurumsal siyasal sonuçlar yaratamadan yeniden geriliyorlar. Ama şuna da dikkat etmek gerek, bunlar Batı yanlısı eylemlilikler değiller. Bir tür 'Batı tipi liberal parlamenter demokratik yapı' özlemi var ama kendi öz eylemliliği vurgusu çok yüksek. Batı karşısında bir mesafe almaya dönük refleks (Libya gibi örneklere rağmen) çok güçlü.

Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Arap Baharı denen süreç, bütün bölgede şu ya da bu ölçüde sokak siyasetini canlandırmış durumda. Emperyalist müdahaleler var ve bunlar daha da kızışacak elbette. Libya örneği bunu gösterdi. Suriye örneği önümüzde çok ciddi bir sınav olarak duruyor. Türkiye sosyalist hareketi açısından buraya daha dikkatli yaklaşmak, iki görevi biraraya getirmek gerekiyor: Biri Esad rejimine karşı halkın demokratik, toplumsal taleplerinin yanında yer almak. Ama diğer yandan da Suriye'nin bir uluslararası çatışma alanı haline getirilme riski, bir emperyalist müdahale riski var, bunun içinde Türkiye'nin rol alma tehlikesi var. Bu senaryo çok vahim sonuçlar ortaya çıkarabilir. Buna karşı uyanık olmak gerekiyor.

Bir uluslararası ayaklanmalar süreciyle karşı karşıyayız. Bunun ilerleme devreleri olduğu gibi gerileme, bastırılma, ihanete uğrama, çürüme, yozlaşma devreleri de söz konusu olabiliyor. Burada doğrusal bir evrim beklememek gerek. Bölgenin toplumsal-siyasal dinamikleri o kadar karmaşık ki farklı toplumsal mücadeleleri ve etkileri kışkırtıyor bu. Bu yüzden tavır almak zorlaşıyor. Suriye'de sürecin başlamasının üzerinden dokuz ay geçti. Bu süreçte Esad rejiminin üç taktiği oldu denebilir. Biri, baskı. Bildiğiniz gibi BM ölü sayısını 3.500 olarak veriyor. İkincisi, reform vaatleri, ama olayların gerisinde kalan vaatler. Üç-beş ay önce rejim söylediklerini yapsa belki sorun kalmayacaktı. Üç, korku senaryoları. Azınlıkların desteğini almak için 'benden sonra sizi kıtır kıtır keserler' diye özetlenebilecek mezhepsel farkları kışkırtan politikaları. Bu stratejinin çok başarılı olmadığını söylemek gerek.

Elbette Esad rejimi Mübarek gibi yalnızlaşmış değil ve içte belli bir toplumsal desteği hâlâ mevcut. Ama içerdeki desteği giderek sınırlandı, uluslararası alanda da yalnızlaştı, dahası ülke ciddi bir iktisadi darboğazla karşı karşıya. Bunun karşısında muhalefetin yüz yüze olduğu riskler var. Biri, halk hareketinin hızla militarizasyonu, askerileşmesi. Bu Libya'da yaşanan şeydi. Bir ikinci risk, krizin uluslararasılaşması. Suriye, bildiğiniz gibi Libya'dan farklı olarak, bölgenin siyasal dinamikleri, çatışma alanları içinde çok ciddi bir faktör. Bu yüzden, çok sayıda bölgesel faktör devreye girmiş durumda. Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, Lübnan Hizbullahı, Lübnan'daki Sünni güçler, İran, vb. –hepsinin ülkede dahli var.

Dolayısıyla Suriye'deki ayaklanmanın bölgesel çatışmaların arenası haline gelme, yani bölgesel ve uluslararası aktörlerin ülke içerisindeki silahlı güçlerin sponsoru haline geldiği bir durumla karşılaşma tehlikesi söz konusu. Bu anlamda o ülkedeki iç savaşa referansla 'Lübnanlaşma' diyebileceğim bir risk söz konusu. Yine Lübnanlaşma'nın bir diğer belirtisi olarak, siyasal çatışmanın bir mezhep çatışmasına dönme riski var. Mezhep çatışmaları yaşanmaya başlarsa, bu bütün Arap halk ayaklanmaları sürecinin ruhuna ve karakterine en büyük aykırılığı teşkil edecektir. Yani, bu süreci tersine çeviren en ciddi gelişme olacaktır. Bunun karşı-

sında çok dikkatli olmak gerekiyor. Suriye son bir yıllık Arap ayaklanmaları sürecinin en ciddi testi haline gelebilir.

Muhaliflerin emperyalist güçler tarafından silahlandırıldığının söylendiği bir ortamda bu zor bir şey değil mi?

Suriye muhalefeti tek boyutlu bir muhalefet değil. Bunların içinde Türkiye ve Katar'ın dahliyle etkinleştirilmeye çalışılan kesimler var. Tabii bu saydığım ülkeler emperyalist vesayetin bölgede aracılığı rolünü oynamaya çalışıyorlar. Katar ve Türkiye bölgede yükselen güçler, bunu da dikkate almak gerek. Yine Suudiler de benzer bir rol üstlenmek istiyor.

Türkiye'nin Suriye'ye dahli sadece taşeronluk rolüne soyunmuş olmasından ileri gelmiyor, daha fazlası var. Türkiye yeni bir Kuzey Irak ya da Güney Kürdistan örneği istemiyor bölgede. Türk dış politikasının temel parametrelerinden biri, Kürtlerin uluslararası alanda bir özerk siyasal varlık kazanmaması. Bunu Güney Kürdistan'da beceremediler. Orada Türkiye için en kötü senaryo olan, uluslararası tanınırlığı olan özerk bir siyasal yapı ortaya çıktı. Bunun Suriye'de tekrarlanması Türk dış siyaseti açısından yeni bir yenilgi olacaktır. Suriye'de benzer bir Kürt özerkliğinin kazanılmaması için Türkiye, Libya'da olduğundan daha fazla angaje olacaktır. Bilindiği gibi, Türkiye'nin bir tampon bölge oluşturma ihtimali giderek daha fazla gündeme geliyor. Türkiye böylesi bir adımı meşrulaştırmak için muhtemeldir ki göçmen akını veya bölgedeki güvenliği sağlama, vb. gerekçelere başvuracaktır.

Esad rejimi basına ciddi kısıtlamalar getirdiği için ülkede tam olarak ne olup bittiğini bilebilmek mümkün değil. Dahası, hemen her tarafın dahil olduğu ciddi bir dezenformasyon kampanyası, bunun yarattığı bir bilgi kirliliği söz konusu. Ancak bulunduğumuz aşamada Suriye'nin çeşitli sınırlarından içeriye milis girişi olduğu bilgileri var. Eğer buradaki süreç ordu ile milis güçler arasındaki bir çatışmaya dönerse, buradan bizim özlediğimiz anlamda demokratik bir dönüşümün gerçekleşmesi hayli zorlaşacaktır. Bu bir. İkincisi, mezhep çatışmasına dönüşme riski. Evet, Esad sorumlu ama Suriye muhalefetinin de Sünnileşme tehlikesi var. Üçüncüsü, çatış-

manın bölgeselleşmesi ve emperyalist müdahale. Suriye halkında anti-emperyalist bilinç ve ulusal bağımsızlık duyarlılığı güçlüdür. Ancak burada dahi Libya örneğinden yola çıkarak bir uçuşa yasak bölge, 'yumuşak bir emperyalist müdahale' özlemi güç kazanmaya başladı. Bu yol özellikle ABD ve Türkiye yanlısı birtakım muhalif figürler üzerinden ülke içine pazarlanmaya çalışılıyor. Bu ihtimal geçerlilik kazanır mı bilinmez, ama süreç böyle devam ederse ciddi bir alternatif olarak karşımıza çıkacaktır. Bunun yaratacağı tehlikeler Libya'dan çok daha vahim sonuçlara gebe olacaktır.

Aslına bakarsanız, Libya çok 'kolay' bir müdahale oldu emperyalist güçler açısından. Gerek coğrafi nedenler gerekse Kaddafi rejiminin toplumsal desteğini büyük ölçüde yitirmiş olması nedeniyle. Suriye'de bu mezhepsel ve etnik yapı korunurken, Esad'ın hâlâ kayda değer bir toplumsal desteği varken gerçekleşecek bir emperyalist müdahale, hem sivil kayıplar hem de kışkırtacağı mezhepsel çatışmalar nedeniyle Irak benzeri sonuçlara yol açabilir. Bu konuda da Suriye'deki muhalefetin daha yerli, sola daha yatkın unsurlarının dostça uyarılması gerekli.

Sürece bakınca emperyalist müdahale açısından gidişata göre birkaç planın hazır edilmiş olduğu görülüyor. Bunlardan ilk ipucu verenler, yumuşak güçlerin konumlanması ve/veya Türkiye'nin tampon bölge yaratması seçenekleri. Bunlar nasıl devreye sokulabilir yönünde arayışları söz konusu sanki?

Aslında bu dokuz aylık süreçte emperyalist merkezlerin de tereddütleri oldu. Esad rejiminin hızlı bir şekilde çözülmesi konusunda ABD bile tereddütlü davrandı diyebilirim. Sonra Libya bir katalizör işlevi gördü. Mısır, Tunus örneklerinde ABD ve belli başlı emperyalist güçler olayların gerisinde gidiyorlardı. Libya'da emperyalistler reaksiyoner bir güç olmaktan çıkıp, aksiyoner bir güç haline geldiler.

Açıkçası, bölgesel süreç açısından bizim tek şansımız, Mısır'daki sürecin ivme kazanması, yeniden özellikle aşağıdan, sokak gücüne dayanan bir karakter kazanması. Muhtemeldir ki bu, diğer ülkelerdeki süreci de daha radikalize edecek ve daha aşağı-

dan bir karakter kazandıracak bir itki verecektir. Böyle bir ihtimali akılda tutmak gerek, bölge kaynamaya devam ediyor çünkü.

Yemen'de çok ciddi bir halk hareketi var. Fas'ta seçimler oldu belki ama orada da seçimleri boykot eden bir sokak muhalefeti görüyoruz. Dolayısıyla, bütün bölgede bir önceki dönemin siyasal-toplumsal dengesini tarumar eden bir kaynama haliyle karşı karşıyayız. Elbette emperyalist müdahaleler olacak, ama süreci kontrol etmek o kadar kolay değil. Sadece bölgesel etkilerini değil, dünya çapında etkilerini kontrol edebilmek kolay değil. Onun da örneklerini görüyoruz.

Tahrir bir biçimiyle ABD ve Avrupa'ya taşınmış oluyor. Tabii ki çok farklı bir bağlam ve şekilde ama Tahrir sembolizminin bu kadar farklı bölge ve mücadelelerde yankılanması aslında alışık olduğumuz bir şey değil.

Şunu hatırlamakta yarar var: 11 Eylül sonrası konjonktürde ABD'nin kendini 'bölgeye demokratikleştirecek bir güç' olarak prezante ettiği bir Ortadoğu söz konusuydu. Elbette emperyalist çıkarları perdelemeye dönük çiğ bir demagojiydi bu. Irak'a müdahalesinin meşrulaştırıcı gerekçesi de buydu. Bugün bölgedeki demokratikleştirici güçler, yani demokratik talepleri öne sürenler ABD'den bağımsız bir biçimde şekillenmiş durumda. ABD bu güçleri, yani halk hareketlerini kendisine yedeklemeye, daha doğrusu onları vesayet altına almaya ve etkisizleştirmeye çalışıyor. Yani ABD'nin neredeyse mutlak bir biçimde bölgesel dinamikleri kontrol edebildiği bir dönemden, bağımsız halk dinamiklerinin bütün zaaflarıyla da olsa etkin bir güç olarak sahneye çıktığı bir döneme girdik.

Elbette buralarda bizim anladığımız anlamda daha radikal bir toplumsal dönüşümün taşıyıcısı olabilecek siyasal, toplumsal örgütlenmeler yok, olanlar da görece zayıf. Diyeceksiniz ki dünyanın neresinde var? Aynı durum Yunanistan ya da İspanya için de söylenebilir. Belki de dönemin özelliği bu; ciddi kitle mücadelesi ve direnişlerinin kural haline geleceği bir yeni mücadeleler dönemine giriyoruz, ama bunun karşısında bunları bir tür siyasal alternatife dönüştürebilecek siyasal güçlerin zayıflığı söz konusu. Do-

layısıyla, bu tip kısıtlar sadece bölgeye özgü şeyler değil, bütün dünyada geçerli. Ama bu tip çelişkiler bölgede daha akut haldeler.

Şunu da söylemek gerekiyor: Çok ciddi bir imkân yaratıyor bu gelişmeler. Bir 'Arap solu'nun yeniden doğuşunun nüvelerini görüyoruz buralarda. En gelişkin örnekler olarak Mısır'da ve Tunus'ta bu durum daha iyi görülebiliyor. Buradaki radikal sol güçler kendi boylarının çok ötesinde bir siyasal etkiye kavuşmuş durumdalar. Görünen o ki son bir yıl içinde belli bir siyaset deneyimine, sokak deneyimine sahip olmuş yeni bir Arap solu şekilleniyor. Bunun toplumsal temelleri gelişiyor, işçi sınıfı ve gençlik hareketi içerisinde. Bu çok umut verici bir gelişme.

Çünkü Arap solu müzelik bir şey haline gelmişti. Şimdi yeni güçler şekilleniyor. Yeni partiler oluşuyor. Bunları takip etmek, dikkate almak gerekir. Sokak ne kadar canlı olursa bu sol o kadar güçlü olacaktır. Bu hareketlilik ne kadar düşer ve emperyalist güçler ve yerli hâkim sınıflar kontrolü ele alırlarsa bu sol o kadar zayıf kalacaktır. Bu değişim sürecinin kimin kontrolünde olacağı sorusu bugün Mısır'da ve diğer ülkelerdeki güncel sorudur. Güçler dengesi, aşağıdakilerin, sokak muhalefetinin aleyhinde. Ama son günlerde Mısır'da görüldüğü gibi tarih sürprizlere açık ve bugün Yüksek Askeri Konsey hiç olmadığı kadar itibar yitirmiş durumda.

Tahrir'den başlayıp New York'a uzanan bu süreç solun devrim programı ile halkların taleplerinin buluşması açısından ne gibi imkânlar yaratıyor?

Bu ayaklanmaların çok farklı coğrafyalarda kitle eylemlerini kışkırtıyor oluşunun ardındaki sebep, bunların sadece Ortadoğu'ya özgü yozlaşmış gerici rejimlere karşı ayaklanmalar olmayıp, aynı zamanda kapitalist kriz bağlamında neo-liberalizme ve piyasaların diktatörlüğüne karşı direnmek isteyen çok farklı coğrafyalardaki insanlara da özgüven veriyor olmasıdır. Neo-liberalizmin hâkimiyetinin önemli sonuçlarından biri, toplumsal ilişkilerin mevcut düzenlenme biçimine bir alternatif olmadığı, olamayacağı şeklindeki anlayışın yaygınlaşmış ve bu doğrultuda kitlelerin kendi öz eylemlerine ilişkin güveninin sarsılmış olmasıydı.

Tahrir örneği, dünya çapında sıradan insanların kendi öz eylemleriyle bir tarih yapabileceğine ilişkin özgüvenini kışkırttı. Doğruluğu yanlışlığı önemli değil. Bir tarihsel olayın dünyanın farklı yerlerdeki farklı okunma biçimlerinin başka siyasal ve toplumsal süreçleri tetiklemesi diyebiliriz buna. Siyasal tarih bu tip örneklerle doludur. Tahrir, çok farklı mücadeleleri kışkırtabilen, dünya ölçeğinde kolektif siyasal tahayyülde derin izler yaratan bir örnek. Dolayısıyla, biz ona bakarken sadece bölgesel bir olay olarak bakmamalı ve onun neden böylesi mücadeleleri en azından sembolik düzeyde kışkırtabildiği üzerine de düşünmeliyiz.

2008 krizi, önümüzdeki yıllarda burjuva siyasal mimarisini daha da kırılgan hale getirecek gibi görünüyor. Bölgedeki ayaklanmaların arkasında bu kapitalist krizin, ekolojik krizle bütünleşen kapitalist krizin (aklınıza mesela gıda fiyatlarındaki sürekli yukarıya çıkışı getirin) bu rejimleri kırılgan hale getirdiğini, yıllardır uygulanmış neo-liberal politikaların bu rejimlerin altını nasıl oyduğunu, siyasal meşruiyetlerini yıprattığını görmez, bu yaşananları sadece yozlaşmış Şark tipi rejimlere karşı ayaklanmalar olarak değerlendirirsek, onların dünya çapında yaratmakta olduğu etkileri de göz ardı etmiş oluruz. Şunu söylemenin çok iddialı olmayacağını düşünüyorum: "Bir Tahrir kuşağıyla karşı karşıya kaldık, kalıyoruz ve kalacağız."

Tekrar etmekte yarar var belki: Kitle mücadelelerinin yoğunlaştığı yeni bir döneme giriyoruz. Son üç-dört yıldır dünya tablosuna baktığımızda çok hızlı ve beklenmedik şekilde gelişen, ciddi kitlesellikte ve yoğunlukta sosyal mücadeleler ve direnişler görüyoruz. Mücadelenin radikalliğinde ve kitleselliğinde niteliksel bir sıçramayla karşı karşıyayız. Bu da krizin, kapitalist toplumsal ve siyasal mimariyi kırılgan hale getirmiş olmasıyla çok alakalı. Hiç beklenmedik toplumsal patlamalara, yani kitlesel ölçekte ani bilinç sıçramaları ve siyasallaşmalara hazır olmalıyız. Bunun örneklerini gördük, belki önümüzdeki dönemde daha radikal örneklerini göreceğiz.

Ama şöyle de bir sorunla da karşı karşıyayız: Bütün bu gelişmelere rağmen dünya ölçeğinde sermaye ile emek güçleri arasın-

daki güçler dengesinde köklü bir değişim gerçekleşmiş değil. Bir başka mesele, bütün yaşanan yoğun kitle mücadelelerine rağmen, radikal siyasal örgütlerin ve sendikaların, toplumsal taban örgütlerinin üye sayılarında bir sıçrama yaşanmıyor. Yani toplumsal hareketler vuruyor geri çekiliyor, vuruyor geri çekiliyor. Kalıcı bir etki bırakmıyor, bırakamıyor. Toplumsal hareketlerin gelişkinliği ile bunların siyasal ifadesi arasında bir uçurum var. Bu da ciddi bir sıkıntı yaratıyor.

Dolayısıyla, bir önceki dönemin siyasal kesinlikleriyle ve uzlaşılarıyla hareket etmemek gerekir. Yeni bir dünya durumuyla karşı karşıyayız muhtemelen. Solun dünya ölçeğinde buna kendisini uyarlı kılabilmesi, anti-kapitalist bir alternatifi şekillendirme konusunda daha sakınımsız davranması gerekiyor.

Önümüzdeki dönemde siyasal alan giderek daha fazla kutuplaşacak. Bir dizi ülkede bunun örneklerini görüyoruz. Aşırı sağ ile aşırı sol arasında bir keskinleşme yaşanacak. Sadece Türkiye'de değil, bütün dünyada bir otoriterleşme dalgası var. Siyasal mimarinin kriz bağlamında kırılgan hale gelmesi, sermaye sınıfı açısından siyasal sistemin giderek daha otoriter bir karaktere büründürülmesini gerektiriyor. Bu açıdan toplumsal ve demokratik taleplerin birleştirilmesi sadece Mısır'a, Tunus'a özgü değil, bütün dünyada böyle.

Bu yüzden, Yunanistan'da, İspanya'da, Amerika'da sloganlar sadece işsizlikle ya da toplumsal adaletle ilgili değil, aynı zamanda gerçek demokrasi, doğrudan demokrasi söylemleri önde. Anti-kapitalist bir siyasal alternatif şekillendirmek, bu kutuplaşmış siyasal ortamda giderek kaçınılmaz bir görev haline geliyor. Bir ara çözüm, bir 'güleryüzlü kapitalizm', bir 'yeşil kapitalizm' ihtimali hızla devreden çıkıyor.

Kapitalist kriz aynı zamanda ekolojik krizle eklemlenerek gelişiyor. Bu krizin ekolojik krizle eklemlenmesi demek, buhranın daha kapsamlı bir medeniyet krizi haline gelmesi demek. Bunun sonuçları, dünyadaki siyasal, toplumsal dengeleri altüst edecektir. Tunus'ta yaşananlar ve sonrasındaki gelişmeler bu ikili krizin yaratmakta olduğu dünyaya karşı ilk ciddi tepkilerdir.

12
EMPERYALİZM İLE AYAKLANMA ARASINDA SURİYE*

Suriye, Arap coğrafyasında bir önceki döneme ait emperyalist statükoyu berhava eden ayaklanmalar-devrimler silsilesinin en kritik momenti olacak gibi görünüyor. Bu ülkede yakın dönemde yaşanacak/yaşanabilecek gelişmeler bölgede son bir yılda açığa çıkmış bütün radikal enerjiyi emperyalist egemenliğin (hem de oldukça kanlı bir süreç içerisinden) ihyası yönünde soğurabilecek bir dinamik sergileyebilir.

Suriye'de rejimin Tunus ve Mısır örneklerinden çıkardığı ders, 'yılanın başının küçükken ezilmesi' gereğiydi ve daha en başından itibaren protesto gösterileri çok şedid bir baskıyla karşılandı. Birleşmiş Milletler kaynaklı verilere göre, ülkede protestoların

*) *bianet*, 28 Ocak 2012.

başladığı zamandan bugünlere ölü sayısı 5 bini aşmış durumda. Bu yoğun baskı ve devlet terörü politikasına rağmen ülkedeki halk muhalefeti bir türlü sindirilemedi, etki ve yaygınlığını sürekli olarak artırdı. Buna karşın Esad rejimi de çözülmedi, ülkeyi kanlı bir iç savaşa sürükleme pahasına iktidar konumundan feragat etmedi. Gelinen noktada, krizi iyice derinleştiren kendine has bir 'pat durumu' söz konusu. Bu kararsız ve kanlı 'denge', Suriye'deki halk hareketi ve dahası, bütün bölgede açığa çıkmış devrimci dinamikler açısından ciddi riskleri gündeme getiriyor.

AYAKLANMA YOL AYRIMINDA

Halk hareketinin bir bölümünün militarizasyonu, askerileşmesi, Suriye'deki gelişmeler açısından tayin edici bir gelişme olabilir. Türkiye'de de sığınak bulduğu söylenen ve son dönemde adı sıkça duyulan Hür Suriye Ordusu, bu eğilimin açık bir örneği. Hatırlanacağı üzere, Libya'da da ayaklanma çok hızlı bir şekilde askerileşmiş ve bu süreç bir emperyalist müdahaleyi gündeme getirmişti. Ayaklanmanın militarizasyonu aynı riski, yani krizin uluslararasılaşma ihtimalini Suriye için de gündeme getirebilir. Bilindiği üzere, Suriye, Libya'dan farklı olarak bölgenin siyasal dinamikleri ve çatışma alanları içinde çok kritik bir faktör. Daha şimdiden çok sayıda bölgesel güç gelişmeleri kendi lehlerine denetleyebilmek için devreye girmiş durumda: Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, Lübnan Hizbullahı, Lübnan'daki Sünni güçler, İran ve sairenin ülkede şu ya da bu biçimde bir dahli söz konusu. Bütün bu güçler ülkedeki gelişmeler üzerine geniş bir dezenformasyon kampanyası yürütüyorlar. Bu bakımdan Suriye'deki ayaklanmanın bölgesel çatışmaların bir arenası haline geldiği bir durumla, yani bölgesel ve uluslararası aktörlerin ülke içerisinde birbiriyle çatışan silahlı güçlerin sponsoru haline geldiği bir durumla karşılaşma tehlikesi mevcut. Bu bakımdan o ülkedeki iç savaşa referansla 'Lübnanlaşma' olarak adlandırılabilecek bir iç çatışma riskinin arttığı söylenebilir. 'Lübnanlaşma'nın bir diğer belirtisi olarak siyasal ihtilafın bir mezhep çatışmasına dönme tehlikesi,

siyasetin mezhebileşmesi tehdidi giderek daha belirgin bir hale geliyor. Ülkedeki siyasal kriz ve otoriter rejime karşı ayaklanma bir mezhep çatışması halini alırsa bu, bütün Arap halk ayaklanmaları sürecinin ruhu ve karakterine en büyük aykırılığı teşkil edecektir. Yani bu süreci tersine çeviren, ona ihanet eden, Arap devrimlerinin temsil ettiği dinamiğe karşı en ciddi gelişme olacaktır. Bu anlamda Suriye, son bir yıllık Arap ayaklanmaları sürecinin bir turnusol testi haline gelebilir.

Şu ya da bu biçimiyle de olsa bir emperyalist müdahalenin gerçekleşme ihtimali de son dönemde giderek daha sık tartışılıyor. Muhalefetin, özellikle Batı'ya yakın ve yurtdışında olan kimi unsurlarının Libya örneğinden yola çıkarak en azından bir uçuşa yasak bölge, 'yumuşak bir emperyalist müdahale' özlemi içerisinde olduğu aşikâr. Bu eğilim Suriye Ulusal Konseyi nezdinde güç kazansa da ülke içindeki halk hareketinin esas taşıyıcı gücü olan Yerel Koordinasyon Komiteleri bir uluslararası müdahale ihtimaline şimdilik mesafeli yaklaşıyor. Bu ihtimal geçerlilik kazanır mı bilinmez ama, süreç böyle devam ederse ciddi bir alternatif olarak karşımıza çıkacaktır. Bir emperyalist müdahalenin yaratacağı tehlikeler Libya'dan çok daha vahim sonuçlara gebe olacaktır. Aslında Libya, emperyalist güçler açısından, gerek coğrafi sebepler gerekse Kaddafi rejiminin toplumsal desteğini büyük ölçüde yitirmiş olması nedeniyle çok 'kolay' bir müdahale olmuştu. Suriye'de bu mezhepsel ve etnik yapı söz konusuyken, Esad'ın hâlâ kayda değer bir toplumsal desteği varken gerçekleşecek bir emperyalist müdahale, hem sivil kayıplar hem de ülkede ve bölgede kışkırtacağı mezhepsel çatışmalar nedeniyle Irak benzeri vahim sonuçlara yol açabilir.

EMPERYALİZM VE KİTLE MÜCADELELERİ

Bütün bu ihtimaller ve elbette Suriye'nin bölgede ABD-İsrail muhalifi kamp dahilinde yer alması, Türkiye'deki sosyalist hareket nezdinde Suriye'deki ayaklanmaya nasıl yaklaşılması gerektiğine ilişkin ciddi bir kafa karışıklığına sebep oldu, oluyor. İşin

kötüsü, Suriye'de rejimin ayaklanma karşısında kendi konumunu meşrulaştırmaya dönük temel argümanı, yani ülkenin otantik bir halk ayaklanmasından ziyade bir uluslararası komployla karşı karşıya olduğu söylemi, solda giderek yaygınlık ve geçerlilik kazanmış durumda. Anti-emperyalizm adına neredeyse Suriye'deki rejimi aklayan, ülkedeki halk hareketini emperyalist bir konspirasyonun aparatı düzeyine indirgeyen bir eğilim hâkim oldu. Suriye'deki mevcut durum hususunda elbette nahif bir iyimserliğe yer olmamalı; ancak gerçek bir anti-emperyalist tutumun otoriterizme mutlak bir karşıtlığı içermesi gerektiğinde de tereddüde yer olmamalı. Aksi bizi Beşar Esad ya da Kim Jong İl'in (pardon, artık veliahtı Kim Jong Un'un) emperyalizm karşısındaki dayanılacak yegâne mevziler olduğu gibi absürd bir sonuca götürecektir. (Aslında Esad rejiminin 'anti-emperyalist' söylemi ülke içerisindeki otoriter rejimin en geçerli mazereti haline getirdiğini, fakat en kritik tarihsel anlarda rejimin ABD ve İsrail'in temel yönelimlerinden asla dışarı çıkmadığını geçerken not edelim.) Asıl vahim olan, böylesi bir önkabulden yola çıkarak Suriye'de veya Libya'da iktidarlara karşı halk muhalefetinin niteliğine ilişkin edilen neredeyse her kelamın (bunların emperyalizmin kiralık adamları olduğu 'tespiti' dışında) baştan emperyalizmin aklayıcılığı olarak görmenin kanıksanmasıdır.

Suriye'deki her muhalif Sünniyi Müslüman Kardeşler, AKP ve emperyalizm yanlısı, her Nusayri'yi de Esad yanlısı bir 'ilerici' ilan eden kampçı bir sol anlayış, 'emperyal merkezle sıfır sorun' siyasetini her geçen gün daha fazla içselleştiren ve Arap coğrafyasındaki halk ayaklanmalarını yeni stratejisi için bir laboratuvar olarak kullanmaya son derece hevesli olan AKP hükümetine ve muhtemel bir emperyalist müdahaleye karşı gerçekten tutarlı bir mücadele açısından ciddi ayak bağıdır aslında. Farklı etnik ve dini kimlikleri kompartmanlara ayıran egemen söylemi hiçbir eleştirel süzgeçten geçirmeyen, siyasal strateji ve tespitlerini içeriksiz bir AKP karşıtlığı üzerine inşa eden belirli sosyalist kesimler, bu söylemin 'insani müdahale' bağlamında AKP'ye nasıl bir siyasal meşruiyet kazandırdığını göremiyorlar maalesef. Cinai karakteri

aşikâr olan Esad rejiminin 'uluslararası bir fesada karşı meşru müdafaa içerisinde olduğu' söyleminin, Türkiye'nin de parçası olacağı muhtemel bir uluslararası müdahaleye karşı geniş kitleler nezdinde anti-emperyalist bir duyarlılık yaratacağını sanmak abes olacaktır.

Başta ABD olmak üzere emperyalist güçlerin Suriye'deki halk hareketini kendi çıkarları lehine araçsallaştırmak gibi bir stratejileri olduğu aşikâr. Emperyalist güçler, tıpkı Libya'da olduğu üzere muhalefeti ehlileştirip çarpıtarak, kendi denetimleri altına alarak bölgedeki etkilerini artırma, Suriye aracılığıyla bilhassa İran ve Hizbullah'ı etkisizleştirme gayretindeler. Bu emperyalist manipülasyon birçok Türkiyeli sosyalist çevrede Arap devrimci sürecine dair ciddi tereddütlerin oluşmasına sebep oluyor. Oysa bir halk hareketinin emperyalist güçlerce kullanılmaya çalışılması, askeri müdahale için bir ayaklanmanın ya da devrimci hareketin manipüle edilmesi yeni bir şey değil aslında. Amerikan emperyalizminin deniz aşırı müdahaleciliğinin tarihi böyle bir girişimle başlar: 1897'de Küba'da İspanyol sömürgeciliğine karşı ulusal kurtuluş mücadelesi patlak verir. ABD önce ayaklanmaya mesafeyle yaklaşır. Fakat daha sonra ayaklanmayı kullanarak Karayipler'de İspanyol gücünü zayıflatıp bölgeyi kendi etki alanı haline getirmek şeklinde özetlenebilecek bir yönelime girer. İsyancılara yardım gerekçesiyle 1898'de adaya müdahale ederek İspanyolları yenilgiye uğratır. Ancak bu durum, yani İspanyolların adadan Amerikan silahlarıyla kovulması, Küba devriminin başarıya ulaştığı anlamına gelmiyordu elbette. ABD İspanyollar kadar Küba halkının kendi kaderini tayin özlem ve mücadelesine de düşmanlık besliyordu. Küba İspanyollardan kurtulmuş, fakat bu sefer de Amerikan hakimiyeti altına girmişti. Peki, o devirde yaşıyor olsaydık ABD'nin emperyal siyasetine karşı olacağız diye Küba'daki İspanyol hakimiyetini mi savunacaktık? Aynı şey bugün Suriye için de geçerli değil mi? Emperyalistler ve dahi Türkiye gibi bölgesel aktörler Suriye'deki krizi kendi lehlerine bir fırsata dönüştürmek için manipülasyonlara girişiyorlar diye Suriye'deki rejimin kendi kendisini aklama/meşrulaştırma girişimlerini hoş görüp kabul mü etmeliyiz?

Mevcut güçler dengesinde maalesef tek bir cevabı olmayan sorularla karşılaşabiliyoruz. Suriye'de de bir yandan Esad rejimine karşı ayaklanan kitlelerin yanında olmayı savunurken, diğer yandan ayaklanmanın militarize olarak emperyalist güçlerin bir aracı haline getirilip yozlaştırılmasına karşı durmalı, durabilmeliyiz. Unutmayalım, Suriye'deki gelişmeler Arap coğrafyasında yaşanmakta olan devrimci süreç açısından tayin edici olacak. Emperyalist güçlerin ve Esad rejiminin, ikisinin de kendi metodlarıyla, halk hareketini bertaraf ederek krizin temel aktörleri haline gelmeleri, sadece Suriye'de değil, Mağrip'ten Maşrık'a bütün bölgede devrimin mezarını kazacaktır.

13
GÖLGELERLE DANS: ARAP COĞRAFYASINDA EMPERYALİZM VE AYAKLANMA*

"Türkiye solunun bir kesimi uzunca zamandır 'polemik' yerine gölge boksu yaparak, kendi durdukları pozisyonu güçlendirmeye ya da meşruluk kazandırmaya çalışıyor," diye yazıyor Emir Yıldız, "Ortadoğu Üzerine Birkaç Not" başlıklı yazısında (*BirGün* sitesi, 1 Şubat). Bu saptamaya katılmamak elde değil. O yüzden de gölgelerle yumruklaşmaksızın, amiyane tabirle 'zurnanın zırt dediği' noktadan başlayalım: Tunus ve Mısır'da diktatörlüklerin devrilmesinin tetiklediği bölgesel düzeydeki süreci ele alırken kerteriz noktamız ne olmalı? Bu hareketlerin, kimi yerde daha fazla kimi yerde daha az, harekete geçirdiği aşağıdan gelişen kitle seferberliği mi, yoksa bölgede her daim hazır ve nazır olan em-

*) *BirGün*, 3 Şubat 2012.

peryalist tasarım ve müdahaleler mi? Laf kalabalığına, gölgelerle güreş tutmaya hacet yok, bu soruya verilecek iki cevap, iki ayrı politik pozisyona denk düşüyor.

Arap coğrafyasında emperyalist müdahaleciliğin tarihini burada hatırlatmaya lüzum yok. Belki de 18. yüzyılın sonunda, Fransa'nın Napolyon komutasındaki Mısır seferinden itibaren bu bölgedeki her gelişmenin ardında emperyal bir tasarım aramanın geçerli bir zemini var. Ancak gelin fazla geriye gitmeyelim ve yakın zamanlı gelişmeleri hatırlamakla yetinelim: Soğuk Savaş'ın nihayete ermesinin ardından ABD küresel düzeyde tek 'süper güç' haline gelmiş ve bu 'tek kutupluluk momenti'nin verdiği avantajı bilhassa bölgede 'tepe tepe' kullanmıştı. 11 Eylül saldırıları, ABD müdahaleciliğinin daha küstah ve saldırgan bir dönemini tetiklemiş, 'teröre karşı savaş' adı altında başta Afganistan ve Irak olmak üzere bir dizi işgal ve askeri müdahale gerçekleştirilmişti.

Arap coğrafyasındaki devrimci dalga işte bu yeni Amerikan müdahaleciliğinin bir devamı, başka araçlarla güncellenmesi olarak değerlendirilebilir mi? Son bir yıldaki gelişmeleri değerlendirir ve dahası tutum alırken bu ve benzeri emperyalist tasarımlardan mı hareket etmeliyiz? Yoksa bölgede yeni ve beklenmedik bir faktörün devreye girmesiyle tanımlanan farklı bir süreçle mi karşı karşıyayız? Emir Yıldız'ın bu sorulara cevabı çok açık. Kendi deyimiyle 'sürecin ana karakteri ve yönelimleri'ni şöyle özetleyiveriyor: "Türkiye'nin içinde -model ülke olarak- yer aldığı yeni bir -ılımlı- İslamcı kuşak yaratılarak, Ortadoğu'da emperyalizmin yeni nizamı kurulmaya çalışılıyor." Yani yine kendi ifadesiyle: "Bölgenin emperyalist müdahale ile Müslüman Kardeşler'e teslim edilerek 'ılımlı İslamcı kuşak' oluşturulmaya dönüştüğü bir ortamdayız."

Bu 'ılımlı İslamcı kuşak' meselesine az sonra geri dönmek üzere devam edelim. Son otuz yılın siyasal apatisini berhava eden yükselen bir kitle mücadeleleri dalgası, üstelik de bölge düzeyinde gerçekleşen bir ayaklanmalar zinciriyle karşı karşıyayken, sadece adını sıkça duyduğumuz ülkelerde değil, Fas'ta,

Ürdün'de, hatta Kuveyt ve Suudi Arabistan'da sokak mücadelelerinin gündeme geldiği yeni bir durum söz konusuyken Yıldız, emperyalist manipülasyonlara dikkat çekmeyi büyük bir siyasal belirleme sayıyorsa yazık. Ancak hakkını yemeyelim, Yıldız bu 'iddialı' tespitinde haklı. Arap coğrafyasında yaşananlar bölgede emperyalist tasarımların tümden geçersizleştiği anlamına gelmiyor. Emperyalist güçler gelişen süreci denetim altına almak, onu ehlileştirip kendi lehlerine olabilecek kanallara akıtmak istiyor. Libya bunun en açık örneğiydi. Suriye'deki durum ciddi riskler ihtiva ediyor. Ama açıkçası bunu, yani emperyalistlerin durumu kendi lehlerine çevirmeye dönük manipülasyonlara giriştiğini, halk hareketleri dalgasının tepesine yerleşmeye çalıştığını, hem de bunca tantanayla, sanki büyük bir buluşmuşçasına ilana gerek var mı?

Ne yani, bölgede ortaya çıkabilecek kitle hareketlerinin emperyalist dayatma, müdahale ve manipülasyonlardan azade gelişebileceğini mi zannediyorduk yoksa? Onca yıllık siyasal ataletin ardından birdenbire laboratuvar koşullarında gelişecek steril kitle mücadeleleri mi bekliyorduk yoksa? Üstelik bu yeni ve görülmemiş bir şey mi? ABD'nin okyanus aşırı emperyal müdahaleciliğinin tarihi böyle örneklerle dolu değil mi? Daha 19. yüzyılın sonunda Küba'ya müdahale, buradaki İspanyol karşıtı kurtuluş hareketini pasifize edip yedeğine alarak, bu hareket aracılığıyla kendine bir meşruiyet kılıfı yaratarak gerçekleşmişti. Bu durumda ne yapalım yani? Emperyalizme beddua okumakla mı yetinelim? Yoksa bütün bu mücadelelerin yaratmakta olduğu yeni güçler dengesinde ezilenler lehine ne gibi dinamiklerin devreye girebileceği sorusuyla sokağa kulak mı kesilelim?

Belki şu basitlikte sormak daha iyi olacak: Şu son bir yılda sadece Mısır'da gerçekleşen (maalesef eşi şimdilik bizim memlekette bulunmayan) büyük kitle mücadelelerinden, meydanlara kamp kurmaktan polis karakolu kuşatmaya, sayısız grevden okul işgallerine onca direnişten öğrenebileceğimiz hiçbir şey yok mu? Sahiden, geleceksizlik ve güvencesizlik cenderesine sıkışmış gençliğin, 'diplomalı işsizler'in bir dizi ülkede yaşanan mücadelelerde ön

planda olması ya da kamusal mekânların toplumsal muhalefeti görünür hale getirecek şekilde işgal edilmesinin gücü gibi, bizim de mücadelelerimize katkı sağlayacak hususları değil de sadece emperyalizmin oyunlarını ısrar ve şehvetle tartışmamızda bir problem yok mu? Doğal olan böylesi yığınsal mücadelelerden heyecan duymak, onları anlamaya ve onlara soldan katkı sunmaya çalışmak, dayanışma içerisinde olmak değil mi? Hadi Libya ve Suriye'yi 'anladık' diyelim, koca memlekette Mısır'da hâlâ sokaklarda olan ve ordunun yönetimiyle mücadele eden devrimcileri desteklemek adına şu bir yıldır kaç tane eylem yapıldı? Jeostratejinin soğuk ve mesafeli aklı ne vakit biz solcuları da teslim aldı?

Evet, gölgelerle boksa gerek yok: Fas'tan Suriye'ye yaşanmakta olan süreci karakterize eden, tayin edici yeni faktör, elbette farklı ülkelerde farklı gelişkinlik düzeylerinde olan (mesela Tunus, Mısır ya da Fas gibi ülkelerde hareketin 'sosyal' karakteri başka örneklere nazaran çok daha baskın) aşağıdan diktatörlük karşıtı halk hareketleridir. Bu geniş halk hareketlerinin ardında toplumsal eşitsizlikler, yığınsal işsizlik, en ufak demokratik meşruiyetten yoksun despotik rejimlerin baskısı, iktisadi ve siyasal yolsuzluklar ve yozlaşmanın yarattığı bileşimin patlama noktasına varmış olması yatıyor. Dahası ayaklanmalar, Suriye'den Tunus'a neo-liberal açılımların (infitah) bölgedeki otoriter rejimlerin toplumsal tabanını ne ölçüde daralttığını ortaya koyuyor. Bir dizi ülkede daha bir yıl önce tasavvur edilmesi dahi imkânsız olan çok büyük toplumsal mücadeleler cereyan ediyor. Bu mücadeleleri daha radikal bir rotaya sokacak, devrimci sürecin derinleşmesine imkân sağlayacak siyasal güçlerin zayıflığı sürecin temel karakteristiklerinden biri. Bu eksikliğe karşın sürecin açığa çıkardığı radikal enerjinin yerli yabancı düzen güçlerince öyle kolay soğurulamayacağı da açık.

Hal böyleyken, Emir Yıldız neyse ki kül yutmuyor ve bu mücadelelerin arkasındaki emperyalist tezgâhları teker teker deşifre ediveriyor. Aslında, maalesef öyleymiş, evet hepsi koca bir yalanmış. Bu mücadele dediklerimiz aslında 'ılımlı İslamcı kuşak' yaratmak maksadıyla ileri sürülen bindirilmiş kıtalardan ibaretmiş.

Dolayısıyla değişen bir şey yok, biz emperyalizme karşı hu çekmeye devam edelim ve Yıldız'ın deyimiyle, "emperyalizmin bu politikalarına karşı mücadele içinde, dünyanın pek çok yerindeki devrimci direniş hareketlerinin gelişmesi"ni bekleyelim. Yıldız'a demek ki hatırlatmak gerek: Sıradan insanlar Tunus'ta, Mısır'da, Bahreyn'de, Yemen'de, Suriye'de, vs. halihazırda onca bedelle mücadele ediyorlar. Kitlelerin Yıldız'ın hayalindeki ideal direniş hareketlerinin doğmasını beklemeyecek sabırsızlık ve nankörlükte olmaları elbette hazin. Ancak ne yapalım yani? Sokaktaki, mücadele içerisindeki insanlara "bekleyin o gün bugün değil" diyerek sabır mı temenni edelim? Devrimcilik bu mudur? İşkence edilen, kurşunlanan insanlara akıl vermek midir? Yoksa o 'içerden muhalefet' diyerek aşağıladığınız mücadeleler içerisinde yer alarak onları daha devrimci bir noktaya evriltme uğraşı mıdır? Ya da basitçe sorayım: Emir Yıldız bu yazıyı yazmadan evvel belli ki ABD'nin 2012 Ulusal Güvenlik Stratejisi metnini okumuş ama mesela Suriye'deki yerel koordinasyon komitelerinin bir bildirisini okuma zahmetine katlanamamış. Katlanmış olsa böyle, kusura bakılmasın, 'ucuz' genellemelerde bulunmaktan kaçınırdı.

Evet, kesinlikle gölgelerle yumruklaşmayalım: Bugün emperyalist müdahalecilik aksiyoner konumda değil, kontrolü dışında gelişen süreci denetimi altına almak amacıya reaksiyon gösteriyor. Kaybettiği inisiyatifi geri kazanmaya dönük hamle yapıyor ve süreci çarpıtmaya dönük hamleleri mümkündür ki daha da artacaktır. Ama şu bir yıllık süreçte sürükleyici etkin güç, Pentagon ya da Beraz Saray menşeyli projeksiyon ve planlar değil, aşağıdan gelişen halk hareketleri oldu. Emir Yıldız ve onun gibi düşünenlerle temel ayrım noktası tam da bu.

Bakın ne yazıyor Yıldız: "Bütün bu süreçte tespit edilmesi gereken temel nokta, ABD'nin Ortadoğu'yu yeniden düzenleme çabası ve krizle birlikte emperyalistler arasında başlayan -yeni adı konmamış- paylaşım savaşıdır." Yani 'tespit edilmesi gereken temel nokta', eskilerin deyimiyle Düvel-i Muazzama, yani büyük güçlerin tasarımları ve onlar arasındaki çelişkiler. Oysa bizim hareket noktamız, yaşanan gelişmeleri tartacağımız terazi, emperya-

list müdahale ve tasarımlardan önce sürece kendi rengini veren bu kitle mücadeleleridir, bu mücadelelerin devrimci müdahaleler açısından yarattığı imkânlardır. Dünyanın birçok ülkesinde Arap mücadelelerinden esinlenen irili ufaklı kitle hareketlerine şahit olmamız, bölgede yaşanan ayaklanmaların nasıl bir tesir gücüne sahip olduğunu ortaya koyuyor. Bereket versin, İspanya'da ya da ABD'de sokağa çıkan kitleler Yıldız gibi düşünmüyorlar, yoksa halimiz nice olurdu? Geride bıraktığımız 2011 yılı, malum, dünyanın bir dizi bölgesinde eksik ve zaaflarıyla da olsa yeni bir mücadele dalgasının doğuşuna şahit oldu. Yıldız ya da başkası beğense de beğenmese de bu mücadeleleri sembolik düzeyde belirleyen şey 'Arap Baharı' oldu. "Emperyalistler arasında yeni başlayan adı konmamış paylaşım savaşı" gibi debdebeli tespitlerden evvel bunun sebepleri üzerinde düşünmek gerekmez mi?

Sol mahfillerde pek popüler olan 'ılımlı İslamcı kuşak' meselesine geri dönelim. Tez şu: ABD ve sair emperyalist güçler Ortadoğu siyasetini kendi lehlerine radikal biçimde yeniden şekillendirmek amacıyla, başta Müslüman Kardeşler olmak üzere 'ılımlı' (yani ABD yanlısı) İslamcıları başa getiriyorlar. Yıldız ne demişti hatırlayalım hemen: "Bölgenin emperyalist müdahale ile Müslüman Kardeşler'e teslim edilerek 'ılımlı İslamcı kuşak' oluşturulmaya dönüştüğü bir ortamdayız." Ancak kısmen doğru olan ve her kısmi doğru gibi vahim siyasal yanlışların önünü açan bir belirleme. Bir önceki dönemin emperyal statükosunu berhava eden halk hareketleri dalgası karşısında ABD'nin geleneksel müttefiklerinin popüler meşruiyeti tuzla buz olmuş durumda ve bu yüzden ABD 'bölgede' yeni ittifaklar oluşturma gayreti içerisinde. Mısır'da mesela Müslüman Kardeşler liderliğiyle yakınlaşıyor. Müslüman Kardeşler'in ülkedeki devrimci enerjinin kontrol altına alınması açısından yerli yabancı düzen güçlerine büyük imkânlar sunduğu açık. Ancak bu örgütün ABD'ye Mübarek ya da Mısır ordusu düzeyinde itaatkâr olup olmayacağını ancak süreç içerisinde göreceğiz. Yani söz konusu işbirliği, gerilimleri ve çelişkileri de ihtiva ediyor. Bölgeye dayatılan bir büyük plandan ziyade tarihin bunca hızlandığı her de-

virde olduğu gibi, kararsız, istikrarsız bir durumun yarattığı belirsizlikler söz konusu.

Birçok ülkede ayaklanmaların, sokaktaki mücadelelerin sürükleyici gücü İslamcı örgütler olmasa da bunlar, ciddi organizasyonel ve mali kapasiteye sahip neredeyse yegâne siyasal örgütlenmeler olduklarından seçim düzeyinde başarılı oluyorlar. Nahda ya da Müslüman Kardeşler gibi 'ılımî' İslami siyasal güçler, sokaktan aldıkları güçle eski düzende oluşan boşluğu doldurmaya soyunuyorlar. Bunda başarılı olup olamayacakları her ülkedeki toplumsal mücadelelerin sürekliliği ve kararlılığıyla, bu mücadeleler içerisinde alternatif, etkili siyasal güçlerin doğup doğamayacağına bağlı olacak. Tunus, Mısır ve Fas gibi ülkelerde daha şimdiden yeni bir Arap solunun nüveleri şekilleniyor. Bu 'nüanslar' Yıldız için fazla elbet. O kadir-i mutlak bir emperyalizm anlayışından hareket ettiğinden, emperyalizme karşı lafta değil hakikatte bir mücadelenin, ancak o toptanlaştırıp 'içerden muhalefet' diye hakir gördüğü toplumsal mücadelelerin açtığı gedikler aracılığıyla mümkün olduğunu görebilecek halde değil.

Toparlayalım ve artık bu konuya bir nihayet verelim: Emperyal müdahale ve manipülasyonlar gündemde diye Şark cephesinde değişen bir şey yokmuş gibi davranırsak 'bölgedeki' siyasal ve toplumsal güç dengelerinde ezilenler lehine gerçekleşebilecek bir kayma ihtimalini bütünüyle gözden çıkarmış oluruz. En başta iki siyasal pozisyondan bahsetmiştik: Emir Yıldız gibi düşünenler, Arap coğrafyasında yaşanmakta olanları temelde 'olumsuz' bir gelişme, bölgedeki emperyalist tesirin artışına yol açan doğrudan ya da dolaylı bir müdahale olarak değerlendiriyorlar. Buradan çıkardıkları siyasal ödevlerse en iyi ihtimalle 'bekle ve gör' niyeti taşıyan bir apati hali. Bir de son bir yılda yaşanan büyük kitle mücadelelerinin bölgede siyasal denklemi bütünüyle değiştirdiğini, ezilenler lehine (kimi ülkelerde daha az kimi ülkelerde daha fazla) devrimci müdahale imkânları yarattığını düşünenler var. Bunların gözü kulağı emperyalist projeksiyonlardan ziyade bu ülkelerde kurulan yeni bağımsız sendikalarda, kadın örgütlerinde, inşa edilmekte olan yeni sol partilerde. Bu sonuncular Arap coğraf-

yasındaki direniş ve mücadelelerden dersler çıkarmayı, bu dersleri kendi mücadeleleri içerisinde sınamayı ve her şeyden önce yaşanmakta olan bu mücadeleler içerisindeki devrimci-sol güçlerle dayanışmayı bir siyasal görev olarak önlerine koyuyorlar. Emperyalizmle mücadelenin kerameti kendinden menkul 'anti-emperyalist' hanedanların değil, bu doğmakta ve gelişmekte olan siyasal ve toplumsal güçlerin işi olduğunu öne sürüyorlar.

Sosyalistler bütün olumsuz koşullarda ezilenlerin mücadeleleri içerisinden süzülebilecek en ufak imkân ve ihtimalin üzerine titrer, onu büyütmeye var güçleriyle çalışırlar. Mesela, Arap ayaklanmaları silsilesinin bölge halklarının özgüveninde ve kolektif gücünde nasıl bir değişime tekabül ettiğini, sürecin kitleler nezdinde nasıl bir siyasallaşma ve deneyim birikimine vesile olduğunu anlamaya çalışırlar. Emperyalizme karşı mücadelenin koşul ve kökenlerini bu sıradan görünen ama neticede tarihi devindiren kolektif birikimlerde ararlar. Hareket noktamız, gerçek ya da muhayyel emperyalist girişim ve müdahalelerden önce, kitlelerin kendi mücadeleleridir, devrim köstebeğinin yerüstü ve yeraltındaki, kimi zaman sessiz kimi zaman tantanalı kazı faaliyetidir.

14
SURİYE: TÜRKİYE NEYİN PEŞİNDE?*

Öncelikle Arap baharı olarak adlandırılan ve birçok Arap ülkesinde iktidarları tahtından eden halk hareketleriyle başlamak istiyorum. Tunus, Mısır, Yemen, Libya gibi ülkelerdeki bu ayaklanmalar, halkların özgürlük taleplerini yerine getirecek devrimci karaktere sahip mi? Yoksa dışarıdan yapılan birtakım emperyal yönlendirmeler mi ağırlıkta?

Bu husus başından itibaren oldukça popüler bir tartışma başlığı oldu. Hatta Türkiye'de haddinden fazla tartışıldı diyebilirim. Aralık ayında Tunus'ta başlayan gösterilerle birlikte geniş

*) ANF, 16 Ağustos 2011. Bu söyleşiyi bugün 'KCK soruşturması' olarak adlandırılan 'cadı avı' dolayısıyla hapiste tutulan İsmail Yıldız tarafından gerçekleştirildi.

bir bölgeye yayılan kitle hareketlerinin otantik bir halk hareketi olup olmadığı, başka bir ifadeyle dışarıdan koordine edilen bir planın gerçekleştirilmesi olup olmadığına dair hararetli tartışmalar gerçekleşti, gerçekleşmeye devam ediyor. Bence Arap Baharı olarak adlandırılan devrimci sürecin, yani Mağrip'ten Maşrık'a geniş bir coğrafyada tanık olduğumuz halk ayaklanmalarının en önemli özelliği, tamamen yerli dinamiklerden kaynaklanan hareketler olmasıdır. Elbette bölgede emperyalist müdahalelerin çok uzun bir geçmişi var. Dolayısıyla, ne zaman bölgeyle ilgili gelişmelerle karşı karşıya kalsak, bunların berisinde bir komplo ya da kumpas aramak durumunda kalıyoruz. Bu sanırım bizi biraz paronayaklaştırdı. Tarihsel, toplumsal süreçleri komplo teorileriyle anlamaya ve açıklamaya dönük bir eğilim bizde âdeta kalıcılaştı. Bu anlamda aşağıdan gelişen bu kitlesel hareketlenmeler başladığında, bizde çok büyük bir kesimin hemen bunların arkasında emperyal bir 'master plan' aramasını biraz patetik bir durum olarak değerlendiriyorum.

Bu arada vurgulamak gerek: Söz konusu süreci tarif ederken 'devrim'den ziyade, 'devrimci' süreç tabirinin kullanılmasının daha doğru olduğu kanısındayım. Yani bitmemiş, tamamlanmamış, ucu açık bir tarihsel süreç. Esas itibariyle devrim siyasal bir olgudur. O güne değin siyasal sistem tarafından dışlanmış, sesi kısılmış geniş kitlelerin, o dışlandıkları siyasal sistemi özgüçleriyle işgal etmeleri, o alanı kendi talepleriyle ele geçirmeleridir ya da buna hamle etmeleridir. Devrimci bir süreç, siyasal alanın yerleşik kalıplarını aniden sarsan, yeni toplumsal aktör ve taleplerin beklenmedik bir şekilde sahneye çıkmasına sebep olan bir kırılmayla, bir kopuşla mümkün olur. Bu anlamda da daha önce gündemde olmayan, tasavvur edilmesi dahi zor ihtimal ve imkânları açığa çıkarırlar. Tunus'taki rejimin düşüşü, Mısır'da Mübarek'in makamını terke zorlanması, bir yıl önce tahayyül edilebilecek şeyler değildi. Devrim tamamlanmış, bitmiş bir hadiseye tekabül eder, oysa devrimci süreç ucu açık bir tarihsel dönemi işaret eder. Çok farklı alternatiflerin gündemde olduğu, neticesi ancak güç ilişkilerinde yaşanacak değişimlerle tayin edilebilecek belirsiz bir süreç söz konusu olan.

Bölgedeki güç ilişkilerini derinden sarsacak ciddi hadiseler yaşanıyor. Bilindiği üzere, Tunus ve Mısır'da süreç çok hızlı gelişti. Neticede Mübarek ve Bin Ali gitti ama rejimleri gitmedi. Her iki ülkede de eski rejimin ne kadarının ayakta kalmaya devam edebileceğini, liberal kimi kozmetik müdahalelerle her şeyin eskisi gibi mi devam edeceğini, yoksa sürecin daha da mı radikalleşeceğini göreceğiz. Ama ne olacağını kestirmek mümkün değil, mümkün olan şu; artık eskisi gibi bir bölge olmayacak. Ortaya çıkan yeni güçlerin nasıl bir yeni statüko oluşturacağını önümüzdeki günlerde göreceğiz.

Biraz önce belirttiğim gibi, özellikle solda, bu hareketlere karşı müteredditbir tavır var. Bunun pek hayra alamet olduğunu düşünmüyorum. Siyasetin uzunca bir müddettir dini, mezhebi ve etnik gerilimler etrafında şekillendiği, emperyal müdahalelerin belirleyici bir rol oynadığı böyle bir coğrafyada birdenbire karşımıza geniş tabanlı, siyasal demokrasi ve toplumsal adalet taleplerini dile getiren, seküler ve bütünüyle yerli kitle hareketlerinin devreye girdiğini görüyoruz. Bunun bölgenin son otuz yıllık tarihindeki belki de en hayırlı gelişmelerden biri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Halk ayaklanmalarının yarattığı muazzam bir dinamizmle, bu devrimci sürecin açığa çıkardığı ciddi bir kitle enerjisiyle karşı karşıyayız. Yeni bir kuşak bu hareketler içerisinde siyasallaştı. Mısır'da Mübarek'in koltuğunu bırakmasının ardından çok sayıda bağımsız sendika kuruldu. Başta bu iki ülke olmak üzere, yeni bir Arap solunun doğduğundan bahsetmek mümkün. Bu ve benzeri gelişmeler karşısında bizim solun bu kadar müteredditdavranıp, gelişmelerin arkasında illa ki bir emperyal entrika arayışını problemli buluyorum. Bu kadir-i mutlak emperyalizm anlayışının, yani bölgede yaşanan her gelişmenin mutlaka emperyal bir planlamanın ürünü olabileceğine dair algının tersinden bir oryantalizm ürettiğini düşünüyorum. Yani bu coğrafyadaki halk kitlelerine bir faillik atfetmemek, onların kendi kaderlerini tayin etme noktasındaki kolektif güçlerini küçümsemek, onların ancak bir emperyal vesayet altında hareket edebileceğini varsaymak gibi bir durum söz konusu oluyor.

Önemli bir nokta da şu; sadece bölgeyi alakadar eden bir hadise değil bu. Kanımca, Tunus'la başlayan süreç dünya ölçeğinde ezenlerle ezilenler arasındaki güç dengesinde pozitif bir kaymaya yol açtı. Arap Baharı küresel ölçekte siyasal tahayyül dünyasında ciddi bir kırılmaya vesile oldu. İspanya ve Yunanistan'daki öfkeliler hareketinde, ABD'de Wisconsin'deki işçi eylemliliklerinde hep Arap Baharı'nın sembolizmine başvurulduğunu gördük. Bu bir tesadüf eğil. Arap devrimci süreci önemli bir esin kaynağı oluyor dünyaya. En önemli noktası bu bence. Yani sıradan insanların, bütün olumsuz koşullara rağmen, kendi kaderlerini ellerine almaya dönük kolektif enerjilerinin gücünü ortaya koyan bir örnek teşkil ediyor. Bize alttakilerin kolektif eyleminin tarihi dönüştüren temel güç olduğunu, dayanacağımız yegâne gücün bu olduğunu hatırlatıyor. Dolayısıyla, geniş bir coğrafyada mücadele etmek isteyen insanlar açısından özgüven kazandırıcı bir boyutu var.

Mesela, sürecin son olarak ve hiç beklenmeyen bir biçimde İsrail'e sirayet etmiş olması çok önemli. Ülkede son haftalarda gelişen toplumsal adalet temelli kitlesel muhalefet hareketinin Arap Baharı'ndan esinlenmiş olduğu aşikâr. Bütün kısıtlarına, yani İsrail'in Filistin'i sömürgeleştirmeye dönük siyasetini hiç değilse henüz problematize etmemesine rağmen bu hareket çok önemli. Yani insanlar İsrail sokaklarında Arapça slogan atabiliyorlar ya da Mısır bayrakları taşıyabiliyorlar. Hareket gelişir ve Filistinlilerin mücadele ve talepleriyle bir rezonans içine girebilirse, bunun bölgedeki dengeler açısından çok ciddi sonuçları olabilir.

Mısır olaylarının da durulmasıyla birlikte şöyle bir tartışma yapıldı kimi çevrelerce: Mısır üzerinden Ortadoğu'ya yeni bir Türkiye modeli, yani kapitalizme İslam eliyle bir cila çekileceği ya da abdest aldırılacağı şeklinde görüşler var. İşte, Müslüman Kardeşler en son AKP'nin Mısır ayağını kuruyor, vs.

Bu daha ziyade Mısır'da Müslüman Kardeşler üzerinden yürütülen bir tartışma. Yani Müslüman Kardeşler'in AKP tipi bir evrim yaşayarak uluslararası sistemin mevcut hiyerarşisiyle uyarlı bir

konuma geleceği, ılımlı İslam çerçevesinde ABD'nin bölgedeki çıkarlarına daha uygun bir yapılanmaya evrileceği söyleniyor. Daha doğrusu, bütün bu gelişmelerin ardında, bölgede ABD'nin âli çıkarlarına uygun bir ılımlı İslam iktidarları yaratmaya dönük bir master planın söz konusu olduğu ima ediliyor. Mesela, Tunus'taki İslamcı el Nahda partisi de benzer bir örnek olarak gösteriliyor.

Burada bir parantez gerekli: Aslında Mısır'da rejim, Mübarek ile Müslüman Kardeşler arasında âdeta bir masa altı mutabakatla devam ediyordu. Yani Müslüman Kardeşler siyasal alandan dışlanırken, diğer yandan da toplumsal ve kültürel alanlarda önü açılıyordu. Bu, Mübarek'in karşı olduğu bir durum değildi. Tam tersine, bir mutabakat çerçevesinde gerçekleşen bir olaydı. Müslüman Kardeşler'in ülkede eski rejim sırasındaki bu özgün konumu, onun Ocak ayı sonunda başlayan gösterilere ilk başta katılmamasının da bir sebebiydi. Müslüman Kardeşler ancak tabanındaki genç aktivistlerin etki ve zorlamasıyla devrimci sürece katıldı. Mübarek'in devrilmesinin ardından Müslüman Kardeşler ülkede kontrolü elinde tutan ordu ve eski rejim taraftarlarıyla bir uzlaşma arayışında. Müslüman Kardeşler de tıpkı ordu gibi devrimci sürecin daha da radikalleşmesinin önünü almaya çalışıyor. Dolayısıyla, Müslüman Kardeşler'in devrimci süreci tıkamaya, onu sınırlı bir çerçeveye hapsetmeye dönük girişimlerine şahit olacağız. Ancak böyle bir tutum, homojen bir oluşum olarak addetmememiz gereken Müslüman Kardeşler'in tabanında da ihtilaf ve hatta kopmalara sebebiyet verebilir.

Ancak Müslüman Kardeşler'in ordu ve eski rejim taraftarlarına yaklaşması, ülkede yaşananları masa başında kotarılmış bir Amerikan oyunu olarak gören anlayışı doğrulamaz. Basit gerçek, ABD açısından Mısır'da Mübarek rejiminin devrilmesinin ciddi bir risk olduğuydu. Mübarek rejimi, ABD'nin bölgedeki Suudi Krallığı ve İsrail gibi önemli dayanaklarından bir tanesiydi. Dolayısıyla, Mübarek rejiminin düşmesi ABD adına riskli bir durum yaratmıştır. Görünen, Mısır'daki gelişmeler ne olursa olsun, açığa çıkan sokak muhalefeti nedeniyle Mübarek tipi, bütünüyle ABD çıkarlarına bağımlı bir siyasal yapının söz konusu olamaya-

cağı. Yani, ordu halen devam eden ve devrimci sürecin derinleşmesini talep eden sokak muhalefetini ezmediği müddetçe, eskisi gibi ABD'ye göbekten bağlı bir siyasetin uygulanması çok da kolay olmayacaktır. Her şeyin altında bir ABD tezgâhı aramadan önce bu basit gerçekleri hatırlamak gerekli.

Suriye'ye gelecek olursak... Bildiğin gibi, orada hâlâ bir ayaklanma ve şiddet dalgası yaşanıyor. Suriye'deki gelişmeler de bu Arap baharının bir etkisi mi, Suriye halkları oradan mı esinlendi, yoksa geçmişten beri Kürtlerin öncülük ettiği isyanın da etkisi var mı? Orada zaten bir muhalefet var mıydı?

Suriye'deki gelişmeler Arap baharıyla daha bağlantılı. Qamışlo isyanı, Suriye'deki Kürt halkının öznesi olduğu bir hareketti. Arap isyanlarıysa Suriye'nin bütün unsurlarını etkileyen bir bağlam yarattı. İsyanın başlamasına sebep olan hadise de bunu doğruluyor zaten. Bir grup çocuk, sanırım Dara kentinde, okul duvarına Arap ayaklanmalarının meşhur "halk rejimin gitmesini istiyor" sloganını yazıyorlar. Bunun üzerine çocuklar gözaltına alınıp işkence görüyorlar. Bu hadisenin duyulmasıyla gösteriler başlıyor. Arap Baharı'nın bölgede siyasal tahayyülde yarattığı etki çok önemli. Yani, Mübarek'in ve Bin Ali'nin bir halk hareketiyle düşmüş olması, diğer ülkelerdeki insanlara da bir özgüven aşılıyor; biz de yapabiliriz inancını aşılıyor. Dolayısıyla, Arap Baharı'nın yarattığı etki açık.

Bu arada hızla diktatörleri devirmeyi başaran Tunus ve Mısır örneklerinin bölgedeki bir dizi ülkede tekerrür etmediğini de hatırlamak gerek. Mesela, Libya. Libya'da gösteriler başladı, demokrasi ve siyasal haklara ilişkin talepler dillendirildi. Buraya kadar Tunus ve Mısır örnekleriyle büyük bir benzerlik söz konusuydu. Ancak Libya'da süreç hızla militarize oldu ve bir iç savaş çıkmazına girildi. Daha kötüsü, emperyalist müdahaleyle birlikte Libya'da muhalefet 'yozlaştı'. Daha doğrusu, muhalefet içerisinde emperyalist merkezlerle uzlaşı arayışında olan ve çoğu aslında Kaddafi rejiminin eski simaları olan figürlerin etkisi belirleyicilik kazandı. Dolayısıyla Libya, emperyalist müdahaleciliğin bir halk

hareketini nasıl kontrol altına alıp yozlaştırabileceğinin bir örneği olarak karşımızda duruyor.

Bahreyn örneği var mesela. Bahreyn'de Şii çoğunluğu sistematik ayrımcılığa tabi tutan rejime karşı demokratik muhalefet, Suudi Krallığı ve Körfez ülkelerinin birleşik müdahalesiyle sona erdirildi. Suudi Krallığı, olayların ülkesinin güneyindeki Şii topluluklara da sirayet edeceği korkusuyla Bahreyn'deki muhalefeti ezdi. ABD ve uluslararası topluluk ise bu müdahale karşısında sessiz kaldı. Bu da bir diğer örnekti. Tunus ve Mısır örnekleri bütün bölgede kitle hareketlerini kışkırtıp radikalleştiren bir etkiye sahip oldular. Libya ve Bahreyn örnekleriyse Arap Baharı'nın yaşadığı ilk geri adımlardı.

Suriye bir başka örnek. Suriye'de gelişmelerin nasıl şekilleneceğini bilemiyoruz. Bir yandan muhalefet giderek güçleniyor. Ama diğer yandan Beşar Esad hâlâ belli bir güce sahip. Hâlâ arkasında önemli bir toplumsal taban bulunduğunu söylemek mümkün. Suriye'nin bir özgünlüğü söz konusu. Bölge ülkeleri içinde kendini bir tür 'anti-emperyalist' kamp içinde tanımlıyordu. En azından söylem düzeyinde kendisini, hem ülke içinde hem de dışında, emperyalizme ve siyonizme karşı mücadele eden Arap milliyetçiliğinin bir devamcısı olarak meşrulaştırıyordu. Ama gerçekte ne olduğu başka bir şey tabii. Dolayısıyla, hadiseler başladığı andan itibaren Esad sürekli olarak, muhalefete geçenlerin ABD ve İsrail ajanları olduğunu vurgulayarak, protestoların arkasında emperyal kışkırtmaların olduğunu söyleyerek bu kartı oynamaya çalıştı. Maalesef hem bölgede hem de Türkiye'de bazı sol güçler Esad rejiminin bu söyleminden fazlasıyla etkilenerek rejimin arkasına dizilebiliyorlar. En iyi örnek Lübnan Komünist Partisi; Esad rejiminin anti-emperyalist söylemi dolayısıyla halk hareketinin karşısında rejimi destekler bir konuma sürüklendi. Yine, sol değil ama elbette ciddi bir güç olan Hizbullah, doğrudan Esad rejiminin yanında yer aldı.

Esad'ın konumunu meşrulaştırmaya dönük bir başka argümanı, rejimin çözülmesi durumunda ülkede mezhep temelli bir iç savaşın çıkacağı ve radikal İslamcıların iktidara geleceği. Ül-

kede ciddi bir Alevi-Nusayri nüfus, Dürzü, Hristiyan ve Kürt nüfus var. Esad kendisini Selefi ya da Radikal İslamcı bir rejim ihtimaline karşı Aleviler, Dürzüler ve Nusayriler gibi önemli azınlık gruplarının koruyucusu olarak sunuyordu. 'Ben gidersem mezhep çatışması başlar ve İslamcılar gelir' diye bir söyleme sahipti. Sünniler dışındaki grupların ülkede yaşama imkânı ortadan kalkar diyordu.

Bu söylem, bu azınlık grupları nezdinde ne kadar benimseniyor?

Kısmen benimseniyor maalesef. Fakat şu tuzağa düşmemek lazım. Bizde bu hata çok yapılıyor. Esad rejimi bir Alevi rejimi değil. Esad ve ailesinden oluşan bir kast, askeri ve siyasal karar alma merkezlerinde hakimiyet kurmuş bir grup var elbette. Ama bütün Alevilerin iktidarda, karar alma merkezlerinde olduğunu söylemek yanlış. Yine aynı şekilde muhalefetin yalnızca Sünnilerden oluştuğunu söylemek de yanlış. Başından beri muhalefet, en azından büyük bölümü, kendilerini Sünni Müslümanlık çerçevesinde, yani mezhebi temelde tarif etmiyor. Mezhebi kavgaya karşı olduklarını söylediklerini ve kendilerini Suriye'nin bütünlüğünden yana tarif etiklerini görüyoruz. Dolayısıyla, meseleyi Alevi-Nusayri rejime karşı ayaklanan Sünni ahali basitliğinde değerlendirmek büyük bir yanlış olacaktır.

Açıkçası, Esad mezhep çatışmasına oynuyor. Bu ihtimali kışkırtarak bir kaos görüntüsü yaratmayı ve böyle bir çatışma ortamından zarar görecek toplumsal kesimleri, en başta kimi azınlık gruplarını yanında tutmaya çabalıyor. Bunda şimdiye kadar çok da başarılı olamadı. Bir grubu başka gruba kırdırma durumu Esad'ın oynayacağı son koz olabilir. 'Benden başka alternatif yok' demeye getirmeye çalışabilir ama bunun pek mümkün olmayacağını düşünüyorum. Rejimin yavaş yavaş intihar ettiğini söyleyebiliriz.

Esad'ın intiharı sayılan bu son kozu, azınlıkların bir kısmından onay görmezken, Sünnilerden de tepki alıyor mu?

Elbette. Ama halihazırda sessiz bir kesim var, tarafını seçmemiş. Özellikle Halep ve Şam gibi merkezlerdeki Sünni orta üst sı-

nıflar. İşadamlarından beyaz yakalı profesyonellere kadar uzatabiliriz bu kesimi. Bir önceki dönemden istifade de eden bu gruplar, istikrar adına şimdiye kadar sessizliklerini korudular. Yani, Esad/Baas rejimi onlar adına bir tür istikrar garantisiydi cidden. Oysa bu durum hızla değişiyor. Beşar Essad bu kesimler, yani Sünni orta üst sınıflar açısından bir yük, hem de taşınması oldukça pahalı bir yük haline geliyor. Onun için, bu kesimlerin nasıl bir tutum alacağını, muhalefete katılıp katılmayacaklarını, bu anlamda da onların tutumunun Halep ve Şam gibi merkezlerde muhalefetin sesinin daha çok çıkmasına yansıyıp yansımayacağını göreceğiz.

Esad bu beş aylık süreç içerisinde zaman zaman reform mesajları verdi. Ama komik olan şu ki, hep geç kalan açıklamalar yaptı. On gün önce bir açıklama yaptı, kısıtlı da olsa çok partili sisteme geçilebileceğini söyledi. Olayların başında bunu söylese aynı noktaya varmamış olabilirdi. Ama yarattığı o şiddet sarmalı reformların üzerinden geçti ve kitleleri radikalleştirdi.

Sömürge sonrası Arap rejimlerinin ciddi bir iç güvenlik aparatı vardır. Suriye bunun bariz bir örneği. Cumhuriyet Muhafızları ve Muhaberat aygıtları halkın terörize edilip sindirilmesinde çok etkinlerdi. Bunların yarattığı bir korku ortamı söz konusuydu. Ama şöyle bir riski var ki, rejimler açısından ve son süreçte bunun çok sayıda örneğini gördük: O korku bariyeri bir kez aşıldı mı, daha fazla şiddet kitleleri radikalize ediyor. Arap Baharı'nda bunu gördük. Suriye'de özellikle gördük. Şiddet artsa da kitle susturulamıyor. Dolayısıyla, reform vaatlerinden, açık baskıdan ve yukarıda saydığım kimi meşrulaştırıcı söylemlerin bir bileşiminden oluşan siyasal çizgisi, Esad'ın iktidarının kalıcılığını garanti etmiyor. Bir pat durumu söz konusu. Muhalefet henüz Şam gibi yerlerde yeterli güçte değil. Esad'ın arkasında hâlâ büyük bir taban var. Ama Beşar Esad'ın buna rağmen hareket kabiliyeti giderek daralıyor. Uluslararası alanda giderek yalnızlaşıyor.

Oysa aslında Esad'ın avantajı, sürecin başından itibaren kimsenin, hatta İsrail gibi muarızlarının dahi ona 'git' diyecek konumda olmamasıydı. Mesela, Esad'ın sert İsrail karşıtı söylemi-

ne karşın, İsrail Esad'ın gitmesini istemiyor. Çünkü o rejimin oluşturduğu bir denge durumu var. Bunun akabinde orada ortaya nasıl bir tablo çıkacağının garantisi yok. Kendine özgü sebeplerle bu ihtimalden ABD de korkuyor, İsrail de, İran da, Türkiye de. Bu ülkelerin hepsi de farklı sebeplerden dolayı Suriye'de rejimin hızla çözülmesinden, çökmesinden ve bunun yaratacağı sarsıntılardan endişe duyuyorlar. Türkiye söz konusu olduğunda, bilindiği gibi Öcalan'ın gönderilmesinden itibaren zaman içinde derinleşen bir ciddi stratejik partnerlik durumu oluşmuştu iki ülke arasında.

Başını İngiltere'nin çektiği bazı AB ülkeleri askeri müdahalenin masada olduğunu duyurdular. Bu, Esad'a karşı kullanılan bir taktik mi? Müdahale ihtimali ne kadardır? Özellikle de Türkiye'nin bu müdahaleye dahil olma ihtimali konusunda ne düşünüyorsun?

Ben askeri bir müdahalenin kısa vadede gündeme gelebileceğine inanmıyorum. Çünkü Libya örneği var ortada. Yakın zamanda Libya muhalefetinin yeni bir karşı saldırısı başladı, ama buna rağmen bir uzatmalı iç savaş durumu söz konusu. Libya'da askeri müdahalenin kolay ve hızlı sonuç alamaması, olumsuz bir örnek oluşturuyor emperyalist merkezler açısından.

İkincisi, az önce değindiğim gibi, Esad rejimi sonrasında ne olabileceğine dair bir garanti yok. Esad'a karşı olan muhalefetin Şam Deklarasyonu gibi belli açıklamaları var, Ulusal Demokratik Birlik gibi çeşitli eğilimleri birleştiren gevşek yapılanmalar falan var; fakat bu muhalefetin kimlerden ve hangi güçlerden oluştuğu, kimin etkin olduğu, emperyalistlerle ne tür bir işbirliğine gireceğine dair bir açıklık yok ortada. Müdahalenin ardından ne geleceği garantisinin olmayışı, onları frenliyor ve Esad'a yönelik sürekli reform dayatmasında bulunmalarına sebep oluyor.

Beşar Esad artık tümüyle baskı ve şiddetle bu işi bitirmeye dönük bir girişim yaparsa, bu durum, yani müdahaleye dair değindiğim tereddüt değişir mi? Ben yine mümkün olacağını düşünmüyorum. BM'den bir müdahale kararı çıkması çok güç. Çin ve

Rusya buna muhalif. ABD ile AB arasında görüş farklılıkları söz konusu. AB ve ABD içinde hâlâ ekonomik yaptırımlar meselesi var. Ayrıca ABD'nin şu an sürüklendiği borç krizi varken yeni bir askeri serüveni nasıl göze alabileceğini bilemiyorum.

Peki, emperyalist ülkeler en ağır finansal yaptırımları seçeneğini uygulasa bile Esad ne kadar köşeye sıkışabilir ki?

Ekonomik yaptırımlar, eğer rejimin önemli simalarının banka hesaplarının dondurulması, finans ilişkilerinin askıya alınmasını gibi tedbirleri aşarsa, daha genel bir ekonomik ambargoya dönüşürse, sıkıntı yaratır. Mesela, Irak örneğinde gördük ki, bu yaptırımlar rejimin değil, tam tersine halkın kolektif bir biçimde cezalandırmasına sebep oluyor. Irak'ta 1991'den sonra uygulanan ambargodan dolayı ilaçsızlıktan on binlerce, hatta yüz binlerce insanın öldüğü söylendi. Böylesi bir yaptırımın, rejimi değil halkı hedef alan bir uygulamanın yanında olmamak gerekiyor. Kuşkusuz uluslararası çerçevede Beşar Esad'a daha çok baskı uygulanması lazım. Basın yayın kuruluşlarının Suriye'ye girebilmesi, Kızılhaç gibi yardım kurumlarının girebilmesi ve çatışmalardan zarar gören sivil halka yardım etmesi gibi meselelerde mutlaka baskı oluşturmak lazım. Ama bu meseleyi çözecek olan, Suriyelilerin kendisidir.

Esad'ın bugünden itibaren izleyebileceği iki yol var: Ya muhalefetle anlaşacak, ki o sınırın aşılıp aşılmadığından emin değilim, ya da kendi durduğu yerden daha da şiddetlenen bir baskı politikası yürütecek. Bunun işaretlerini görüyoruz. Bunu yaparsa ülke bir kaosa sürüklenebilir, mezhep çatışmalarını kışkırtabilir ve kanlı bir sürece yol açabilir. Böyle bir durumda uluslararası bir müdahale gündeme gelebilir mi? Olabilir. Ama şu anda uluslararası müdahalenin küresel ve bölgesel güçler açısından cazip bir seçenek olduğu kanısında değilim. Onların çıkarları henüz böyle bir kararı gerektirmiyor.

Emperyalist Batı ülkelerinin Suriye üzerindeki hesapları ile Türkiye'nin bazı hesapları birbirinden farklı. Türkiye adına, me-

sela bir Kürt muhalefeti gerçeği var. Esad rejimine karşı geliştirilen tavır konusunda Batı ile Türkiye nerelerde uzlaşıp nerelerde çatışırlar?

Türkiye'de ordudan AKP'ye egemen çevrelerin, Suriye'de bir tür tampon bölge oluşturmak gibi bir yolu izleyebileceklerini söyleyebilirim. Bunu da anti-terör-güvenlik söylemiyle ve muhtemel bir göçmen akınını durdurmak gibi çeşitli açılardan meşrulaştırmaya soyunacaklar. Göçü sınır ötesinde durdurmak, o bölgede oluşacak kaos ortamında Kürt muhalefetinin kazanımlar elde etmesinin önüne geçmeye dönük bir müdahale yani.

Az önce vurguladığım gibi, Türkiye Suriye'yle özel bir ilişki geliştirdi son on küsur yılda. Ancak artık bu ilişki düzeyinin sürdürülebilmesi zor gözüküyor. Türkiye belli ki Esad'a şu mesajı veriyor açıktan: Bu oyunu artık eskisi gibi oynayamazsın; ya ciddi adımlar atarsın ya düşersin. Burada ABD çizgisiyle bir paralellik söz konusu. ABD de Esad rejiminin düşmesini istemiyor. Muhalefetle bir uzlaşının gerçekleşmesini ve onların 'kontrollü geçiş' dedikleri bir çerçevenin oluşmasını istiyorlar. ABD, halk ayaklanmasının muzaffer olmasını değil, Esad'ın biraz burnunun sürtülmesini istiyor. Zayıf ama başta kalan bir Esad, ABD'nin çıkarınadır. İsrail'e lafta da olsa kafa tutan bir Esad yerine, daha zayıf, ABD'ye daha bağımlı bir Esad daha çok çıkarınadır. Ama hızla çöken bir rejim, belirsizliğe sürüklenen bir Suriye, ABD'nin çıkarına değildir.

Ayrıca şunu özellikle vurgulamak gerek diye düşünüyorum: ABD bölgede artık gerileyen bir güç. Dolayısıyla, Arap Baharı'nı ABD'nin bölgeye dönük yeni bir hamlesi olarak değerlendiren ve daha önce tartıştığımız yorumlar bu açıdan da çok mantıklı gelmiyor. ABD, Soğuk Savaş'ın sonunda ve Körfez Savaşı'yla birlikte bölgede yakaladığı belirleyici konumu, 2001 sonrasında Afganistan ve Irak işgalleriyle taçlandırmıştı. Soğuk Savaş'ın hemen ardından söz konusu olan ve 'tek kutuplu imparatorluk momenti' diyerek tanımlayabileceğimiz belirleyici konum giderek kan kaybediyor. Yani, ABD bölgede yükselen bir güç değil artık. Bunu aklımızın bir köşesinde tutalım.

Başa dönersem, ABD ve Türkiye Suriye'de kontrollü bir şekilde Esad'ın zayıflaması ya da bu şekilde devreden çıkmasında birleşiyor. Burada bir çatışma yok. Ama Türkiye'nin tabii ki özel çıkarları var Suriye'de. Her şeyden önce, Kürt meselesi var. Türkiye Suriye'yle ilişkisini Kürt hareketinin oradaki gelişmelerden nasıl etkileneceği üzerine tartıyor. 1991'le başlayıp 2003'le biten Irak serüveni Türkiye'yi hayal kırıklığına uğrattı. Güney Kürdistan'da Kürtlerin uluslararası alanda tanınan bir statüye kavuşması, yani Türkiye Kürtlerini etkileyen bir 'akraba devlet'in oluşması, Türkiye açısında ciddi bir kayıp olmuştur. Suriye'de böyle bir yöne gidilir mi kaygısı Türkiye egemenleri açısından mutlaka söz konusudur. Yani Suriye'de oluşacak belirsizliğin şu ya da bu şekilde Kürtlerin daha etkin olacağı bir yapıya evrilmesi, Türkiye adına bir kâbus. O yüzden süreç daha da şiddetlenirse bir tampon bölge oluşturma seçeneği devreye sokulabilir. Bu bir ihtimal elbette, ama dikkat etmemiz gereken bir ihtimal.

Aslında Kürt sorununu böyle 'emperyal' bir vizyonla, Osmanlı geçmişine falan referansla, yani sınır ötesine taşıyarak sözde çözme niyetleri Özal döneminden beri var. Sürekli olarak Kürt meselesini içeride değil de dışarıda ve askeri yollarla çözme seçeneği gündeme geliyor. Dolayısıyla, bu seçeneği geçerli kılmaya dönük, 'insani müdahale' kisvesi altında Türkiye'nin Suriye'de bir tampon bölge oluşturması ihtimalini besleyen milliyetçi ve emperyalist propagandaya karşı şimdiden mücadele etmek gerekiyor.

Son olarak, Suriye İran'dan önceki son cephe mi, düşmesi gereken son kale mi? Böyle bir sav var. İran'a girmeden düşmesi gereken son kale mi Suriye?

ABD, gerek Irak gerekse Afganistan'da hiç beklemediği bir şekilde İran'ı daha güçlü çıkardı. Bu ülkelerin işgal edilmesi İran'ı bir bölgesel aktör olarak güçlendirdi. Özellikle Irak'ta.

Irak, İran etkisinin ciddi şekilde hissedildiği bir noktaya geldi. Dolayısıyla, ABD'nin bölgede gerileyen etkinliği de düşünüldüğünde bu seçenek zayıflamış durumda. ABD'nin yakın vadede İran'la doğrudan bir askeri hesaplaşma içerisine gireceğini, gire-

bileceğini sanmıyorum. Suriye meselesi İran ile ABD arasında nasıl bir gerilime yol açar, net değil. Bir yumuşama olur mu, sanmıyorum. Daha yakın zamanda Suriye'de İran'a büyük bir askeri üs verileceği açıklandı. İran, Esad rejimini kendisi için bölgedeki ciddi bir ortak olarak görüyor ve düşmesini elbette istemiyor. Suriye'de yaşanacak gelişmelerin bölgede, örneğin Filistin'de ya da Lübnan'da ne gibi yankıları olacağını göreceğiz.

15
ARAP DEVRİMLERİ YA DA DEVRİMİ 'DEVRİM' YAPAN NEDİR?*

Arap coğrafyasında yaşanmakta olan alt üst oluşların nasıl adlandırılması gerektiğiyle ilgili hararetli bir tartışma almış başını gidiyor. Dünya düzeyinde radikal solda, bilhassa Tunus ve Mısır örnekleri için, 'devrim' adlandırılması kabul görmüş olsa da bizim solda bu tabir yaşanan sürece bir türlü layık görülemiyor. Söz konusu hadiselere devrim adını vermede yaşanan tereddüdün bir dizi sebebi var ve bunlar daha çok Tunus ve Mısır'daki devrimlerin ve onların tetiklediği ayaklanmalar sürecinin yarattığı ve yaratacağı sonuçlara dair farklı kestirim ve değerlendirmelerin ürünü. Ancak farklı siyasal değerlendirmelerin ötesinde bir devrimden ne anlamamız gerektiğine dair ciddi

*) *sdyeniyol.org*, 11 Şubat 2012.

bir kafa karışıklığının söz konusu olduğunu da itiraf etmek gerek. Bir devrimi 'devrim' yapanın ne olduğu konusunda 'fırsat bu fırsat' kapsamlı bir tartışma yürütebilmiş değiliz. Oysa devrim sözcüğünün bunca popüler hale geldiği bir devirde, doğru ya da yanlış bu kelimenin tedavüle yeniden girdiği koşullarda, böylesi bir tartışmayı yapmaktan kaçınmamak gerekiyor. Bu yazı, böylesi muhtemel bir tartışmaya dair kaleme alınmakta olan daha kapsamlı bir çalışmadan alınmış bazı notlardan ibaret. Gayesi de aklımızın bir kenarında daima Arap devrim ve ayaklanmalarını tutarak ya da bu örneklerden hareketle devrimi 'devrim' yapanın ne olduğunu tartışabilmek, ya da böylesi bir tartışmaya katkı sunabilmek.

Baştan söylemek gerek: Bu yazıda 'siyasal' bir devrim tanımı benimseniyor. Sanayi devrimi ya da neolitik devrim gibi onyılları, bazen yüzyılları kapsayan tarihsel süreçlerden bahsedilmiyor. Dahası, klasik tanımını Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirine Katkı*'ya önsözde bulduğumuz, üretici güçlerin gelişiminin otomatik olarak üstyapıda radikal dönüşümlere yol açtığını savlayan 'ekonomist-objektivist' devrim tanımı baştan reddediliyor. İlgili pasajı hatırlayalım: "Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da, bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla altüst eder."[1] Bu alıntının ima ettiğinin tersine, gerek Marx gerekse Engels, devrimlerin üretici güçlerin gelişmesinin otomatik bir sonucu olduğu şeklinde özetlenebilecek bu 'nesnelci' yorumu reddederler. Marx'ın Fransa üçlemesinde sınıflar arası güç ilişkilerini temel alan çok daha 'siyasal' bir devrim anlayışıyla karşılaşırız.

1) Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, İstanbul, 1993, s. 23.

Aslında Türkiye solunda da bir hayli yaygın olan, bir biçimiyle içselleştirilmiş olan bu nesnelci devrim algısına karşı bu yazıda, 'siyasal' terimlerle bir devrim tartışması yapılıyor ve esas itibariyle Lenin'in metinlerinden hareket ediliyor. Arap coğrafyasında yaşanmakta olanlara, tabir caizse 'Leninist' bir nokta-i nazardan bakılmaya çalışılıyor. Lenin'in meşhur *Devlet ve Devrim*'iyle başlamak sanırım en iyisi. Şöyle yazıyordu Lenin: "Yirminci yüzyılın başındaki devrimleri örnek alacak olursak, elbette Portekiz ve Türk devrimlerinin her ikisinin de burjuva devrimi olduğunu kabul etmemiz gerekir. Fakat bu devrimler birer 'halk' devrimi değildir, zira ikisinde de halk kitleleri, halkın ezici çoğunluğu kendi ekonomik ve siyasal talepleriyle gözle görülür bir ölçüde aktif ve bağımsız olarak sokağa inmemiştir. Halbuki Rusya'daki 1905-1907 burjuva devrimi Portekiz ve Türk devrimlerine ara ara nasip olan 'parlak' başarılar elde edememiş olsa da, kuşkusuz 'gerçek bir halk devrimi'ydi, zira halk kitleleri, halkın çoğunluğu, toplumun baskı ve sömürü altında bunalmış olan en alt katmanları bağımsız olarak ayağa kalkmışlardı ve devrime damgasını vuran şey, kitlelerin kendi talepleri, yıkılmakta olan eski toplumun yerine kendi bildikleri tarzda yeni bir toplum kurma yönündeki kendi çabaları olmuştur."[2]

Lenin'in 'devrim' tabirini kullanırken öyle bizde olduğu üzere kılı kırk yaran bir hassaslık içerisinde olmadığı, devrim kavramını dosta düşmana karşı öyle kıskançça müdafaa etmek gibi bir tutum içerisinde olmadığı aşikâr. 1908'de Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe sokulmasını ya da Portekiz'de 5 Ekim 1910'da Kral II. Manuel'in bir darbeyle devrilip cumhuriyet ilan edilmesini de rahatlıkla 'devrim' tabiriyle tarif edebiliyor. Ancak esas önemli olan, Lenin'in adına yaraşır bir devrimi, gerçek bir 'halk devrimi'ni nasıl tanımladığı, hangi kriterleri devreye soktuğu. Her şeyden önce, bizde çoğu kez sanıldığının aksine, bu kriterler devrim hareketinin başarıya ulaşıp ulaşmamasına dair değil. Lenin için

2) Lenin, *Devlet ve Devrim*, çev. Ferit Burak Aydar, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2009, s. 41.

Osmanlı'da 'devrim', anayasanın ilanı ve Meclis-i Mebusan'ın toplanmasıyla 'başarı' kazanmıştır; ancak bu onu gerçek bir 'halk devrimi', popüler bir devrim saymak için yeterli değildir. Arap devrimci sürecine de aynı şekilde yaklaşmak gerekir. Bu anlamda örneğin Mısır'da yaşananları adlandırırken başvuracağımız ana kıstas, ayaklanmanın, halk hareketinin zaferle taçlanmış olup olmaması değildir. Mesela, ülkede yönetimin fiilen ordunun eline geçmesi ya da Müslüman Kardeşler'in artan gücü, hadiselerin devrim sayılıp sayılmamasının belirleyicisi değildir. Lenin için önemli olan, "halkın ezici çoğunluğu[nun] kendi ekonomik ve siyasal talepleriyle gözle görülür bir ölçüde aktif ve bağımsız olarak sokağa inme"si, "halkın çoğunluğu[nun], toplumun baskı ve sömürü altında bunalmış olan en alt katmanları[nın] bağımsız olarak ayağa kalkması"dır. Tayin edici faktör, 'devrime damgasını vuran şey', kitlelerin 'kendi talepleri' doğrultusunda 'kendi çabaları'yla 'kendi bildikleri tarzda', 'aktif ve bağımsız' bir biçimde seferber olmalarıdır. Yani Lenin'e göre, aşağıdan bir devrimin tanımlayıcı özelliği, 'başarılı' olup olmamasından ziyade alt sınıfları harekete geçirmesiyle açığa çıkardığı kitlesel siyasal enerjidir.

Lenin bu kritik hususu, yani ezilenlerin siyasal alanı işgal edişini sıklıkla tekrarlar. Meşhur bir ifadesini kullandığı bir pasajda şöyle yazar: "Devrimler baskı altında tutulanların ve ezilenlerin şölenidir. Ancak devrim zamanlarında insan kitleleri yeni bir toplumsal düzenin yaratıcıları olarak bu kadar aktif bir biçimde öne çıkarlar. Böyle zamanlarda insanlar, evrimci ilerlemenin filisten terazisine vurulduğunda mucize sayılabilecek şeyleri yapma kudretine sahip olurlar."[3] Bu pasajdan yıllar sonra ve araya Ekim Devrimi girmişken aynı temayla bir kez daha karşılaşırız: "Böylece bir devrimin olabilmesi için; ilk önce, işçilerin çoğunluğunun (hiç değilse, bilinçlenmiş olan ve aklı eren, siyasi bakımdan etkin işçilerin çoğunluğunun) devrimin gereğini tam olarak anlamış olmaları ve devrim uğruna hayatlarını feda etmeye hazır olmaları gerekir; bundan başka, yönetici sınıfların, en geri yığınları bile si-

3) Lenin, *Two Tactics of Social-Democracy in the Democratic Revolution*, http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1905/tactics/ch13.htm.

yasi hayata sürükleyen, hükümeti zayıf düşüren ve devrimcilerin onu devirmesini mümkü kılan bir hükümet bunalımından geçmekte olması gerekir."[4] Tekrarlarsak, Lenin için bir devrimci durumun iki karakteristiği söz konusudur: a) Tunus ve Mısır'da söz konusu olduğu üzere, işçi sınıfının belirleyici bir kesiminin devrimci kitle seferberliğine dahil olması, onu sürüklemesi ve b) geniş ezilen kitleleri siyasal mücadeleye katan bir hükümet bunalımının, bir rejim krizinin yaşanması. Lenin için bilhassa bu ikinci koşul, yani kriz bağlamında gündeme gelen kitle mücadeleleri tayin edici önemdedir. Yukarıdaki pasajın hemen devamında şöyle yazar: "Her gerçek devrimi belirleyen şey, o zamana kadar bilinçsiz olan, ezilen emekçi yığınlar arasında siyasi mücadeleye atılmaya hazır insan sayısının hızla on misline ve belki de yüz misline yükselmesidir."[5]

Troçki de *Rus Devriminin Tarihi* adlı çalışmasında aynı vurguyu yapar: "Devrimin en tartışma götürmez özelliği kitlelerin tarihsel olaylara doğrudan müdahaleleridir. Normal zamanlarda, ister monarşik ister demokratik olsun, devlet ulusa tepeden bakar; tarih erbaplarınca yapılır: monarklar, bakanlar, bürokratlar, parlamenterler, gazeteciler. Ama keskin dönemeçlerde, eski düzen onlar için katlanılamaz hale geldiğinde, kitleler kendilerini siyaset arenasından ayıran duvarları birer birer yıkarlar, geleneksel temsilcilerini yerlerinden ederler ve bu müdahaleleriyle yeni bir düzenin başlangıç ortamını yaratırlar."[6] Devrimci süreçlerde tarih öylesine hız kazanır ki siyasal mücadelelere atılmaya hazır kitlelerin sayısı tıpkı Lenin'in vurguladığı üzere kat be kat artar. Tıpkı Tunus ya da Mısır'da olduğu üzere bir önceki dönemin siyasal ataleti berhava olur, geniş emekçi yığınlar çok hızlı bir siyasal deneyim kazanma ve öğrenme sürecine girerler. Bu bilinç sıçraması, bir partinin ya da öncü örgütün kitlelere dayattığı bir şey değildir; bilakis kitle mücadelelerindeki yükselişin yarattığı ve

4) Lenin, *'Sol' Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*, çev. Muzaffer Kabagil, Sol Yayınları, İstanbul, 1974, s. 91.
5) Aynı yerde.
6) Lev Troçki, *Rus Devriminin Tarihi Şubat - Devrimi Çarlığın Devrilmesi*, çev. Bülent Tanatar, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 7.

çok sayıda insanın gündelik hayatından deneyimlediği somut bir durumdur. Troçki bu deneme yanılma yoluyla pratik mücadeleler içerisindeki öğrenme sürecini, 'ardışık yaklaşıklıklar yöntemi' diye tanımlar: "Kitleler devrime dört başı mamur bir toplumsal dönüşüm planıyla değil, artık eski rejime tahammül edemeyeceklerini gösteren ham bir duyguyla girişirler. Yalnızca sınıflarının önder çevreleri siyasal bir programa sahiptir, ama o da olaylar tarafından doğrulanmaya ve kitlelerce onaylanmaya muhtaçtır. Bir devrimin aslî siyasal süreci sınıfın, toplumsal krizin ortaya koyduğu sorunların bilincine varması ve kitlelerin aktif olarak ardışık yaklaşıklıklar yöntemi uyarınca yön bulmalarından oluşur."[7]

HER DEVRİM MUTLU SONLA BİTER Mİ?

Toparlamak için önce Lenin'e, sonra da Ernest Mandel'e başvurmakta yarar var. Lenin, her devrimci durumun illa ki başarıya ulaşmış bir devrim neticesini doğurmayabileceğini hatırlattıktan sonra, bir devrimci durumu karakterize den üç temel 'semptom' öne sürer: "1) Hâkim sınıflar açısından hâkimiyetlerini herhangi bir değişiklik yapmaksızın sürdürmek imkânsız olduğunda; şu ya da bu biçimde 'yukarı sınıflar' arasında bir kriz olduğunda, hâkim sınıfın siyasasında ezilen sınıfların hoşnutsuzluk ve öfkesinin önünü açan bir çatlağa yol açan bir kriz olduğunda. Bir devrimin gerçekleşmesi için genelde 'aşağı sınıfların' eskisi gibi yaşamak 'istememesi' yetmez, 'yukarı sınıfların' da eskisi gibi yaşamaya devam edecek 'takati olmaması' gerekir. 2) Ezilen sınıfların çile ve yoksunluğunun normalden daha akut hale gediği zaman. 3) Yukarıda sayılan nedenlerin sonucu olarak, 'barış zamanı' şikâyet etmeksizin soyulmaya razı gelen, ancak çalkantılı dönemlerde krizin yarattığı bütün koşullar ve bizzat 'yukarı sınıflar' tarafından bağımsız tarihsel eyleme sürüklenen kitlelerin etkinliğinde dikkate değer bir artış olduğu zaman."[8] Yani Lenin'in gözünde bir devrim, yönetenlerin eskisi gibi yönetemediği, yöneti-

7) Troçki, *a.g.y.*, s. 8-9.
8) Lenin, *The Collapse of the Second International*, http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1915/csi/ii.htm#v21pp74h-212.

lenlerin de eskisi gibi yönetilmek istemediği bir kriz zamanında geniş kitlelerin eyleme geçmesiyle gündeme gelir.

Ernest Mandel ise Lenin ve Troçki'nin yukarıda anılan belirlemelerine paralel olarak bir devrimi karakterize eden iki temel öğe bulunduğunu yazar: a) "hâkim toplumsal ve (veya) politik yapıların ani ve radikal bir biçimde yıkılması" ve b) bu yıkımın da "devasa popüler seferberlikle, geniş sıradan insan yığınlarının siyasal hayat ve siyasal mücadeleye ani, kitlesel ve aktif müdahalesi aracılığıyla" gerçekleşmesi.[9] Hiç değilse Tunus ve Mısır örneklerinde (işçi sınıfının belirleyici rol oynadığı) devasa kitle seferberliklerin hâkim siyasal yapıları devirdiği bir durumla, yani evet, devrimle karşı karşıyayız. Her iki ülkedeki devrimlerin tamamlanmamış olması, üstelik karşı-devrimci güçlerce sınırlanmaya, bastırılmaya ve soğurulmaya çalışılması ve bunda (şimdilik) belli başarılar elde edilmiş olması onların 'devrim' adını hak etmediği anlamını taşımaz. Devrimi devrim yapan, onun mutlu sona ulaşıp ulaşmaması değildir. Tam tersine bu durum, yani devrimci süreçte gelgitler, devrimlerin genel bir karakteristiği sayılmalıdır. Georg Lukács tam da bu anlamda, "Büyük Fransız İhtilali'nden beri tüm devrimler aynı eğilimi artan bir yoğunlukla sergilemektedir" der.[10] Yani a) devrimci güçlerin, çok farklı toplumsal sınıf ve katmanların, siyasal güçlerin devrimin başındaki birliği, b) karşı-devrimin baskısı altında bu güçlerin giderek devrimin radikalleşip derinleşmesini savunanlarla evlinin evine, köylünün köyüne dönmesini savunanlar arasında kutuplaşması ve c) devrimin içinde muhafazakâr bir reaksiyon neticesinde nihai stabilizasyon ya da devrimin derinleşmesi, daha da radikalleşmesi şeklindeki gelişmeler, devrimlerin gelişiminde genel bir eğilim olarak ortaya çıkar. Aynı eğilimleri, neticesini ancak somut güçler ilişkilerinin tayin edeceği bu tip gelgitleri Mısır ve Tunus örneklerinde de görebiliyoruz. Dolayısıyla, iki ülkede yaşanan ve devrimci süreci, keza devrimin en radikal unsurlarını tehdit eden

9) Ernest Mandel, "The Marxist Case for Revolution Today", http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article159.
10) Aktaran Neil Davidson, "The French Revolution is not Over", *International Socialism*, 113, Ocak 2007.

gelişmelerden hareketle yaşananları 'devrim' olarak adlandırmaktan imtina etmek abesle iştigalden başka bir şey değil. Kıstas 'mutlu son' olursa, başta 1848 devrimleri olmak üzere çoğu devrim, devrim olmaktan çıkar.

Ezcümle siyasal bir hadise olarak devrimin tayin edici özelliği, neyi devirip neye yol açtığından evvel 'kitlelerin tarihsel olaylara doğrudan müdahaleleridir'. Tayin edici öğe, ezilenlerin mevcut siyasal kurumlaşmanın ötesinde, hatta bu kurumsal yapılanışı alt üst ederek siyasete müdahale etmeleridir. Bu müdahale derinleşip ezilenler lehine yeni bir siyasal-toplumsal yapılanışın önünü açabileceği gibi, çoğu tarihsel örnekte olduğu üzere, akamete uğrayabilir, geri çekilebilir, müesses nizam güçlerince bastırılabilir ya da soğurulabilir. Önemli olan netice değil, mevcut siyasal kurumlaşmanın ötesinde aşağıdan bir yeni siyasal enerjinin açığa çıkması, bu enerjinin o güne dek düşünülemeyecek tarihsel alternatifleri, kısıtlı bir süre için de olsa, gündeme getirmesidir. Bir devrimci süreç, o güne değin siyasal sistem tarafından dışlanmış, sesi kısılmış geniş yığınların o dışlandıkları siyasal sistemi özgüçleriyle işgal etmeleri, o alanı kendi talepleriyle ele geçirmeleridir ya da buna hamle etmeleridir. Devrimci bir süreç, siyasal alanın yerleşik kalıplarını aniden sarsan, yeni toplumsal aktör ve taleplerin beklenmedik şekilde sahneye çıkmasına yol açan bir kırılma, bir kopuşla mümkün olur. Bu anlamda da daha önce gündemde olmayan, tasavvur edilmesi dahi zor ihtimal ve imkânları açığa çıkarırlar.

Aslında Arap devrimlerine bakarken binbir dereden su getirerek bunların neden ve nasıl bir devrim olamayacağına dair mazeretler üretmek, 'saf' bir toplumsal devrim arayışının ürünü. Yani yenilgisiz, geriye dönüşsüz, gelgitsiz muzaffer bir devrim arayışının, doğrudan doğruya ve dolayımsız sosyalizmi gündeme getiren bir kızıl şafağı bekleyişin ürünü. Lenin, İrlanda'da 1916 yılında cereyan eden Paskalya ayaklanmasını bir tür darbe ve hatta küçük burjuva maceracılığı olarak eleştirenleri, 'saf' toplumsal devrim arayışlarından ötürü eleştiriyordu. Ona

göre böylesi bir beklenti, "bir ordunun belirlenmiş bir noktada mevziye girerek 'biz sosyalizmden yanayız' ve bir başka ordunun da bir başka noktada saf tutarak 'biz emperyalizmden yanayız' diyeceğini ve o zaman toplumsal devrim olacağını sanmak olur! Ancak böylesine ukalâca ve gülünç bir görüş açısından hareket ederek İrlanda ayaklanmasına 'darbe' diye sövülebilirdi. 'Saf' bir toplumsal devrim bekleyen kimsenin ömrü, bunu görmeye yetmeyecektir. Böylesi, gerçek bir devrimin ne olduğunu hiç anlamayan sözde-devrimcidir."[11] Bizdeki tepki ve tereddütleri de benzer bir 'saf' devrim beklentisi olarak tasnif etmek mümkün. Bizdeki sol için mesela Mısır'da ordu, Müslüman Kardeşler, Selefiler, mezhebi-etnik gerilimler, emperyalist manipülasyonlar olmasa ancak o zaman devrim 'devrim' adını hak edebilecek. Oysa maalesef böyle laboratuar koşullarında imal edilmiş lekesiz bir devrim yok, hiç olmadı, hiç olmayacak.

Not: Arap dünyası ve 'devrim'i durulmuş değil, öyle kısa zamanda da durulacak gibi görünmüyor. Bu yüzden, bir 'devrim'den değil, bir 'devrimci süreç'ten bahsetmek daha isabetli. Mısırlılar kendi devrimlerini, Mübarek'in devriliş tarihinden yola çıkarak değil, kalkışmanın başladığı tarihten hareketle '25 Ocak Devrimi' diye adlandırıyorlar. Yaşanmakta olanın bir seferde olmuş bitmiş bir hadiseden ziyade bir 'süreç' olduğunu belirtiyor olması açısından isabetli bir ifade bu. Arap coğrafyasında tanık olduğumuz şeyin, tamamlanmış bir 'devrim' olarak basit bir biçimde eski rejim liderinin devrilmesine indirgenmeyip uzun vadeli devrimci bir süreç olarak tanımlanması gerekiyor. Aslında Mübarek'in 11 Şubat'taki istifası gibi Ben Ali'nin 14 Ocak'ta kaçışı, örneğin Fransız Devrimi gibi uzun bir süre sürecek olan, hâlihazırda devam eden devrimci sürecin bir aşamasından başka bir şey değildir. Hatırlanacağı üzere, Fransız Devrimi 14 Temmuz 1789'da başlamıştı ve birçok tarihçinin iddia ettiği üzere ancak on yıl sonra Napolyon Bonaparte'ın '18 Brumaire' (9 Kasım 1799) darbesiyle tamamlanmıştı.

11) Lenin, "The Discussion On Self-Determination Summed Up".

Bir uluslararası ayaklanmalar süreciyle karşı karşıyayız. Bunun ilerleme devreleri olduğu gibi gerileme, bastırılma, ihanete uğrama, çürüme, yozlaşma devreleri de söz konusu olabiliyor. Burada doğrusal bir evrim beklemek, siyasal süreçlere dair ziyadesiyle mekanik bir algının ürünü olabilir ancak. Devrimci bir süreç, tamamlanmamış, ucu açık bir tarihsel dönemi işaret eder. Çok farklı alternatiflerin gündemde olduğu, neticesi ancak güç ilişkilerinde yaşanacak değişimlerle tayin edilebilecek belirsiz bir süreçtir söz konusu olan.

16
SURİYE'YE KIRKAR SATIR VE KATIR*

ABD'nin 1991'de Irak'a ilk müdahalesinin hemen öncesinde, bir zamanların solcu akademisyeni Fred Halliday, "Emperyalizmle faşizm arasında tercih yapmak zorunda kalsam emperyalizmi seçerim," diye buyurmuştu. İkisine de aynı anda karşı çıkabileceği belli ki aklına gelmemişti.

Halliday'in çıkışı, özellikle Batı dünyasında, eskiden solda yer alıp ilkeli bir anti-emperyalist duruşu savunan pek çok ismin emperyalist saldırganlığın bir mazeretçisine ya da aklayıcısına dönüşeceği sürecin ilk işaretlerinden biriydi.

Bu süreç 11 Eylül sonrasında ayyuka çıktı, bu sefer 'faşizm' yerine 'İslamo-faşizm' tabiri yerleşti. İslamo-faşizm karşısında 'insani' emperyalizmi savunmak makul bir seçenek haline gelmişti.

*) *bianet*, 23 Şubat 2012.

Taliban İslamo-faşizmine karşı kadınlara özgürlük getiren emperyalist müdahale teması mesela iyi pazarlanmıştı. Batı'da İslamo-fobik, göçmen karşıtı ve saldırgan emperyalist siyasetleri savunanlarca kullanılan 'İslamo-faşizm' tabirinin bizde sol çevrelerde yaygınlaşmaya başlamasının düşündürücü olduğunu geçerken not etmek gerek.

Netice itibariyle emperyalizmin tarihin dönüştürücü, ilerletici bir gücü sayılması gerektiğine dair İkinci Dünya Savaşı öncesi kabuller, akademik ve siyasal çevrelerde tekrar geçer akçe olduğu gibi pervasızca savunulmaya başlandı.

Körfez Savaşı'nda gündeme gelmiş olana benzer bir tartışma dün Libya'da, bugünse Suriye'de yeniden gündeme geliyor. Suriye'de diktatörlük karşıtı meşru halk ayaklanması, emperyalist manipülasyonların ve Suudi Arabistan, Katar ya da Türkiye gibi güçlerin etkisiyle bölgedeki siyasal dengeleri dönüştürmeyi (İran ve Lübnan Hizbullahı'nın etkisini kırmayı) hedefleyen uluslararası bir ihtilaf ya da çatışmaya dönüşme emareleri gösteriyor.

Arap ayaklanmalarının bölge siyasetine yeni bir ruh kazandıran aşağıdan-kitlesel demokrasi ve toplumsal adalet temelli taleplerinin yerini, Suriye dolayımıyla devletlerarası çıkar ve güç çatışmaları ve mezhep ihtilaflarının alması ihtimali büyük bir tehlike.

Bu bağlamda, özellikle sürgünde olan ve halk hareketini çarpıtıp yozlaştırmaya çalışan emperyalist merkezlere bağımlı 'muhalefet', şu ya da bu biçimde uluslararası müdahale çağrılarını giderek artırıyor. Bu bağlamda bizde sosyalistlerin ve genel olarak toplumsal muhalefetin Türkiye'nin şu ya da bu şekilde gündeme gelecek bir uluslararası müdahalenin koçbaşı rolü üstlenme ihtimaline karşı büyük bir dikkat göstermesi, bu vahim ihtimale karşı şimdiden açık tavır alması gerekiyor. Netice itibariyle, geçmişte Libya'yı, özellikle de Irak'ı felaketlere sürülmüş ikilem yeniden dayatılıyor: Ya diktatörlük ya emperyalizm; ya kırk katır ya da kırk satır.

Oysa emperyalizm ya da 'faşizm' arasında tercihte bulunmak zorunda değiliz. Otoriterizmi ve emperyal müdahalecilik ve vesayeti aynı anda reddedip yerli despotizme ve emperyalizme eşza-

manlı karşı çıkış olarak ifade edilebilecek bir üçüncü seçeneğe işaret edebiliriz. (Geçmişte "ne Sam ne Saddam" diyerek bunu bir ölçüde de olsa becermiştik). Bu ikisi, yani yerli otoriter rejimlerle emperyalizm zaten genelde aynı paranın iki yüzü olmuştur.

ABD ya da petrol monarşileri tarafından finanse edilip denetlenen bir 'demokrasi' mücadelesi yerine, otantik, 'yerli malı' siyasal demokrasi ve toplumsal adalet mücadelelerini bir üçüncü ya da gerçek alternatif olarak önerebilmeliyiz.

Arap ayaklanmaları, Tunus'taki, Mısır'daki, Bahreyn'deki kitle mücadeleleri bölgede kitlelerin, ezilenlerin nasıl bir güce sahip olduğunu ortaya koydu. Hareket noktamız bu güç olmalı. Bölgede solun, yani bizlerin de dahil olduğu solun önerdiği, kırk satır mı kırk katır mı ikilemine bir kez daha sıkışmak değil, bu üçüncü seçeneğin inşa edilmesi için taş taşımak, gerekirse iğneyle kuyu kazmak olmalı.

17
ABD EMPERYALİZMİ VE ARAP DEVRİMCİ SÜRECİ: BİR HATIRLATMA*

Arap devrimci sürecinin açığa çıkardığı kitlesel direniş enerjisinin emperyalist müdahale ve manipülasyonlarla soğurulmaya, çarpıtılmaya ya da bastırılmaya çalışıldığı aşikâr. Bu durum, solda bu sürece emperyalist dahlin kapsamı ve niteliğine ilişkin ciddi bir kafa karışıklığına sebep oluyor. Arap ayaklanmalarını daha baştan bir emperyalist kumpasın meyvesi olarak değerlendiren ya da sürecin ABD'nin neredeyse mutlak anlamda kontrolünde geliştiğini savunan ya da ABD'nin ayaklanmaların sonuçlarından büyük ölçüde fayda sağladığını vurgulayan yazılara ya da beyanatlara sıkça rastlanıyor. Bu yorumlar süreci başlatmaktaki etkisi

*) Aykut Kılıç'la birlikte kaleme alınan bu yazı, 25 Şubat 2012'de *sdyeniyol.org*'da yayınlanmıştır.

ne olursa olsun (yani süreç daha baştan bir emperyalist tezgâhın ürünü olsun ya da olmasın), ABD'yi Arap ayaklanmalarından en kazançlı çıkan aktör olarak sergilemekte ortaklaşıyor. Buna göre ABD, bu devasa kitle hareketleri neticesinde bölgedeki denetim ve gücünü pekiştirmiş durumda. Hal böyle olunca, Tunus ve Mısır devrimlerinin tetiklediği sürecin bakiyesi olumsuz olarak görülüyor elbette. Yani, Buazzizi'nin fitilini yaktığı süreç, dünya ölçeğindeki güçler dengesinde ezilenler lehine bir kırılma olmaktan ziyade, emperyal kontrol ve hakimiyetin pekişmesi olarak değerlendirilmiş oluyor. Bir önceki cümlede anılan iki farklı değerlendirme, uluslararası düzeyde devrimci hareketin ve toplumsal mücadelelerin önündeki görevler ve daha önemlisi imkânlar açısından çok farklı iki kestirimi ima ediyor. Dolayısıyla, ABD'nin Fez'dan Kâbil'e geniş bir coğrafyada bir küresel hegemon güç olarak aktüel etki ve denetim kabiliyetini tartışmak ve son bir yıldaki gelişmeler ışığında bu kabiliyette ne gibi değişimler yaşandığını değerlendirmek kritik bir husus halini alıyor.

Lafı fazla dolandırmadan ve kestirmeden ifade etmek gerekirse, bugün karşımızda 1990'lar ve sonrasındaki 'tek kutuplu moment'in Amerikası yok. ABD giderek daha fazla 'çok taraflı' hareket etmeye ve yükselen güçleri hesaba katmaya zorlanıyor, hareket kabiliyeti daralıyor. Ancak gücünde bir gerileme yaşansa da onun konumuna meydan okumaya hazır bir kuvvet meydanda olmadığından ABD, küresel hegemon güç olma konumunu sürdürüyor. ABD siyasal ve iktisadi olarak gerileme halindeyse de ekonomik ve finansal piyasasının genişliği ve bütünleşik karakteri, doların gücü ve her şeyden öte muazzam askeri-siyasal kapasitesi dolayısıyla uluslararası sistemdeki yerini muhafaza ediyor.

Mevcut durumda iki önemli dinamiğin kesiştiğinden bahsedilebilir: Birincisi, içerisinde geçmekte olduğumuz küresel ekonomik kriz kapitalizmin konjonktürel bir krizi değil, uzun vadeli tarihsel değişikliklere yol açacak yapısal bir kriz. Bu ilk dinamik, uluslararası egemenlik ilişkileri bağlamında bir süredir gözlemlenen hegemonya kriziyle kesişiyor. Bu hegemonya krizi, yani bir küresel hegemon güç olarak ABD'nin gerileyişi, ancak başka bir

ülkenin bu boşluğu dolduracak konumda olmayışı, uluslararası sistemi ciddi belirsizliklere sürüklüyor. Bu belirsiz durum, emperyalizmin müdahale kapasitesinde toplumsal mücadeleler açısından değerlendirilebilecek bir göreli zaafa yol açıyor. ABD'nin bir önceki on yıla kıyasla dünya ölçeğinde zayıflayan müdahale kapasitesi, bir yandan bölgede ülkelerarası hegemonya mücadelelerinde hiyerarşik sınırları zorlayan sürtüşmelere daha fazla imkân tanırken, öte yandan emperyal hegemonyanın son kertede en önemli teminatı olan askeri güç kullanma tehdidini bir istisnadan ziyade sürekli gündemde olan bir ihtimale dönüştürüyor. Bu noktada kısa bir özet faydalı olacaktır.

1989'da Noriega rejimine karşı gerçekleşen Panama müdahalesi ve özellikle de 1991 yılındaki Körfez Savaşı'yla birlikte ABD, 'Vietnam sendromu'nun[1] üstesinden geldiği yeni bir emperyal yayılma devresine girdi. 1991'deki savaşla ABD, önemli iki stratejik hedefini gerçekleştirmiş oluyordu: Bir yandan dünya petrol rezervlerinin üçte ikisinin mevcut olduğu bir bölgeye yeniden yerleşmiş oluyor ve böylece Soğuk Savaş sonrası muhtemel rakipleri karşısında ciddi bir avantaj elde ediyordu. Diğer yandan, ABD ordusunun ezici üstünlüğü, 'dosta düşmana' gösterilmiş oluyordu. NATO'nun Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesi ve özellikle Bosna ve Kosova müdahaleleri, daha önce Moskova'nın denetimindeki bölgelere Amerikan güçlerinin yerleşmesini sağladı. 11 Eylül sonrasındaysa ABD askeri makinesinin gücü, Afganistan'da bir testi daha başarıyla geçiyor ve üstelik Orta Asya'ya (Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan) ve Kafkasya'ya (özellikle Gürcistan) yayılma imkânı elde ediyordu. Bi-

1) ABD'nin Vietnam savaşındaki yenilgisi, birbirini tamamlayan üç faktörün etkisiyle meydana gelmişti. Bunlar, Vietnam'daki silahlı direniş, hem Amerika'da hem de dünyanın belli başlı çoğu ülkesinde savaşa karşı oluşan toplumsal muhalefet ve bizzat Amerikan ordusu içerisindeki huzursuzluk ya da sessiz direnişti. Bu üç etmenin bileşimi, ABD savaş aygıtını işlemez kılmakta başarılı olmuştu. İşte Vietnam sendromu da, daha çok bu son iki etmeni ifade eden bir kavram. Bu anlamda 'Vietnam sendromu', ABD askeri gücünü 1973'ten 1989 Panama müdahalesine kadar neredeyse on beş yıl felce uğratan belki de en önemli faktördü. Uzun süreli bir emperyal askeri maceranın ABD toplumunda yaratacağı huzursuzluk, açığa çıkarabileceği toplumsal muhalefet ve dünyada da bir hegemon güç olarak ABD'nin meşruiyetini sarsma ihtimali, Amerika'nın askeri müdahale gücünü önemli ölçüde kısmaktaydı.

lindiği üzere, sonra Irak'ın işgali geldi. Kısacası, Soğuk Savaş'ın nihayete ermesinin ardından ABD'nin küresel düzeyde tek 'süper güç' haline gelmesiyle oluşan bir 'tek kutupluluk momenti' yaşandı. Hele hele 11 Eylül sonrasında bölgede ABD'nin kadir-i mutlak göründüğü bir dönem yaşandı.

11 Eylül saldırılarından on yıl sonra, bu kadir-i mutlak emperyal müdahaleciliğin ciddi ölçüde gerilemiş olduğunu söylemek mümkün. ABD'nin öncülüğündeki emperyalist güçler açısından bir 'gövde gösterisi' olan Irak işgalinden bu yana, bölgedeki emperyal müdahalelerin sonuçlarının büyük ölçüde başarısız olduğu aşikâr. Irak'ta Şiilerin gücünün kırılamaması, Hamas'ın seçim başarısı ve Gazze sınırlarını aşan meşruiyeti, 2006'daki İsrail saldırısının ardından Hizbullah'ın giderek artan prestiji ve İran'ın bölgedeki Şii topluluklar üzerindeki nüfuzunun artması bu başarısızlığın en önemli sonuçları. Bu tabloya son olarak Mavi Marmara saldırısından bu yana süren İsrail-Türkiye gerginliğini eklemek gerekiyor. Sonuç olarak, Arap ülkelerindeki halk ayaklanmaları ABD'nin emperyal projesinin siyasal düzlemde büyük ölçüde işlevsiz kaldığı ve kapitalist krizin özellikle merkez ülkeleri kasıp kavurduğu bir siyasal bağlamda patlak verdi. Tunus ve Mısır'daki gelişmeler o kadar süratliydi ki ABD açısından bütünlüklü bir stratejinin oluşturulup hayata geçirilmesi mümkün olmadı. Obama yönetimi bu süre zarfında aksiyoner olmaktan ziyade reaksiyoner konumdaydı ve yapabileceği tek şey, Mübarek'e artık sahip çıkılamayacağını gördüğü andan itibaren ondan sonrasını kontrol altına alabilecek adımlar atmaktı.

'LİBERAL' EMPERYALİZMİN AÇMAZI

ABD'nin bölgedeki ayaklanmalar karşısındaki ilk refleksi, otoriter rejimler karşısında demokratik ve 'şiddetsiz' bir reform sürecini savunmak oldu. Tıpkı Tunus ve Mısır'da olduğu gibi bugünün isyancılarının yarının yönetici sınıfı olacağı varsayımına dayalı bu tür bir 'liberal' emperyalist stratejinin temel hedefi, devrimi soğuracak kontrollü bir 'demokrasiye geçiş' sürecinin ardın-

dan ABD'nin bölgesel çıkarlarını savunmaya devam edecek yeni siyasal aktörlerin yaratılması. Aslında, Arap ayaklanmaları ABD'nin bölgedeki partnerlerinin toplumsal tabanlarının ne ölçüde daralmış olduğunu ortaya koydu. Dolayısıyla, ABD açısından Mağrip ve Maşrık'ın hızla değişen dengelerinde yeni siyasal dayanaklar bulmak acil bir ihtiyaç halini aldı, alıyor. Bu anlamda özellikle İslamcı siyasal güçler; Tunus'ta Nahda, Mısır'daysa Müslüman Kardeşler önümüzdeki dönemde ABD ve diğer emperyalist güçlerin uzlaşı arayacağı siyasal güçler olarak seçimle iktidara gelmiş bulunuyor. Fakat her siyasal strateji gibi bu siyasal yönelimin de tamamen pürüzsüz bir şekilde hayata geçirilebildiğini söyleyebilmek mümkün değil.

Bu noktadaki en büyük engel, hiç şüphesiz henüz tamamen pes etmeyen halk ayaklanmalarının basıncı ve hatta, Mısır örneğinde çok açık biçimde görüldüğü üzere, devrimi çalma girişimleri karşısında biriken öfkenin son derece güçlü ve beklenmedik patlamalar halinde açığa çıkmasıdır. Diğer yandan, örneğin gene Mısır'da Müslüman Kardeşler'in ABD'ye Mübarek ya da Mısır ordusu düzeyinde itaatkâr olup olmayacağını ancak süreç içerisinde göreceğiz. Yani, söz konusu işbirliği ya da ittifak, gerilimleri ve çelişkileri de ihtiva ediyor. Dahası, ABD'nin ülkedeki iki payandası Yüksek Askeri Konsey ile Müslüman Kardeşler arasındaki ilişkiler de pürüzsüz değil. Dolayısıyla, liberal sıfatlı emperyalizmin yeni ittifaklar arayışı, bölgede yaşananları baştan itibaren ABD'nin ılımlı İslam'ı iktidara taşıma planı olarak tanımlayanların zannettiğinin aksine, sorun ve ihtilaflardan azade bir 'başarı öyküsü' değil.

Ayaklanmaların İsrail'in güvenliği, petrolün küresel paylaşımı ve ABD karşıtlığının dizginlenmesi açısından Mübarek rejiminden sonra diğer kilit coğrafi bölge olan Körfez ülkeleri (özellikle Bahreyn, Yemen ve Suudi Arabistan'ın doğu kesimi) ile Avrupa Birliği için vazgeçilemez bir finansal vaha olan Libya'ya sıçraması, söz konusu stratejinin giderek bir önceki dönemde Afganistan ve Irak'taki gibi doğrudan güç kullanımını içerecek şekilde askerileşmesini de beraberinde getirdi. Ayaklanmanın uluslararasılaş-

ması ihtimali karşısında ABD'nin ikili bir tercihinden söz edebilmek mümkün. İlki, Suudi Arabistan'ın Bahreyn müdahalesinde olduğu gibi eski otoriter rejimi sonuna kadar desteklemek, ya da Libya örneğinde görüldüğü üzere halk hareketini kendisine yedeklemeye çalışarak 'görece' reformist, fakat son derece sağcı ve piyasacı güçleri NATO'nun askeri desteğiyle iktidara getirmek.

Özetle, bu stratejiye ilişkin 'liberal' sıfatının askeri müdahalelerden tamamen arınmış bir emperyal ikna diplomasisi anlamına gelmediğini belirtmek gerekiyor. Giderek derinleşen küresel kapitalist kriz ve ABD emperyalizminin bir önceki dönemde bölgede yürüttüğü emperyal siyasetin bakiyesi düşünüldüğünde, böyle bir diplomasinin pek de işlevli olamayacağını görmek çok zor değil. Obama yönetimi 2009'un sonundan itibaren Irak ve Afganistan işgalleriyle birlikte giderek daha da sağa savrulan reaksiyoner bir emperyal stratejiden ziyade, 'aşırı' güç kullanımını tercih etmeyen ve yerel işbirliklerine dayalı Beyaz Saray'ın geleneksel emperyal stratejisine rücu edeceğinin sinyallerini vermekteydi. Özellikle Irak işgalinin sona erdirilmesi ve İsrail'e yönelik 'iki devletli çözüm' baskısı, bunun en kayda değer işaretleri olarak değerlendirilebilir.

LİBYA'YA MÜDAHALE ÖRNEĞİ

Bu noktada Libya'daki halk ayaklanmasının NATO müdahalesi marifetiyle askerileştirilmesinin, gerek bölgede ayaklanmalara katılan çeşitli gruplar, gerekse emperyalist güçler açısından bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Ancak Libya örneğinde vurgulanması özellikle gereken bir husus, şu anda Suriye konusunda son derece kritik bir rol oynamakta olan Arap Birliği, daha doğrusu birliğin içindeki tek karar merci olan Körfez İşbirliği Konseyi'nin müdahalesidir. Bu noktada tamamı petrol üreticisi altı körfez ülkesinden (Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman ve Bahreyn) oluşan Körfez İşbirliği Konseyi hakkında kısa bir parantez açarak devam etmekte fayda var. İran-Irak Savaşı'nın başladığı 1980 yılında, aslolarak

ABD'nin 1973'teki petrol krizinin ardından bölgede edindiği hegemonik konumu güvence altına almak için oluşturulmuş Konsey'i, bir ekonomik işbirliği ve askeri güvenlik şemsiyesi olarak tanımlayabilmek mümkün. Kuruluşundan bu yana bölgenin kapitalist entegrasyonu açısından son derece önemli rol oynayan petrol zengini bu ülkelerin, özellikle ABD'nin 1991'deki Irak saldırısından bu yana doğrudan ABD ordusuna bağlı CENTCOM güçleri aracılığıyla emperyalizmin bölgedeki askeri üslerine dönüştürüldüğünü söylemek pek de abartı olmaz. Başta Irak ve Afganistan işgallerinde kilit bir rol üstlenen Katar'daki üs olmak üzere 100 binden fazla ABD askeri bu ülkelerde konuşlanmış durumda. Körfez ülkelerini emperyalist güçler açısından vazgeçilmez kılan diğer unsur ise, tabii ki petrolün kontrolü aracılığıyla yaratılan devasa sermaye birikiminin bu ülkeleri önemli küresel yatırımcılar haline getirmiş olması. 2008 krizinin ardından inşaat sektörüne yaptığı yatırımlar ve kayıt dışı sıcak para girişi iddialarıyla Türkiye'de de çok fazla bahsi geçen Körfez sermayesinin, derin bir borç kriziyle karşı karşıya olan AB burjuvazisi açısından son derece önemli hale geldiğini Libya müdahalesinde açıkça görebilmek mümkün.

Petrolün yanı sıra dış borcu olmaması, sürekli olarak fazla veren bütçesi ve kalabalık olmayan nüfusu, Libya'yı emperyalist ülkeler açısından önemli kılan diğer özellikler. Fakat Libya müdahalesini ABD'den ziyade Körfez ülkeleri ile başta Fransa ve İtalya olmak üzere AB açısından daha da vazgeçilemez kılan yaklaşık 70 milyar dolar tutarındaki 'Ulusal Varlık Fonları'dır *(Sovereign Wealth Funds)*. Yüksek döviz rezervine sahip ülkelerin klasik yatırım araçları dışında tahvil, bono, hisse senedi ve gayrımenkul gibi nispeten riskli alanlara yatırım yapma amacıyla oluşturdukları bu fonları en fazla petrol zengini ülkeler kullanıyor. Özellikle 2006'dan bu yana Afrika ve AB içinde önemli yatırımlar yapan Libya'da (örneğin İtalyan UniCredit'in yüzde 3'üne sahiptir) yaşanabilecek kontrolsüz bir rejim değişikliği kriz ortamında ciddi miktarda sıcak paranın AB ülkelerini terk etmesine ve Libya'nın Körfez ülkelerinin çok fazla önem verdiği ve sekreteryası IMF ta-

rafından yürütülen Ulusal Varlık Fonları Çalışma Grubu'ndan ayrılmasına sebep olabilirdi. Bu anlamda, yeni rejimin Kaddafi'nin yakın ilişkiler tesis ettiği Sahra-altı Afrika ülkeleriyle IMF'den 'bağımsız' yeni bir ittifak oluşturma ihtimali de Batılı emperyalist güçler açısından kaygı vericiydi. Son olarak, Kaddafi'nin 2003'te Tony Blair'le yaptığı 'çöl görüşmesi'nin ardından Batılı petrol şirketleriyle bağlarını daha da güçlendiren Libya'daki 'yeni' rejimin Kaddafi döneminde imzalanan antlaşmaları iptal etme ihtimali diğer kaygı verici unsurdu.

Bu noktada ABD'nin, Körfez ülkeleriyle başta Fransa olmak üzere AB'den gelen tepkilere eskisine kıyasla hayli duyarlı olduğunu görebilmek mümkün. En uysal müttefiği İngiltere'nin bile Irak'taki varlığına tahammül edemeyen ABD'nin bu 'müsamahalı' tavrının sebebi, bir yandan azalan müdahale gücü nedeniyle farklı aktörlerin daha fazla manevra alanı bulması, öte yandan kapitalist krizin merkez ülkeleri petrol zengini Körfez ülkelerine daha da bağımlı kılması.

Libya müdahalesi Arap ayaklanmalarını kontrol edebilmenin, bu kitle hareketlerinin yarattığı alt üst oluşların denetim altına alınabilmesi açısından emperyalist merkezlerin inisiyatif kazandığının göstergesi oldu. Elbette bu hususta da abartılı sonuçlara varmamak gerekiyor. Arap devrimci süreci, bölgedeki emperyalist statükoyu öyle bir sarstı ki, bu zelzelenin ardından durumu yeniden ve büyük ölçüde kontrol altına alabilmek, bir denge oluşturabilmek öyle göründüğü kadar kolay değil. Libya'nın Kaddafi devrildikten sonra emperyalizmin bütünüyle denetimi altında olduğunu söylemek abartı olacaktır. Kaddafi sonrasına dair net bir görünüm henüz ortaya çıkmış değil ve Libya'da Mısır'daki gibi 'düzeni sağlayacak' bir ordunun olmaması, emperyalistler açısından ülkenin denetimini zorlaştırıyor. Ulusal Konsey'de ne kadar güçlü olunursa olunsun ülkede çok sayıdaki bölgesel silahlı gücü kontrol altında tutmak mümkün değil. Dolayısıyla, Libya'daki gelişmelerin ne yönde seyredeceğini şimdiden kestirebilmek pek kolay bir iş değil.

Bu durumun en iyi örneği, geçtiğimiz Ocak ayında 2 binden fazla göstericinin Ulusal Geçiş Konseyi'nin Bingazi'deki ofisini

bastığı ve konsey başkanı Mustafa Abdül Celil'in halka seslenmesini engelledikleri gösteridir. Gösterinin ardından yeni seçim yasasının açıklanacağı toplantı mecburen Trablus'a alındı ve Konsey'in iki numaralı ismi, Kaddafi'nin eski bakanlarından Abdül Hafız Goga istifa etmek zorunda kaldı. Kadınlara mecliste yüzde 10 kota öngören, aday olabilmek için 'profesyonel' vasıflara sahip olma zorunluluğu getiren, sabıkalı vatandaşlara aday olma hakkı tanımayan, birçoğu eski rejm tarafından zorla sürgün edilen ve ayaklanmaya katılmak için ülkeye dönen çifte vatandaşların da aday olmasını yasaklayan yeni seçim yasası büyük tepki çekmiş durumda. Ayaklanmayı gerçekleştiren kitleleri siyaset arenasından saf dışı etmeyi hedefleyen yeni seçim yasası, Ulusal Geçiş Konseyi'nin yaratmaya çalıştığı yeni patronaj sisteminin en iyi ifadesi. Libya'daki konseyi zorlayacak diğer önemli gelişmeyse, isyancıların güneyden Trablus'a girmelerinde büyük rol oynayan Berberilerin geçiş hükümetinden dışlanmış olması. Bütün bu gelişmeler önümüzdeki günlerde yeni rejimden dışlanan kesimlerin güçleneceğini ve daha gür bir sesle muhalefet edebileceklerini gösteriyor.

SONUÇ YERİNE

Arap devrimci süreci içerisinde emperyalizm lehine en önemli kırılma olan Libya örneğine detaylı bir şekilde yer vermemizin birkaç önemli sebebi var. İlki, Libya'daki emperyalist müdahalenin farklı aktörler arasındaki ihtilaflı bir uzlaşının sonucu olduğunu vurgulamak. Dolayısıyla, Libya müdahalesine basitçe ve hızla 'made in USA' damgasını yapıştırmamaya dikkat etmek ya da en azından ABD'nin ortaya çıkan ürün üzerinde tekel gücü olmadığını vurgulamak önemli. Yani, 11 Eylül'ün ardından kadir-i mutlak olarak görülen ABD'nin küresel bir hegemon olarak göreli gerileyişine işaret etmek ve AB ve Körfez ülkeleri gibi farklı aktörlerin de devreye girdiği yeni dengelerin eskisine nazaran çok daha akışkan ve belirsiz olduğunu sergileyebilmek.

Diğeriyse, Suriye'yle ilgili güncel tartışmalarla alakalı. Şimdiden Suriye'yle ilgili yapılan birçok yorum ülkedeki halk hareke-

tini emperyalist müdahale çağrısı yapan Suriye Ulusal Konseyi'yle eşitliyor. Hatta daha da ileri giden bazı yazarlar her Sünni'yi Müslüman Kardeşler ve emperyalizm yanlısı; her Nusayri'yi de Esad destekçisi olarak göstererek, son derece oryantalist ve mezhepçi bir bakış açısını yeniden üretmekte beis görmüyorlar. Fakat Suriye'deki halk hareketinin Müslüman Kardeşler ve Ulusal Konsey dışında farklı dini ve etnik kimliklere sahip kesimlerden oluşan çoğulcu bir karakteri olmakla birlikte komiteler şeklinde örgütlenen federatif bir yapısı var. Özetle, tek bir siyasal merkezden yönlendirilen bir hareket söz konusu değil. Zaten bir ayaklanma için bu tür bir merkeziyetçilikten bahsedebilmek genelde zordur.

Kaddafi'nin otoriter ve neo-liberal politikalarını sürdürmeye kararlı Libya'daki yeni hükümet, ayaklanmaya katılan geniş kitleler nezdinde şimdiden desteğini azımsanmaması gereken ölçüde yitirmiş görünüyor. Tunus ve Mısır'daki gibi kitlelerin enerjisini soğurabilen, en azından oy verme anlamında evrensel ve 'demokratik' mekanizmaların yokluğu da düşünüldüğünde, muhalefetin güçlenme ihtimali söz konusu. Aslında Libya'daki yeni hükümetin bu denli fütursuz olabilmesinin sebebi de halk hareketinin emperyalist müdahale tarafından yozlaştırılmış olması. Uluslararası düzeyde devrimci hareketin ve toplumsal mücadelelerin Libya örneğinden çıkarması gereken ders son derece açık görünüyor: Emperyalist müdahaleye karşı çıkarken Esad rejiminin bir an evvel yıkılabilmesi için Suriye'deki halk hareketini ama'sız, fakat'sız desteklemek, bunu yaparken de kendi ittifaklarını kurabilme becerisini göstermek. Elbette Baas diktatörlüğünün anti-emperyalist bir karakteri olmadığı, olamayacağı hususunda anlaşıyorsak.

Netice itibariyle, ABD emperyalizmine kendisinde olmayan güçleri atfeder, bölgede yaşanan gelişmeleri ABD'nin askeri müdahale vesilesine indirger ve Türkiye dahil bölgesel aktörlerin inisiyatif kabiliyetlerini bütünüyle göz ardı edersek, emperyalizme karşı gerçekçi bir mücadele hattı örebilmekten iyice uzaklaşmış oluruz.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE: CILIZ SOSYALİST SOL İLE SINIRLARI ZORLAYAN KÜRT HAREKETİ

1
KÜRT MESELESİNDE KİMİN ÇÖZÜMÜ: SOSYALİSTLER VE KÜRT SORUNU*

İki-üç ayda bir Kürt meselesinde bir dönüm noktasına gelindiği, şu ya da bu gelişme sebebiyle tarihsel bir kavşakta bulunulduğu yönünde tespitlerde bulunmak neredeyse adet halini aldı. Bir gün artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı belirlemesinde bulunulurken, hemen akabinde mesela 1990'lara döndüğümüz söylenebiliyor. Hemen hemen her siyasal dönemeçte bir milat keşfetme telaşı içerisinde o gündemden bu başlığa sürükleniyor, böylece de Kürt meselesine dair temel bir dizi yönelimi, Kürt meselesinin içerisinde evrildiği siyasal-toplumsal evrenin belirleyici eğilimlerini aslında tartışamaz hale geliyoruz. Bir gün mesele 'çözüldü' artık diye sevince boğuluyor, hemen ertesi gün savaşta ye-

*) *Yeniyol*, Sayı: 42, Yaz 2011.

ni ve daha kanlı bir evreye girildiği tespitiyle hayıflanıyoruz. Tabi kılındığımız enformasyon bombardımanı (medyanın imaj sunma ve kanaat oluşturma tekniklerince zenginleştirilmiş bir bombardıman bu), 'her an' yeni bir şey yaşandığına, bir kırılma noktasına gelindiğine dair spesifik bir zaman algısının yaygınlaştırılması, stratejik düşünme kabiliyetimizi ihlal eden kendine has bir cehalete sebep oluyor. Oysa Kürt meselesinde yeni olanla eski olan hemen yanı başımızda birarada durmaya devam ediyor. Okumaya henüz başladığınız yazı, Kürt meselesine dair çoğu zaman elimizi kolumuzu bağlayan böyle medyatik bir 'güncellik' kaygısından ziyade, soğukkanlı olmaya çalışan bir aciliyet hissiyle yaklaşma çabasında.

SOKAK SİYASETİ

PKK 1999'da Abdullah Öcalan'ın yakalanıp Türkiye'ye getirilmesinin ardından bir geri çekilme ve sancılı yeniden yapılanma dönemi yaşadı; örgütsel ve siyasal dağınıklık ve karmaşanın hâkim olduğu bir süreçti bu. Ancak 2000'li yılların ortalarından itibaren örgütsel ve siyasal anlamda hareket kendini yenileyebildi. Bu süreç zarfında PKK örgütsel olarak kompleks bir kurumlar ve organlar sistemine, yani çeşitli örgüt ve kurumların oluşturduğu bir bileşime evrildi. Siyasal-ideolojik plandaysa bağımsız bir devlet kurulmasından ziyade 'demokratik konfederalizm' ya da 'demokratik özerklik' gibi başlıklar altında formüle edilen, yerellik vurgusuyla kendi kendini yönetme ya da özerklik temaları ağırlık kazandı.[1] Dünya konjonktürünün de etkisiyle bir önceki döneme ait olan 'Marksist-Leninist' temalarla bezeli ulusal kurtuluşçu söylem ve ideoloji, yerini zamanla özerklik ve demokrasi vurgulu bir söyleme bıraktı.

Bu ikinci dönemde şekillenen söz konusu siyasal yönelimin ciddi bir eklektizmle malul olduğu aşikâr. Örneğin, demokratik özerklik derken kastedileni kimileri AB Yerel Yönetimler Şartı'yla

1) PKK açısından bu kritik tarihsel kesitin 'özet' bir değerlendirmesi için bkz. Ahmet Hamdi Akkaya ve Joost Jongerden, "2000'lerde PKK: Kırılmalara Rağmen Süreklilik?", *Toplum ve Kuram*, Sayı: 3 Güz 2010, s. 79-97.

bağlantılı bir perspektif olarak yorumlarken, bazen örneğin Demokratik Toplum Kurultayı'nın konu hakkındaki metninde olduğu gibi, kırsal komünler ve mahalle meclisleri vurgusu yapılmakta. Bu eklektisizm konu iktisadi-toplumsal politikalar olduğunda daha da akut hale gelebiliyor. Örneğin, Öcalan modern sanayi uygarlığı eleştirisi üzerinden ekolojik kır komünlerini öne çıkarırken, Selahattin Demirtaş sermayeyi 'bölgeye' yatırım yapmaya davet ediyor, ya da Osman Baydemir Diyarbakır'ın bir kongre, fuar ve ticaret şehri olması gerektiğini belirtebiliyor.[2] Viranşehir'de kooperatifler temelinde komünler kurulduğu belirtilirken, Hakkari Belediyesi çöp toplanması hizmetini özelleştirebiliyor.[3] Bu eklektisizm (hemen herkesin kendi meşrebince bir şeyler bulabilmesi anlamında) zaman zaman bir avantaj olarak da işleyebilir elbette. Ancak esas mesele, bu eklektizme, belirsizliğe ve süreç içerisinde etkin aktörlerin çelişkili beyanlarına rağmen, söz konusu çizginin yerellik ve kendi kendini yönetme vurgularıyla kısmi ve zigzaglı da olsa aşağıdan bir mobilizasyonu gündeme getirmesi ve yerel inisiyatiflerin önünü açması, açabilmesi.

PKK ve genel olarak Kürt hareketinin yaşadığı sözü geçen yeniden yapılanma sürecinde askeri mücadele giderek talileşti, yani belirleyici siyasal kerte olmaktan çıkıp zaman zaman devreye sokulan bir pazarlık aracı ve özsavunma yöntemi düzeyinde kaldı. Kastedilen, askeri kertenin Kürt hareketi açısından önemsizleştiği değil elbette; Silvan'da yaşanan son çatışmanın da gösterdiği gibi gerilla güçleri Kürt hareketinde temel bir parametre olmaya devam ediyor. Ancak devrimci halk savaşının ya da mesela halk ordusu aracılığıyla bir teritoryal ikili iktidar oluşturmanın, hareketin ana siyasal-askeri çizgisi olmaktan çoktan çıktığı açık. Gerilla bugün Kürt hareketi açısından ancak zaman zaman devreye sokulacak ve başka alanlardaki siyasal hamleleri takviye edebilecek bir yan unsur olarak değerlendiriliyor. Silahlı çatışmalar elbette gündeme gelmeye devam edecek muhtemelen; ancak bugün Kürt ha-

2) Bu hususta bkz. Gülistan Yarkın, "Dünyada Dönüşen Toplumsal Mücadeleler Ekseninde Türkiye'deki Kürt Hareketinin Ekonomi Politiği", *Toplum ve Kuram*, Sayı: 5, Bahar-Yaz 2011, s. 63-91.

3) Ahmet Tonak, "Temelden Çözüm: Özelleştirme", *BirGün*, 9 Temmuz 2011.

reketine inanılmaz özgüven veren unsurun silahtan ziyade tabanını seferber etmeye dönük muazzam kabiliyetinin olduğunu söylemek gerek. Son genel seçimlerde Diyarbakır'da altı bağımsız milletvekilini neredeyse birbirine eşit oylarla seçtirebilmek bu örgütsel gücün, Kürt muhalefetinin nasıl bir dinamik toplumsal eylem kapasitesine ulaştığının belki de en belirgin örneğiydi.

Kestirmeden söylemek gerekirse, silahlı mücadeleden ziyade taban örgütlenmesinin etkin olduğu bir mücadele biçimi, yani sivil itaatsizlik eylemleri ve kampanyalar yoluyla giderek sürekli kılınan kitle mobilizasyonu, hareketin siyasal stratejisinde önemli yer tutmaya başladı. Bu yönelim, Kürtçe eğitim kampanyası ve Türkiye'de 3 milyon kişinin imzaladığı iddia edilen "Öcalan'ın siyasi irade olarak tanınması" imza kampanyasından başlayarak günümüzde 'sivil Cuma'lar, okul boykotları, demokratik çözüm çadırları ve elbette süreklileşen serhildanlar gibi farklı kapsamda eylem ve etkinlikleri içeriyor. Belki bir devlet olarak Kürdistan'ın kurulması gündemde değil, ancak bu siyasal seferberlik düzeyi Batı'dan çok farklı bir başka ve yeni siyasal coğrafyayı fiilen oluşturmuş durumda. Milliyetçi muhafazakâr bir tahayyül dünyasının neredeyse siyasetin vasatı halini aldığı batıyla karşılaştırılamayacak bir bilinç ve siyasallaşma düzeyi söz konusu. Doğu ile batı arasındaki bu açı, iki siyasal coğrafyadan bahsetmeyi gerektiren bu uçurum, sosyalist hareketin önünde imkânlar yarattığı kadar ciddi bir sorun da teşkil ediyor diye geçerken not etmek gerek.

Sözü geçen bu yeni siyasal coğrafyanın Türkiye'nin batısındakinden radikal biçimde ayrışmış olmasına dair bir örnek belki açıklayıcı olabilir: Tunus ve Mısır'la başlayıp Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu saran ayaklanma dalgasının bütün dünyada siyasal tahayyülde sarsıcı bir etkide bulunduğu malum. Wisconsin'den İspanya ve Yunanistan'a, hatta Çin'e Tahrir sembolizminin mücadele eden kitleler nezdinde kullanılıyor oluşu, bu sürecin dünya ölçeğinde siyasal tahayyülü nasıl belirlediğinin bir işareti. Türkiye'de bu sembolizmin siyasal tasavvura etkide bulunduğu yegâne alanın Kürt hareketi olması bir tesadüf değil; tam da bu ayrıksı ve aykırı siyasal topografyayla alakalı. Demokratik

Çözüm Çadırları'ndan Öcalan'ın Tahrir'e atıflarına bu ayaklanma dalgasının yankısını bizde sadece Kürt muhalefetinde bulmuş olması, söz konusu hareketin kitleleri seferber etme kabiliyeti ve özgüveninin açık bir ifadesi.

Kısacası, günümüzde Kürt hareketinin imkân ve açmazlarını tartışırken temel parametrelerimiz dağdakilerle düz ovada siyaset yapanlardan ibaret kalmamalı. Kürt hareketi yaşadığı örgütsel ve siyasal evrim dolayısıyla ister istemez aşağıdan kitle inisiyatifinin önünü açan, süreklileşmiş bir kitle seferberliğine dayanan bir karakter ediniyor. Üstelik, Kürt hareketini siyaseten tasfiye ederek Kürt meselesini bireysel haklar temelinde 'çözülecek' bir kültürel haklar meselesine indirgeyen ve bu anlamda mevcut siyasal yapıda bir iki kozmetik müdahaleyi yeterli gören AKP çizgisine dönük son yıllarda iyice artan sert muhalefet, hareketi daha da sokağa itiyor. Demokratik Toplum Kongresi'nin son olağanüstü toplantısında Demokratik Özerkliğin ilanıyla birlikte mevcut devlet kurumlaşmasının yanında ve ona alternatif olarak kurumlar oluşturma yöneliminin yeni bir aşamaya evrileceği aşikâr. Bilhassa belediyenin sunduğu kamu hizmetlerinde çift dilliliğin giderek yaygınlaştırılmasından mahalli düzeyde icrai ve kazai organların oluşturulmasına, özerklik ilanı bölgede yeni siyasallaşma ve siyasal mobilizasyon mecraları yaratacak gibi görünüyor. Hele hele özerklik meselesi yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesiyle sınırlı bir çerçevede kalmaz ve daha radikal formlar (komün, yerel meclisler, vs.) kazanma istidadı gösterirse, aşağıdan inisiyatifleri kışkırtmada daha da etkili olabileceğini hesaba katmak gerekiyor. Sözün özü, Kürt muhalefetinin kitlesel seferberliği ve mücadele birikimi, toplumsal mücadeleler anlamında hayli çoraklaşmış Türkiye gibi bir ülkede muazzam öneme sahip bir istisna teşkil ediyor. Bu istisnanın sosyalist hareketin yeniden yapılanması açısından hangi imkân ve sorunları gündeme getirdiği üzerinde ayrıca düşünmek gerekiyor.

Bu siyasallaşmanın örgütsel ve siyasal sınırları var elbette. Kürt muhalefetinin belirgin bir 'kurumsalcı', esas itibariyle devlet ricaliyle 'yukarıdan' müzakere ve pazarlığı önemseyen eğilimi hep ol-

du, olmaya devam ediyor. Dolayısıyla, koşullar ve güç dengeleri başka türlü olduğunda bu kurumsalcı eğilimin açığa çıkan 'sokak siyaseti'ni soğurması ihtimalini daima akılda tutmak gerekiyor. Söz konusu kurumsalcı eğilim ile sokak siyaseti arasında bugüne değin bazen kararsız da olsa belli bir uyum söz konusu oldu. Bu ikisi zaten şekil şemal almış iki ayrı 'kanadı' değil, hareketin içerisindeki iki potansiyeli ya da yönelimi, belki daha isabetli bir ifadeyle iki farklı 'halet-i ruhiye'yi temsil ediyor. Ancak bu iki eğilimin, yani müzakereci muhalefetle sokak muhalefetinin zaman zaman birbirini beslemesi gerçeği kadar birbirini dışlaması ihtimalini de hesaba katmak gerekiyor. Buna rağmen söz konusu 'aşağıdan' dinamiğin de bu kadar çoraklaşan siyasal coğrafyamızda hiç değilse yegâne istisna olduğunu, yarattığı dinamizmin dar anlamda Kürt meselesiyle sınırlı kalmadığını, kalmayacağını görüp üzerine titremek gerek. Bu anlamda sosyalist hareketin bu kitle seferberliğinin karakteri üzerine eğilmesi, Kürt meselesine yaklaşırken daha 'aşağıdan' bir perspektif ve duyarlılığı öne çıkarması gerekiyor.

Böyle 'aşağıdan' bir perspektif sosyalist hareketin yenilenmesi ve hayli uzun sürmüş olan fetret devrinden çıkması açısından önemli imkânlar sunabilir. Son yirmi yıldır kitle mücadelelerinde, Kürt hareketi müstesna, ciddi bir yükselişin yaşanmamış olması, sosyalist hareketin yeniden yapılanmasını hayli sancılı ve uzatmalı bir süreç haline getiriyor. Sınıf hareketinin, toplumsal hareketlerin cılızlığı, sosyalist hareketin yeniden inşası sürecine ciddi sınırlar dayatıyor. Dönemsel ve kısmi kimi yükselişler olsa da bunlar ülkedeki toplumsal ve siyasal gündemi bir ölçüde de olsa belirleyebilecek olgunluğa erişemiyor, erişse dahi bir anda parlayıp sönüveriyor, kalıcı etkiler yaratamıyor. Dolayısıyla, toplumsal hareketlerin sınırlılığı, sosyalist hareketin gelişimine sürekli olarak ket vuruyor.

1980 darbesi sonrasındaki dönemde, kısmi yükselişleri saymazsak, Türkiye emekçi sınıflarının kendi kaderlerini tayin etmeye dönük kolektif enerjilerinde muazzam bir düşüş yaşanmış olması, başka terimlerle ifade etmek gerekirse, neo-liberal-muhafazakâr hegemonyanın gücü, sosyalist hareketin ardalanını bir

hayli daralttı. Kitlesel mücadele ve direnişler içerisinde siyasallaşma deneyimlerinin cılızlığı solun cılızlığı anlamına geldi. Kürt hareketi bu ahval ve şerait dahilinde mühim bir istisnayı teşkil ediyor. Hele hele, yukarda belirtilen aşağıdan kitle inisiyatiflerinin yaygınlaştığı koşullarda, Kürt halkının Türkiye'de en siyasallaşmış ve en fazla siyasal deneyime sahip topluluk olduğunu söylemek herhalde abartı olmayacaktır. Kürt hareketinin sosyalistler açısından sunduğu imkânlar, öncelikle ve esas itibariyle işte bu siyasallaşma deneyim ve biçimleridir.

Sosyalist hareketin uzatmalı yenilgiden çıkabilmesi, ancak yeni mücadele deneyimleri içerisinde pişerek, bu mücadelelerin şekillendireceği yeni kuşaklarla hemhal olmakla mümkün olabilir. Ezilenlerin gündelik mücadele deneyimleriyle bağını büyük ölçüde yitirmiş, işçi sınıfı içerisinde anlamlı bir varlığı ve etkisi olmayan sosyalist hareketin yeniden yapılanması, ancak ezilenlerin gündelik direnişleri içerisinde yer almak, buralarda açığa çıkan mütevazı ama her türden anlamlı enerjiyi daha geniş toplumsal mücadelelere sevk etmek yönünde sebatla çalışmakla mümkün. Bugün böylesi bir enerjinin en yoğun olduğu yerlerden biri Kürt alt sınıflarının kitle mücadeleleri, kendi kendilerini yönetmeye dönük açığa çıkardıkları kolektif inisiyatiflerdir. Bu mücadele ve direnişlere değmeyen ya da olsa olsa bu deneyimlerle ancak dışsal bir dayanışma ilişkisi içerisinde bulunan sosyalist hareket, bizzat kendi yenilenme kanallarından birini, belki de en önemlisini es geçmiş olmaktadır. Azımsanmaması gereken bir kitleyi, üstelik çoğu zaman neo-liberalizm ve savaş ekseninde iyice yoksullaşmış alt sınıfları şu ya da bu biçimde siyasallaştıran bir süreç yaşanırken, bu siyasallaşmanın aktörlerinin deneyimlerinin nasıl şekillendiği üzerinde hiç değilse daha fazla düşünmek gerekiyor.

Tekrarda beis yok; günümüzde bu coğrafyada en anlamlı siyasal deneyimleri biriktirmiş olanlar Kürt alt sınıflardır. Dolayısıyla, bu siyasallaşma alanıyla kurulacak doğrudan bir bağın sosyalist hareketin yeniden inşasında çok anlamlı bir girdi oluşturacağı aşikâr. Aslında sosyalist hareket dahilinde Kürt meselesi üzeri-

ne kelam edilir ve siyasal tasarımlar oluşturulurken genelde şu ya da bu noktada karar alıcı konumda olan aktörlerin irade ve beyanları üzerinden hareket ediliyor. Bu elbette herhangi bir meselede stratejik bir siyasal pozisyon oluşturmak açısından kaçınılmaz bir tutum. Oysa ordunun, hükümetin, şu ya da bu bakanın, MİT'in ya da İmralı, Kandil veya BDP'nin hangi tutumları aldığı, nasıl bir taktik yaklaşım geliştirdiğini tartıştığımız kadar Kürt hareketinin seferber ettiği toplumsal dinamikleri anlamaya dönük daha 'aşağıdan' bir perspektifi seferber edebilmeliyiz.

Kürt hareketiyle sosyalist hareket arasındaki ilişkinin büyük oranda 'yukarıdan' geliştiği, bürokratik bir mahiyet taşıdığı bir sır değil. Oysa seçimden seçime gündeme gelen yan yana gelişler ya da dışsal dayanışma ilişkilerinin haricinde sosyalist hareketin boynunun borcu, mücadele eden Kürt kitleleriyle toplumsal mücadeleler içerisinde (emek hareketinden ekolojik mücadelelere, kadın hareketinden vicdani redde) somut ve dolayımsız bağlar kurabilmektir. Bunun nasıl gerçekleştirilebileceğine dair elde hazır bir reçete olması elbette beklenemez. Üstelik burada kastedilen, son zamanda giderek daha fazla duyulan ve birçoğu namevcut ya da hayli cılız toplumsal hareket ve muhalefet dinamiklerini (emekçiler, kadınlar, Aleviler, vs.) bir nefeste sayıp, bunları Kürtlerle birleştirmeye, mevcudu bir tür aritmetik toplamda birleştirmeye dönük genelgeçer büyük 'stratejiler' değil. Sosyalist hareketin yeniden inşasına ciddi sınırlar dayatan kitle mücadeleleri eksikliğinin 'kısa yoldan' giderilmesine dönük bir manevra da değil. Meram edilen çok daha mütevazı ama sahici bir tutum: Dikkat ve çabamızı Kürt meselesi etrafında 'diplomatik' yan yana gelişler ya da 'dışsal' dayanışma pratikleri haricinde ve ötesinde, daha 'içeriden' bir yan yanalığın koşullarının oluşturulması yönünde yoğunlaştırmak gerekiyor. Bu da ancak sosyalist hareketin bütün zaaflarına rağmen etkin olduğu mücadele alanlarıyla Kürtlerin siyasal dinamizmi arasında aşağıdan bağlar oluşturmaya çalışmakla mümkün. Toplumsal mücadele ve direnişleri sınırlı da olsa ortak potalarda bütünleştirmeye dönük küçük ve sağlam adımlar atmak, orta vadede büyük ihtimalle hayal kırıklığı yara-

tacak tantanalı biraraya gelişlerden çok daha anlamlı bir birikimi ortaya çıkaracaktır. Yani Kürt ezilen ve emekçilerinin açığa çıkardığı enerjiyle sair toplumsal mücadele ve direnişler arasında somut bağlar, acil ve yakıcı talepler etrafında aşağıdan başlayarak inşa edilmelidir. Bir örnek vermek gerekirse: Toprağın ve suyun metalaştırılmasına karşı Türkiye çapında tabandan gelişen çok farklı direnişlerle Kürt coğrafyasında bir özel harp tekniği olarak eko-sistemlerin devlet tarafından tahribine karşı mücadeleleri birleştirecek ağlar oluşturmak, özellikle kırsal kesimde çok anlamlı bir enerjiyi açığa çıkaracaktır.

Tekrar etmek gerekirse, mesele, zaman zaman tepkisel temelde, bazen kısmi ya da amorf olsa da kolektif eylemlerin önünü açan bir sokak siyasetinin Kürt hareketinde giderek belirgin olması, bu süreç içerisinde geniş kitlelerin siyasallaşması, radikalleşmesidir. Yani çok geniş bir kesimin kendi kolektif gücünü mücadele içerisinde geliştirmesi, kendi kendini örgütleme ve direniş tecrübesiyle donanmasıdır. Kitle mobilizasyonunun önünü açan siyasal yönelimin Kürt hareketi açısından ne gibi sonuçlar doğurabileceğini söylemek için henüz erken. Ancak bu mobilizasyon ve kitlesel siyasallaşmayla aracısız, doğrudan, hiç değilse mütevazı bağlar kurabilmek, sosyalist hareketi yenileyebilecek ciddi bir kanal teşkil edebilecektir.

Bunun için Kürt meselesini sadece 'dar' anlamında değil, farklı mücadele alanlarıyla kesişme noktalarında daha 'geniş' bir biçimde siyasallaştırmaya dönük bir enerji harcamak gerekiyor. Yani bir ezilmişlik, ancak aynı zamanda bir direniş deneyimi olarak Kürt olma halinin farklı mücadele alanlarıyla nasıl kesişip eklemlenebileceğine dair fikri ve pratik bir çabaya ihtiyaç var. Mücadele içerisinde siyasallaşan Kürt kitleleriyle yukarıdan ve gıyaben değil, birleşik eylem zeminlerinde, somut mücadelelerde yan yana gelmek, toplumsal hareketler aracılığıyla bu kitlesel siyasallaşmayla köprüler kurmak toplumsal karşılığı iyice cılızlaşmış solun önünde yeni potansiyeller koyabilir. Bu da Kürtleri mağdur kitleler değil, siyasal özneler olarak tanımaktan ve Kürt meselesini bu eksende yeniden tarif etmekten geçiyor.

Kürt hareketinin tabanının önemli bir kesiminin savaş ve neo-liberalizmin tahribatına maruz kalmış kent yoksullarından, mevsimlik işçilerden, genç işsizlerden, esnek ve güvencesiz işlerde çalışmaya mahkûm edilmiş emekçilerden oluştuğunu herhalde herkes kabul ediyor. Kürt hareketinin siyasal ve programatik pozisyonunda neo-liberalizme karşı toplumsal adalet talebi merkezi bir yer bulmasa da, yani tabanının bu sınıfsal aidiyetini siyasal bir dille ifade etmese de, tabi sınıflar nezdinde büyük bir siyasallaşmaya yol verdiği yukarıda vurgulandı. Sınıflararası bir hareket olarak Kürt muhalefetinin temel siyasal motifleri bugün daha çok demokrasi, siyasal haklar ve kendi kendini yönetme çerçevesinde şekilleniyor. Bunun böyle devam edip etmeyeceği elbette meçhul; ancak toplumsal adalet talebinin Kürt hareketinin ayırt edici bir siyasal teması olmadığı da açık. Sosyalistlerin Kürt hareketinin anti-kapitalist temelde siyasallaştırmaktan imtina ettiği, daha doğrusu ezilmişliğine sistematik bir sınıfsal ton vermediği/veremediği bu alt sınıf mobilizasyonu hususunda nasıl bir tavır alması gerektiği bir başka sorun alanı. Kastedilen, Kürt hareketini sınıf temelinde siyasallaştırmaya, harekete anti-kapitalist bir şuur zerk etmeye dönük suni 'bilinç aşılama' operasyonları değil elbet. Kürt siyasallaşmasının aşağıda nasıl deneyimlendiği, Kürt ezilmişliğinin başka ezilmişliklerle nasıl eklemlendiği ya da bütünleştiği sorularının cevabını pratikte arayan, dolayısıyla hareketin 'sıradan' militanlarıyla 'aşağıdan' bağlar inşa etmeye dönük bir faaliyet biçimi.

Burada bir parantez açmak gerekiyor: Genelde solda etnik aidiyet sınıfsal ilişkiler, kentsel yoksulluk ve neo-liberal dönüşüm dışında/ötesinde şeyleştirilmiş bir 'kimlik' olarak algılanıyor ve istisnalar hariç sınıfsal ilişkilerle etnik aidiyetler arasındaki dinamik ilişkiler üzerine pek gidilmiyor. Sınıf siyaseti ile 'kimlik siyaseti' arasında sıkça yapılan mekanik ayrımlar bu hususdaki eksikliğin ya da aczin bir ifadesi. Ulusal-demokratik taleplerin basitçe bir 'kimlik' meselesine indirgenmesi, sosyalist saflarda Kürt meselesine dair esaslı bir kafa karışıklığına sebep oluyor. Oysa ulu-

sal meseleler hiçbir zaman sadece kimlik temelli ya da dar anlamda kültürel meseleler değildir. Etnik farklar daima başka toplumsal farklılık ve çelişkilerle (sınıf, cinsiyet ya da din farklarıyla) iç içe geçerler. Yani, ulusal talep ve çatışmalar sadece kültürel alandaki farklarla açıklanamazlar; çoğu zaman bu farklar maddi ezme-ezilme ilişkilerini içerirler ve bu anlamda sınıfsal ezilmişliklerle iç içe geçerler. Filistinliler ya da Güney Afrikalı siyahlar İsrailli ya da beyazlardan 'farklı' oldukları için değil, maddi olarak da ezildikleri ve bu ezilmişliği siyasal bir hareket aracılığıyla anlamlandırdıkları/dillendirdikleri için mücadele ederler. Sadece kültürel-kimliksel farklılıklar bir ulusal mesele yaratmazlar; farklılığın maddi bir ezme ezilme ilişkisine karşılık gelmesi, bir tahakküm/sömürü ilişkisinin parçası olarak anlamlandırılması temel önemdedir. Çelişki ve çatışmanın bu 'maddi' veçhesinin ihmali, Kürt sorununa yaklaşırken meseleyi Türkiye'nin genel demokratikleşme sorunundan kaynaklı bir kimlik meselesinden ibaret olarak gören liberal çerçevenin hâkim olmasını, sosyalist solun kendisini bu çizgiden ayrıştıramamasını getiriyor.

Unutmamak gerekir ki, Kürt olmanın bağlam dışı ve özsel bir anlamı bulunmadığından, Kürtlük çeşitli siyasal söylemlerin gündelik deneyimlerle kesişmesi yoluyla farklı anlamlar taşıyacaktır. Bir Kürt işadamıyla, örneğin zorunlu göç sonucu geldiği şehirde vasıfsız işçi olan Kürdün, Kürt olmaktan ne anladığı, Kürtlüğe nasıl anlamlar yüklediği farklı olacaktır. Bu anlamda bu ikisinin Kürt sorununun çözümünden ne anladığı da farklı olacaktır. Ulusal hareketlerin sınıflararası bir doğaya sahip olması, tam da o ulusal harekete ve o ulusal kimliğe ilişkin farklı yorum ve beklentileri kışkırtır. Dahası, Kürt meselesinin nasıl yaşandığı, insanların Kürt hareketi etrafında nasıl harekete geçtiği, doğrudan çatışma bölgelerinde mi, Diyarbakır ya da Van gibi bölge merkezlerinde mi ya da zorunlu göç sonucunda büyük Kürt kitlelerin yaşar hale geldiği Mersin, Adana, İzmir ya da İstanbul ve Ankara gibi Batı merkezlerinde mi yaşanıyor olmasına bağlı.

Kürt meselesini farklı toplumsal bağlamlarda ve farklı coğrafyalarda çok çeşitli biçimlerde ve farklı dolayımlarla tecrübe eden

Kürt nüfusunu bugün birlikte ve ortak biçimde harekete geçiren programatik zeminin bu beceriyi ne kadar zaman devam ettirebileceği müphemdir. Bu, Kürt hareketini hemen yarın (mesela, hali vakti yerinde olanlarla yoksullar arasında) bir büyük bölünme bekliyor anlamına gelebilecek bir şey değil elbette. Ancak hareketin kitleselleşip 'lokal' bir hadise olmaktan çıkmasıyla beraber ister istemez gündeme gelen çoğullaşma, belli bir kırılganlığı da gündeme getiriyor. Sosyalistler açısından önemli olan, hareketin çoğulluğuna dair bu tarz genel tespitler yapmakla yetinmeyip, özellikle alt sınıflar nezdinde Kürtlüğün hangi siyasal ve toplumsal çağrışımlara sahip olduğu üzerine düşünmektir. Kürtlük bir ezilmişlik ve mağduriyet deneyimi olduğu kadar bir kolektif siyasallaşma ve radikalizasyon pratiğini de işaret ediyor. Basitçe söylemek gerekirse, Kürtler sadece ulusal ve sınıfsal baskılara maruz kalmış bir kitle değil, aynı zamanda kendi kimliğini siyasal ve toplumsal mücadeleler içerisinde inşa etmekte olan siyasal öznelerdir. Dolayısıyla, Kürtlük hiç değilse alt sınıflar nezdinde pekâlâ toplumsal ve sınıfsal ezilmişliği ve ona karşı mücadeleyi de içeren bir kapsama kavuşabilir.

Oysa sosyalistler dahi Kürt kitlelerini çoğu zaman sadece ezilmişlik ve mağduriyet terimleriyle düşünüyorlar. Mesela, zorunlu göçe tabi kılınanları ya da zorunlu göç, yoksulluk ve devlet şiddeti sarmalında büyüyen çocukları 'topluma kazandırılması' gereken mağdurlar, rehabilite edilmesi gereken kurbanlar olarak düşünmek solcular arasında dahi yaygın bir yaklaşım. Oysa Kürt göçmenler kendi deneyimlerini sadece bir haksızlık ve eziyet öyküsü olarak anlamıyorlar ve öyle anlatmıyorlar. Başlarına gelen bütün haksızlıklara rağmen, hem göç öncesi ve süresince hem de göç sonrası yıkımlar süresince kendilerini bu sürece itiraz eden, direnen ve hakkını arayan siyasal özneler olarak konumlandırıyorlar.[4] Sosyalistlerin, Kürtleri bir genel 'ezilen ulus' kategorisi dahiline tıkmak haricinde, hiç değilse Batı'da, savaş, zorunlu göç, milliyetçi dışlama, neo-liberal yoksullaştırma ve kentsel dönü-

4) Bu hususta bkz. Özgür Sevgi Göral, "Yeni Dönem Kürt Göçmenleri: Kırılgan, İsyankâr, Yaratıcı", *Toplum ve Hekim*, Ekim 2010.

şüm politikalarının yarattığı denklemde siyasallaşan bu öznelerin siyasal deneyimleriyle bağlantı kurması gerekiyor.

Son yıllarda giderek artan siyasal mobilizasyon, o siyasal faaliyet içerisinde bulunanları nasıl etkiliyor, nasıl bir radikal birikim oluşturuyor? Zorunlu göçe tabi tutularak İzmir Kadifekale'ye yerleşmek durumunda kalmış ve Kürtçe dışında bir dil bilmeyen bir Kürt kadını, ya da İstanbul Ayazma'ya yerleşmiş ancak kentsel dönüşüm kapsamında buradan da sürgün edilen bir Kürt kent yoksulu, Kürt meselesini ya da Kürt olmayı hangi mağduriyet ve ezilmişlikler temelinde tanımlıyor? Dahası siyasallaşan kitleler hareketin karakterini ne ölçüde etkiliyor, ne ölçüde değiştiriyor?

Örneğin, son yıllarda anaakım medyada sık sık gündeme gelen 'taş atan çocuklar', sadece devlet şiddetin mağduru olmak hasebiyle öfkeli bir reaksiyonerliğin kurbanı mıdırlar? Çatışma dışında bir şey yaşamamış olan ve süreklileşmiş şiddet nedeniyle travmatize olmuş yaralı bilinçler midirler sadece? Yoksa bu çocuklar kendi deneyimleri temelinde Kürt hareketinde sınırlı da olsa bir değişimi gündeme getirmekte midirler? Adana'nın Kürt nüfusun yoğunlaştığı bir mahallesine dair uzun bir alıntı bir ipucu verebilir belki: "(...) çocuklar hareket içinde güç kazanıyorlar. Örneğin mahalledeki dernekte çocuk ve gençler karar alma mekanizmalarında etkinler. Ayrıca çocukların eylemlerde bulunuş biçimi de büyüklerin siyasetini etkiliyor. Çocuklar mahalledeki radikallikleriyle mahallede başka bir siyasetin yapılmasını engelliyorlar, çünkü onların katıldığı hemen her eylem çatışmayla bitiyor. Büyüklerle çocuklar arasındaki bu gerilim siyasette bir ayrışmayı da getirebilir. Örneğin, bir basın açıklaması sırasında, büyükler polisle pazarlık ederken çocuklar radikal sloganlar atıyordu. Polis ancak slogan atılmazsa basın açıklamasına izin verebileceklerini söyledi. Büyükler çocukları susturmaya çalışıyordu. Sonra çocuklar biraraya gelip konuştular: Susmaya, böylece büyüklerin eylemlerini yapmalarına izin vermeye ve gece kendi eylemlerini yapmaya karar verdiler."[5]

5) Haydar Darıcı, "Şiddet ve Özgürlük: Kürt Çocuklarının Siyaseti", *Toplum ve Kuram*, Sayı: 2 Güz 2009, s. 27.

Bu radikalleşme hareket içerisinde dengeleri ne kadar etkileyebilir, bilinmez. Ancak Kürt hareketinin içerisindeki mevcut siyasal kanalları maksimum düzeyde kullanarak devletle pazarlığı esas alan kurumsalcı eğilim açısında bir tehdit oluşturabileceği pekâlâ söylenebilir. Yanlış anlaşılmasın: Kürt hareketi içerisinde belirgin radikal ya da ılımlı kanatların varlığından bahsedilmiyor; hani o medyatik tabirle 'şahinler' ve 'güvercinler' değil söz konusu olan. Mesele, zaman zaman reaksiyoner, bazen kısmi ya da amorf olsa da bir kitle siyasetinin, daha doğru tabirle kitlelerin kolektif eylemlerinin önünü açan bir sokak siyasetinin giderek belirgin olması, bu süreç içerisinde geniş kitlelerin siyasallaşmasıdır. Kitle mobilizasyonunun önünü açan siyasal yönelimin hareket açısından ne gibi sonuçlar doğurabileceğini söylemek için henüz erken. Ancak, tekrarlamakta beis değil fayda var, bu mobilizasyon ve kitlesel siyasallaşmayla aracısız, doğrudan, hiç değilse mütevazı bağlar kurabilmek, sosyalist hareketi yenileyebilecek ciddi bir kanal teşkil edebilecektir.

Sözün özü, Kürtleri sadece mağduriyet terimleriyle tarif etmek, Kürt hareketinin yarattığı kitlesel siyasal hareketlenmenin bilhassa alt sınıflar nezdinde yarattığı sonuçları es geçmek anlamını taşıyacaktır. Kürt hareketinin tabanda nasıl siyasal faillik biçimleri yarattığı meselesi, akademik bir tartışma başlığı olmaktan ziyade siyasal bir meseledir. Hareketin tabanda açığa çıkardığı siyasal deneyimler ve öznellik biçimleri, toplumsal mücadele ve direnişlerin bunca cılızlaştığı bir ülkede sosyalistler için anlamlı dersler oluşturabilir. Dolayısıyla, sosyalistler bakımından Kürt meselesi, bir biçimde çözülmesi ya da giderilmesi gereken (Türkiye'de yaşanan uluslaşma süreciyle alakalı) bir mağduriyetten ziyade ya da onun yanında, bu mağduriyet temelinde şekillenen kitle seferberliklerinin oluşturduğu siyasallaşma biçimleriyle nasıl ilişkilenileceği meselesidir.

Oysa sosyalist hareket Kürt meselesini bir mağduriyet ve ezilmişlik çerçevesine sıkıştırdığı sürece, kendisini mevcut liberal çerçeveden ayırmakta güçlük çekecek, Kürt hareketinin açığa çıkardığı siyasal mobilizasyon biçimleriyle ancak 'dışarıdan' bağ

kurabilecektir. Böylece Kürt meselesi, TC'nin ulus inşası siyasetlerinin ortaya çıkardığı bir mağduriyetten ibaret kalacaktır. Oysa tersine, Kürtlerin ciddi mücadeleler içerisinde deneyim kazanan siyasal özneler olarak tanınması, beraberinde aşağıdan ve ortak mücadele zeminlerinin oluşturulmasına imkân tanıyan, Kürt meselesinin çözümünü de daha kökten bir toplumsal dönüşüm tasavvuruyla bütünleştirebilecek bir zemin oluşturacaktır.

Kabul etmek gerekir ki, sosyalist hareketin büyük kesimi Kürt meselesini Türkiye'deki genel demokratikleşme sorununun bir sonucu olarak gören ve bu bağlamda onu bireysel temelde bir kimlik ve kültürel haklar meselesi olarak ele alan liberal çerçeveden kendini çok da ayrıştıramıyor. Kürt meselesi klasik tabirle bir 'ulusal sorun' olması hasebiyle bir 'kimlik' ve kültürel haklar meselesidir elbette; ancak aynı zamanda bir kendi kendini yönetme meselesidir de. Bu ikinci boyutun göz ardı edilmesi, Kürt meselesinin anayasanın giriş kısmında yapılacak kozmetik bir tadilata indirgenmesi riskini ihtiva ediyor. Kürt meselesi sadece Kürtlerin devlet tarafından ezilmişliği, Kürtlerin maruz bırakıldıkları Türkleştirme politikaları ve saireden ibaret değildir. Kürt meselesi bunlarla beraber, aynı zamanda Kürtlerin kolektif kimliklerini her türlü baskıya karşı inşa etme ve kendi kendilerini yönetme mücadeleleridir. Yani Kürt meselesi, esas itibariyle kendilerini siyasal mücadele yoluyla inşa eden bir halkın kendi kendini yönetebilme iradesinin nasıl hayata geçirilebileceğidir. Kürt meselesi (bilhassa sosyalistler açısından) bu mücadele içerisinde biriktirilen kendi kendini örgütleme ve eyleme geçme deneyimleridir. Sosyalist hareketin özellikle Kürt alt sınıflarının bu mücadeleler içerisinde biriktirdiği 'gündelik' direniş deneyimlerinin oluşturduğu birikimle, öğrenen-öğreten ikiliğini aşan aşağıdan karşılıklı bir pratik ilişkiye girmesinin zamanı geldi de geçiyor.

BİR 'ZOKA': 'SIFIR KİLOMETRE' ANAYASA

Günümüzde Kürt meselesinde inkâra dayalı gelenekselleşmiş çizgi devlet ricali düzeyinde dahi ciddi bir gerileme içerisinde.

Yani Kürtlerin bir halk olarak varlığını reddeden ve en iyimser durumda onları 'müstakbel Türk', yani ileride Türk ulusuna asimile edilebilecek bir kitle olarak gören çizgi, 'memleketin sahipleri' katında giderek etki ve gücünü yitiriyor. Bunda elbette Kürt hareketinin uzun yıllara yayılan mücadelesinin ciddi bir payı var. Ancak en az bunun kadar önemli olan, bir 'sosyolojik vakıa' olarak Kürt ulusal kimliğinin inşası sürecinin önünün alınamaması. Güney Kürdistan'da bir 'akraba devlet' oluşması, bu süreçte elbette katalizör rolü oynadı, oynuyor. Bugün Türkiye'de yaşayan Kürtler arasında kendilerini ayrı bir ulusal topluluk olarak hissetmenin, yani ayrı bir ulusal aidiyet hissinin giderek yaygınlaştığı herhalde kimsenin itiraz edemeyeceği bir gerçek. Yani devlet katında bir 'topyekûn çözüm' seçeneği devreye sokulmadığı müddetçe, PKK'yi siyasal ya da askeri olarak geriletebilecek, hatta mağlup edecek hamlelerin bu ulusal inşa sürecinin önünü alması güç görünüyor.

Dolayısıyla, klasik inkâr-asimilasyon siyasetinde ısrar bir yerden sonra anlam ve işlevini yitiriyor. Kürt meselesini Türkiye'deki genel demokratikleşme meselesinin bir sonucu olarak gören ve bu bağlamda onu bireysel haklar temelinde tanımlayan liberal çerçeve, sermayenin kolektif aklı anlamında hikmet-i hükümet nezdinde daha cazip gelebiliyor. Buna bir de AKP'nin son yıllarda giderek daha fazla vurguladığı 'İslam kardeşliği' teması ekleniyor. Elbette söz konusu söylemsel çerçevenin devlet katında bütünüyle sahiplenildiği, geleneksel inkâr söylem ve pratiklerinin bütünüyle gündem dışına düştüğü anlamına gelmiyor yukarıda yazılanlar. Ancak son yıllarda gündeme gelen kimi siyasal üslûp ve yöntem değişikliklerinin ardında, sadece Türkiye'nin bir bölgesel güç haline gelme niyet ve iradesinin gerekleri değil, böyle reel bir sürecin yarattığı büyük bir basınç da var.

Bu bağlamda anayasa meselesi Kürt sorunuyla alakalı olarak sıkça gündeme geliyor. Türkiye'de daha demokratik ve sivil bir anayasanın bir toplumsal ihtiyaç haline geldiği âdeta bir klişe halini aldı. Sanki büyük toplumsal mücadele ve hareketler mevcut anayasal kalıpları ciddi ölçüde zorluyor da bunun sonucunda ye-

ni bir anayasa gereği hissediliyor. Oysa esasında yeni anayasa tartışması AKP'nin hiç değilse 2007 yılından beri kendi çıkar ve ihtiyaçları doğrultusunda seferber ettiği ve siyasal tartışma ve saflaşmaları belirleyebilmesine imkân tanıyan bir vasıta. Bir alevlenip bir sönen ve genelde AKP'nin şekillendirdiği bir çerçevede gerçekleşen tartışmayı AKP, siyasal rakiplerini kendi sahasına çekerek soğurmak için kullanıyor. Örneğin, yemin krizi sırasında yeni anayasa tartışması, BDP'yi meclise iştirak etmenin gerekli olduğu yönünde ikaz ve tariz etmenin en ciddi argümanıydı.

Yeniyol'un önceki sayılarında anayasa tartışmalarının sol ve toplumsal muhalefet açısından bir 'zoka' olduğu yorumunda bulunulmuştu.[6] Güç ilişkilerinin sol ve emek hareketi açısından hiç de elverişli olmadığı koşullarda, yeni bir anayasanın olsa olsa 12 Eylül'ün ana karakteristiği olan yürütmenin güçlenerek merkezileşmesi eğilimini sürdüreceği (bkz. başkanlık ya da yarı başkanlık tartışmaları) ve yine neo-liberalizmin derinleşmesi istikametindeki anayasal engellerin kaldırılmasına (bkz. 'ekonomik anayasa' ya da 'çerçeve anayasa' tartışmaları) yöneleceği açık.

Bilindiği üzere zoka, büyük balıkları tutmakta kullanılan, küçük balık biçiminde, ucu iğneli kurşun parçasıdır. Aslında anayasa zokasının avlamaya çalıştığı 'büyük balığın' Kürt hareketi olduğunu söylemek pekâlâ mümkün. Yeni anayasa tartışmalarının önümüzdeki dönemde Kürt meselesi bağlamında sık sık gündeme geleceği ve Kürt hareketini anayasa ve kurumlar çerçevesine çekmek için, yani Kürt muhalefetini tabir caizse 'terbiye etmek' için kullanılacağı açık.

Bir yandan yeni, demokratik ya da sivil ('sıfır kilometre') bir anayasadan dem vurulurken, diğer yandan Tayyip Erdoğan'ın "Kürt sorunu artık yok" kabilinden açıklamaları aslında bir tezat teşkil etmiyor. AKP gerçekten Kürt sorununda bir sınıra dayanmış, barutunu tüketmiştir. Kürt halkı için bir tür kendi kendini yönetme modelini ve kolektif hakları gündeme getirecek bir tartışma, AKP'nin mevcut ideolojik-siyasal pozisyon ve geleneği açısından yutulabilecek bir lokma değil. Bireysel haklar temelinde

6) Masis Kürkçügil, "Şimdi Zoka Anayasa", *Yeniyol*, Sayı: 27, Güz 2007, s. 50-56.

sınırlı 'açılım' siyasetinin gayesi Kürt hareketini paralize, tabanını da pasifize etmekti. Kökenleri Turgut Özal döneminde aranabilecek "Kürt sorununu Kürtlerin gıyabında çözme" yöneliminin, PKK'yi dışlayan bir Kürt Konferansı tertibinden Habur karşılamalarına bir dizi aşamada Kürt hareketi tarafından boşa çıkarıldığını söylemek mümkün. Bu anlamda AKP'nin bu hususta atabileceği adımların sonuna geldiğimizi, 'Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi'nin yaldızlarının söküldüğünü söylemek mümkün.

Şimdi AKP'nin elinde kalan, muğlak ve amorf bir demokratik ve sivil anayasa yapma vaadinden ibaret. Bunun haricinde bölgede hiç değilse II. Abdülhamid zamanından beri bir mazisi olan 'İslam anasırı-kardeşliği' vurgusunu da eklemek gerek. Erdoğan'ın seçim meydanlarında Öcalan'ın din konusundaki görüşlerine saldırması tam da bu bakımdan anlamlıydı. Yani AKP'nin elinde ve kontrolündeki yeni anayasa tartışması, Kürt meselesini amiyane tabirle 'sündürmek', Kürt hareketini de bir anlamda süründürmek için biçilmiş kaftandır. Bu bağlamda, Kürt sorununun çözümünün mevcut parlamentonun yapacağı bir yeni anayasa dahilinde çözülebileceği inanç ve kanaati yaygınlaştırılıyor. Bu kanaat temelinde Kürt hareketi sürekli olarak parlamento dahilinde anayasa tartışmalarına iştirak etmeye, boykot dahil olmak üzere daha 'radikal' girişimlerinden vazgeçerek daha müzakereci bir konuma davet ediliyor. Önümüzdeki dönemde AKP'nin önderliğini yürüttüğü kamuoyu basıncının BDP ve Kürt hareketini bu anayasa meselesi etrafında sıkıştırmaya devam edeceğini, dolayısıyla da Kürt hareketini barış ve uzlaşma sürecine katılmamakla eleştireceğini tahmin etmek güç değil. Bu arada Kürt sorununun anayasal düzlemde gerçekleşecek, hem de mevcut güç ilişkileri dahilinde gündeme gelecek bir tadilatla çözüleceğine dair anlayışın, Kürt hareketi saflarında dahi belli bir yaygınlığa sahip olduğunu not etmek gerek.

AKP bir yandan, "Biz olsak Öcalan'ı asardık," diyor ve gerek askeri gerekse siyasal planda 'operasyonlar'a devam diyor, diğer yandan da Kürt sorununu çözmüş bulunduğunu iddia edebiliyor. Üstelik Kürt meselesinin halledilme yolunda olduğuna dair ka-

naati pekâlâ kabul ettirebiliyor. Bu bağlamda, Kürt meselesinde eksiğiyle gediğiyle bir 'normalleşme' sürecinde bulunulduğu ve bu anlamda bir 'dış zorlama', yani mesela derin devletin, hatta 'derin Kandil'in provokasyonları olmadığı takdirde meselenin hallinden çok uzak olunmadığı düşünülebiliyor. Öyle ya aslında her şey 'iyi' giderken Kürtlerin 'demokratik özerklik' gibi 'kışkırtıcı' söylemler kullanarak milliyetçiliği kışkırtmalarına ne gerek var? Kürtler fazla patırtı gürültü çıkarmasalar Kürt sorunu da sessiz sedasız çözülmeyecek mi? Kürtlerin gıyabında, Kürt hareketine rağmen Kürt meselesini 'çözme' anlayışı, üstelik demokratikleşme etiketiyle pazarlanabiliyor yani.

Bilhassa liberal, kısmen de sol liberal mahfillerde yaygın bu görüş, AKP'nin 'açılım' siyasetini olumlayan, olsa olsa AKP'yi açılımdan sapmakla, mesela seçim sürecinde milliyetçi bir dil kullanıp özüne ihanet etmekle eleştirebiliyor. Kürt hareketini 'makul' siyasetin konformizmine saplamaya dönük bu söylemin bunca popülerlik kazanmasında, AKP'ye bir tür demokratik dönüşümün öznesi olarak bol keseden kredi verenlerin payı olduğu aşikâr. Oysa yukarıda da ifade edildiği üzere, 'açılım' Türkiye'nin âli çıkarlarının icap ettirdiği (yani, 'güçlü Türkiye' adına yürütülen) bir siyasal hamle olduğu gibi, Kürt muhalefetini düzen içinde kabul edilebilir sınırlar dahiline alıp pasifize etmenin adıdır. Unutmayalım: Devlet ve düzen ricalince alınan 'açılım' tipi inisiyatiflerin öncelikli gayesi, 'haddini aşan' ahaliyi makul ve müesses siyasetin sınırlarına yeniden çekmektir. AKP'den meselenin çözümünde katkı bekleyenlere, toplumsal sorunların tek bir çözümünün olmadığını, herkesin çözümünün kendi meşrebince olduğunu, olacağını hatırlatmakta yarar var. AKP'nin meşrebiyle bir sorunu olmayanlaraysa davul zurna az.

KÜRT KARŞITI MİLLİYETÇİLİK

Yukarıda anılan klasik asimilasyoncu-inkârcı devlet söylem ve pratiği, toplumsal düzeyde bir Kürt karşıtlığının oluşmasının önüne geçmişte ciddi sınırlar dayatıyordu. Kürt adıyla maruf

müstakil bir halk ya da topluluk var olmadığına göre Batı'da savaşın yarattığı öfkenin yönelmesi muhtemel şer odakları olsa olsa 'teröristler' ya da 'dış mihraklar' olacaktı. Savaş, Türk milliyetçiliğinin popülerleşmesi açısından pek bereketli bir zemin yaratsa da bir bütün olarak Kürtleri hedefleyen açıktan ayrımcı-dışlayıcı bir milliyetçi söylem oluşmadı. Son yıllardaysa bu hususta ciddi bir kırılma yaşanıyor: Kürt denen ayrı bir etnik grubun varlığı giderek kabul gördü; eskinin 'kar Türkleri' tarzı argümanları geyik muhabbeti konusu haline geldi, bütün itibar ve değerini yitirdi. Bu elbette tek başına ele alındığında sevindirici sayılması gereken bir gelişme. Yani Kürt denen ayrı bir topluluğun olduğu ve bu nüfusun kendine özgü talepleri bulunduğunun zımnen de olsa kabulü ve hatta bu taleplerin tartışılır hale gelmesi elbette sevindirici. Ancak meselenin göz önünde bulundurulması gereken bir başka boyutu da var.

Kürtler toplumsal düzeyde tanınır, ayrıksı bir grup haline geldikçe, toplumsal öfkenin yönelebileceği potansiyel bir 'hedef' haline de gelebiliyorlar. Yani, eğer mesele dış mihraklarca kışkırtılan terör odaklarının işi olmaktan ibaret değilse ve Kürtlerin siyasal-toplumsal taleplerinin sonucuysa, bu durumda savaşın yarattığı bezginlik ve tepkilerin yönelebileceği hedef de pekâlâ topyekûn Kürtler haline gelebilir. Batı'da güçlü bir savaş karşıtı hareketin bir türlü yaratılamaması bu hususta ciddi bir zaaf teşkil ediyor. Etkili, kitlesel ve toplum nezdinde görünür bir barış hareketi pekâlâ Batı'daki ahaliyi Kürtlerin taleplerinin meşruluğu hususunda iknaya dönük ciddi bir mesai harcayabilirdi. Böyle etkin bir odağın yokluğunda, elbette uygun koşulların şekillenmesi halinde, kitlesel düzeyde bir Kürt karşıtlığı yaygınlaşabilir. Son yıllarda, bilhassa zorunlu göçe tabi tutulan Kürtlerin yoğun olarak meskûn olduğu Batı yerleşimlerinde, hatta Kürt mevsimlik işçilerinin çalıştığı yerlerde yaşanan bir dizi 'linç' vakası ve saldırı, böyle bir toplumsal potansiyelin varlığı konusunda yeterince bilgi veriyor.

Bu tarz vakaların devlet katında tertip edilen 'operasyonlar' olma ihtimali ya da mesela MHP gibi güçlerce kışkırtılması burada

çok önemli değil. Hatta son olarak Aydın'ın Germencik ilçesine bağlı Bozköy'de bir inşaatta çalışan Kürt işçilere saldırılması gibi vakaların arkasında büyük siyasal hesap ve tertipler aramak, bu olayların cereyan etmesine imkân veren toplumsal gerçekliği idrak etmemizi de önleyebilir. Toplumsal olayların arkasında illa ki bir 'master plan' aramaktan ziyade, bunların hangi dinamikleri açığa çıkardığı üzerine düşünmek daha önemli.

Bilindiği üzere, 1990'ı yıllarda gerçekleşen zorunlu göçün en önemli sonuçlarından biri, neo-liberal politikaların emek piyasasında ve kentsel alanda yarattığı dönüşümlerle paralel olarak, göç edilen kentteki gündelik deneyimlere dayanan, aynı zamanda milliyetçilik ve ayrımcılık dilinden beslenen yeni türde bir kültürel ırkçılığın belirmesi oldu.[7] Siyasal alandaki genel milliyetçi söylemden beslenen bu kültürel ırkçılığın kendine has bir dinamiği de var. Yani, savaşla dolaşıma giren milliyetçi söylem kadar neo-liberalizmin göç ettirilen Kürt nüfusun kentsel doku içerisinde iktisadi-toplumsal düzeyde içerilmesine ciddi sınırlar dayatmasının (yani Kürtlerin şehirlerde iktisadi anlamda dışlanırken 'etnikleştirilmeleri'nin) da bir sonucu bu dışlayıcı algı ve pratikler.

Netice itibariyle, son on, belki on beş yıl içerisinde, popüler muhayyilede olduğu kadar devlet katında da, Kürtlerin müstakbel Türkler olduğuna, yani Kürtlerin Türkleşme kapasitesine dair inancın eski gücünü kaybetmeye başladığını söylemek mümkün.[8] Türklük dairesine dahil edilme potansiyellerinin zayıfladığı düşünülen Kürtler için 2005 Newroz'u sonrasında bizzat askeri otorite tarafından 'sözde vatandaşlar' tabirinin kullanılması, işte bu algı değişiminin devlet ricali nezdindeki ifadesinden başka bir şey değildi. Dolayısıyla, son günlerde yaşanan Kürt-BDP karşıtı saldırılar, bazen kendini bu tip hadiselerde açık eden, çoğu zaman da bir dip akıntısı olarak var olan ve Kürtleri kategorik olarak Türklüğün dışında ve Türklüğe karşı olarak tasavvur eden bir milliyetçi zihniyetin ürünüydü.

---

7) Cenk Saraçoğlu, *Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.
8) Bu konuda bkz. Mesut Yeğen, *Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa Cumhuriyet ve Kürtler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Aslında, hele hele son zamanlarda, savaşın sürmesine tepkilerini bir biçimde ifade etmeye çalışan, yakınları olan askerlerin ölümünü milliyetçi kalıplarla açıklamakla yetinmeyen, yetinmek istemeyen insanlara şahit olduk. Alttan alta genç insanların bu savaşta neden kaybedildiğine dair bir hayıflanma, hatta sorgulama yayılıyor. Genelkurmay tam da bu gizli, daha kendi dilini bulamamış 'muhalefet'le karşı karşıya geldiği için, bölgede giderek daha fazla profesyonel kuvvetlerle iş görmeyi amaçlıyor. 'Savaş yorgunluğu' olarak adlandırılabilecek bir halet-i ruhiyenin toplumda yaygınlaştığı söylenebilir. Ancak böyle bir yorgunluğun, savaşın uzayıp gitmesinden doğan hoşnutsuzluk ve bıkkınlığın illa ki barış yönünde gelişeceğini düşünmek saflık olur. Bu sessiz, dilsiz hoşnutsuzluğu, bu gizli 'muhalefet'i açığa çıkarmak ve ona siyasal dil vermek noktasında barış hareketinin başarısız kalması, başka koşullarla birleşince tam aksi istikamete doğru da yönelebilir. Yani savaştan doğan bıkkınlık ve memnuniyetsizlik, pekâlâ savaşı 'hepten' bitirmeye, daha doğrusu, savaşılan muarızı toptan ortadan kaldırmaya dönük 'topyekûn çözüm' arayışlarını da kışkırtabilir. Devletin savaşı bitirmede aciz kaldığı koşullarda 'millet' bizzat kendisi çözüm aramaya, daha doğrusu 'çözüm'ü üstlenmeye girişebilir.

Yanlış anlaşılmasın; Türkiye'de elbette 'düzenin bekçileri' böylesi bir tercihte bulunmuş değiller; bilakis Kürt karşıtı milliyetçilik ancak zaman zaman ve kontrollü bir biçimde devreye sokulabilecek bir mobilizasyon ve ajitasyon aracı olarak gündeme getirilebiliyor. Dolayısıyla son yıllarda yaygınlaştığını, taban bulduğunu gördüğümüz açıkça Kürt karşıtı ayrımcı-dışlayıcı söylem ve pratiklere devlet katında yol verilmesi henüz gündemde değil. Ancak bu hususta iki noktayı da akıldan çıkartmamak gerekiyor: Birincisi, toplumsal düzeyde 'tutan' dışlayıcı-ayrımcı pratikler, zamanla kendileri bağımsız bir dinamik yaratıp siyasallaşacakları, yani birleşip kolektif bir güce dönüşecekleri bir kanal oluşturabilirler. İkincisi, uluslararası sistemin giderek militarize olduğu ve kırılganlaştığı bir dünyada yaşadığımızı, bu anlamda da bugün makul ve ihtimal dahilinde görülmeyen 'çözümler'in bir anda

'gerçekçi' addedilebileceği bir noktaya varabileceğimizi, böyle bir ihtimalin varlığını daima akılda tutmalıyız.

Kısacası, her şey olduğu gibi kalır ve gittiği gibi giderse Kürt sorununun bir zaman sonra çözüleceği, barışın ister istemez tesis edileceğine dair inanç, eğer samimi bir iyi niyetin ifadesi değilse, tehlikeli ve ayrıca muktedirlerin işine gelen bir fikri tutumdur. 'Derin' operasyonlar olmazsa Kürt meselesinin zaten hal yoluna girdiği yönündeki kanaat, muktedirlerin siyasal inisiyatiflerinin önünü açan, tabi olanlarıysa paralize eden bir pozisyondur. Dolayısıyla, daha da uzatmadan toparlamak gerekirse: Tek bir 'çözüm' yok. Yukarıdan gelecek/dayatılacak ve bu anlamda kitlelerin inisiyatiflerini soğuracak 'çözüm', ancak mevcut düzenin güncellenmesi, yeni koşullara daha uyarlı bir (hadi o popüler tabire başvuralım) statükonun oluşması anlamına gelecektir. Kürt sorunu, Türkiye'de yaşanan ulusal kimlik oluşumu ve ulus-devlet inşası süreçlerinin bir bakiyesi değildir sadece. Yani mazinin, 'yanlış' ya da 'çarpık' yaşanmış bir geçmişin mirası değildir. Aksine, Kürt sorunu, bütün bir siyasal-iktisadi alanın neo-liberal dönüşümü de dahil, bir dizi güncel çelişki ve sürecin kışkırttığı bugüne dair bir meseledir. 'Çözüm'ü de ancak çok katmanlı güncel ezme-ezilme ilişkileri içerisinde ezilen, sömürülen, tahakküme uğrayan ama aynı zamanda siyasallaşan kitlelerin damgasını vurduğu oranda bizim anladığımız anlamda 'çözüm' olacaktır.

2
EMEKÇİLER VE KÜRTLER YA DA 'İŞÇİ SINIFI KÜRTLEŞTİ' Mİ?*

Kürt hareketinin tabanının önemli bir kesiminin savaş ve neo-liberalizmin kümülatif tahribatına maruz kalmış kent yoksullarından, mevsimlik işçilerden, genç işsizlerden, esnek ve güvencesiz işlerde çalışmaya mahkûm edilmiş emekçilerden oluştuğu hususunda genel bir konsenjüsten bahsedilebilir. Bu durum bazen "işçi sınıfının Kürtleştiği" gibisinden abartılı söylemlere zemin hazırlıyor. Son dönemde sıkça dillendirilen bu ifade, sınıf ile etnik aidiyet arasındaki dinamik bağları es geçen oldukça mekanik bir önerme. Dahası, akla 'proleter ulus' gibi, sınıfı milliyete tabi kılan oldukça sorunlu tanımları getiriyor.

*) *Yeniyol*, Sayı: 43, Güz 2011.

Neo-liberal yapısal dönüşüm devrinde Kürtlerin enformel, güvencesiz işlerde yoğunlaşmasının sınıf hareketi üzerinde ciddi etkileri var elbette. Ancak buradan hareketle işçi sınıfını etnik terimlerle tarif etmek ya da sınıfı etnikleştiren tanımlara müracaat etmek çok problemli siyasal sonuçlara kapı aralayabilir.

"İşçi sınıfının Kürtleşmesi" şeklinde tarif edilmeye çalışılan durum, kapitalizmin önceki evrelerinde de var olan, ancak bilhassa neo-liberalizm devrinde daha kesif bir hal alan iş pozisyonlarının, kaynakların ve maddi ya da sembolik ödüllerin dağılımında etnik/kültürel bir işbölümünün oluşmasının bir örneği olarak görülebilir. Bilindiği gibi, Kürtlerin zorunlu göçe tabi tutulması,[1] metropollerde emek piyasasının esnekleştirilmesi ve çalışma ilişkilerinin deregülasyonuna dönük neo-liberal siyasalara zemin hazırlayan bir ucuz işgücü yığılması yarattı. Savaş nedeniyle göçe zorlanarak mülksüzleştirilen yüz binlerce, belki milyonlarca Kürt, enformelleşen üretim ve hizmet sektörlerinde iş güvencesi ve güvenliğinden yoksun biçimde istihdam edildi ve böylece işçi sınıfının ücretler ve çalışma koşulları açısından en alt katmanlarında yer tuttu. Kısacası, savaşın yarattığı demografik çalkantılar, Türkiye'de özellikle işçi sınıfının etnik kompozisyonunda önemli değişimler meydana getiren bir sürece yol açtı. Zorunlu göçle büyük kentlere gelen Kürtler, güvencesiz ve ucuz emek arzını muazzam ölçüde artırdılar ve bu şekilde enformel taşeron ağları ucuz ve güvencesiz emekle doldu.[2]

Bu anlamda yerlerinden edilen Kürt nüfusunun durumu, Batı Avrupa ülkelerine göç etmek durumunda kalan Güneyli/siyah emekçilerle pekâlâ kıyaslanabilir. Bu ülkelerde de göçmen emek gücü, hem işçi sınıfının içerisindeki ayrımları kışkırtan ve sınıfın bütünleştirilmesine set çeken politikaları hayata geçirmede,

1) Burada kullanılan 'zorunlu göç' kavramı, devlet güçlerinin doğrudan müsebbibi olduğu köy ve mezra yakma/boşaltma uygulamaları sonucu veya asker ya da korucu baskısı nedeniyle gerçekleşen göçün yanı sıra, savaşın yarattığı koşulların (yiyecek ambargoları, yayla kullanımının yasaklanması, ekonomik faaliyetin durma noktasına gelmesi, vb.) hayatın sürdürülmesini imkânsız kılması nedeniyle gerçekleşen göçü de kapsamaktadır.
2) Bu konuda Tuzla tersaneleri örneğinden yola çıkan kapsamlı bir değerlendirme için bkz. "Türkiye'de Neoliberalizm, Kürt Meselesi ve Tuzla Tersaneler Bölgesi", Tuzla Araştırma Grubu, *Toplum ve Kuram*, Sayı: 1, Mayıs 2009.

hem de emek piyasalarının esnekleştirilmesine dönük neo-liberal yapısal dönüşüm siyasalarının uygulanmasında kritik bir konumda bulunmuştur.[3] Türkiye'de de sermaye, göç nedeniyle mülksüzleştirilmiş, etnik aidiyeti nedeniyle kriminalize edilmiş, yani toplumun marjinalize edilmiş ve pazarlık gücünden yoksun kesimi olan Kürtleri (bu arada kadınları da) enformel işçi arzının ana unsurları olarak piyasa ekonomisine dahil etti. Üstelik Kürtlerin yerinden edilmesinin yarattığı bu emek arzıyla birlikte Türkiye'de üretim yapan sermaye, dünya piyasalarında büyük bir maliyet avantajına sahip oldu.[4] Bu anlamda, Kürt illerinde yaşanan savaşın yürütülme biçimiyle neo-liberal yapısal dönüşümün hayata geçirilmesi arasındaki içsel bağlantılar üzerine düşünmeksizin yürütülecek bir sınıf politikasının bir ayağı havada kalmaya mahkûmdur.

Kürt hareketinin siyasal ve programatik pozisyonunda neo-liberalizme karşı toplumsal adalet talebi merkezi bir yer bulmasa da, yani tabanının bahsi geçen sınıfsal pozisyonunu siyasal bir dille ifade etmese de, tabi sınıflar nezdinde büyük bir siyasallaşmaya yol verdiği aşikâr. Her ulusal karakterli hareket gibi sınıflararası bir hareket olarak Kürt muhalefetinin temel siyasal motifleri bugün daha çok demokrasi, siyasal haklar ve kendi kendini yönetme çerçevesinde şekilleniyor. Bunun böyle devam edip etmeyeceği elbette meçhul; ancak toplumsal adalet talebinin Kürt hareketinin ayırt edici bir siyasal teması olmadığı da açık. Yani Kürt hareketinin (programatik ve pratik düzeylerde belirginlik kazanmış bir Kürt sosyalist hareketinin de yokluğunda) Kürtlük deneyimini sınıf terimleriyle siyasallaştırıp inşa etmediği ortada. Alt sınıfları mobilize etse de, tabanı önemli ölçüde emekçilerden müteşekkil olsa da, Kürt hareketi anti-kapitalist bir programatik zemine yaslanmıyor.

Sosyalistlerin Kürt hareketinin yarattığı ancak sistematik bir sınıfsal ton vermediği bu alt sınıf mobilizasyonu hususunda na-

3) Neo-liberalizm ile göçmen emeği arasındaki ayrıcalıklı ilişki için bkz. Fırat Genç, "Göçmen Mücadelesinin Güncelliği Üzerine", *Yeniyol*, Sayı: 43.
4) Bu hususta bkz. Erdem Yörük, "Zorunlu Göç ve Türkiye'de Neoliberalizm", *bianet*, 21 Kasım 2009.

sıl bir tavır alması gerektiği önemli bir tartışma konusu. Yapılması gereken, Kürt hareketini sınıf temelinde politize etmeye dönük yapay girişimler ya da akıl vermek değil elbette. Yani ulusal-etnik aidiyetlerin tali, sınıfsal aidiyetin asli olduğuna dair didaktizmle varılacak bir yer yok. Önemli olan tam da ulusal ile sınıfsal olanın hangi özgül pratikler aracılığıyla kesiştiği ve sınıf mücadelesine nasıl bir renk verdiği üzerine düşünmek. Yani kastedilen, Kürt siyasallaşmasının 'aşağıda' nasıl deneyimlendiği, Kürt ezilmişliğinin başka ezilmişliklerle nasıl eklemlendiği ya da bütünleştiği sorularının cevabını pratikte arayan, dolayısıyla hareketin 'sıradan' militanlarıyla 'aşağıdan' bağlar inşa etmeye dönük bir faaliyet biçimi.

Sosyalist hareketin günümüze değin (elbette istisnalar hariç) bu hususta iyi bir sınav veremediği ortada. Yukarıda da vurgulandığı üzere, savaş politikalarıyla işçi sınıfının siyasal, iktisadi ve toplumsal gücünü kırmaya dönük neo-liberal gündemin hayata geçirilişi arasındaki ilişkiyi es geçen bir sınıf siyaseti eksik kalacaktır. Savaşın iktisadi-toplumsal hayata etkilerini askeri bütçenin şişmesinin sosyal refah uygulamaları açısından yarattığı sıkıntılarla sınırlı olarak ele alan yaklaşımın (örneğin, 'savaşa değil eğitime bütçe') ötesine geçmek gerek. Teşbihte hata olmaz diyerek yukarıda verilen örnekten devam edersek, Avrupa'da göçmen karşıtı ayrımcı ve ırkçı politikalara karşı mücadele, radikal ve devrimci sol açısından sadece bir temel haklar ve siyasal eşitlik meselesi değil, esas itibariyle sınıfın mücadele içerisindeki birliği meselesidir. Çoğu taşeron-enformel istihdam ilişkilerine tabi kılınan göçmen işçileri sınıfın bir parçası, hem de en alttaki parçası olarak seferber edemeyen bir emek hareketinin, sermayenin saldırısına karşı etkili bir savunma hattı inşa edemeyeceği, edemediği son yirmi yılın acı bir deneyimi olmuştur. Aynı şekilde, Kürt meselesini sadece kültürel haklar temelli bir demokratikleşme çerçevesine sıkıştıran ve dolayısıyla savaşın Türkiye'deki genel neo-liberal dönüşümle ilişkilerini dikkate almayan sosyalist hareket, sınıfın son on, on beş yıl içerisinde yaşadığı dönüşüme büyük ölçüde bigane kalmış oluyor.

Dahası, sosyalist hareketin azımsanmayacak bir bölümünün neo-liberalizme karşı mücadeleyi önemli ölçüde yurtseverlik ya da anti-emperyalizm parametrelerine sıkıştırması, ya da daha vahimi, sendikal hareketin ulusal kalkınmacı paradigmadan kopamaması, Kürt işçileri içerip seferber etmede ciddi zorluklar yaratıyor. 'Yurtseverlik' kampanyalarının, özelleştirmelerle ilgili "vatan satılamaz" söyleminin, son günlerde yeniden popüler olan "tam bağımsız Türkiye" şiarının bu yolda pek açıcı olmadığı aşikâr. Enformel taşeron ağları sendikal mücadele bakımından zaten büyük sıkıntı ve handikaplar yaratıyor. Bu handikapları aşmaya dönük sistemli bir faaliyetin ve dolayısıyla işçi sınıfının en alt katmanlarını örgütlemeye dönük bir hattın daha fazla 'Kürtçe konuşur' olması gerekiyor.

Burada küçük bir paranteze ihtiyaç var: Çoğu zaman etnik, dinsel, vb. ayrımların sınıfı böldüğünden bahsedilir. Sınıfı bölen ayrımlara dair anlatı, işçi sınıfının kendiliğinden ve doğal olarak bir bütün olduğu varsayımından hareket eder. Oysa işçi sınıfı bir istatistik kategorisi olmadığı, somut ortak deneyimler aracılığıyla şekillenen ve kanlı canlı insanların oluşturduğu bir toplumsal gerçeklik olduğundan genellikle etnik, dinsel, cinsel olarak bölünmüştür. İşçi sınıfı ancak kolektif mücadele deneyimleri ve siyaset aracılığıyla bir bütün haline gelir. 'Doğal olarak' bir bütün değildir; ancak ortak mücadeleler aracılığıyla birleşik bir toplumsal-siyasal güç ve aktör haline gelir. Bu anlamda, yukarıda da ifade edildiği gibi, sosyalistlerin ulusal/kültürel taleplerin sınıfı bölen tali ve suni ayrımlar olduğundan hareket etmesinin bu 'doğal olarak' birleşik işçi sınıfı mitini yeniden üretmekten öte hiçbir pratik sonucu olamaz. Sınıfı bütünleştirmek ancak sınıf içi bölünmeleri kapsayıp/içerip ortak mücadele içerisinde aşmaya dönük bir hatla mümkün olabilir. Dolayısıyla, Kürtlüğü emekçi sınıfı gereksiz olarak ayrıştıran bir vasıf olarak değil, sınıf hareketinin güncel bir kipi olarak değerlendirmek gerekir. Kadınların neden bütün dünyada en düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaştığı sorusuna cevap aramayan bir sınıf hareketi nasıl sahici olamazsa, Kürtlerin de neden

ve nasıl sınıfın en alt katmanını oluşturdukları sorusunu dikkate almayan bir sınıf siyaseti de gerçekçi olamaz.

Unutmayalım: Ulusal meseleler hiçbir zaman sadece kimlik temelli ya da dar anlamda kültürel meseleler değildir. Etnik farklar daima başka toplumsal farklılık ve çelişkilerle (sınıf, cinsiyet ya da din farklarıyla) iç içe geçerler. Yani ulusal talep ve çatışmalar sadece kültürel alandaki farklarla açıklanamazlar; çoğu zaman bu farklar maddi ezme-ezilme ilişkilerini içerirler ve bu anlamda sınıfsal ezilmişliklerle iç içe geçerler. Sadece kültürel-kimliksel farklılıklar bir ulusal mesele yaratmazlar; farklılığın maddi bir ezme ezilme ilişkisine karşılık gelmesi, bir tahakküm/sömürü ilişkisinin parçası olarak anlamlandırılması temel önemdedir. Çelişki ve çatışmanın bu 'maddi' veçhesinin ihmali, Kürt sorununa yaklaşırken meseleyi Türkiye'nin genel demokratikleşme sorunundan kaynaklı bir kimlik meselesinden ibaret olarak gören liberal çerçevenin hâkim olmasına, sosyalist solun kendisini bu çizgiden ayrıştıramamasına yol açıyor.

KÜRT SİYASETİNDE ÇOĞULLAŞMA

Kürt meselesini farklı toplumsal bağlamlarda ve farklı coğrafyalarda çok çeşitli biçimlerde ve farklı dolayımlarla tecrübe eden Kürt nüfusunu bugün birlikte ve ortak biçimde harekete geçiren siyasal zeminin bu beceriyi ne kadar zaman devam ettirebileceği bir soru işaretidir. Bu, Kürt hareketini hemen yakın gelecekte bir büyük bölünme bekliyor anlamına gelebilecek bir şey değil elbette. Ancak hareketin kitleselleşip farklı toplumsal kesimleri seferber etmeye başlamasıyla beraber ister istemez gündeme gelen çoğullaşma belli bir kırılganlığı da gündeme getiriyor. Mesela, Kürdistan'da hizmet ve ticaret sektörlerinde son on, belki on beş yılda yaşanan gelişmeler daha özgüvenli ve dinamik bir yeni orta sınıfın gelişimine yol açtı. Bu kesim gerek tüketim kalıpları gerekse kültürel kodlarıyla giderek daha görünür hale geldi. Bölge siyasetinde de gerek STK'ler gerekse yasal Kürt partisi aracılığıyla etkisini hissettiren bir kesim bu. Bir sosyolojik indirgemecilik

(yani siyasal tutum alışı doğrudan sınıfsal konuma dayandırmak) riskiyle de olsa, bu kesimin daha çatışmacı ve keskin bir muhalif tarz yerine Kürt kimliğinin yasal düzeyde tanınması hedefli daha müzakereci ve mutedil bir tarzı temsil ettiği söylenebilir.[5] Önümüzdeki süreçte işsizliğe-geleceksizliğe mahkûm edilmiş Kürt alt sınıf gençliğiyle bu yeni orta sınıf arasındaki tarz-ı siyasete dair farkların daha akut hale gelmesi pekâlâ beklenebilir. Ancak sosyalistler açısından önemli olan, hareketin çoğulluğuna ve potansiyel parçalılığına dair bu tarz genel tespitler yapmakla yetinmeyip, özellikle alt sınıflar nezdinde Kürtlüğün hangi siyasal ve toplumsal çağrışımlara sahip olduğu üzerine düşünmektir.

Bunu yapabilmek için sosyalist hareketin Kürt alt sınıflarının kendi mücadeleleri içerisinde biriktirdiği 'gündelik' direniş deneyimlerinin oluşturduğu birikimle öğrenen-öğreten ikiliğini aşan aşağıdan karşılıklı bir pratik ilişkiye girmesi gerekiyor. Unutmayalım: Kürt meselesi bir kimlik meselesi, neo-liberalizm de sadece bir iktisat siyaseti değil. Kürt meselesinde tutumumuzu neo-liberal kapitalizme karşı mücadeleyle bütünleştirmediğimiz, neoliberalizme karşı mücadeleyi tabir caizse 'Kürtleştirmediğimiz' müddetçe, tutarlı, bütünlüklü ve reel bir anti-kapitalist siyasal hattı inşa etmemiz mümkün olamayacak. Bir yerlerden başlamalıyız. Başlangıç için hayli debdebeli görünen ama 'yukarıdan' birlik projelerine değil, 'aşağıdan' somut mücadele alanlarında birleşik eylem zeminlerinin inşasına ihtiyacımız var.

5) Bu konuda bkz. Fırat Aydınkaya, "Yeni Kürt Milliyetçiliğinin İnşası ve Yeni Kürt Orta Sınıfının Pasif Devrim Ütopyası", *Dipnot*, Sayı: 5, Nisan-Haziran 2011.

3
KÜRT MUHALEFETİNİ EHLİLEŞTİRME ARACI OLARAK 'ŞİDDET KARŞITLIĞI'*

Malcolm X bir konuşmasında 'ev zencisi' ile 'tarla zencisi' arasındaki farktan bahseder. Ev zencisi, yani sahibinin evinde hizmetli olan köle, sahibi hastalanınca "hastalandık mı patron?" diye sorar, sahibinin evi yanarsa patronundan önce onu söndürmeye koşar. Beyaz adamın kendisine gösterdiği 'lütuf'tan memnundur; zenci olduğunu bilse de ayrıcalıklıdır. Tarla zencisi, yani beyaz adamın pamuk tarlasında çalışmaya mahkûm köleyse, sahibi hastalandığında ölmesi için dua eder, sahibinin evi yandığında neredeyse zil takıp oynar. Tarla zencileri 'toprakta karınca, suda balık' kadar çokturlar ve ev zencilerinden her daim daha zencidirler.

*) *Özgür Gündem*, 4 Ekim 2011; Selin Pelek'le birlikte yazıldı.

Son zamanlarda Kürtleri tabir caizse 'ev zencisi' haline getirmek, yani Kürt hareketini terbiye edip onu 'makul' ve 'medeni' muhalefet sınırlarına çekmek popüler bir köşe yazısı konusu haline geldi. Kürt siyasal hareketinin evcilleştirilmiş ve devlet terbiyesi edinmiş bir kalıba dökülmesi maksadıyla iştahla yazan 'demokrat' kalem erbabının sayısı hayli fazla. Siyasal rasyonaliteyi ve dolayısıyla siyaseten makul olanı temsil ettiği iddiasıyla, daha doğrusu kibriyle yazanlar, Kürt hareketinin siyasal eyleminin müesses nizamın konformizmi çerçevesinde kalmasını salık veriyorlar. Savaşın müsebbibi Kürt hareketinin yarattığı siyasal seferberlikmişçesine onların standartlarına uygun, makul, aklı başında ve terbiyeli bir muhalefetin gerekliliğinden dem vuruyorlar. Kürt muhalefetini düzen içinde kabul edilebilir sınırlar dahiline alıp pasifize etme, 'haddini aşan' ahaliyi müesses siyasetin etrafı çitlenmiş oyun alanına yeniden çekme telaşından başka bir şey değil bu.

Bu bağlamda, "şiddetin doğrudan siyasetin 'antitezi' olduğu, siyaseti mümkün olmaktan çıkardığı, dolayısıyla şiddete kimin niçin yaptığından bağımsız olarak karşı çıkmak gerektiği" şeklinde özetlenebilecek yaklaşımdan yola çıkarak Kürt hareketine şiddetle ilişkisini gözden geçirme, tek taraflı ve koşulsuz olarak silahlı mücadeleden vazgeçme çağrıları yapılıyor. Hızını alamayan kimi çevreler içinse Kürt hareketinin nasıl da şiddetperver, otoriter ve hatta faşizan olduğu, neredeyse 'bağımsız' ve put kırıcı aydın olmanın bir gereği haline geldi. Anti-totaliter liberalizm, mevcut siyasal kurumsallaşmayı zorlayan her siyasal mücadeleyi Auschwitz ya da Gulag'lara giden bir yol olarak mahkûm etme heves ve arzusunda.

Özellikle AKP döneminin 'devrimci' gücüne iman eden kimi yazarlar açısından Kürt siyasal hareketi, Kürt sorununun çözümü karşısında neredeyse en büyük engeli teşkil ediyor. Onlara göre, Kürtlere her türlü zulmü yaşatan 'ceberrut devlet' tarihin çöplüğüne gönderildiğine göre, Kürt hareketinin bu kerameti kendinden menkul demokrasi atmosferinin hakkını vererek uysallaşması, haddini bilmesi gerekiyor. Örneğin devlet televizyonunda sa-

bah akşam anadillerinde din dersi dinleyebilme hürriyeti bahşedilen Kürtlere bununla yetinmeleri ve baskın üzerine baskın yiyen 'sakıncalı' yayınlarından vazgeçmeleri buyruluyor.

Kürt meselesinde eksiğiyle gediğiyle de olsa aslında bir 'normalleşme' sürecinde bulunulduğu ve bu anlamda bir 'dış zorlama', yani mesela 'derin Kandil'in ya da 'Kürt Ergenekonu'nun provokasyonları olmadığı takdirde meselenin hallinden çok uzak olunmadığı öne sürülebiliyor. Öyle ya, aslında her şey 'iyi' giderken Kürtlerin mesela 'demokratik özerklik' gibi 'kışkırtıcı' söylemler kullanarak milliyetçiliği kışkırtmalarına ne gerek var? Kürtler fazla patırtı gürültü çıkarmasalar Kürt sorunu da sessiz sedasız çözülmeyecek mi? Kürtlerin gıyabında, Kürt hareketine rağmen Kürt meselesini 'çözme' anlayışı, üstelik demokratikleşme etiketiyle pazarlanabiliyor yani. Bilhassa liberal, kısmen de sol liberal mahfillerde yaygın bu görüş, AKP'nin 'açılım' siyasetini olumlayan, olsa olsa AKP'yi açılımdan sapmakla, mesela seçim sürecinde milliyetçi bir dil kullanıp özüne ihanet etmekle eleştirebiliyor. Kürt hareketini 'makul' siyasetin konformizmine saplamaya dönük bu söylemin bunca popülerlik kazanmasında, AKP'ye bir tür demokratik dönüşümün öznesi olarak bol keseden kredi verenlerin payı olduğu da aşikâr elbette.

Siyasetin ve muhalefet etmenin ne olduğuna ve nasıl yapılması gerektiğine dair bol miktarda hizaya çekme girişimleriyle dolu bu tip söylemler, liberal-müzakereci siyasetin çok tipik körlüklerini yeniden üretiyor aslında. Söz konusu liberal müzakere zihniyeti, fikirlerin dolaşımını siyasetin temeli kabul ederken dolaşıma giren bu fikirlerden türeyecek pratiklerin düzenin işleyişini sarsmayan, örselemeyen karakterde olmasını şart koşar. Radikalizmin kişiler ve topluluklar arası fikir alışverişi, bir fikir teatisi düzeyinde kalmasını ister. Mesela bir siyasal partinin, hem de ciddi oy desteği almış bir partinin meclis çalışmalarını boykot etmesini içine bir türlü sindiremez, meclis denen mabedine yapılmış bu 'hakaret'i sineye çekemez ve böyle bir boykotu apolitizm olarak adlandırmakta beis görmez. Onun belirlediği sınırlar içerisinde 'radikal' olmak mümkündür elbette, yani her türlü radikal düşün-

ce kendisini ifade etmekte serbesttir belki, ama radikalliğin tecessüm etmesine 'şiddetle' karşı çıkılır.

Mevcut kurumsal çerçeveyi, hâkim siyasetin adabını zorlayan her mücadele biçimi apolitizm ya da siyasal körlük/kısırlık damgasını daha baştan hak etmiştir. Üstelik liberal tolerans ve demokrasi anlayışının bu renksiz-kokusuz doğası öylesine 'tarafsız' hale gelmiştir ki, örneğin devletin şiddet tekelini pratiğe geçiren polis-asker şiddeti ile ona karşı çıkanların şiddeti eş tutulur, hatta ikincisi şiddet ve çatışmanın müsebbibi haline getirilir. Muktedirlere karşı yumurtalı bir protesto dahi demokrasi karşıtı bir eylem olarak değerlendirilip, potansiyel bir totalitarizmin ayak sesleri olarak sunulabilir.

Şiddetin kötü olduğuna dair pedagojik formül, şiddetin insanlar arası ilişkilerin yürütülmesinin iyi bir yolu olmadığını hatırlattığı ölçüde anlamlı elbette. Fakat başına 'nereden gelirse gelsin' vurgusu getirilerek siyasal düzleme kolayca izdüşürülen bu formül bir toplumsal olgu olarak şiddet hususunda çok az şeyi anlamamıza yardımcı olur. Örneğin, farklı şiddet biçimlerine maruz kalanların ve bunları uygulayanların o biçimleri değerlendirme kıstasları hakkında bize hiçbir şey söylemez. Daha da önemlisi, şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalan arasındaki ilişki hakkında da hiçbir şey anlatmaz. Şiddetin kategorik kötülüğüne dair ahlâki mutlakçılık, bize şu ya da bu şiddet eyleminin toplumsal bağlam ve içeriğini göz ardı etmeyi salık verir. Böylece şiddetin ortaya çıktığı tarihselliği ve toplumsal bağlamı (yani, hangi somut güç ilişkileri içerisinde şekillendiğini) anlama kapasitemiz, ahlâkî bir mutlakçılığın saydam basitliğine feda edilir.

İnsan toplumları yapısal, süreklileşmiş ve kurumsallaşmış hâkimiyet ve sömürü ilişkilerince bölümlenmiştir. Hâkim olan gruplar, bu yapısal pozisyonları, yani toplumsal ilişkilerin yapılanışındaki konumları dolayısıyla hâkimiyet altında olan grupları şiddete tabi tutarlar yahut sürekli şiddet tehdidi altında bulundururlar. Dahası, şiddet kullanımında tekel olma tasarrufunun sınırları, son olarak Erzurum'daki HES protestosunda gördüğümüz üzere oldukça geniştir. Bu anlamda liberal-müzakereci anlayışın

ifade ettiğinin tersine siyaset şiddeti dışarıda bırakan ya da onu dışlayan değil; tam tersine, onu örgütleyen ve kurumsallaştıran bir olgudur. Toplumsal ilişkilerin hiyerarşik yapısı ancak kurumsallaşmış şiddet ya da şiddet tehdidi aracılığıyla inşa edilir ve yeniden üretilir. Mevcut düzenin muhafazası hususunda şiddetin rolü ve kurumsal şiddetin yapısal karakteri hususundaki körlükse şiddet kullanımını şu ya da bu siyasal grubun tercihine indirgeyerek tartışmayı onların şiddetinin ya da bizim şiddetimizin 'iyiliği' ya da 'kötülüğü'ne sıkıştırır.

Tam da bu bağlamda hâkim grupların sürekli ve kurumsallaşmış olan ve mevcut tahakküm ve sömürü ilişkilerini ebedi kılmak için uyguladıkları bu şiddet ile tabi olan grupların buna bir tepki olarak gelişen şiddeti arasında ayrım çizgisini (bunun ince bir çizgi olduğunu bilerek) muhafaza etmek gerekir. Çünkü hâkim olanın şiddetiyle tabi olanın şiddeti arasında bir eşitlik kurmak, hâkimiyet ilişkilerini görünmez kılma riskini içerir. "Nereden ve kimden gelirse gelsin şiddete karşı olmak" cümlesiyle özetlenen tutum, savunma ile saldırı, fail ile mağdur arasında yapılabilecek ayrımların üzerini örter ve dolayısıyla toplumsal çatışmaların tarafları arasında (ezen-ezilen) bir eşdeğerlik varsayar. Örneğin, Filistin meselesinde sık sık kullanılan 'şiddet sarmalı' ifadesi bu tavrın tipik bir örneğidir. Bu yaklaşıma göre, çatışmanın iki tarafı da kendi şiddetinin esiridir ve iki taraftan her şiddet eylemi çözümsüzlüğü daha da pekiştirmektedir. Tarafların şiddet eylemleri karşısında eşit mesafede durmayı vaaz eden bu yaklaşımın zayıflığı, meselenin kökeninde İsrail'in işgali ve Filistin'in sömürgeleştirilmesinin yattığına dair körlüğüdür. Böylece 'şiddet sarmalı' ya da 'nereden gelirse gelsin şiddete karşı olmak' türü tutumla fail ile mağdur arasındaki ayrım tamamen ortadan kaldırılmış ve daha da vahimi taraflar arasında bir eşitlik durumu varsayılmış olur. Oysa ancak önce İsrail'in işgali ve kendine has sömürgeciliği kınanarak Filistinlilerin siyasal ve askeri yöntemlerinden bazıları eleştiriye tabi tutulabilir.

Hasılı, her türlü şiddeti kınayıp, hepsine eşit mesafede durmanın ve şiddete 'sıfır tolerans' göstermenin kazandırdığı bi-

çimsel 'ahlâkiliğin' arka planda son derece derin bir gayri-ahlâkiliği barındırıyor olması kuvvetle muhtemeldir. Ezilenlere ahlâk dersi vermeye soyunmak, muktedirleri arkasına almış olmanın verdiği ahlâksızlık ve had bilmezlikle izah edilebilir ancak. Bütün toplumsal bağlamından soyutlanmış bir siyasal -dolayısıyla bal gibi toplumsal- şiddet tasviri mutlak ahlâkçı entelektüelin zihniyet dünyasında üretilmiş bir surettir. Gerçeklikle bağını bu soyutlamada yitiren bir şiddet tanımını sorgulamakla 'akan kanı kutsamak' arasındaki eşitliği açıklamayı son günlerde köşelerinde bu yanlış denklem üzerine kalem oynatmaktan bıkmayan yazarlara bırakıyoruz.

Kapitalist sistemde iktisadi alan ile siyasal alanın ayrışması ile iktisadi/toplumsal sömürü ve bağımlılık, şiddet ve şiddet tehdidini doğrudan devreye sokmaksızın gerçekleşir. Siyasal kerte, çıkar çatışmaları alanının dışında, bağımsız ve tarafsız olarak görünür. Bu çerçevede, örneğin pür-i pak bir demokrasi mücadelesi salt siyasete içkindir ve iktisadi sömürü mekanizmalarını, düzenin siyaset dışı kabul edilen kurumlarını konu edinemez. Bu görüntüyle yetinildiğinde şiddet meselesi elbette bir 'tercih' meselesi olarak kavranabilir. Çünkü bu durumda zor-baskı-şiddet boyutu sanki kapitalizmin işleyişine dışsal, arızi bir olgu gibi görünür. Şiddet tercihten ibaretse eğer, rahatlıkla psiko-patolojik bir vaka, bir sapma olarak da ele alınabilir. Hatta bu sapma Kürt hareketi örneğinde legal siyasetle birlikte yürütüldüğü için siyasal bir şizofreninin tezahürü de olabilir pekâlâ!

Zencisini ehlileştirmeye çalışan beyaz adamın kadim yanılgısı (körlüğü mü demeliyiz?) burada başlar. Tumturaklı cümlelere gerek yok; KCK operasyonları kapsamında tutuklananların 'silahları'na bakmak yeterli: sandıkta halkoyu, bilgisayarda müzik dosyası, başta puşi... Kürt sorununu çözmeye meftun olduğunu her fırsatta söyleyen Erdoğan döneminde devletin güvenlik güçlerinin 'yasal mermileri'yle 129 Kürt çocuğu öldürüldü, yüzlercesi elindeki taş 'şiddet' unsuru, kendisi de terörist sayıldığı için hapishanelere tıkıldı. Yani, Kürt hareketinin şımarık bir çocuk edasıyla kendisine lütfedileni reddedip huzursuzluk

çıkarmakta patolojik bir şekilde ısrar etmesi, yalan; şiddet dışı yöntemlerle yürüttüğü mücadelesine karşı bile 'rekor' düzeyde şiddetle karşılık görmesi, gerçek.

Gerçekliği ters yüz etmekte mahir kalem erbabının duyduğu sorumluluk, Kürtlere buyruk yağdırmanın ötesinde anlamlı bir mesaiye meyledecekse eğer, onurlu bir barış için yapılan çağrılara ısrarla -ve şiddetle- kulak tıkayanlara bir karşı duruşla, direnişle yola çıkmalıdır. Baskı ve inkâr altında onca yitip giden insanına rağmen intikam hissiyle hareket etmediğini her fırsatta dile getiren bir halk ve onun meşru temsilcileri 'ehlileştirme'yi değil, 'eşitliği' hak etmektedir. Bu yönde bir mücadeleye destek olacak her samimi adım dökülen kanın durması için yegâne yoldur. Yoksa zihinlerde üretilen ve vicdan rahatlatmaktan öteye gidemeyen tarih/toplum dışı bir şiddet karşıtlığının siyasal düzlemde yankı bulması, en iyi durumda naif bir söylemin ötesinde bir anlam taşımıyor.

4
AKP'NİN KÜRT SEVDASI: YA BENİMSİN, YA MAHKEMENİN: BİR SİYASİ-KIRIM ÖRNEĞİ*

Kürt halkının taleplerini dillendiren siyasal simaların topluca zindanlara tıkılması devlet geleneğimizin eski bir refleksidir. 1959'da 49 Kürt aydınıyla başlayan toplu tutuklamalar 1990'larda toplu infazlara, AKP dönemindeyse Kürt halkının siyasal gelişmişliği ölçüsünde kitlesel ve sansasyonel gözaltılara dönüştü. Bölge'de başlayan gözaltı çemberi, Fırat'ın batısına, Batı'dan akademisyen ve yazarları kapsamına alarak genişledi. Prof. Dr. Büşra Ersanlı ve yayıncı Ragıp Zarakolu'nun operasyon çerçevesinde tutuklanmaları, nicedir sindirilmeye çalışılan entelektüel camiada bir kıpırdanma, öfke ve enerjisi dikkate değer bir

*) Selin Pelek'le birlikte kaleme alınan bu yazı ilk olarak 3 Kasım 2011'de *bianet*'te yayınlanmıştır.

tepki yaratacağa benziyor. Zira takke düşmek ne kelime, yerle yeksan oldu, kel göründü.

Anlaşılan o ki, uzun müddettir siyaset sahnesinde hem mazlum hem de 'devrimci' payesiyle arz-ı endam eden AKP, Türk devlet mefkûresinin icaplarını iştah ve hevesle kanıksamış. "Komünizm gerekirse onu da biz getiririz" diyen devrin Ankara valisi Nevzat Tandoğan'a nazire edercesine, "Kürt sorunu çözülecekse onu da ben çözerim" diyor ve kendisinden başka muhatap kabul etmiyor. Zindanlar AKP'nin Kürdü olmayı reddedenlerle doldu taştı. PKK'nin şehir yapılanması olduğu iddiasıyla başlatılan operasyonların 'terör'le ilişkilendirilebilecek en küçük bir emaresi yok.

Hükümet eliyle sivillere karşı yürütülen asimetrik savaş, barışın savunucularını düşman olarak kodlamış durumda. Özellikle BDP destekli Blok adaylarının seçimlerde gösterdiği başarının ardından AKP, Kürtlerin kendi özgücüne dayanan her türlü sivil yapılanma üzerindeki baskısını 'terör' bahanesiyle günbegün arttırdı. Son tutuklamalar, siyasal literatürümüze yargısız infaz makinesi Mehmet Ağar tarafından kazandırılan ve devlet erkânının sözümona ılımlı kanadınca sıkça dillendirilen "silahları bırakıp ovada siyaset yapsınlar" sakızının çürüdüğüne delalet ediyor. Tarihin ironisi mi yoksa perşembenin gelişinin çarşambadan belli olması mıdır bilinmez, AKP'nin bakanlarından evvel oralara gidip Kürtçe türküler eşliğinde 'Kürt kardeşleri'yle hemhal olmak, onları kendi dilleriyle selamlamak bu malum faile nasip olmuştu.

Demokrasimizin 2011 itibariyle geldiği nokta şu satırlarla özetlenebilir: Yasal, seçimlere girmiş, dahası parlamentoda temsil edilen bir partinin siyaset akademisinde ders vermeniz sizi 'teröre karşı kararlılıkla verilen bir mücadele'nin hedefi yapabilir. Legal partiniz yaşamaya devam eder, ama sizin bu partide siyaset yapmanız meşru değildir. Zira suç kavramı müzik zevkinize ya da özel görüşmelerinize kadar uzanan bir iddianameyle terörist ilan edilebilir, avukatınızın dahi ulaşamadığı birtakım delillerle gözaltına alınabilir ve bu gizli delilleri karartabileceğiniz gerekçesiyle hapse atılabilirsiniz. Siyasal bir akıma göz göre göre konan bu

ambargonun amacı, sadece AKP otoriterizmi karşısında en örgütlü muhalefeti oluşturan Kürtlere boyun eğdirmekle sınırlı değil; bu kara kampanyanın hedef tahtasında onurlu bir barış için çaba gösteren herkes var.

AKP hükümeti büyük bir gayretkeşlikle yürüttüğü operasyonlarla bir siyasal özne olarak Kürt entitesini hafıza ve siyasal imgelemden kazımak istiyor (Erdoğan vaktiyle "düşünmezsen Kürt sorunu yoktur" gibi Descartes'a parmak ısırtacak felsefi bir önermeyle bu durumu özetlemişti). Meselenin sadece silah olmadığı açıkça ortaya kondu. KCK operasyonları Tayyip Erdoğan'ın daha bir ay önce beyan ettiği, "biz terörle mücadele ederiz, siyasi iradeyle de müzakere ederiz. Bizim anlayışımız budur" sözlerini kendi deyimiyle 'açık ve net' olarak ıskartaya çıkarmıştır. AKP kurmaylarının siyasal ufkunda 'Kürt kardeş', kendi himayelerinde yaşayan folklorik bir figürden, ancak 'beyaz adamın yükümlülüğü', yani sömürgecinin 'medenileştirici' kibriyle yaklaşılacak 'yerliler'den ibarettir. Bu sınırı zorlayan her adım devletin dağda, ovada, şehirde; askeriyle, polisiyle, hukukuyla, yeri gelince 'duyarlı vatandaşı'yla seferber olduğu bir savaşın karşı öznesidir.

Karşı karşıya olduğumuz bu topyekûn savaş ortamı yeni ve yerli bir McCarthycilik fenomeninden ibaret sayılmamalı. Bilindiği üzere, McCarthycilik ABD'de 1940'ların sonundan 1950'lere gerçekleşen komünist takibatına verilen addır. Bu dönemde, çoğu kamu çalışanı, sendikacı ya da sanatçı olan binlerce kişi, Sovyet ajanı olduğu ya da Amerikan-karşıtı faaliyetlere karıştığı gerekçesiyle sorgulanmış, asılsız gerekçelerle mahkûm edilmiş ya da itibarsızlaştırılmıştı. Bu kampanyadaki etkin konumu sebebiyle o dönemde Wisconsin senatörü olan azgın anti-komünist ve milliyetçi demagog Joseph McCarthy, geçerli sebepler ve deliller olmaksızın gerçekleştirilen bu ve benzeri tipte operasyonlara adını verme şerefine nail olmuştur. Sözü uzatmayalım; üst üste gelen operasyon dalgaları, siyaset esnafının kendi konumunu sağlamlaştırmak için milliyetçi histeriyi kışkırtarak gerçek ya da muhayyel bir muhalefeti düzmece iddialarla sindirmeye çalıştığı bir karalama kampanyası değil sadece. Kürtlerin taleplerini demok-

ratik alanda ifade eden neredeyse bütün siyasal ve toplumsal kesimler sistematik bir şekilde hedef alınıyor.

Yukarıda ifade edildiği üzere AKP, belli ki Kürt sorununun kendi dışındaki bütün ifade ve ortaya konma biçimlerini mahkûm etmek istiyor; Kürt sorununu muhatapsız kılmaya çalışıyor. Bu gibi bir durum, McCarthycilikten öte ancak 'siyasi-kırım' tabiriyle tarif edilebilir. Baskı altındaki bir topluluğun, halkın ya da grubun siyasal, kültürel, entelektüel, vs. lider grubunun ya da potansiyel liderliğinin imha ya da tasfiyesine siyasi-kırım *(politicide)* deniyor. KCK operasyonlarında 'cinai temizlik' yöntemlerine başvurulmadan, yani açık şiddet yoluyla bir tasfiye uygulanmadan ortaya konan pratik tam da Kürtlerin siyasal, toplumsal, moral ve kültürel alanlarda liderlik edebilecek geniş kadrolarının, yani Kürt meselesini 'hikmet-i hükümet'ten farklı biçimde ortaya koyup siyasallaştıracak kesimlerin ortadan kaldırılması, pasifize edilmesi olarak yorumlanabilir. Yani içinde bulunduğumuz durum, bir ahir zaman McCarthizminin ötesinde bir imha edimi, bir siyasi-kırım operasyonudur.

Siyasi-kırım, siyasetin spesifik (çoğu zaman muhalif) bir anlama, anlamlandırma ve uygulama biçimini tahrip ve tasfiye etme girişimi olarak da tanımlanabilir. AKP hükümeti tam da bu manada, sadece Kürt meselesi etrafında siyasal söz söyleyen insan kümelerini hedef almıyor, neredeyse bütün Kürt siyasallaşma biçimlerini, Kürt halkının talepleriyle oluşturulan siyasal alanı parçalamaya girişiyor. Kürt sorununun herhangi bir veçhesinin kendi haricindeki düşünülme ve anlamlandırılma, dolayısıyla da siyasallaştırılma biçimlerini bir bütün olarak 'terörizm'le özdeş kılarak siyasal alanın dışına atıyor.

Yani, mesele bir 'cadı avı', siyasal bir histeri, mevcut sorunlar karşısında bir kısım siyasetçinin verdiği bilinçli ya da bilinçsiz aşırı ya da fanatik tepkiden ibaret değil. Çok daha kapsamlı bir stratejiyle, Kürt meselesini Kürtsüz, yani muhatapsız 'çözmeye', daha doğru tabirle 'hal etmeye' yönelik bir planla karşı karşıyayız. Dolayısıyla, cadı avı ya da McCarthycilik benzetmeleri yeterli ve açıklayıcı değil.

Albert Camus'nun dediği gibi, "olayları yanlış adlandırmak, dünyadaki mutsuzluğu artırmaktır" AKP hükümeti bir yandan Kürt halkını siyasal, entelektüel ve moral liderlikten mahrum bırakarak dilsizleştirmek, diğer yandan da Kürt sorununun düşünülme ve siyasallaştırma biçimlerinde mutlak bir tekele ulaşmak istiyor. Dolayısıyla Kürtler bu operasyon neticesinde siyaseten kişiliksiz; ancak devlet erkânının ihsanlarına muhatap edilebilecek bir parya halk konumuna itilmek isteniyor. Bu anlamda, mesela İsrail'in Filistin halkını bağımsız bir siyasal ve toplumsal varlık olmaktan çıkarmaya dönük tedrici ama sistematik siyasi-kırımını akılda tutmak gerek.

AKP'li politikacıların özellikle seçim meydanlarında gemi azıya alarak geliştirdikleri milliyetçi dil, devletin en üst katındaki 'intikam' çağrılarıyla destekleniyor. Bu heveslere bireysel haklar ve kültür sosu -bazen din çimentosu da- eklenerek oluşturulan 'Kürt kökenliler' profiline, kendi özgücüyle siyaset yapan bir halk ve onun meşru temsilcileri dahil edilmiyor. Bu zihniyete göre Kürtler, olsa olsa, hem döven hem de seven devlet babanın müşfik eline muhtaç bir mağdurlar topluluğu olabilirler, siyasal bir topluluk değil. Onların olan ve olabilecek siyasallıkları imha edilmelidir. Bu tablonun bugün bize sunduğu netice, sadece son altı ayda 1.595'i tutuklamayla sonuçlanan 4.197 gözaltıdır. Devam etmekte olan siyasi-kırım operasyonu, sadece Kürtleri değil, dur diyemezsek hepimizi yutacak karanlığın üzerimize çökmekte olduğunun işaretidir.

5
MUSTAFA MUĞLALI'DAN İHA'LARA BİR İKTİDAR STRATEJİSİ OLARAK TARİHLE YÜZLEŞMEK*

Beşir'le Vals Türkiye'de yaklaşık iki yıl önce vizyona giren ve Ari Folman tarafından yazılıp yönetilmiş bir anime filmdi. 1982'de İsrail'in Lübnan işgaline katılan Folman, filmde hatırlayamadığı geçmişiyle yüzleşebilmek için birlikte savaştığı arkadaşlarıyla buluşup onlarla savaş üzerine konuşur, konuştukça hatırlamaya çalışır. Yani *Beşir'le Vals* kişisel düzeyde de olsa bir 'tarihle yüzleşme' anlatısı olarak izlenebilir. Ancak onun 'Aşil topuğu', yani zayıf yanı da bu yüzleşmeyle alakalıdır.

Folman'ın, savaşla ilgili karabasanlar görmeye başlayınca danıştığı psikiyatr dostu Ori, hafızanın belirsiz, daha doğrusu aktif yönü hakkında dikkat çekici bir uyarıda bulunur: "Bir grup insa-

*) *Özgür Gündem*, 7 Ocak 2012.

na çocukluk resimlerini göstermişler. Resimlerin çoğu gerçekten olan şeylermiş. Bir Lunapark resmiyse sahteymiş. Lunapark fotoğrafına oraya hiç gitmemiş çocukların resmini bindirmişler. Gruptaki insanların yüzde 80'i sahte resimde kendini görüp olayı olmadığı halde hatırlamış." Yani Ori'ye göre mesele sadece hafıza kaybı, dolayısıyla bir hadiseyi hatırlayamamak değil, onu nasıl hatırladığımızdır da: "Bellek dinamiktir, canlıdır. Eğer ayrıntılar kaybolmuşsa, kara delikler varsa, bellek hiç olmamış bir şeyi tümden 'hatırlayıncaya' dek oraları doldurur."

Yani aslında bir şeyi hatırlamak onu basitçe tekrar etmek değil, yeniden ve çok farklı koşullar altında yeniden oluşturmak, inşa, hatta sahte Lunapark resminde olduğu gibi bazen icat etmektir. Dolayısıyla son zamanlarda hayli popüler olan 'tarihle hesaplaşmak' ya da 'geçmişle yüzleşmek', orada bir yerlerde durup bizi bekleyen 'objektif' bir geçmişin keşfedilmesi, pasif bir biçimde hatırlanması değil, onun bugünkü gerçeklik içerisinde yeniden tasarlanmasıdır. Hafıza bu anlamda aktiftir; hafızayla ilişkimiz geçmişten çok gelecekle ilgilidir. Dolayısıyla da insanlar ancak yeni bir gelecek tasarladıklarında hafızalarını 'tazeleme' ihtiyacı hissederler. Nasıl bir geçmişe ihtiyaç duyduğumuz, nasıl bir gelecek tahayyül ettiğimizle doğrudan alakalıdır. Bu anlamda tarihle yaşanan her 'hesaplaşma'nın siyasal bir içeriği vardır.

Tarihe hesaplaşmak genelde muktedirlerce yazılmış mevcut ve müesses tarihten dışlanmış olanların, bu tarihte yer bulamamış olanların, kaybedenlerin, susturulmuşların, ezilmişlerin talebidir. Sesi kısılmış olanlar, yok sayılmışlar kendi acılarına ve mücadelelerine yer açacak biçimde tarihin yeniden yazılmasını talep ederler. Bu nedenle olacak, muktedirler tarihte tabi olanlara yer açılması talebini hep kuşkuyla ve birçok kez de düşmanlıkla karşılarlar. Oysa Türkiye son yıllarda bu kaidenin bir istisnasını teşkil ediyor âdeta. İlginçtir; mevcut hükümet son zamanlarda Türkiye'de bir hayli popüler hale gelen tarihle 'hesaplaşma' girişimlerine karşı cepheden tavır almıyor; hatta çoğu zaman kendisi tarih üzerine kışkırtıcı tartışmaları gündeme getiriyor. Başbakan mecliste sık sık eline birtakım tarihi vesikalar alıp bunları heyete oku-

yor, yakın tarihle ilgili 'putkırıcı' beyanatlarda bulunuyor. 'Tarihle yüzleşme' hevesi muktedirlerce seferber edilen bir söylemsel strateji halini almış durumda neredeyse. Hükümet kâh 12 Eylül darbesini kâh Dersim katliamını gündeme taşıyor ya da önüne gelen tarih tartışmalarından kaçmıyor, bunlara hevesle dahil oluyor; kendi siyasal ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda 'tarihle yüzleşme' tartışmalarını seferber ediyor.

İktidar her devirde geçmiş mücadelelerin izlerini ortadan kaldırmaya ya da o izleri yeniden anlamlandırarak onları ehlileştirmeye, normalleştirmeye çalışır. Unutturmak mümkün olmuyorsa, anı depolitize edilir, radikal içeriğinden arındırılır. Herkesin içine sindirebileceği, üzerinde 'uzlaşabileceği' şekilde renksiz, kokusuz, hazmı kolay, ruhsuz bir şeye indirgenir. Böylece anılan/hatırlanan hadise ya da kişinin hatırasıyla güncel mücadele ve direnişler arasındaki bağ silikleştirilmiş olur. Depolitize edilen anı, artık ezilenlerin yeni mücadeleleri için bir esin, geçmişteki bir umut kıvılcımı olmaktan çıkar. O artık üzerinde herkesin anlaştığı bir değerdir; ancak tam da herkesçe benimsendiği için değerini yitirmiştir.

Böylece mesela 1960'ların sonlarındaki gençlik mücadeleleri ya 'darbeci-milliyetçi' etiketiyle yaftalanarak tu kaka edilir, bu becerilemiyorsa bu mücadeleler içerisinde yer alanlar, yerli yabancı şer odaklarınca 'kandırılmış' yahut 'gaza getirilmiş' iyi niyetli kurbanlar olarak temsil edilir. Sağ ile sol arasındaki ayrım noktaları silikleştirilir, faşistler de devrimciler de iyi niyetli, yurtsever ama biraz tezcanlı ve dolayısıyla da suiistimal edilmiş kurbanlar olarak sunulur. Böylece 1960'ların sonlarından 1970'lerin sonlarına Türkiye toplumunun kendi kaderini tayin etmeye dönük enerjilerinin en yoğun olduğu devir, siyasetten arındırılmış bir 'kardeş kavgası', bir daha dönmememiz gereken bir karanlık dönem olarak kafamıza kazınmış olur. Son dönemde '12 Eylül öncesi'ne ait koparılan onca fırtınanın (istisnalar baki kalmak üzere) geride bıraktığı, tam da muktedirlerin gözüne ve gönlüne uygun böyle bir geçmiş imgesi değil mi? Tertemiz gençlerimizi kardeş kavgasına sürükleyen 'derin' güçlerin

yarattığı provokasyonlardan ibaret bir tarih. Yaşayan, eyleyen, mücadele eden siyasal özneler değil, türlü türlü komplo ve konspirasyonların mağduru olan 'gençler'. Böyle bir 'yüzleşme' yukarıdakileri korkutabilir mi, korkutur mu hiç?

Malum, Türkiye'de son zamanlarda hemen herkes 12 Eylül'le hesaplaşmaktan dem vuruyor. Doğal olarak herkes bu hesaplaşmayı mevcut siyasal güç ilişkileri içerisinde, kendi siyasal meşrebince tarif ediyor. Hal böyle olunca, 12 Eylül darbesine yol açan sürecin ne olduğu, darbeden hangi toplumsal kesimlerin zarar gördüğü, kimlerin darbe sürecinden istifade ettiği gibi sorular hep mevcut siyasal güç ilişkileri ve bu ilişkiler bağlamında şekillenen hegemonik söylemler aracılığıyla oluşuyor. Dolayısıyla günümüzde hâkim olan şekliyle 'hesaplaşma', pekâlâ başka bir dünya için verilmiş bir mücadelenin belleğini yok etmenin bir yolu haline de gelebiliyor. 12 Eylül'le hâkim 'yüzleşme' biçimi, neo-liberal konsensüsü sorgulayan değil, besleyen bir hal alabiliyor. Darbenin yarattığı toplumsal tahribat, son referandum sırasında ayan beyan ortaya çıktığı üzere, mevcut hükümetin siyasal konumunu pekiştirmeye dönük bir araç halini alabiliyor.

Aslında geçmiş felaketlerin hatırası bugün önünde bulunduğumuz felaketler karşısında bir işaret fişeği işlevi gördüğü ölçüde 'geçmişle hesaplaşma'nın radikal içerimleri olabilir. Aksi takdirde 'geçmişle yüzleşme', günümüze dair hiçbir özgürleştirici mana taşımayan, geçmişin ehlileştirilmesine, bugünün muktedirlerinin ihtiyaçlarına tabi kılınmasına, dahası bugünün haklılaştırılmasına yol açan bir strateji halini alır. Bunun da sonucu bugüne dair bir duyarlılık değil, olsa olsa kayıtsızlık, siyasal apatidir. Güncel tahakküm ilişkilerinin meşrulaştırılması için geçmiş gündeme getirilir; ancak geçmiş felaketlerle bugün arasında bir rabıta kurulmaz, geçmiş orada uzaklarda kendi başına duran bir şeydir. Maraş ya da Diyarbakır Cezaevi, günümüzün 'ileri demokrasisi'ni ululamak, haklı çıkarmak adına tartışılabilir ancak. Söz konusu ileri demokrasinin tarihle yüzleşirkenki vaadiyse Erdoğan'ın bir Diyarbakır mitinginde açıkladığı gibi eskisinin yerine yeni bir cezaevi koymaktır olsa olsa: "Diyarbakır Cezaevi'ni kapatıyoruz. Yeni cezaevini bir an

önce yapacağız, biter bitmez de malum cezaevini yıkacağız." Yine bu bağlamda 33 kurşun ile İnsansız Hava Araçları (İHA) ve F16'ların Uludere'de saçtığı dehşet arasında illiyet kurmak abes sayılır. Böylece bir ay kadar önce Mustafa Muğlalı adının Van'ın Özalp ilçesindeki kışladan silinmesi de geçmişle aktif bir yüzleşmeden çok bir iktidar stratejisinin parçası haline gelir. 33 köylünün katlinin hatırasının devlet katında, medyadaki tabirle 'Erdoğan'ın ricası üzerine' tanınması, yeni katliamların bir prelüdü oluverir.

Erdoğan ve sair devlet ricali, Kürt halkına geçmişte reva görülen türlü eza ve cefayı, aslında tam da Kürt meselesinin kendi iktidarlarında nasıl 'çözüme' kavuşturulduğunu 'dosta düşmana' göstermek için anmakta bir beis görmüyorlar. Öyle ya, Kürtlere her türlü zulmü yaşatan 'ceberut', yahut 'derin' devlet AKP devrinde tarihin çöplüğüne gönderildiğine göre, Kürt meselesinin de nihayete ermiş sayılması, Kürt hareketinin de bu kerameti kendinden menkul demokrasi atmosferinin hakkını vererek haddini bilmesi gerekmez mi? Sözün özü, Kürtlerinin ezilmişliğinin hafızası, Kürtlerin bugün de eziliyor olmaya devam etmeleri gerçeğini gizleyen bir iktidar söyleminin parçasıdır artık. Bu söylemsel strateji çerçevesinde devlet 'Kürtleri'ni zaman zaman hor görmüş ve onlara eziyet etmişse de devlet-millet bütünleşmesinin hayalken gerçek olmasıyla, yani ileri demokrasiye geçişimizle birlikte bu ezilmişliğin bir temeli artık kalmamıştır. Artık devlet yeniden Kürtlerini bağrına basacak müşfik bir baba oluvermiştir.

Yakın tarihe dair bu anlatıda elbette bir siyasal özne olarak Kürtlere, yani Kürtlerin bizzat kendi mücadelelerine yer olamaz. Kürtler olsa olsa, hem döven hem de seven devlet babanın müşfik eline muhtaç bir mağdurlar topluluğu olabilirler, kendi kurtuluşunun öznesi olan siyasal bir topluluk değil. Onların ezilmişliklerinin tarihi, geçmişte ne kadar mağdur olduklarını ve bu mağduriyetlerinin 'nihayet' son bulduğunu ortaya koymak için, yani bugünü ve bugünün iktidar ilişkilerini ululamak için gündeme getirilebilir ancak.

Muktedirlerin denetimindeki 'tarihle yüzleşmede' geçmişin ancak yası tutulabilir, geçmiş acılara hayıflanılabilir, 'keşke ya-

şanmasaydı' denebilir. Ancak geçmiş geçmiştir; bugün geçmişten niteliksel olarak farklıdır; geçmiş felaketlerle 'hesaplaşılıyor' oluşu da zaten bunun delili değil midir? Devlet 'özür' diliyorsa bir şeyler, hem de radikal biçimde değişmiş sayılmaz mı? 12 Eylül'le hesaplaşıyorsak eğer bu mevcut demokrasimizin düzey ve kalitesiyle alakalı değil midir? Sözün özü, bu zihniyet çerçevesinde geçmişle 'hesaplaşmak' kendi başına bugünün muktedirlerini geçmişten azade kılan, onları niteliksel olarak farklılaştırıp meşrulaştıran bir işlev kazanır. Dahası, günümüzde yaşanan facialar dahi bu geçmişin karanlığıyla kıyas edilerek halimize yine de şükretmemiz gerektiği söylenir.

İktidarın başta gelen mazeret imalatçılarından Fikri Akyüz, Uludere'deki katliamın ardından, "Sorumluluk tartışması ayrı bir konu ama ilk kez bir hükümet, 'Vurulanlar terörist değil,' dedi. 90'larda böyle bir itirafta bulunulabilir miydi?" diyerek katliamdan dahi geçmişe kıyasla ne kadar iyi durumda olduğumuz sonucunu çıkarmıyor mu? Böylece geçmişin acıları istisnaileştirilerek, bugün de geçerli olan sömürü ve tahakküm ilişkilerinden azade kılınarak, tekerrürü mümkün olmayan 'benzersiz' hadiseler haline getirilmiş oluyor. Geçmiş felaketler bugünü aklamak ya da bugüne şükretmek için hatırlanır, daha doğrusu hatırlatılır oluyor. Tayyip Erdoğan'a, "Hiçbir devlet halkını kalkıp da kastı mahsusa ile bombalamaz. Geçmişte bu tür şeyler belki yapılmış olabilir ama bizim iktidarımız döneminde böyle bir şeyin olması mümkün değildir," dedirten de bu mantık değil midir?

Sözün özü, günümüzde 'geçmişle yüzleşmek' bugünün tahakküm ilişkilerini haklılaştıran, geçmişin karanlığını vurgulayarak bugünü ululayan bir söylemsel strateji halini almış durumda. Tam da bu bağlamda, geçmişin mücadelelerinin anısı da silikleştiriliyor ve geçmiş ancak pasif biçimde anılacak bir felaketler toplamına indirgeniyor. Mesela, 1990'lar bir daha geri dönülmesi istenmeyecek 'karanlık' ya da 'kayıp' yıllara indirgenip o yıllarda yaşanmış ve bugünden niteliksel olarak çok daha gelişkin mücadeleler unutturuluveriyor. Geçmişte kurbanlar kadar sömürü ve tahakküme karşı mücadele edenler de olduğu ve kurbanların ço-

günun aslında bu ikinciler olduğu unutturulmaya çalışılıyor. Ölenlerin dövüşerek öldükleri es geçiliyor, devletin alicenaplığının eseri olacak bir özürle hatıraları yad edilebilecek pasif kurbanlar oldukları kafamıza kakılmaya çalışıyor. Örneğin, 12 Eylül darbecilerince asılanlar başbakanın paşa gönlü çektikçe meclis grup toplantısında mektuplarını okuyacağı, yani arzu ettiğinde kullanacağı pasif kurbanlar oluveriyor. Oysa Erdal Eren, idam edilmeden önce anne ve babasına yazdığı mektupta, yaşadıklarının onun devrime olan inancını yok edemediğini, aksine mücadele azmini körüklediğini vurguluyor ve ekliyordu: "Zavallı ve çaresiz biriymiş gibi ardımdan ağlamanız beni yaralar." İşte muktedirler geçmişimizi ve ölülerimizi böyle zavallı ve çaresiz gösterip zaptetmeye çalışıyorlar. Mücadeleler silikleştirilip mücadele edenler kurban haline getirilince devlet katından bir 'özür' geçmişle hesaplaşmak adına yeterli addediliyor. Oysa geçmişteki felaketleri yaratan ezme-ezilme ilişkileri ayaktayken dilenmiş (üstelik mesela Dersim vakasındaki gibi ana muhalefet partisini yıpratmak gibi pespaye kaygılarla dilenmiş) bir özrün geçmişle 'yüzleşme' sayılması mümkün mü? Böyle bir özrün özgürleştirici bir potansiyele sahip olması mümkün mü?

Ancak neyse ki mücadele ve direnişlerin, hatta kısmi ya da geçici de olsa zaferlerin hiç bulunmadığı bir yenilgiler kısır döngüsü değil tarih. Tarih 'başka' bir geleceğin ipuçlarını, kısa anlar için de olsa altta kalanların birleşip direnme ve hatta bazen kazanma kabiliyetini gösterdiği gizli kalmış epizodları açığa çıkardığında verebilir ancak. 'Bizim' geleceğimiz, geçmişin bu gizli-kaçak anlarında gizlidir. Dahası ancak 'aktif' bir bellek, 'militan' bir hafıza, geçmişteki felaketleri bugüne dair bir uyarıcı haline getirebilir.

Tarih bugün ve gelecekten bağımsız olmadığı gibi, hafıza da basbayağı bir siyasal mücadele alanıdır. Başka bir gelecek ve başka bir şimdi uğruna mücadele edenler, egemenlerin belleğimiz üzerindeki tahakkümünü kırmaya çalışırlar, çalışmalıdırlar. Çünkü düşman zafer kazandıkça sadece yaşayanların, yani bizlerin hayatını karartmaz, ölülerimize de el koyar. Onların hafızamızdaki imgesini çarpıtır, kendi meşrebince, kendi siyasal emelleri uya-

rınca yepyeni bir kalıba sokar; Deniz Gezmiş'i 'darbeci', Nâzım Hikmet'i 'vatan şairi' yapar. Tarihimizi ve belleğimizi bu küstah düşmanın yağmasına teslim etmemek, ölülerimizin egemenlerin zafer alayında yerlerde sürüklenmesine karşı çıkmak basbayağı siyasal bir görevdir.

Walter Benjamin, tarih üzerine tezlerinde özgürlük mücadelesinin sadece gelecek güzel günler için değil, mağlup kuşaklar için de verildiğini yazar. Benjamin'e göre, işçi sınıfı ve onun mücadelesi için 'gelecek kuşakların kurtarıcısı rolünü' yeterli saymak büyük bir yanlıştır. Zira Benjamin için, tahakküm edenlere karşı nefret de devrimci fedakârlık da "köleleştirilmiş atalarımızın imgesiyle beslenir, torunlarımızın kurtarılması idealiyle değil". Özgürlük ve eşitlik mücadelesi garantisizse, tarihin 'nesnel' yasaları uyarınca zafere ulaşacağı kesin değilse, onun esinleneceği, dayanacağı yegâne şey, 'köleleştirilmiş atalarımız'ın zincirlerini kırmaya cüret ettikleri anlar olacaktır. Boyunduruk altına alınmış, katledilmiş atalarımızın bu köhne dünyada sıkışıp kalmış, zincire vurulmuş ruhlarını huzura kavuşturacak şey devlet ricalinden gelecek bir özür olamaz elbette. Onların kefaretini ödeyebilecek yegâne şey, bu felaketlere gebe dünyanın biz torunlarınca alt üst edilmesidir ancak.

6
'VIETNAM SENDROMU' VE KÜRT SORUNU*

Vietnam Savaşı'na (ya da Vietnamlıların tabiriyle Amerikan Savaşı'na) karşı yürütülen muhalefetin, 20. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vurmuş bir savaş karşıtı mücadele olduğuna herhalde kimsenin itirazı olamaz. Tam da bu sebeple ve teşbihte hata olmaz deyişine sığınarak, Vietnam Savaşı sırasında gelişen savaş karşıtı hareketle başka siyasal ve tarihsel bağlamlarda gündeme gelen ya da gelebilecek barış hareketleri arasında mukayeselere girişmenin pekâlâ faydaları olabilir. Dolayısıyla bu kısa yazı, Türkiye'de onyıllardır süren ve muhtemelen yeni bir evresine girdiğimiz savaş karşısında geliştirmekle yükümlü olduğumuz barış hareketini Vietnam örneğiyle birlikte ele almaya, tartışmaya çalışıyor.

*) *BirGün*, 27 Ekim 2011.

ABD'de Vietnam Savaşı'nı engellemeye dönük toplumsal muhalefet ve mücadelelerin yarattığı siyasal etki, yani savaş sonrasında Amerikan toplumunun yeni askeri emperyal maceralara karşı duyduğu çekince, genelde 'Vietnam sendromu' başlığı altında tarif ediliyor. Vietnam sendromu bu anlamda, Amerikan devletinin bir savaş yürütebilme kabiliyetinin zayıflaması, toplumsal direniş ve muhalefet karşısında akamete uğraması olarak da tanımlanabilir. Vietnam'la oluşan toplumsal tepkinin savaş aygıtını paralize ettiği Vietnam sendromu örneğini ele almak, savaş karşıtı hareketin günümüzde oynayabileceği rol bakımından önem taşıyor.

ABD'nin Vietnam savaşındaki yenilgisi ve bu yenilginin yol açtığı 'sendrom', birbirini tamamlayan üç faktörün etkisiyle meydana gelmişti. Bunlar, Vietnam'daki silahlı direniş, hem Amerika'da hem de dünyanın belli başlı çoğu ülkesinde savaşa karşı oluşan toplumsal muhalefet ve bizzat Amerikan ordusu içerisindeki huzursuzluk ya da sessiz direnişti. Bu üç etmenin bileşimi, ABD savaş aygıtını işlemez kılmakta başarılı olmuştu. İşte Vietnam sendromu da, daha çok bu son iki etmeni ifade eden bir kavram. Bu anlamda 'Vietnam sendromu', ABD askeri gücünü 1973'ten 1989 Panama müdahalesine kadar neredeyse on beş yıl paralize eden belki de en önemli faktördü. Uzun süreli bir emperyal askeri maceranın ABD toplumunda yaratacağı huzursuzluk, açığa çıkarabileceği toplumsal muhalefet ve dünyada da bir hegemon güç olarak ABD'nin meşruiyetini sarsma ihtimali, Amerika'nın askeri müdahale gücünü önemli ölçüde kısmaktaydı. 1989'da Noriega rejimine karşı gerçekleşen Panama müdahalesi ve özellikle de 1991 yılındaki Körfez Savaşı'yla birlikte ABD, Vietnam sendromunun üstesinden geldiği, savaş karşıtı tepki ve muhalefeti paralize edebildiği yeni bir emperyal yayılma devresine girdi. Bundan sonra, 11 Eylül sonrasında tavan yapacak yeni Amerikan müdahaleciliği devrinin, yeni emperyal/militarist hamlenin hikâyesini hepimiz biliyoruz...

Türkiye'ye dönelim. Türkiye'de fasılalarla yıllardır sürmekte olan savaş karşısında etkili, toplum nezdinde görünür, kitlesel bir barış hareketinin yaratamamış oluşumuz savaş aygıtını işleyemez

hale getirecek, onun toplumsal meşruiyetini zayıflatabilecek bir 'Vietnam sendromu'nun oluşma ihtimalini zayıflatıyor. Oysa ülkede son zamanlarda bilhassa asker cenazelerinde giderek daha sık biçimde belli belirsiz ifade edilen kimi tepkilerin ortaya koyduğu üzere, siyasal dilini henüz bulamamış bir 'savaş yorgunluğu' halet-i ruhiyesinin mevcut olduğu pekâlâ söylenebilir. Savaşın anlamsızca uzayıp gitmesinin yarattığı acılar, aslında geniş bir barış hareketinin inşa edilebilmesinin imkânlarının var olduğunu ortaya koyuyor. Oysa milliyetçi hezeyan karşısında toplumsal bir bariyer oluşturacak, Kürtlerin meşru taleplerini 'Batı' kamuoyu nezdinde önce anlaşılır, sonra da sahiplenilir kılabilecek ve savaşın bitmesi, silahların susması için basınç oluşturacak bir savaş karşıtı hareketin eksikliği, Kürt meselesinin tabir caizse 'sünmesi'nde ve savaş halinin devamında belirleyici oluyor. Savaş tercihinin siyasal anlamda 'maliyeti ağır' bir seçenek haline gelmesi, ancak birleşik (yani, farklı siyasal kaygılardan hareket etseler de barışa dönük acil-yakıcı-somut birkaç talep etrafında ortaklaşabilecek kesimleri seferber edebilecek) bir barış hareketinin yaratılmasıyla mümkün. Dostlar alışverişte görsün kabilinden arada bir gerçekleştirilen ve herkesin kendi bayrağını sallamayı ve kendi sloganlarını atmayı görev bildiği eylemler değil, belli bir sürekliliği olan, üzerinde uzlaşılabilecek birkaç taleplik bir hattı ortaya koyan bir kampanyalar bütününe, barış eksenli bir birleşik eylem zeminine ihtiyaç var.

Savaş karşıtı hareket, çoğu kez sanıldığı gibi protesto gösterileri ve kampanyalardan, sivil itaatsizlik eylemlerinden ibaret değil. Hareket savaştan doğrudan doğruya etkilenenleri yani askerleri, asker adaylarını ve asker ailelerini içerebildikçe toplumsallaşır, derinleşir. Bu hususta da Vietnam örneğine geri dönmekte fayda var. Bu dönemde cephedeki askerlerin kolektif ve daha sessiz, 'gündelik' direniş yöntemleri, Vietnam'da Amerikan savaş aygıtını yavaşlatan ve etkisiz bırakan önemli bir faktördü. Ordu içindeki radikalizm, Vietnam sendromunun önemli bir bileşeniydi. Vietnam Savaşı sırasında ordunun motivasyonunun kaybolması, savaşın gayrimeşruluğuna dair görüşlerin askerler arasında

yaygınlaşması, ordu içerisindeki disiplini önemli ölçüde bozan bir etken olmuştu. Asker ailelerinin ve Vietnam gazilerinin yarattığı savaş karşıtı örgütlenmeler de savaşın askerlere sahip çıkma üzerinden savunulan meşruiyetinin sarsılmasında ciddi etkisi olmuştu (*Doğumgünü 4 Temmuz* filmini hatırlayalım). Madalyalarını savaşın manasızlığını ifade etmek için atan ya da iade eden sakat kalmış eski askerler görüntüsü, barış mücadelesinin belki de en etkileyici yönüydü.

Benzer bir durum son Irak Savaşı sırasında da gündeme gelmiş, Iraq Veterans Against the War yahut Veterans for Peace gibi örgütlenmeler barış hareketinde bir hayli aktif konum almıştı. Asker ailelerinin muhalefetiyse (Cindy Sheehan figürü hatırlardadır) savaşın meşruiyetini sorgulamada oldukça etkili olmuştu. Mesela, Britanya'da Military Families Against the War ya da ABD'deki Military Families Speak Out gibi asker aileleri örgütlenmelerinin hedefi, Irak'taki savaşın gerçek sebepleri hakkında kamusal bir soruşturma açılması ve askerlerin ölmesinin ya da yaralanmasının sorumlularının açığa çıkarılmasıydı.

Türkiye'de geniş katılımlı bir savaş karşıtı hareketin önemli bir bileşeni olabilecek ve savaşın insan kaynaklarının kurutulmasında etkili böylesi örgütlenmelere sahip değiliz. Aslında, yukarıda da değinildiği üzere, hele hele son zamanlarda, savaşın sürmesine tepkilerini bir biçimde ifade etmeye çalışan, yakınlarının ölümünü milliyetçi kalıplarla açıklamakla yetinmeyen, yetinmek istemeyen insanların tepkilerine şahit olduk, oluyoruz. Alttan alta genç insanların bu savaşta neden kaybedildiğine dair bir hayıflanma, hatta sorgulama yayılıyor. Kayıplar ya da askerlik süresince erlerin uğradığı kötü muamele daha fazla sorgulanıyor, eleştiriliyor. Genelkurmay tam da bu gizli, henüz açığa çıkmamış, daha kendi dilini bulamamış 'muhalefet'le karşı karşıya geldiği için 'bölgede' giderek daha fazla profesyonel kuvvetlerle iş görmeyi amaçlıyor. Tam da bu sessiz, bu dilsiz ve gizli 'muhalefet'i açığa çıkarmak, kışkırtmak, ona siyasal bir dil vermek gerekiyor.

Savaş aygıtını işlemez kılmanın yolu yerli bir Vietnam sendromu yaratabilmekten geçiyor. Bunun için de Batı bölgelerinde ge-

niş toplumsal kesimleri seferber edebilecek, uzayıp giden savaşın yarattığı yorgunluk ve huzursuzluğa siyasal ifade kanalları oluşturmak gerekiyor. 'Sen ben bizim oğlan/kız' solculardan ibaret olmayacak, anlaşılır ve makul bir talepler zemininde daha geniş kesimleri harekete geçirebilecek kapsayıcı bir barış hareketi acil bir ihtiyaç. Barışın bizim de meselemiz olduğu, barışın ancak solun birleşik bir savaş karşıtı muhalefet kışkırtabilmesi ve inşa edebilmesiyle gerçek bir seçenek haline gelebileceğini unutmamalıyız. Aslında söylemeye gerek olmamalı ama barış, ara sıra gündeme gelen 'açılımlar'a, egemenlerin kaprislerine, hele hele devlet aklına bırakılamayacak kadar ciddi bir iş.

7
YANLIŞ BAYRAKLAR ALTINDA...*

'Sol liberalizm' eleştirisinin, sola dışsal bir döneklik meselesine indirgenerek çoğu zaman sadece bir iç konsolidasyon vesilesi sayılmasını ciddi bir sorun saymak gerek. Sol liberalizme dair yazılıp çizilen onca şey arasında önemli olan, sol liberalizmin hâkim sınıfın şu ya da bu kesimine 'ilericilik', 'demokratiklik', 'millilik' gibi hasletler atfederek, onun yanına yamanma, mücadelesini hâkim sınıfın o ehven-i şer addedilen kesimin mücadelesine bağımlı kılma tutumuna bir örnek olmasıdır. Yani, 'sol liberal' olarak tanımlanan pozisyona dönük her eleştiri buradan hareket etmelidir.

Ancak esas mesele, sosyalist hareketin siyasal ve ideolojik bağımsızlığı olarak değil de 'döneklik' ve 'ihanet' şeklinde tanımla-

*) *BirGün*, 3 Kasım 2010.

nınca musibetten 'ders' çıkarmak mümkün olamıyor. Sol liberallerin günahı 'AKP'ye satılmışlık' olunca sosyalist hareketin erdemi de AKP'ye karşı olmak oluyor. Oysa anti-kapitalist sol tutumu sol liberal bir pozisyondan ayıran temel unsur, AKP karşıtı olup olmamaktan ziyade, bağımsız bir sosyalist siyasal alternatif inşa etmeyi hedefleyip hedeflememek meselesidir. Sosyalist hareketin hedefi, AKP'ye karşı bir siyasal-kurumsal alternatif yaratmak, AKP'ye karşı bir muhalefet odağı oluşturmak değil, elbette bu işlevi de görecek anti-kapitalist bir siyasal-toplumsal alternatifi bugünden yarına inşa etmektir. Ancak sol liberalizm eleştirisi AKP muhalifi olup olmamak bağlamında tartışılınca bu temel mesele talileştirilmiş oluyor ve sol liberalizme simetrik yanlışlar uç verebiliyor. Bunlardan belki de en tedirginlik verici olanı, AKP karşıtlığı adına CHP'ye karşı hayırhah bir eğilimin sosyalist saflarda utangaç biçimde de olsa yaygınlaşmasıdır. Elbette söz konusu olan ete kemiğe bürünmüş bir siyasal pozisyon değil. Sosyalistler arasında kimse açık açık CHP ile AKP karşıtı bir blok oluşturmak gibi bir konumu savunmuyor. Ancak referandum sonuçları üzerinden lafı çokça edilen ve memleketin siyasal haritasının 'yüzde 60 milliyetçi muhafazakâr sağ ile yüzde 40 sol' arasında bölünmüş olduğu tespiti, böylesi bir eğilime, daha doğrusu böylesi bir algıya kapıyı aralıyor.

Parti içerisinde bir sol muhalefetin basıncıyla değil de bir 'saray darbesi'yle genel başkan olan Kılıçdaroğlu'nun seçime dair kaygılarla dillendirdiği ve son günlerde sınırları açıkça belli olan 'sol popülist' söylem, sosyalistler arasında bir kafa karışıklığına sebep olabiliyor. Ecevit'e öykünen bu söylemin 1970'lerdeki gibi örgütlü işçi sınıfı hareketinin gücüne ya da sosyalist hareketin etkisine yaslanmadığını, bu anlamda altının boş olduğunu söylemeye gerek bile yok. Aslında Kılıçdaroğlu'nun 'sol popülizm'i CHP'ye Avrupai bir sol liberal cila çekmeyi hedefliyor. AKP karşısında daha 'demokratik', daha 'sivil' bir CHP'nin daha etkili olacağı gibi taktik bir hesaba dayanıyor. Ancak Baykal tipi koyu milliyetçi-devletçi söylemin parti içerisinde kısmen dahi geri çekilmesi, sosyalistler arasında AKP karşısında CHP'ye daha hayırhah

yaklaşma eğilimini yaratabiliyor maalesef. Sanki yeni bir Milliyetçi Cephe hükümeti karşısındaymışızcasına 1970'lerin yüzde 40'ıyla bugünün yüzde 40'ı arasındaki sınıfsal, siyasal, ideolojik devasa farklar, kırk küsür yılda yaşanan muazzam sosyal dönüşümler hızla es geçilebiliyor.

Referandum sürecinde ısrarla kendi 'hayır'larının diğer düzen içi 'hayır'lardan esastan farklı olduğunu haklı olarak vurgulayan çevrelerce referandumda bu yönde oy kullanan yüzde 40 küsürün 'sol' olarak değerlendirilmesi böyle bir algının açık bir emaresi. Oysa sosyalist hareketin birinci planda 'hedef kitlesi'ni oluşturanların bu yüzde 40 olduğunu söylemek, sosyalist 'hayır' ile düzen içi sair 'hayır'lar arasındaki ayrım çizgisini muğlaklaştırmak, ortada sanki henüz şekilsiz de olsa AKP karşıtı ortak bir 'hayır cephesi' varmış intibası yaratmak anlamına gelmez mi?

Somutlamakta yarar var: Eğer 'öncelikli' hedef kitleniz bu yüzde 40 ise, yani bu kesimden 'anlamlı parçalar koparmak' sosyalist hareketi büyütmeye dönük temel yöneliminizse siyasal öncelik ve stratejiniz de buna göre şekillenir. İster istemez bu yüzde 40'ın önceliklerini, hassasiyetlerini siyasal eylemliliğinizde evleviyetle hesaba katmak durumunda kalırsınız. Mesela, temel yönelimi yüksek öğretimin neo-liberal temelde yeniden yapılandırılmasına karşı kitlesel, militan bir karşı duruş örmek olması gereken öğrenci muhalefeti bu hassasiyet ya da öncelikler dolayısıyla pekâlâ türban/başörtüsü meselesine sıkışabilir. Siyasal saflaşma ilericilik-gericilik, AKP yandaşlığı-karşıtlığı ekseninde tanımlanırsa 1980 yıllarla başlayan ve giderek yüksek öğretimin bütün yapısını dönüşüme uğratan ticarileşme/piyasalaşma süreci, AKP'nin üniversiteye el koyması şeklinde tarif edilir olur. Üniversitede kadrolaşma elbette önemli bir sorun; ancak öğrenci muhalefetinin kendini AKP, daha vahimi türban karşıtlığı üzerinden tanımlaması, onu olsa olsa mevcut kamplaşmada şu ya da bu kesimin mızrak ucu haline getirme tehlikesini barındırır.

Burada kısa bir parantez açalım: Piyasalaşma derken kastedilen sadece bir 'parasız eğitim' meselesi değil, kitle üniversitesinin hem işlevi hem de iç yapılanışı itibariyle prekarya üreten bir fab-

rikaya dönüşme sürecidir. Bizim meselemiz üniversitelerin 'AKP'nin arka bahçesi' olup olmamasından öte üniversitelerin bir dizi yenilginin sonucu olarak çoktan sermayenin arka bahçesi haline gelmiş olmasıdır. Dolayısıyla, yüksek öğrenimin piyasalaşması meselesini ele alırken esnekleşen emek piyasasında öğrenci gençliğin 'stratejik' konumundan (staj, Batı'da MCİş olarak da adlandırılan güvencesiz ve esnek çalışma formları, bursiyer-çalışan olmak, vs.) performans kriterlerinin hakim olduğu ve giderek yoğunlaşan eğitim temposuna kadar uzanan bir genişlikte düşünmek gerekiyor. Emekçi olmak ile öğrenci olmak arasındaki eskiye has katı ayrım berhava olurken bu iki hal dolayımında gençlik muhalefetinin potansiyellerini yeniden düşünmek elzem. Ancak ana başlık 'AKP'ye meydan okumak' olarak belirlendiğinde 'esas mesele' de güme gitme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor. Öğrenci hareketinin siyasal müdahalesinin ekseni 'piyasalaşma' değil de AKP karşıtlığı ya da 'gericilik' olduğunda, siyasal öncelikleri Kemalizm-laiklik ekseninde şekillenen güçlerle öğrenci muhalefeti arasındaki farkların geniş kitleler nezdinde silikleşmesi ciddi bir risk olarak gündeme geliyor. Böylece mevcut siyasal saflaşmaları geçersizleştirecek şekilde toplumu yeni ve başka bir biçimde saflaştırma iddiasından, yani devrimci siyasal müdahalenin temel bir öğesinden feragat edilmiş oluyor.

Tekrar etmekte yarar var: Sosyalist hareket dahilinde 'CHP kuyrukçusu' bir eğilim olduğundan bahsetmek elbette mümkün değil. Ancak yukarıda anılan yüzde hesaplarının farklı kesimlerce sahiplenilmesi, 'AKP karşıtlığı' adına CHP'ye, hiç değilse Kılıçdaroğlu CHP'sine hayırhah bir tutumu da ele veriyor. Üstelik benzer yüzde hesapları başka alanlara da sirayet ediyor. Öğrenci muhalefeti içerisinde ciddiye alınması gereken bir geleneği ve birikimi temsil eden bir grubun YÖK karşıtı bildirisinde, "Referandum öncesi doğrudan AKP tarafından yapılan anketlerde üniversite öğrencilerinin yüzde 70'e yakının hayır oyu vereceği belgelenmişti. İşte, üniversite AKP için bu yüzden tehdit, işte bu yüzden üniversite bu ülke için gerçek bir umut" ifadelerine yer verilmesi, üniversitelerde temel direniş çizgisinin piyasalaştırma de-

ğil, 'AKP'ye hayır' demekten ibaret olduğu gibi bir izlenim yaratıyor. Açıkçası, böylesi bir tutum sol liberalizm eleştirisinden temel dersi almamış olduğumuzu ortaya koyuyor. Sol liberalizmle ayrım noktamız sosyalist hareketin siyasal, ideolojik ve elbette örgütsel bağımsızlığı temelinde tarif edilmeyince dönüp dolaşıp, müesses nizamın şu ya da bu kanadına ehven-i şer muamelesi yapar hale geliyoruz. Siyasal öncelik ve yönelimimiz de bu minvalde belirlenmiş oluyor. Oysa sol liberalizmle düşünsel hesaplaşmanın manası bir yanlış bayrağı bırakıp bize ait olmayan bir başka bayrağı yükseltmek değil, kendi bayrağımıza daha sıkı sarılmak iradesini gösterebilmektir.

8
'AKP KARŞITLIĞI' YA DA SİYASETİN MİSTİKLEŞTİRİLMESİ*

BirGün'de 3 Kasım tarihinde yayınlanan Foti Benlisoy imzalı yazıya, 5 Kasım'da yine *BirGün*'de iki yazıyla karşılık geldi. Adnan Bostancıoğlu ve Ulaş Özen'in yazıları, temel olarak aynı noktadan bir eleştiri geliştiriyordu: Benlisoy'un yazısı, neo-liberal kapitalizme karşı mücadeleyi, onun siyasal taşıyıcısı durumundaki AKP'ye karşı mücadeleden ayrı tutuyor, böylelikle de mücadeleyi siyasal bağlamından kopardığı için onu 'soyut' ve 'mistik' bir süreç olarak tarif etmiş oluyordu. Bu, 'siyaseten hiçbir şey söylememe'ye denk düşüyordu. Türkiye bağlamında düşünüldüğünde neo-liberalizme karşı mücadele, AKP'ye karşı mücadeleden ayrı tutulamazdı.

*) Yazarın Ahmet Bekmen'le birlikte kaleme aldığı bu yazı, 9 Kasım 2010 tarihli *BirGün*'de yayınlanmıştır.

Bu yazı, yapılan bu eleştiriden hareketle, sosyalist solun izlemesi gereken stratejiyle ilgili iki farklı yönelimin hatlarını ortaya koymayı ve bunları tartışmayı hedefliyor.

Eleştiriler doğrultusunda sorulması gereken temel soru şudur: Neo-liberalizme karşı yürütülecek mücadele, AKP'ye ve onun temsil ettiği ideolojiye karşı yürütülecek siyasal ve ideolojik karakterli bir mücadeleyle eş tutulabilir mi? AKP'nin neo-liberal kapitalizmin taşıyıcı siyasal öznesi olduğuna aklı başında hiçbir solcu itiraz etmez elbette. Fakat bu tespit yapıldıktan sonra, neo-liberalizme karşı yapılacak muhalefeti AKP'ye karşı yapılacak muhalefetle eşlemek ne kadar doğrudur? "Neo-liberalizmin taşıyıcılığını AKP yapıyor + AKP dinci-muhafazakâr bir parti –öyleyse- dinci-muhafazakârlığa karşı mücadele = neo-liberalizme karşı mücadele" formülü üzerinden siyaseti âdeta kısa devreye tâbi tutmak ne kadar doğrudur? Bizce değildir.

Kapitalizmin siyasal taşıyıcılarını hedef almak, onların özgün söylem ve pozisyonlarını dikkate alarak siyasal ve ideolojik bir mücadele yürütmek siyasal mücadelenin elbette olmazsa olmazıdır. Zaten kimse "boşverin AKP'yi" demiyor; sosyalist siyasette salt 'AKP karşıtlığı' temelli bir tutum ve algı eleştiriliyor. Bu olmazsa olmazları akılda tutarken unutulmaması gerekense, kapitalizme karşı geliştirilecek muhalefetin temel öznelerinin toplumsal mücadele alanlarından türeyeceğidir.

Toplumsal mücadele ve direnişlerden neşet ettiği için kapitalizme karşı mücadele 'mistik ve soyut' değildir. Toplumsal alanlar içerisindeki gerçek öznelerin gerçek ezme-ezilme ilişkileri üzerine bina edilir. Bu, bu ilişkilerin siyaset-dışı oldukları anlamına gelmez. Tam aksine, sosyalist siyasetin başlıca görevi, siyasal değilmiş gibi, 'doğalmış' gibi kurulan bu toplumsal ezme-ezilme ilişkilerinin aslında siyasetin konusu olduklarını ortaya çıkarmaktır. Sosyalistler için siyasetin esas mevzii burasıdır. Burasıyla temas kurulmadan yapılacak bir siyasal ve ideolojik mücadele, sosyalist siyaseti burjuva siyasetinin dehlizlerine çekmekten ve orada debelenmeye mahkûm etmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Bu bağlamda asıl 'mistik ve soyut' olan, toplumsal hareketler üzerine oturmayan, bunlarla rabitasını kurmamış bir sosyalist argümanlar ve projeler bloğunu, burjuva siyasal argümanlar ve projeler bloğuyla kafa kafaya tokuşturmaya kalkışmaktır. 'Mistik ve soyut' olan, toplumsal mücadeleler içerisinde kökleşmeye dayalı bir inşa stratejisine sahip olmaksızın iktidar partisine karşı 'geniş' muhalefet cepheleri örmeye soyunmaktır. Her türlü sosyalist stratejinin kalkış noktası müesses partilere ve 'büyük' siyasetin aktörlerine dair senaryolar üretmek değil, somut ezme-ezilme ilişkilerini aşmaya yönelik direniş pratiklerini hayata geçirmeye cüret etmektir. Siyasal aktörlerle yapılan mücadele ve cebelleşme, ancak ve ancak bu mücadele hattının bir uzantısı olduğu anda anlamlı hâle gelir. Somutlarsak: Anti-kapitalizm 'soyut', AKP karşıtlığıysa 'somut' bir siyasal tutum değildir. AKP'ye muhalefet ancak anti-kapitalist bir temelde anlamlandırılabilirse somut bir devrimci siyasal tutum halini alır.

Sosyalist siyaset ve eleştiri somut ezme-ezilme ilişkilerinden hareket etmeyince, mevcut iktidarın eleştirisinin anti-kapitalist bir kalkış noktası olmayınca yapılan analizlerde 'mistifikasyon' kaçınılmaz oluyor. Örneğin Ulaş Özen yazısında, "cemaat-tarikatların etkinliğinin artmasına, gündelik hayatın İslami referanslar doğrultusunda düzenlenmesine varan topyekûn bir İslami istikamete tavır alınmaksızın düzene karşı mücadele yürütülmesi de piyasacılığa karşı çıkılması da mümkün değildir" diyor ve ekliyor: "Piyasacılık bugün gelişen İslami hegemonya çerçevesinde ilerlemekte, onun sağladığı olanaklarla yaygınlaşmaktadır." Burada kelimenin gerçek anlamıyla 'mistik' bir belirlemeyle, yani gerçekliğin baş aşağı çevrilmesiyle, somut olanın gizemlileştirilmesiyle karşı karşıyayız.

Şöyle ki: Sosyal devletin neo-liberal siyasalarca aşındırılan yeniden bölüşüm mekanizmalarının yerini dinin, patriyarkal ailenin, etnik aidiyet temelli dayanışma biçimlerinin doldurduğu, bu sürecin çeşitli 'kimlik politikaları'nın yükselişine yol açtığı tespiti herhalde son yirmi yılı aşkın bir süredir yazılmakta ve dillendirilmekte. Hak temelli sosyal dayanışma aşındıkça olu-

şan boşluğu doldurmak maksadıyla müesses siyasal aktörler aileye, dini değerlere ve dayanışmaya giderek daha fazla vurgu yapar hale geliyorlar. Yani toplumsal muhafazakârlaşma Türkiye'ye has bir durum olmadığı gibi, esas itibariyle sermayenin emekçilerin toplumsal-siyasal kazanımlarına karşı sürdürdüğü küresel saldırının adı sayılması gereken neo-liberalizmin dolaylı bir ürünü. Özen'e göreyse ilişki tam tersi istikamette: 'Gericiliğin' önünü açan piyasalaşma değil, piyasalaşmanın yani neo-liberalizmin önünü açan 'gericilik' âdeta. Dini yaratan toplumsal koşulların eleştirisinden dinin eleştirisine, Marx öncesi vülger materyalizme geri dönüyoruz böylece.

Bu konuda örnekleri çoğaltmak mümkün maalesef. Mesela Öğrenci Kolektifleri'nin çıkarttığı Üniversiteli gazetesinde yayınlanan "Fethullah Gülen üniversitelerde nasıl örgütleniyor?" adlı yazıda, başlıktaki soruya 'kadrolaşma' ve 'taban örgütlenmeleri' dışında şu cevap veriliyor: "İkinci yöntem ilköğretimden başlayarak eğitimin tüm alanlarının paralı hale getirilmesi, böylece eğitim hakkı elinden alınan yoksulların burs, yurt, cemaat evleri gibi olanaklar ile cemaate muhtaç bırakılmasıdır." Bir kez daha vahim bir 'tersine çevirme'yle karşı karşıyayız. Bu kez de cemaatler ya da tarikatlar neo-liberalizmin açtığı imkânlardan istifade etmiyor da piyasalaşma/ticarileştirme Fethullahçıların önünü açmak için devreye sokulan bir 'yöntem'e indirgeniyor.

Bu soyut bir 'yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan' tartışması değil elbette. Siyasal hatta ve önceliklere dair stratejik bir tartışma. Meseleyi şöyle özetlemek mümkün: Eleştirdiğimiz ve örneklerini verdiğimiz tutuma göre neo-liberalizmle mücadelenin yolu 'gericilik'le mücadeleden geçer. Oysa bize göre toplumsal muhafazakârlaşmayla mücadelenin yolu neo-liberalizmle mücadeleden geçer, tersi değil.

Sosyalist hareketin toplumsal ardalanının bu memlekette ne denli daralmış olduğunu sürekli olarak hatırlamakta yarar var. Hal böyleyken iktidar partisine karşı muhayyel 'güçlü muhalefet cepheleri' ya da 'odakları' inşa etmekle kendimizi avutabiliriz elbette. Ancak doğrusu ihtiyacımız olan şey, sosyalist hareketin toplumsal

mücadeleler içerisinde yeniden derlenmesinin önünü açacak bir inşa perspektifine sahip olmaktır. Yani sosyalist yeniden yapılanmanın hattını mistik ve muhayyel mega-mücadelelere değil, küçük ama gerçek toplumsal mücadele deneyimlerinin biriktirilmesi, koordine edilmesi ve siyasallaştırılması üzerine bina etmeliyiz. İhtiyacımız olan şey, referandum sonuçlarından yola çıkarak 'hayır'cı yüzde 40'a muhayyel bir sol potansiyel atfetmekten ziyade, neo-liberal kapitalizmin çok çeşitli alanlarda yarattığı toplumsal tahribatın ortaya çıkardığı ve referandum sonuçlarıyla pek de ilintili olmayan toplumsal coğrafyayla ilişkilenmek ve buradan anlamlı bir toplumsal güç kazanmaya çalışmaktır.

Şöyle basitleştirelim: Köylülerin küresel gıda şirketleri karşısındaki mücadelesini, su hakkını şirketlere kaptırmamayı hedefleyecek bir kent yoksulları hareketini, küresel kapitalizmin krizi karşısında sosyal hak taleplerini yükselten örgütlü işçi muhalefetini hedefleyerek mi yoksa türban-tarikat-gericilik üzerinden muhalefet yaratarak mı anti-kapitalist ve anti-emperyalist bir hat yaratmış olacağız? Hangisi mistik ve soyut?

Biraz daha açmakta yarar var: Çokça anılan 'AKP'ye karşı muhalefet', eğer AKP'nin her türlü toplumsal-sınıfsal meseleyi kültürel kodlar içerisinde anlamlandırıp tanımlayan ve bu anlamda da sınıfsal-toplumsal sorunları depolitize eden, görünmez kılan muhafazakâr popülizmini yeniden üretecekse vay halimize! AKP'nin iktidarı boyunca yaptığı şey, sınıfsal-toplumsal eşitsizlikleri kültürelleştirerek kendisini 'millet'in otantik değerlerinin temsilcisi olarak sunması oldu. AKP'ye ve onun toplumu muhafazakârlaştıran hegemonyasına karşı verilecek mücadele işte bu sebeple AKP'nin beslendiği kültür temelli ve özcü bu ikili karşıtlıklara dayalı söylemi berhava eden, boşa çıkaran başka bir saflaşmayı gündeme getirmeli. AKP'ye karşı muhalefetin odağı onu iktidarda tutan bu hegemonik bloğu çatırdatan, onun iç çelişkilerini açığa çıkartan bir eksene sahip olmalı. Özcesi bu bloğun içerisindeki derin sınıfsal eşitsizlikleri açığa vurmaya imkân verecek bir politik strateji ve dil oluşturulmalıdır. Yoksa türban-gericilik eksenli bir muhalefetin götüreceği yegâne yer, bugün AKP'de ama ya-

rın başka bir sağ-muhafazakâr partide temsil edilebilecek bu toplumsal bloğun sola yabancılaşmasını pekiştirmektir.

AKP'ye ilericilik-gericilik ekseninde gelişecek bir muhalefet, muhafazakâr-liberal tutumun tam bir ayna görüntüsü niteliğinde olacaktır. İkisi arasındaki fark, ilericilerle gericilerin yer değiştirmiş olmasıdır. Fakat metod aynıdır. Türkiye'deki toplumsal-siyasal yarılma 'ilericilik-gericilik' çerçevesinde yapılmakta, böylelikle de sınıfsal tahlil ikincil kılınmaktadır. Yok olan, görünmez kılınan, kültürel ve siyasal tahlillerin laf kalabalığında silikleşen sınıfsal pozisyonlara dayalı bir analiz ve eleştiridir.

Tartışmamız fezada cereyan etmediğine göre, uzak yakın kimi uluslararası örneklere başvurmakta da yarar var. Siyasal mücadeleyi iktidardaki şu ya da bu partinin devrilmesine, ona karşı mücadeleye odaklamanın sosyalist hareketi ne gibi açmazlara sürüklediğine dair misaller bunlar. Örneğin ABD'de, küreselleşme-karşıtı muhalefet içerisinde toparlanmaya başlayan solun Bush'u iktidardan uzaklaştırmaya kilitlenmesi ("anybody but Bush"), onun Demokrat Parti'nin bir eklentisine dönüşmesine yol açmıştı. İtalya'da Berlusconi'yi ne pahasına olursa olsun iktidardan uzaklaştırma çabası, İtalyan radikal solunun siyasal haritadan neredeyse silinmesine yol açan bir sürecin önünü açmıştı. Kıssadan hisse: Neo-liberalizme ve onunla birlikte gündeme gelen otoriterizme karşı mücadele, şu ya da bu iktidara 'muhalefete' indirgenirse sosyalist hareket esbab-ı mucibesini de yitirmiş olur.

Türkiye'de sosyalist hareketin anti-kapitalist perspektifinin zayıf oluşu ya da zaman içerisinde zayıflamış olması, bir 'kopuş' mantığını öne çıkarmaması ve bu anlamda gündelik siyasal/toplumsal müdahale ile sosyalist toplumsal dönüşüm hedefi arasında bağ kuramaması çoğu zaman onun esasında apolitik bir pragmatizme teslim olmasına yol açıyor. Böylece sosyalist sol son yıllarda her önemli siyasal dönemeçte örgütsel ya da siyasal bağımsızlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor, hâkim siyasal saflaşmaların yörüngesine sıkışarak ayırt edici iddiasını kaybediyor. Oysa sosyalistler için siyaset, Alain Badiou'nun deyimiyle, "hâkim düzen tarafından bastırılmış olan yeni

bir ihtimali açığa çıkarmaya dönük, belli ilkeler etrafındaki kolektif eylemdir". Bu anlamda sosyalist siyasetin, nihayetinde müesses nizamın güç ve siyasal söylemlerine yaslanan ya da bunları şu ya da bu adla da olsa yeniden üreten 'reel politikçilik'le bağı yoktur. Dolayısıyla sosyalist hareketin hedefi, AKP'ye karşı mevcut (burjuva) kurumsal siyaset düzleminde bir 'alternatif' yaratmaya indirgenemez. Mesele, kapitalist nizamın bastırdığı başka bir 'ihtimal'in bizzat ezilenlerin eylemleri içerisinde filizlenmesinin önünü açmaktan ibarettir.

9
SOSYALİSTLER VE SEÇİMLERE DAİR BAZI HATIRLATMALAR*

Yavaş yavaş seçim sath-ı mailine giriyoruz. Sosyalistler arasında bir süredir ağır aksak da olsa cereyan eden ve giderek hararet kazanmaya başlayan tartışmalar, bu seçim döneminde de esas itibariyle Kürt ulusal hareketinin desteklediği bağımsız adaylıkların sürece ana rengini vereceğini gösteriyor. Şimdiden bağımsız aday adaylarımız arz-ı endam etmeye başladı; çeşitli isimler etrafında yapılan spekülasyonlar ise giderek hız kazanıyor. Önümüzdeki ayları, seçimleri tartışıyoruz derken hangi aday adaylarının tercihe şayan olduğu üzerinden fikir yürüterek geçireceğimiz aşikâr.

Bu süreçte sosyalist hareketin temsili kurumlarla ilişkisinin nasıl kurulması gerektiği, sosyalistlerin parlamentoya girmele-

*) *sdyeniyol.org*, 9 Mart 2011.

rinin hangi koşullarda anlamlı olacağı gibi meselelere hemen hiç kimse değinmiyor ne yazık ki. Seçimlere katılmanın ve parlamentoda yer almanın sosyalistler açısından toplumsal mücadelelerle bağ kurma ve yeni direnişleri kışkırtmak, yani bütünlüklü bir inşa faaliyeti açısından ne anlam taşıyabileceğine ilişkin analizlere rastlamak iyice güçleşti. Seçimlerin örgütsel inşa açısından mı, sosyalist hareketin birliği açısından mı, belli bazı mücadeleleri öne çıkarmak açısından mı yoksa emekçiler için yakıcı kimi acil-geçişsel talepler etrafında yaygın bir ajitasyon çalışması bakımından mı önemsenmesi gerektiği konusunda en ufak bir tartışma mevcut değil. Seçimlere katılmanın yegâne gayesinin birilerini seçtirmek olduğu şeklindeki totolojinin esiri olmuş haldeyiz.

TEMSİLİYET VE TOPLUMSAL MÜCADELELER

Artık parlamentoda yer almak âdeta bir fetiş haline geldi. Nasıl bir mecliste, hangi mücadelelerin sözcülüğüne soyunarak ve ne için yer alınacağı gibi sorular ya sorulmuyor ya da genelgeçer sözlerle geçiştiriliyor. Bu tutum meclise kendinde bir değer atfetmek ve aslında tam da siyasal eylemin merkezini devletin temsili kurumlarında görmek anlamında problemli. Kısacası, koşullar ne olursa olsun, mecliste bulunmak kendi başına bir değer olarak karşımıza çıkarılıyor.

Böylece kitle mücadeleleriyle temsili kurumlar arasındaki ilişki neredeyse tersine çevrilmiş oluyor. Sanki solun mecliste yer bulmasını sağlayan aşağıdaki mücadelelerin belli bir gelişkinliğe ve yetkinliğe ulaşmış olması değil de tam aksiymişçesine. Bu tutum temsili kurumlarda yer almaya atfedilen 'kurucu' rol açısından karakteristik. Parlamento kitle mücadelelerinin bir kürsüsü olmaktan ziyade bu mücadelelerin bizzat ve bilfiil yaratıcısı olarak karşımıza çıkıyor artık. Bu bakımdan sosyalist hareketin mecliste var olmaması, yani 'siyasetin kurulduğu alanda' yer bulamaması temel mesele haline getirilmiş oluyor.

Dolayısıyla, solun inşası önemli ölçüde parlamenter faaliyete katılma meselesine indirgeniyor.

Ancak bu kolektif amnezi devrinde maalesef hatırlatmaya gerek var: Seçim süreci sosyalistler açısından toplumsal direnişlerin ve sınıf mücadelesinin bir uzantısı olmalıdır. Yani seçim sonrasında bu mücadeleler açısından daha donanımlı, daha hazırlıklı olunmasını sağlayacak şekilde sosyalist hareketin inşasına katkıda bulunmalıdır böylesi süreçler. Bu boyutu hafife alarak esas olarak temsiliyeti öne çıkarmak, toplumsal ve siyasal güç ilişkilerinde anlamlı bir ağırlık olmadan temsili mekanizmalara bir anlam yüklemek, arabayı atların önüne koşmak anlamına gelir. En elverişsiz şartlarda dahi kurumsal temsiliyete toptan sırt çevirmek elbette yanlıştır. Ancak öncelikli olan hareketin mücadele kapasitesini artırmak ve onun gerektirdiğinden daha fazla bir temsiliyete de sıvanmamaktır. Aksi takdirde toplumsal mücadeleler ve sosyalist hareketin siyasal kapasitesi ile kurumsal temsiliyet arasındaki bağlantı kopar. Seçimlere dair taktikler elbette farklı olabilir. Ancak dikkat edilmesi gereken şey, yönelimin kurumsal çerçevede temsile odaklanmasındaki sorundur.

Bu bağlamda esas vahim olan, geçtiğimiz seçimlerde sosyalist hareketin örgütsel yapısının aleyhine gelişen ve kurumsal temsili eksen alan bağımsız aday çalışmasının yarattığı arazlardan ders çıkaramıyor oluşumuz, musibeti bin değil bir nasihat haline bile getiremiyor oluşumuzdur. Söylemeye belki gerek yok ama "vites yükseltiyoruz" derken araba göz göre göre duvara toslamıştır. Bağımsız adaylık sürecinin sosyalist hareketi örgütsel anlamda felç ederek gerçekleşmesinden öte, seçilen adayın, yani Ufuk Uras'ın meclis performansının seçim kampanyasını yürütmüş olanların çoğunca dahi olumlu değerlendirilmediği ortada (seçilemeyen Baskın Oran meclise girseydi neler olurdu düşünmek bile istemiyor insan). Bu durum seçilen şahsın kişisel yetersizliklerinden kaynaklanmıyor elbette. Dolayısıyla da mecliste Ahmet değil de Mehmet olsaydı şeklinde kişiselleştirerek depolitize edilmemesi

gereken bir husus bu. Sorunlu meclis performansının, bazen kavranması güç zigzagların sebebi, meclisteki konum ile toplumsal mücadeleler ve sosyalist hareket arasında bağ olmaması, anlamlı bir temsiliyet ilişkisinin kurulamamasıdır. Toplumsal mücadelelere dayanmayan kendinden menkul adaylık, seçim başarısı gösterse de havada kalmış, altı boş olmanın bedelini sürekli siyasi savrulmalarla ödemiştir.

Aslında Brezilya'dan İtalya'ya bir dizi örnek, kitle hareketiyle temsili kurumlar, amiyane tabirle 'aşağısıyla yukarısı' arasında sağlıklı bir ilişki kurulamadığı takdirde, temsili kurumlarda varlığın aşağıdaki mücadeleleri pekiştirmek bir yana onların gelişimlerine ket vurduğunu, hatta onları gerilettiğini ortaya koyuyor. Elbette ölçek farklı. Yani, mesela Brezilya gibi koca bir ülkede başkan seçtiren Emekçiler Partisi (PT) ile İtalya'da Prodi önderliğindeki merkez sol koalisyonuna katılan Rifondazione gibi bazı olumsuz örneklerle bizim mütevazı bağımsız adaylık serüvenimiz arasında bağlantı kurmak ilk bakışta abartılı görülebilir. Ancak biraz daha yakından bakıldığında, meselenin tam da 'aşağısı ve yukarısı' arasında, mücadeleyle kürsü arasındaki bağın nasıl kurulacağı noktasında düğümlendiği görülebilir. Bu ikisi arasında bir bakışımlılık, bir orantı yoksa, parlamentodaki ya da hatta hükümetteki ağırlık toplumsal ağırlığınızın üzerindeyse, o halde yukarısının ihtiyaç ve gereklilikleri aşağısını kontrol etmeye, yutmaya başlıyor.

Sosyalist hareketin parçalara bölündüğü, kerameti kendinden menkul birleşmelerin yaşanıp az zaman sonra yeni bölünmelere sebep olduğu bu fetret devrinde seçim süreçleri bir derlenme vesilesi kılınabilirdi belki. Sosyalistlerin birlik sürecinin akamete uğradığı, sosyalist hareket dahilindeki hegemonya krizi neticesinde siyasal ve ideolojik savrulmaların arttığı bir dönemde, 'birlik' değilse de birleşik eylem ve diyalog zeminleri için seçim süreçlerinden istifade edilinebilirdi. Ancak son dönemde yaşanan bütün deneyimler bu belki de safça beklentinin tam aksi istikamette gelişiyor. Alelacele gerçekleştirilen seçim ittifaklarının aldığı neticelerin genellikle birbirinden hayal kırı-

cı olması belki de doğal. Son anda gerçekleştirilme ve kotarılma biçimleriyle bu seçim ittifakları beş benzemezin 'fırsat bu fırsat' biraraya geldiği fazlasıyla tesadüfi oluşumlardır, bir kullanımlık oldukları her yanlarından bellidir. Genellikle bu girişimler demokratik bir sürecin ürünü de değildirler, partilerin merkez organlarınca kotarılan diyalog ve pazarlıkların performanslarına göre oluşurlar. Dolayısıyla, bu ittifakların sosyalist hareketi seçimler vesilesiyle toplum nezdinde daha görünür kılma imkânları, ya da sosyalist hareket açısından ileriye kalabilecek bir birleşik zemin oluşturmaları, daha baştan bu geçici, fırsatçı ve bürokratik yapılarıyla sakatlanmıştır âdeta.

Tam da bu sebeple, mevcut koşullarda ve şimdiye kadar alıştığımız pratiklerle kotarılacak bir seçim kampanyasının bir 'üçüncü cephe' ya da mevcut iktidarın otoriter yönelimine karşı bir 'blok' için zemin oluşturması pek mümkün görünmüyor. Üçüncü bir seçenek oluşturmak, karşı hegemonik bir iddiayı öne sürmek, verili kutuplaşma karşısında, toplumu saflaştıran meseleler hakkında temsili kurumlarda bizim de sözümüz yer bulsundan ziyade, aslında hiç konuşulmayan, görünmeyen meseleler etrafında toplumu bir yeniden bölme girişimine soyunmaktır. Bunu yapabilmek için toplumsal meseleyi eksen alan, küresel kapitalist saldırı karşısında aşağıdakilerin somut taleplerini müesses olandan kopuş perspektifiyle buluşturan bir inşa faaliyetinde ısrarcı olmak gerekiyor. Bu anlamda sorun, sesimizin mecliste ya da meclis tv'de çıkıp çıkmamasından öte, sesimizin ve sözümüzün ne olması gerektiğiyle, nerede ve nasıl karşılık bulması gerektiğiyle alakalıdır. Dolayısıyla mesele aslında olmayan hazır kıtaları (Kürtler, Aleviler, emekçiler, kadınlar, vs.) savaş alanına sürecek uygun bir seçim kombinasyonundan çok ötedir.

Seçimler öncesindeki dönemde çeşitli yapılar, örgütler, inisiyatifler toplumsal mücadeleler içerisinde biraraya gelmiş, birlikte yürümüş, deney ve bilgi alış verişinde bulunmuş değilse, toplumsal hareketler içerisinde yan yana gelmek mümkün olamamışsa seçimler için ittifaka gitmek, ittifaka katılanların dahi çok ciddi-

ye almadıkları, 'adet yerini bulsun' diye gündeme getirilen bir tercih olarak kalıyor maalesef. Önemli olan, seçimler öncesinde böylesi bir deneyin içerisinden geçmek, seçim ittifakını böylesi bir karşılıklı öğrenme sürecini bir adım öteye taşıyan bir süreç olarak örmektir. Üstelik mücadele içerisindeki biraraya geliş temelinde gündeme gelecek seçim ittifakının daha demokratik bir karakteri olabilecek, seçim beyannamesinin oluşturulmasından adayların belirlenmesine süreç demokratik organlar çerçevesinde tartışarak oluşabilecektir. Maalesef bir kez daha böylesi bir harmanlanma sürecinin çok uzağındayız. Seçim süreci yine 'son dakika' sürprizlerinin tahribatına açık bir bağlamda gelişecek gibi görünüyor. Hal böyle olunca seçim sürecinin belirleyici ekseni, sosyalist hareketin toplumsal ve örgütsel yeniden inşası, yani seçim faaliyetinin böylesi bir inşa faaliyeti açısından nasıl değerlendirilebileceği değil, meclise nasıl olursa olsun girebilme noktasındaki performans oluyor. İşin esası bu performans da gücü ve toplumsal etkisi nedeniyle bağımsız adaylık kombinasyonlarında ister istemez belirleyici olan Kürt ulusal hareketinin tavır, tercih ve yönelimine bağımlıdır.

Elbette mecliste 'milletvekillerimiz' olsa hiç fena olmaz, hatta oldukça iyi olur. Toplumsal alanda etkin olduğunuz, örgütlenmesinde pay sahibi olduğunuz bir mücadele alanından değişik güçlerle biraraya gelerek gerçekleşen bir temsiliyet ilişkisine kimse karşı olamaz ve anlamlı bulunan bir toplumsal muhalefet pratiğinin mecliste temsili ona güç kazandıracaksa bu konuda tereddüt edilmemelidir. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, solun hiç olmazsa son on yılda edindiği böylesi bir mevzi ve kazanım yoktur. Toplumsal muhalefetin inşası yönündeki çabalar emekleme aşamasındadır. Dolayısıyla sınıf mücadelesine dayanmadan, yani ezilenler ve dışlananlarla organik bir ilişki kurulmadan, bunların temsilciliğine nasıl soyunulabilir, nasıl bir kürsü işlevi görülebilir soruları havada asılı durmaktadır.

Bağımsız adaylık seçimlerde sosyalistlerin seçimlerde başvurabileceği bir taktik olarak elbette değerlendirilebilir. Mesela, aday

çıkarılabilecek her yerde geçtiğimiz dönemde çeşitli mücadelelerin içinde yer almış ya da toplumsal hareketleri temsil eden şahısların, geçişsel niteliği olan belli taleplerden oluşan bir seçim bildirgesi etrafında bir sosyalist partinin adayları olarak seçime girmeleri veya uzlaşılabiliyorsa birkaç farklı sosyalist grubun ortak adayları olarak seçime girmeleri, vs. gibi yollar takip edilebilir. Bu gibi yöntemler çok büyük bir oy artışı sağlamayacaktır belki ama sosyalist hareketin kendini toplumsal hareketlerin içinden inşa etmesi açısından farklı direnişlerle daha yakından ilişkilenme imkânı sağlayacaktır. Seçimden sonra da bu direnişlerin yanında ve içinde yer almaya devam etmek, bir veya birkaç milletvekilinden daha fazla fayda sağlayacaktır sosyalist sola. Ancak maalesef toplumsal hareket ve mücadelelerin temsilcilerinin ya da sözcülerinin öne çıktığı bir seçim sürecine ilişkin bu gibi yöntemler üzerinde düşünmeye, tartışmaya ve eylemeye imkân sağlayacak zaman giderek daralıyor. Dolayısıyla mevcut halde, bağımsız adaylık ister istemez 'kamuoyunca' tanınan 'şöhretler'e dayanmak zorunda olacak gibi görünüyor.

Bütün zorluklara, bütün olumsuzluklara ve bunların yarattığı paralize edici atmosfere karşın seçimlere ilişkin apolitik bir "ben oynamıyorum" tavrı elbette söz konusu olmamalı. Kalan zamanın sınırlılığına rağmen yine de yapılabilecek şeyler yok değil. Önümüzdeki birkaç hafta içerisinde sosyalist solun ağırlıklı bölümünün seçimlere nasıl gideceği belli olacak. Nihai kombinasyon ne olursa olsun sosyalistlerin seçim çalışmalarını mümkün mertebe toplumsal hareket ve direnişler üzerine bina etmelerinin önemini ısrarla hatırlatmak gerekiyor. Ortak bağımsız adaylık kampanyaları söz konusu olacaksa, sosyalistlerin adaylık pazarlığına girmeden esas itibariyle anti-kapitalist yönelimli bir fikri zemini, bir mücadele programını öne çıkarmaları elzem. Böylesi bir mücadele programı, yurttaşlık gelirinden çalışma saatlerinin azaltılmasına, esnek ve güvencesiz çalışmanın ortadan kaldırılmasından işsizliğe karşı mücadeleye toplumsal talepleri geçişsel bir perspektif çerçevesinde örerek anlamlı bir güç inşa edebilir. Yani

isimleri tartışmaktan ziyade mümkün mertebe adaylıkların nasıl bir temsiliyetle belirlenmesi gerektiği ve nasıl bir fikri zeminde hareket etmeleri gerektiği tartışmasını yapmak gerekiyor.

Mesele seçimlerde bağımsız adaylık gibi taktiklerin izlenip izlenmemesi gerektiğine dair bir tartışma değil elbette. Mesele, herhangi bir seçim taktiğinin hangi strateji dahilinde anlam kazandığı. Yani seçimlerden ne beklediğimiz, hangi toplumsal güçleri seferber etmek, hangi mücadeleleri kışkırtmak, nerelerde güç biriktirmek, hangi talepleri yaygınlaştırmak istediğimizle ilgili soruların anlamlı kılabileceği bir tartışma. Bu ve benzer soruları unutursak seçimlere dair elimizde ancak hangi adayın ahalinin tevecc ühüne şayan olabileceğine dair kısır argümanlardan, "o mu bu mu aday olsun" tartışmalarından başka bir şey kalmaz.

10
SOSYALİST HAREKETİN YENİDEN İNŞASINA DAİR NOTLAR*

• Son yirmi yıldır kitle mücadelelerinde, Kürt muhalefeti istisna tutulmak kaydıyla, ciddi bir yükselişin yaşanmamış olması, sosyalist hareketin yeniden yapılanmasını hayli sancılı bir süreç haline getiriyor. Sınıf hareketinin, toplumsal hareketlerin cılızlığı, sosyalist solun yeniden inşası sürecine ciddi sınırlar dayatıyor. Dönemsel ve kısmi kimi yükselişler olsa da bunlar toplumsal ve siyasal gündemi bir ölçüde de olsa belirleyebilecek olgunluğa erişemiyor, kalıcı etkiler yaratamıyor.

Sosyalist solun önemli bir bölümünün kendi gücüyle beklentileri arasındaki açı bir hayli büyük. Bunun sonucunda sosyalistlerin mevcut güç ve olanaklarıyla hiçbir ilgisi olmayan 'büyük'

*) *sdyeniyol.org*, 17 Haziran 2011.

projeler sol kamuoyunda ısıtılıp ısıtılıp yeniden sofraya konuyor, olmayan güçleri birleştirmiş gibi yaparak sol bir 'alternatif' yaratma hevesi bir türlü kırılamıyor. 'Büyük güçler' sahnesinde yeraldığımız zehabıyla ezilenlerin gıyabında 'kamuoyu'na seslenen bir siyasal üslup hâkim oluyor. Oysa ihtiyacımız olan şey, sosyalist hareketin toplumsal mücadeleler içerisinde yeniden derlenmesinin önünü açacak bir inşa perspektifine sahip olmaktır. Yani sosyalist yeniden yapılanmanın hattını muhayyel mega-mücadelelere değil, küçük ama gerçek toplumsal mücadele deneyimlerinin biriktirilmesi, koordine edilmesi ve siyasallaştırılması üzerine bina etmeliyiz.

• Sosyalist hareketin yeniden inşa sürecinde tayin edici eksiklik, yeni mücadele deneyimleri içinde siyasallaşan ve bu yeni deneyimler ışığında kendini teorik/ pratik/örgütsel olarak yenilemeye soyunan yeni bir kuşağın eksikliğidir. Son on yıl içerisinde bir dizi siyasal ve toplumsal mücadeleler yaşandıysa da bunlar yeni bir kuşağın siyasallaşmasına zemin oluşturacak yoğunluğa erişemedi. Sosyalist hareket kamu emekçilerinin sendikalaşma mücadelesi ve öğrenci hareketinden beslenmişse de buralardan çıkan 'kadrolar' bütünlüklü bir yeniden yapılanmanın önünü açacak kesafete varamadı. Dahası, 1990'ların ortalarından itibaren bu iki alan da çoraklaştı. Böylece günümüzde kitle mücadelesi deneyimi olan yeni insanların temayüz edebileceği toplumsal alanların eksikliği bütün ağırlığıyla hissediliyor.

• Yukarıda yazılanlar ışığında: Sosyalist hareketin toplumsal karşılığını yeniden yaratmasının yolu, yeni mücadele deneyimleri içerisinde yer almaktan ve buralarda kökleşmekten geçiyor. Sosyalist hareketin yeniden inşası toplumsal mücadeleler aracılığıyla, toplumsal hareketler vasıtasıyla mümkün olabilecektir. 'Yukarıdan' bir yeniden inşanın imkânları yoktur.

• Sosyalist hareketin yirmi yıllık bir geçmişe sahip olan birlik sürecinin ÖDP deneyiminde zirveye vardıktan sonra çözülmesi, neredeyse hayal kırıklığı hariç anlamlı bir sonuç üretmeden dağılması, yeniden harmanlanmanın, derlenmenin önünde ciddi bir engel oluşturuyor. ÖDP deneyiminin anlamlı bir bilançosu çıka-

rılmaksızın girilecek her birlik süreci, bir önceki dönemin hatalarını daha vahim şekillerde tekrar etmek dışında bir sonuç yaratmayacaktır. Bunca yıllık birlik sürecinden anlamlı dersler çıkaramamış olmamız yeniden baştan başlama imkânlarımızı zayıflatıyor. Buna rağmen sosyalist hareketin farklı kesimlerini pratikte biraraya getiren birleşik eylem zeminleri oluşturma çabasından imtina etmemek gerekiyor.

• ÖDP'de yaşanan parçalanma, solda büyük bir örgütsel dağılmaya tekabül etmiş, sosyalist hareket içerisinde bir cazibe merkezi oluşturacak, derleyici, toparlayıcı bir rol oynayacak bir güç kalmamıştır. Sosyalist hareketin örgütlü kesimlerinde yaşanan bu dağılma halinin bir sonucu olarak örgütlü gündelik siyaset etme pratiklerinden kısmen ya da tamamen uzaklaşmış insanların sayısında ciddi bir büyüme söz konusu. Önümüzdeki süreçte siyasal aygıt/parti deneyimi ve hafızası olmayan eylemci kesimlerle giderek daha fazla karşılaşmamız mukadder görünüyor. Bu kesim sol/ sosyalist kültürel evren içerisinde yer alsa ve dönem dönem gelişen inisiyatiflerde, kampanyalarda saf tutsa, hatta bunların en aktif kesimini oluştursa da sürekli, rutin, örgütlü bir gündelik siyasal faaliyet içerisinde yer almıyor. Bunun sonucunda bu kesimin siyasal enerjisi kesintili ve süreksiz, siyasal angajmanıysa inişli çıkışlı bir seyir arz ediyor.

• Örgütlü yapılardaki dağılma hali, programatik bütünlük arayışını zayıflatıyor. Sol siyaset giderek kampanyaların, STK'ların ya da en iyi ihtimalle birbirinden kopuk mücadele inisiyatiflerinin tanımladığı bir zeminde şekilleniyor. Bu da parçalı, bütünlükten uzak ve stratejik ufku olmayan bir siyaseti, aslında siyasetsiz bir siyasal pratiği yeniden üretiyor.

• Siyasal parti/örgüt fikri toplumsal mücadeleler içerisinde yer alanların, özellikle de gençlerin önemli bir bölümünün zihninde hayli yıpranmış bir kavram. Önümüzdeki dönemde bu fikrin pratik ve moral anlamda daha da erozyona uğrayacağını kestirmek güç değil. Bu bağlamda yakın gelecekte, bir yandan kendisini yüksek siyasetin büyüsüne kaptırmış ve karizmatik şahsiyetler etrafında sosyalist toplumsal dönüşüm iddiasından feragat eden sol

çevrelere rastlayacağız. Diğer yandaysa bu çözülme dalgasını sekterleşip içe kapanarak atlatmaya çalışan yapılara tanık olacağız. Bu iki eğilimin de örgütlü sol siyasetin cazibesini artırma noktasında ciddi zaaflar yaratacağı aşikâr.

• Türkiye sosyalist hareketinin önemli bir arazı, sosyalist toplumsal dönüşüm hedefiyle aktüel siyasal/toplumsal pratik arasında bir 'geçiş' mantığına sahip olmaması, ya da bu iki alan arasında köprüler oluşturmakta zayıf kalması, eskilerin deyimiyle azami program ile asgari program arasına aşılmaz duvarlar inşa etmesidir. Dolayısıyla, ya 'siyaset' vurgusuyla 'reel politik' bir tutum takınılmakta ve egemenler arası mücadeleler mutlaklaştırılıp bunlara yaslanılmakta ya da siyasal içeriğinden (yani, kapitalizmden kopuş perspektifinden) arındırılmış bir toplumsal mücadele ve aktivizm anlayışıyla 'dernekçilik' olarak tanımlanabilecek bir anlayış hâkim olmaktadır. Siyasal aygıtın, 'organik' bir partinin gerekliliği tam da bu hususta aciliyet kazanıyor. Toplumsal mücadelelerle kapitalizmden kopuşu hedefleyen kurtuluşçu iddia arasında bağlantılar kurabilmek ancak siyasal dolayımla mümkündür. Toplumsal hareketlerle komünizmin kurtuluşçu iddiası arasında köprüler kuracak 'organikleşmiş' bir partiye duyulan ihtiyacın anlamı budur.

• Sosyalist hareketin anti-kapitalist perspektifinin zayıf oluşu, bir 'kopuş' mantığını öne çıkarmaması ve bu anlamda gündelik siyasal/toplumsal müdahale ile sosyalist toplumsal dönüşüm hedefi arasında bağ kuramaması, çoğu zaman onun esasında apolitik bir pragmatizme teslim olmasına yol açıyor. Böylece sosyalist sol, son yıllarda her önemli siyasal dönemeçte örgütsel ya da siyasal bağımsızlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor, hâkim siyasal saflaşmaların yörüngesine sıkışarak ayırt edici iddiasını yitiriyor.

• Yukarıda yazılanlar ışığında: Parti fikrinden, yani geniş kitlelerce tanınır, çoğulcu bir anti-kapitalist, feminist ve ekolojist siyasal özne yaratma çabasından taviz vermemek elzem. Geçmiş deneyimlerin yarattığı enkazların omuzlarımızın üzerinde olduğunu atlamadan, yani bu deneyimlerle eleştirel bir şekilde yüzleş-

mek gerektiğini es geçmeden yola koyulmak gerekiyor. Yeni bir birleşik parti deneyimini inşa etmek bu yüzden aceleye getirilmemesi gereken, konjonktürel değil, stratejik kaygılarla ele alınması gereken bir mesele. Daha tartışmanın terimlerinde anlaşmadan, konjonktürün verdiği 'gazla' gelişebilecek bir parti tartışması faydadan çok zarar getirebilir. Bir birlik tartışması ancak 'aşağıdan' yaratılabilecek ortak zeminler temelinde gelişebilir; 'yukarıdan' bürokratik anlaşmalar temelinde değil.

• Sosyalist hareketin mevcut durumuyla Kürt ulusal kurtuluş hareketinin muazzam siyasal ve toplumsal gelişmişliği ciddi bir tezat oluşturuyor. Kürt hareketinin demokratikleştirici potansiyelleri, onun mevcut iktidar karşısında yegâne ciddiye alınabilir muhalefet odağı oluşu ve geniş kitleleri seferber etmedeki becerisi, sosyalist hareketin gelişimi açısından önemli imkânlar yaratıyor. Ancak Kürt hareketiyle sosyalist hareket arasındaki ilişkinin büyük oranda 'yukarıdan' geliştiğini, bürokratik bir mahiyet taşıdığını atlamamak gerek. Seçimden seçime gündeme gelen yan yana gelişler ya da dışsal dayanışma ilişkilerinin haricinde sosyalist hareketin boynunun borcu, mücadele eden Kürt kitleleriyle toplumsal mücadeleler içerisinde somut ve dolayımsız bağlar kurabilmektir.

• Kürt kurtuluş hareketiyle sosyalist hareket arasındaki orantısızlık, sosyalist hareketin Kürt muhalefetinin bir eklentisi haline gelme riskini barındırıyor. Ulusal bir hareket olarak Kürt muhalefetinin sınıflararası bir karakteri olduğu, bu anlamda bünyesinde çok farklı ve birbiriyle çelişik eğilimleri ihtiva ettiği gözden ırak tutulmamalıdır. Kürt ulusal kurtuluş hareketiyle bir dayanışma ilişkisi ve yan yanalık geliştirilirken sosyalist hareketin örgütsel ve siyasal bağımsızlığını muhafaza konusunda dikkatli olunmalıdır.

• Ekolojik krizle bütünleşen iktisadi buhran, kapitalist siyasal mimariyi dünya ölçeğinde oldukça kırılgan hale getiriyor. Yeni yüzyılın ikinci onyılının hemen başında ve doğrusu hiç kimse beklemezken 'devrim' sözcüğünün yeniden tedavüle girmesi ve belki de çok uzun zaman sonra ilk defa bu kadar popülerlik ka-

zanması bir tesadüf değil. Türkiye'nin tam ortasında bulunduğu bölge bir yandan Arap halklarının piyasacı otoriter rejimlere karşı ayaklanmalarına sahne olurken, diğer yandan Avrupa'da sermayenin krizine karşı yeni bir radikalizasyon dalgası gözleniyor. Önümüzdeki dönemde Türkiye'nin bu sarsıcı gelişmelerin etkilerinden bütünüyle kaçınması imkânsız. AKP'nin bu seçimde iyice perçinlenen muhafazakâr-otoriter piyasacı hegemonyasının sarsılmaz olduğuna hükmetmek bu anlamda yersiz. Tam da bu yüzden, geçmiş dönemin bütün kesinliklerini berhava eden daha çatışmacı yeni bir dönemin eşiğindeyken, sosyalist hareketin toplumsal mücadeleler içerisinde ve anti-kapitalist zeminde yeniden inşasının bir zaruret halini aldığını bir an bile unutmamalıyız.

11
'KÜRT BAHARI'NDAN İÇ SAVAŞA MI?*

Kürt hareketini bir siyasi-kırıma maruz bırakarak paralize etme emeli, Newroz'da sokağa çıkan yüz binlere çarptı. AKP'nin Kürt sorununu en iyi ihtimalle bir bireysel haklar meselesine ("Kürt sorunu değil Kürtlerin sorunları vardır" düsturuna) indirgeyip Kürt halkını siyasal, entelektüel ve moral liderlikten mahrum bırakarak hareketsiz kılma stratejisi, Newroz'la birlikte ciddi bir yara aldı. Hükümet muhtemelen binlerce Kürdün içeriye tıkılmasının Kürt hareketinin sokağı seferber etme kapasitesini ciddi biçimde akamete uğratmış olduğu hesabını yapıyordu. Ancak bu tahminle de yetinecek değildi elbet. Hükümet, "terör örgütünün Nevruz'u kana bulamaya" dönük 'karanlık' bir planı ol-

*) Bu yazının genişletilmiş bir versiyonu *Mesele* dergisinin Nisan 2012 tarihli 64. sayısında yayınlanmıştır.

duğu savıyla bir de Newroz kutlamalarını fiilen yasakladı ve baskı aygıtını seferber etti. Böylece, zaten geçmiş yıllara oranla sönük geçeceğini düşündüğü kutlamalara bir darbe daha vurmuş olduğunu hesap ediyordu muhtemelen. Hükümetin kalabalık olmayan, cılız, sessiz sedasız geçecek Newroz kutlamaları ihtimaline oynadığı aşikâr. Hal böyle olsaydı Kürt hareketinin Kürtleri temsil etmediği ve giderek marjinalleştiği iddiası cümle aleme ispat edilmiş olacak, böylece de Kürt meselesinde iyiden iyiye bir 'zafer' elde edildiği havasına girilecekti.

Aslında AKP hükümetinin bu hususta ki özgüveni son aylarda büyük ölçüde artmıştı. Kürt hareketine darbe üstüne darbe vurulmuş, güvenlikçi terminolojiyle hareketin 'operasyonel gücü' zaafa uğratılmıştı. Bir yandan Kürt sorununu ancak kendisinin çözeceğini iddia eden, ancak öte yandan Kürt hareketine karşı kapsamlı bir siyasal-polisiye harekâtı yürüten çizginin nihayet meyve verdiği düşünülüyordu. Kürt meselesini Kürtler olmadan ve Kürtlere rağmen 'çözme' yolunda işler tıkırında gibiydi. Hükümet bir yandan siyasi-kırımla Kürt siyasal sosyalleşmesini boğuyor, diğer yandan Kürt meselesini demokrasi çerçevesinde 'çözme' yolunda olduğunu iddia edebiliyordu: Ergenekon'un 'ulusalcı' ceberrut devleti çözüldüğüne göre, 'ileri demokrasi' yolunda Kürtlerin artık şikâyet edecek fazla bir şeyi olamazdı. Kürtlere her türlü zulmü yaşatan 'ceberut devlet' tarihin çöplüğüne gönderildiğine göre Kürt hareketinin bu kerameti kendinden menkul demokrasi ortamının hakkını vererek uysallaşması, 'haddini bilmesi' gerekiyordu. Geriye sadece, uysallaşmaya bir türlü razı gelmeyen fanatik ve otoriter 'Kürt ulusalcıları'nı halletmek kalıyordu ki herhalde bu yolda da büyük mesafe katedildiği düşünülüyordu.

Netice itibariyle Kürtler, Kürt ulusal hareketinin 'totalitarizmi'nden ne pahasına olsun 'kurtarılmalıydı'. 'Şiddetten güç devşirmeyi alışkanlık edinmiş Kürt siyaseti'nin ancak baskı ve sindirmeyle sokağa dökebildiği Kürtler, devlet tarafından doğru yola sevk edilmeli, 'terör örgütü'nün ağından çekip çıkarılmalı, 'totalitarizm'in insafına bırakılmamalıydı. Kürt hareketinin nasıl da şid-

detperver, otoriter ve hatta faşizan olduğu, 'bağımsız' ve 'put kırıcı' Kürt ve Türk aydınlarca ahalinin kafasına bolca kakılmaktaydı zaten. Buna bir de Kürt hareketini 'derin devlet'in kurduğu da dahil olmak üzere binbir tezvirat eklersek olur biter diye düşünmüş olmalı devletlûlarımız. Bu kapsamlı adli-siyasal-propagandif, gayri-meşrulaştırıcı ve kriminalize edici kampanya karşısında Kürt muhalefetinin gardının düşmüş, inisiyatifi yitirmiş olduğu düşünülüyor olmalıydı. Sönük geçecek Newroz etkinlikleri ve devlet erkânının tam teşekküllü katılacağı resmi Nevruz kutlamaları, mevcut psikolojik üstünlüğü pekiştirmiş olacaktı. Yeni 'açılım' Kürtler olmadan kutlanan 'Nevruz'la başlayacaktı belki de...

18 Mart'ın hemen ertesinde dahi Mümtazer Türköne bu özgüvenin, daha doğrusu daha o gün ne kadar kof olduğu anlaşılmış olması gereken böbürlenmenin bir örneği olarak şöyle yazabiliyordu mesela: "PKK-BDP cephesi, silahlı mücadeleyi ve ona bağlı olarak kullandığı siyasî taktikleri askerî vesayet düzeneği üzerine inşa etmişti. Bu düzenek çöktü; ama PKK'nın uyguladığı stratejide kayda değer bir değişiklik olmadı. PKK, AK Parti Hükümeti'ni TSK'nın yerine ikame ederek düşman ihtiyacını karşılamayı sürdürdü. PKK'nın arkasındaki kitlesel desteğin temmuz güneşi görmüş kar misali erimesi, bu hesabın tutmadığını gösteriyor. PKK'nın donanımı demokrasi içinde ve demokrasi ile var olan bir rakiple mücadele etmeye elverişli değil." Yani Türköne'ye göre, Kürt hareketinin eyleme kapasitesi askeri vesayetin küllerinden doğan AKP 'demokrasisi' tarafından boşa çıkarılmıştı ve dolayısıyla da Kürt muhalefetinin ömrü tükenmişti, muhtemelen uzatmaları oynamaktaydı. 'İleri demokrasi' galip gelmişti.

Ancak malum, evdeki hesap çarşıya uymadı. AKP'nin Kürt halkının talepleriyle oluşturulan siyasal alanı parçalama girişimi, Kürt sorununun herhangi bir veçhesinin kendi haricindeki siyasallaştırılma biçimlerini 'terörizm'le özdeş kılarak siyasal alanın dışına atma girişimi, Newroz'da okkalı bir tokat yedi. Oyunu bozan, Kürt sorunu denen karmaşık siyasal-toplumsal meselenin günümüzde en belirleyici aktörü haline gelmiş olan kitle seferberliği, Kürt halkının siyasallaşma düzeyiydi. Özellikle Kürt coğ-

rafyasında gerçekleşen kitlesel eylemler ve kolluk güçlerinin terörü karşısında sergilenen kararlı tutum, sönük ve cılız geçecek Newroz düşleri görenleri uykularından uyandırdı. Kürtlerin son otuz yılda biriktirmiş oldukları siyasal deneyimi, edindikleri kolektif özgüveni küçümseyen hükümet büyük bir yanlış yaptı. 'KCK operasyonları' nedeniyle paralize ettiğini düşündüğü Kürt muhalefetinin sokağa çıkarabileceği insanların sayısının bir hayli az olacağını varsayıyordu herhalde. Ancak Kürt halkının çok geniş bir kesiminin kendi kolektif gücünü mücadele içerisinde geliştirmesinin, kendi kendini örgütleme ve direniş tecrübesiyle donanmasının yarattığı potansiyelleri hesaba katmadı. Katmayınca hesabı da ezberi de bozuldu.

Aslında Kürtlerin mücadele ve direniş deneyimlerinin oluşturduğu birikim ve bu birikimin yarattığı özgüven, Türkiye'nin batısından radikal biçimde farklı bir siyasal topoğrafyaya tekabül ediyor. Kendi kaderine sahip çıkmaya dönük kolektif enerjilerini önemli ölçüde yitirmiş haldeki Türkiye toplumunda Kürt siyasallaşması, yani Kürt emekçi ve ezilenlerinin Kürt hareketi çerçevesinde ortaya koyduğu politizasyon düzeyi bir tezat, çarpıcı bir istisna oluşturuyor. Devlet erkânının mevcut zihniyet kalıplarıyla bu siyasal gerçekliği, yani savaş ve neo-liberalizm cenderesine sıkışmış Kürt ezilenlerinin kendi kaderini eline alma enerjisini idrak edebilmesi mümkün değil. Onlar için ahali ancak devlet ihsanlarının konusu olabilecek edilgen bir kütleden ibaret. Muhtemelen aralarında hem de tam TRT Şeş'te ilk Kürtçe dizi başlayacakken, yani devlet 'Kürtleri'ne sahip çıkarken bu 'kadir bilmezlik', bu 'nankörlük' neden diye düşünenler çok olacaktır. Devlet erkânının önemli bir bölümü, sıradan insanların ancak 'terör örgütü' tehdidi nedeniyle sokak eylemlerine katıldığına gerçekten inanabilecek bir kafa yapısına sahip. Kürt emekçi ve ezilenlerinin siyasal seferberlik düzeyini, eyleme kapasitesini anlayabilecek bir düşünce dünyasına sahip değiller. Neticede Newroz, Kürtleri siyaseten kişiliksiz; devletin müşfik eline muhtaç mağdur bir parya halk konumuna itme girişimini boşa çıkarmış oldu. Kürt halkının önemli bir bölümünün Newroz ve-

silesiyle ortaya koyduğu siyasal seferberliğin düzeyi, kitleselliği ve radikalliği devlet katında efendilerinin Kürtlerin edilgenliğine dair bütün hesapları bozdu.

Bu hususu biraz açmakta yarar var: Son birkaç gündeki neredeyse ayaklanma havası, Kürt meselesini nasıl anlamlandırmamız gerektiğine dair mühim bir gösterge aslında. Kürtlük artık bir ezilmişlik ve mağduriyet deneyimi olduğu kadar bir kolektif siyasallaşma ve radikalizasyon pratiğini de ifade ediyor. Yani, Kürtlerin ulusal hareket bağlamında siyasallaşmış kesimleri, sadece ulusal ve sınıfsal baskılara maruz kalmış bir kitle değil artık; aynı zamanda kendi kimliğini siyasal ve toplumsal mücadeleler içerisinde inşa etmekte olan siyasal özneler. Yani 'sorunları'nın, yani Kürt meselesinin 'çözülmesi'yle normalleşecek, rahat bir nefes alacak kurbanlar değiller sadece. Kürt meselesini yalnızca Kürtlerin mağduriyetleri temelinde anlamlandırmaya çalışmak, bizzat Kürtlerin bu onyıllara yayılan süreçte edindikleri siyasal deneyimleri azımsamak demek. Açıkçası, sosyalistler de çoğu zaman aynı yanılgıya düşebiliyorlar. Yani biz de çoğu kez Kürt meselesini bir mağduriyet ve ezilmişlik çerçevesine sıkıştırıyoruz ve böylece aslında bu meseleye ilişkin kendi pozisyonumuzu mevcut liberal dizgeden ayırmakta güçlük çekiyoruz. Böylece Kürt meselesi Türk modernleşmesinin ulus inşası siyasetlerinin ortaya çıkardığı bir mağduriyetten ibaret bir sorun olarak telakki ediliyor. Oysa tersine, Kürtlerin ciddi mücadeleler içerisinde deneyim kazanan siyasal özneler olarak tanınması, beraberinde aşağıdan ve ortak mücadele zeminlerinin oluşturulmasına imkân tanıyan, Kürt meselesinin çözümünü de daha kökten bir toplumsal dönüşüm tasavvuruyla bütünleştirebilecek bir zemin oluşturacaktır.

Özellikle Diyarbakır'daki Newroz kutlamalarının kolluk güçlerinin taşkınlıklarına rağmen halkın kararlılığı, azmi ve ısrarı neticesinde gerçekleştirilmiş olması, devletin kolluk güçlerinin sıradan bir başarısızlığı olarak görülmemeli. Diyarbakır'da polis barikatlarını aşan kitleler bunu bir kez yaptılarsa neden bir kez daha yapmasınlar? Geniş yığınların artık kendi kolektif eylemlerinin devlet güçlerini nasıl paralize edebildiğine, yani kendi örgütlü-

lüklerinin gücü ve etkisine dair böyle bir deneyimi var. Arap devrimci sürecinin hatırlattığı bir şey varsa o da korku eşiği bir kez aşıldı mı, 'sıradan' insanlar kendi kolektif eylemlerinin gücünü bir kavradı mı, onları yeniden şiddet yoluyla zapturapt altına almanın ne kadar zor olduğudur. Zaten Türkiye sosyalist hareketinin önemli kesimlerinin tersine Kürt muhalefeti içinde Arap ayaklanmaları sürecine olumlu referansların hiç eksik olmaması da bunun bir ifadesidir. 'Arap Baharı'nın bir devamı ya da tamamlayıcısı olarak bir Kürt Baharı'ndan bahsediliyor oluşu bir tesadüf değildir. Türkiye'de Arap ayaklanmalarının yarattığı sembolizmin siyasal tasavvura etkide bulunduğu yegâne alanın Kürt halk hareketi olması, aslında tam da yukarıda sözü geçen bu ayrıksı ve aykırı siyasal topografyayla alakalı. Bu ayaklanma dalgasının yankısını bizde sadece Kürt muhalefetinde bulmuş olması söz konusu hareketin kitleleri seferber etme kabiliyeti ve özgüveninin açık bir ifadesi. Mısır ya da Tunus'taki insanların kazandığı özgüven, Kürt kitlelerinin eyleminde yankısını buluyor.

Newroz eylemlerinde açığa çıkan talepler ve yığınsallık Kürt meselesiyle ilgili, çoğu zaman unutulan ya da es geçilen bir başka boyutu yeniden gündeme taşıdı. Kürt meselesi klasik tabirle bir 'ulusal sorun' olması hasebiyle bir 'kimlik' ve kültürel haklar meselesidir elbette; ancak aynı zamanda bir kendi kendini yönetme meselesidir de. Bu ikinci boyutun gözardı edilmesi, Kürt meselesinin anayasanın giriş kısmında yapılacak kozmetik bir tadilata indirgenmesi riskini ihtiva ediyor. Kürt meselesi sadece Kürtlerin devlet tarafından ezilmişliği, Kürtlerin maruz bırakıldıkları Türkleştirme politikaları ve saireden ibaret değildir. Kürt meselesi bunlarla beraber aynı zamanda, Kürtlerin kolektif kimliklerini her türlü baskıya karşı inşa etme ve kendi kendilerini yönetme mücadeleleridir. Yani Kürt meselesi esas itibariyle kendilerini siyasal mücadele yoluyla inşa eden bir halkın kendi kendini yönetebilme iradesinin nasıl hayata geçirilebileceği meselesidir. Bu kendi kendini yönetme meselesinin hangi çerçevede ve nasıl gerçekleştirileceği meselesi bugün Kürt meselesinin temel ayağı haline gelmiştir.

Türkiye'de devlet aklını temsil ettiği iddiasında bulunanlar Newroz'dan bir ders çıkarmamaya niyetli görünüyorlar. Muhtemelen Newroz'da yaşananları bir 'yol kazası', hatta şiddet düşkünü ve fanatik Kürt muhalefetinin demokratik açılıma dönük bir başka sabotajı olarak sunacaklar. Mesela Mustafa Karaalioğlu 22 Mart'ta şöyle yazabiliyor: "Siyasette ve toplumda beliren çözüm arzusu ve umudu PKK'yı alarm durumuna geçirmiş ve silahın gücü seferber edilmiştir. Son Nevruz gösterileri de bu paniğin yansımasıdır. PKK ve BDP, Kürtler adına hiçbir şeyin normalleşmemesi için bütün fırsatları seferber ediyor. Sözgelimi, Nevruz'u kavga ve şiddet olmaksızın kutlamak hiçbir anlam ifade etmemektedir. (...) Her demokratik adımı yok saymak, önemsizleştirmek veya bir provokasyonla etkisizleştirmek gibi sadece bıkkınlık veren tavır ne akıllıcadır ne de politik. Türkiye, bir yolunu bularak bu sorunu çözecektir. Ayrıca, yol bulmak için de sayısız tecrübeye sahiptir. Hal böyleyken, Türkiye'ye dönüp Kaleşnikof kabzası göstermek çaresizliğin ifadesi değildir de nedir? Kürt kimliğinin reddedildiği yıllarda yapılan terör işe yaramamışken, açılım yolunda ilerlerken mi işe yarayacak?" Anlaşıldığı kadarıyla, çözüm peşindeki hükümet ve barışa mani olan Kürt muhalefeti teranesinde ısrar edileceği görülüyor. Bu söylemin, hele Kürtler arasında 'alıcı' bulmaya devam edebileceğini düşünmekse 'iyimserlik' değil, suiniyette ısrardan başka bir şey değil artık.

Newroz ya da 'Kürt Baharı', AKP tipi demokrasinin, yani aşağıdakilere rağmen demokrasinin, neo-liberal-muhafazakârlaştırıcı hegemonik projenin elinde araçsallaştırılmış 'demokrasi'nin foyasını meydana çıkaran bir turnusol testi oldu. Kürtlerin halk hareketinin açığa çıkardığı siyasal mobilizasyonu ve buradan süzülen talepleri dikkate almayan, hatta bunları bastırmaya yönelen bir 'demokratik açılım'ın bir kandırmacadan, Orwellcı 'yeni dil'in çağdaş bir versiyonundan ibaret olduğunu bir kez daha ortaya koydu. Tayyip Erdoğan ise partisinin meclis grup toplantısında yaptığı konuşmada, "Durmak yok, sonuna kadar böyle devam edecek," diyerek 'sokaktan' gelen mesajı almadığını açıkça ortaya koydu. Erdoğan, Kürt meselesini Kürtlere rağmen ve Kürt

siyasal sosyalleşmesini tahrip ederek 'çözme' ısrarında devam edileceğinin işaretlerini veriyor. Veriyor da Newroz, bu 'tedipçi açılım' siyasetinin sınırlarının ne olduğunu ayan beyan ortaya koydu ve AKP hükümeti bu sınırda duruyor. Bu 'sınırları' zorlamakta ısrar etmesi, sadece kendisini değil, hepimizi felakete sürüklemek anlamına gelecek. 'Sonuna kadar devam etmek', sonuna kadar savaşta ısrarcı olmak, bir iç savaş ihtimalini göze almak demek mi yoksa? Veysi Sarısözen'in 22 Mart'taki yazısında hatırlattığı gibi, hayatını yitiren sivillere de 'şehit' payesini tanıyacak bir yasal düzenlemenin yolda olması, Türkiye'nin sivil kayıpların da savaşın bir 'tarafı' sayıldığı bir 'sivil savaş'a hazırlandığının işareti midir yoksa?

Hâkim sınıfın bu yönde, yani bir iç savaş istikametinde açık seçik bir tercihte bulunduğunu söylemek mümkün değil elbette. Ancak son olarak 'Kürtler olmasa Nevruz ne güzel kutlanırdı' anlayışında açığa çıkan muhatapsız, yani Kürtler olmaksızın Kürt sorununu 'halletme' anlayışında ısrar, daha önce bahsi geçen 'doğu' ile 'batı' arasında giderek farklılaşan iki siyasal 'coğrafya'yı, iki farklı siyasal sosyalleşmeyi birbirinin karşısına getirme, birbirine kırdırma riskini barındırıyor. Newroz'da alanlara çıkan kitlelerin taleplerini 'batıdaki' kamuoyuna tercüme edip aktaracak ve oluşturacağı kitlesel basınçla savaş aygıtını paralize edecek bir barış hareketine her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. Bu hususta her gün daha da geç kalıyoruz...

FOTİ BENLİSOY

21. YÜZYILIN İLK DEVRİMCİ DALGASI

Muhammed Buazizi'nin kendini ateşe vermesiyle Tunus'ta başlayan Arap devrimci süreci, 'devrim' kelimesini 'bölgede' ve dünyada gündelik kullanıma sokuverdi. Sonra, başta İspanya ve Yunanistan bir dizi Avrupa ülkesindeki kitle eylemleri, 'öfkeliler' *(indignados)* hareketi geldi, daha sonra da özellikle ABD'de 'işgal et' *(occupy)* hareketleri. Bu kez bir İspanyol devriminden, Avrupa ya da Amerikan devriminden bahsedilir oldu.

Şili'deki devasa öğrenci muhalefetine 'penguen devrimi' dendi. Türkiye'deyse Kürt isyanı, ya da 'Kürt Baharı' tabirleri giderek popülerleşti. Elbette çoğu abartılı tanımlama ve yorumlardı bunlar. Ancak devrimin kendisinin değilse bile lafzının, bir devrimin mümkün ve istenir olduğu fikrinin yaygınlaşması, yeni yüzyılın belki de en önemli, en şaşırtıcı sürpriziydi. Elinizdeki kitap işte devrimin ansızın ve 'vakitsizce' yeniden siyasal tahayyül dünyamıza dahil oluşuna dair.

Tabii bugün nahif bir iyimserliğin zamanı da değil. Hele kriz karşısında, tarihin safımızda olduğu, kimi kazaları saymazsak her şeyin olması gerektiği gibi ilerlediği anlayışını süratle terk etmek gerekiyor. Tarihin 'yasa'larına ya da 'normal' akışına bel bağlayan bir iyimserlik, 'felaket' karşısında elimizi kolumuzu bağlayacaktır.

Ancak bardağın dolu tarafı da var. Kapitalizmin krizi sosyal mücadelelerden bağımsız, steril bir fanusta cereyan etmiyor. Kitlelerin aşağıdan basıncı giderek daha fazla hissediliyor. Arap devrimci sürecinin bunca ilham ve özgüven verici oluşunun ardında, dünya çapında geniş yığınların mücadeleyi artık 'gerçekçi' bir seçenek olarak görmeye başlamasının payı yok mu? Yani son otuz yılda başımıza musallat olmuş yılgınlık atmosferi dağıtılabilir. Geçtiğimiz bir küsur yılda edinilmiş çok kıymetli deneyimler var.

'Uzun' 2011'in en büyük kazanımıysa, devrimin yeniden bir 'güncel' seçenek olarak düşünülür kılınması başlamasıdır. Her renk ve eğilimden bütün Sol adına, kapitalizmin nihayet sonunu düşünebilmek dahi devasa bir adımdır.

agora kitaplığı • 359
ISBN 978-605-103-155-2
siyaset-inceleme • 61
www.agorakitapligi.com

